

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

1960'dan Günümüze Milli Eğ. Pol. Değer.

Yüksek Lisans Tezi

BÜLENT AKDAĞ

-33

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

649

BİNDOKUZYÜZALTMİŞTAN GÜNÜMÜZE
MİLLİ EĞİTİM POLİTİKALARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
“Eğitim Yönetimi ve Denetimi Programı”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bülent AKDAĞ, Ls.

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Sevinç PEKER

İstanbul, 2001

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON
DAİRE BAŞKANLIĞI

Yer No (DDC) : R 375

33

Kayıt No : 1618

Geldiği Yer : Fen Bilimleri Enst.

Tarih : 11.04.2003

Fiyat : 6.790.000 TL.

Fatura No : x

Aynivat No : 1/1

Ek : x

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

1X-194

BİNDOKUZYÜZALTMİŞTAN GÜNÜMÜZE
MİLLİ EĞİTİM POLİTİKALARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

33

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
“Eğitim Yönetimi ve Denetimi Programı”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bülent AKDAĞ, Ls.

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Sevinç PEKER

İstanbul, 2001

ÖNSÖZ

Bu araştırmada; Türkiye’de 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulmasıyla başlayan Planlı Kalkınma döneminde, Milli Eğitim politikalarının niteliği; Anayasa ve yasalar, Beş Yıllık Kalkınma Planları, Milli Eğitim şuraları ve Hükümet Programları çerçevesinde; örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutlarında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Kuramsal bir çalışma niteliğinde olan bu araştırma, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımlar verilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, 1960’dan günümüze eğitim politikaları üzere yapılmış çeşitli araştırma ve makaleler özetle sunulmuştur. Dördüncü bölümde, araştırmanın kuramsal kısmını oluşturan bulgular ve yorum yer almaktadır. Beşinci bölümde ise araştırmada ulaşılan bulgular sonuç başlığı altında özetlenmekte ve öneriler yer almaktadır.

Araştırma süresince, gerekli desteği esirgemeyen Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Elemanlarına ve Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans programındaki sınıf arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Ayrıca her türlü çalışmalarımda beni güdüleyen ve araştırmanın gerçekteşmesinde gerekli yardımı esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Sevinç PEKER’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, Haziran 2001

Bülent AKDAĞ

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	23
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	ix
BÖLÜM I. GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Amaç	10
Araştırmanın Önemi	10
Sınırlılıklar	12
Tanımlar	12
BÖLÜM II. YÖNTEM	14
Araştırmanın Modeli	14
Araştırmanın Evreni	14
Veriler ve Toplanması	14
Verilerin Değerlendirilmesi	15
BÖLÜM III. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	16

BÖLÜM IV. BULGULAR VE YORUM	23
BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE ANAYASA VE YASALAR'DA EĞİTİMLE İLGİLİ HÜKÜMLER	23
BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE KALKINMA PLANLARI'NDA EĞİTİM POLİTİKALARI	45
BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE MİLLİ EĞİTİM ŞURALARI'NDA EĞİTİM POLİTİKALARI İLE İLGİLİ ALINAN KARARLAR	83
BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE HÜKÜMETLERİN EĞİTİM POLİTİKALARI	116
BÖLÜM V. SONUÇ VE ÖNERİLER	165
KAYNAKÇA	180

TABLULAR LİSTESİ

TABLO		Sayfa
1	BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE ANAYASALAR'DA EĞİTİM POLİTİKALARIYLA İLGİLİ HÜKÜMLERİN DAĞILIMI	42
2	BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE EĞİTİM İLE İLGİLİ YASALARDA ÖRGÜN EĞİTİM, YAYGIN EĞİTİM VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME İLE İLGİLİ HÜKÜMLER	43
3	BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE YÜKSEKÖĞRETİM YASALARINDA EĞİTİM POLİTİKALARIYLA İLGİLİ HÜKÜMLERİN DAĞILIMI ...	44
4	BİRİNCİ VE İKİNCİ PLAN DÖNEMLERİNDE GENEL ÖĞRETİM- MESLEKİ TEKNİK ÖĞRETİM AYIRIMI, HEDEFLER VE GERÇEKLEŞMELER (1963-1972)	77
5	EĞİTİMDE SAYISAL GELİŞMELER	81
6	EĞİTİM KADEMELERİNDE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANLARI	82
7	BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE HÜKÜMET PROGRAMLARINDA EĞİTİM POLİTİKALARIYLA İLGİLİ KONULARIN DAĞILIMI	163

ÖZET

Çağdaş dünya devletleri; siyasal, toplumsal ve kültürel varlıklarının sürmesinde birincil rolü eğitim sistemlerine vermektedirler. Her devlet kendi eğitim sistemini kurarken; ulusal varlığının korunmasını sağlayacak insan idealine ulaşma isteğinin yanı sıra evrensel insan hakları kavramına da uygun hareket etme zorunluluğu duymaktadır. Bu bakımdan hem ulusal-tarihsel değerlerin hem de uluslararası bir normlar dizgesinin, devletlerin, eğitim politikalarını belirlemede ölçü aldıkları bir çerçeveyi oluşturduğu görülmektedir. Buradan hareketle, anayasaların ve eğitim yasalarının, toplumsal dönüşüme uygun olarak ve çağın gerekleri doğrultusunda zaman içinde değiştiğini de söyleyebiliriz. Anayasa ve yasalardaki değişiklik ve yenilenmeler eğitim politikalarının karakterini belirlediği gibi, yasalardaki eğitim hükümleri de eğitim politikalarını oluşturmada bir başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Türkiye’de eğitim politikalarının belirlenmesinde; Anayasa ve yasaların genel çerçevesi ve eğitim ile ilgili hükümlerin yanı sıra, Beş Yıllık Kalkınma Planları’nın, Milli Eğitim Şuraları’nın ve Hükümet Programları’nın ağırlıklı rolü olduğu bilinmektedir. Özellikle 1960 sonrası Planlı Kalkınma döneminde Türkiye’de Milli Eğitim politikalarının, ülkenin genel kalkınma planlarına uygunluğu ilke olarak esas alınmış görünmektedir. Bu ilkenin, Milli Eğitim Şuraları’na bir ölçüde yansımış olduğu söylenebilir; ancak Hükümet programları ve uygulamalarının, planlamanın gereklerini ne ölçüde yerine getirdiği konusunun her zaman bir tartışma gündemi oluşturduğu da bilinmektedir.

Planlı kalkınma döneminin başlangıcından bu güne eğitim alanında yaşanan sorunları çözmek için oluşturulmuş eğitim politikalarının neler olduğunu anlamının ve değerlendirmenin; içinde bulunulan eğitim sisteminin yakın tarihindeki değişimleri ve uygulamaları görmek ve Türk Eğitim Sistemi’nin geleceğine ışık tutmak bakımından önemli olabileceği düşünülmektedir.

Bu bakımdan, bu araştırmanın temel amacı, Türk Milli Eğitim politikalarının 1960’dan günümüze ulaşan süreçteki niteliğinin betimlenmesi ve değerlendirilmesidir.

Bu genel amaca ulaşmak için, eğitim politikalarına yön veren dört temel dayanak noktası incelenmektedir. Bunlar; (1) Anayasa ve yasalarda eğitimle ilgili hükümler, (2) Beş Yıllık Kalkınma Planları'ndaki eğitim politikaları, (3) Milli Eğitim Şuraları'nda eğitim politikalarıyla ilgili alınan kararlar, (4) Hükümetlerin eğitim politikaları, şeklindedir.

Araştırmada betimlenen ve değerlendirilen Milli Eğitim politikaları; eğitim sisteminin örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutlarına önem ve öncelik verilerek ele alınmış; finansman politikaları, dış ilişkilerde eğitim politikaları gibi boyutlar genel anlamda araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Bu araştırmada; önce, evrensel eğitim kavramını ve bir insan hakkı olarak eğitimin çerçevesini belirleyen uluslararası metinler temel alınarak oluşturulmuş Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve eğitimle ilgili yasalar betimlenerek, Türk Milli Eğitimi'nin genel amaç ve ilkeleri ortaya konulmuştur. Böylece Türk Milli Eğitim Sistemi'nin 1960'dan sonraki eğitim idealleri; 1961 Anayasası, 1982 Anayasası, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu çerçevesinde belirlenmiştir.

Buna bağlı olarak, Türkiye'de Milli Eğitim politikalarını değerlendirebilmek için, Beş Yıllık Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şuraları ve Hükümet Programları ele alınmıştır.

Böylece bu araştırmada, 1960'dan sonraki Planlı Kalkınma döneminden bugüne Türkiye'nin Milli Eğitim politikalarının ne olduğu; Anayasa ve yasalardaki eğitim hükümlerinde belirlenmiş olan evrensel temelli eğitim hükümleri ölçü alınarak, Beş Yıllık Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şura Kararları ve Hükümet Programları çerçevesinde ve örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutlarında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada tarama modeli kullanılmış ve veriler alanyazının taranmasıyla elde edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesi; eğitim politikalarına ilişkin yasa, belge, yönetmelik, genelge ve uygulamalar üzerine oluşturulmuş görüşlerin betimlenmesi, karşılaştırılması ve tartışılması şeklinde yapılmıştır.

Verilerin değerlendirilmesiyle ulaşılan sonuçların; genel olarak, Milli Eğitim politikalarının kuramsal yapısıyla uygulama örnekleri arasındaki tutarsızlıklar, eğitim politikalarının çoğu zaman bilimsellikten uzak öznel karakteri ve siyaset dışı kalamayışı ile eğitim politikalarının istikrarsızlığı şeklinde ortaya çıktığı söylenebilir.

Bu araştırma; 1960'dan günümüze Milli Eğitim politikalarını belirleyen Anayasa ve yasalardaki eğitim hükümleri ile, Beş Yıllık Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şura Kararları ve Hükümet Programlarında sözü edilen örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutlarıyla sınırlandırılmıştır.

ABSTRACT

Countries of the modern world give utmost importance to their education systems to preserve their political, social and cultural entities. Every country feels the obligation to reach the ideal citizen to preserve its national entity as well as to act in conformity with the concept of universal human rights. From this point of view, both national and historical values and universal standard patterns form the framework of the criteria that the educational policies of the countries are based on. It can be claimed that constitutions and educational laws change throughout time due to the changes in societies and requirements of the period. Constitutional amendments and revisions define the characteristics of educational policies; the educational laws indicate the starting point of formation of educational policies.

Constitution, general framework of the laws, educational legislations as well as Five Year Development Plans, National Education Councils and Government Programs play an important role in determining the educational policies in Turkey. Particularly in the period of Planned Development of post 1960s, the main principle of National Educational Policies of Turkey was to be in conformity with the general development plans and this principle has been reflected in National Education Councils to some extent. However, whether the Government plans and practices have fulfilled the requirements of planned development has always been a controversial topic.

Understanding and evaluating the educational policies, which have been pursued since the planned development period, exploring the changes and practices in near past educational policies are essential to form an idea about the future of Turkish Educational System.

The main objective of this research is to describe and evaluate the characteristics of National Educational Policies of Turkey from 1960s to today.

These educational policies are based on the following; (1) Constitution and educational laws, (2) Educational policies of Five Year Development Plans, (3) Resolutions of National Education Councils, (4) Educational policies of Governments.

National Educational Policies have been examined in terms of formal education, non-formal education and teacher training dimensions whereas finance policies and educational policies in foreign affairs have been excluded from the research.

This research firstly describes the Constitution of Turkish Republic and educational legislations, thus revealing the general purposes and principles of National Education System of Turkey. Educational ideals of Turkish Education System after 1960s have been determined by 1961 Constitution, 1982 Constitution, Law of Primary Education No. 222, Basic Law of National Education no.1739, University Law no.1750 and Higher Education Law no.2547.

Additionally, 5 Year Development Plans, National Education Councils and Government Programs have been analyzed in order to evaluate the National Educational Policies.

Survey method has been used in this study and the data has been gathered through examining the literature. In assessment and evaluation of the data, personal opinions over laws, documents, legislations, regulations and practices concerning educational policies have been described, compared and contrasted and discussed.

Findings of the study reveal that practices of National Educational Policies are inconsistent with the theoretical basis; educational policies fail to pursue a scientific and objective pattern; they are generally subject to political trends and finally, educational policies are unstable.

This study has been limited to formal and non-formal education, teacher training dimensions of National Educational Policies from 1960s to today, which are mainly determined by Constitutions, educational laws, Five Year Development Plans, National Education Councils and Government Programs.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem Durumu

Türkiye’de çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için gerçekleştirilen reformların en geniş ve etkili olanı Cumhuriyetin kurulduğu dönemlerdeki Atatürk reformlarıdır. İkinci köklü reformların ise 1960 yılında yaşandığını söyleyebiliriz. 1960’tan sonraki dönemin en önemli özelliği Türkiye’de geri kalmışlığın temelinde yer alan ekonomik ve sosyal yapının ilk defa ele alınmış olması ve üretim alanlarının geriliğini önlemek ve güvenli bir kalkınma yoluna girmek için Beş Yıllık Kalkınma Planları döneminin başlamış olmasıdır. Planlı dönemin başlangıcında eğitim politikasının iki ana sorun üzerinde odaklandığı görülmektedir. Bunlardan biri, insangücü kaynaklarının kalkınmanın ereklerine göre geliştirilmesi, diğeri ise, eğitimde olumsuz rol oynayan sosyal ve coğrafi engellerin ortadan kaldırılması, şeklindedir (Aytaç, 1967, ss.241-254).

Her ülkede eğitim, herşeyden önce bir politika sorunudur. Gelecek kuşakların eğitiminin toplumca benimsenen bir değerler dizgesi içinde ele alınması gerekmektedir. Bu değerler dizgesi her toplumda farklıdır. Bu nedenle sözü edilen değerler dizgesi, her ülkede kendi öz eğitim kurumlarınca biçimlendirilmektedir. Böylece eğitim, ulusal kültürün gelişmesinde ve gelişmesinde anahtar rolü oynamaktadır (Adem, 1993b, s.1).

Türkiye tarihi için dönüm noktası sayılan dönemlerden biri, 1960 yılı sonrasındaki Planlı Kalkınma dönemidir. 1960 yılı sonrasındaki dönemin ülkemizin yönetim yapısında köklü değişiklikler oluşturduğu bilinmektedir. 1960’da Devlet Planlama Teşkilatı’nın kuruluşu ve sonrasında 1961 Anayasasıyla başlayan süreç, Özek (s.531)’in de belirttiği gibi, “Türkiye’nin siyasal yaşamında yeni bir dönemi; yalnızca biçimde değil, toplumsal yapı sürecini başlatmasındaki etkinliğiyle de gerçekleştirmiştir.” Bu dönemden sonra kurulan hükümetlerin

uyguladığı eğitim politikalarının, Türk Milli Eğitimi'ni, hangi noktalara taşıdığı ve sahip olunan politikaların karakteri üzerine, yıllardan beri süre gelen tartışmalar olduğu gözlenmektedir. Güvenç (1990, s.1)'in belirttiği gibi; “nelerin, kimlere, ne amaçla, nerede, ne zaman, nasıl öğretileceği, yani Eğitim Politikası'nın temel (lojistik) konuları, toplumların gündeminden hiç düşmeyen hayati sorunlardır.”

Ülkemizin eğitim sistemindeki sorunların en başta geleni ise, eğitim politikalarının belirlenmesindeki öznellik ve uygulama niteliklerindeki plansızlık ve süreksizlik olarak düşünülmektedir.

Esasen kalkınma ve değişme süreci ile oluşan gelişmeler, toplumumuzun sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal sistemlerini olduğu kadar eğitim sistemini de etkilemekte, geleneksel eğitim sistemlerini ve politikalarını yetersiz hale getirmektedir (Aydın, 1996b, ss.283-290).

Bilindiği gibi, her ülkede eğitim, devlet politikası doğrultusunda oluşturulur (Varış, 1991, s.127). Eğitim ile sosyal politika arasında sıkı bir ilişki vardır. Bir toplumda eğitim, bir bakıma, politik tercihleri yansıtmaktadır (Öztürk, 1970, s.71). Asıl yönlendirici durumunda olan, nasıl bir eğitimin benimseneceğine ve uygulamaya konulacağına ilişkin bu “bilinç”tir (Çotuksöken, 1996, ss.47-53). Devletin eğitim ödevini üstlenmesi, kendi varlığı açısından gerekli ve önemlidir. Devlet, ne kadar özgürlükçü olursa olsun, yurttaşlara, içinde yaşadıkları toplumu ayakta tutacak ortak değerleri, siyasal kültürü kazandıramazsa, yani vatandaşlık eğitimi veremezse, kendi varlığını sürdüremez. Devlet, aynı zamanda milli eğitimin sınırlayıcı ilkelerini de koyar. Ancak çağdaş devlette bu sınırlamalar, kişinin öz varlığını geliştirmesini engelleyecek biçimde olamaz. Aksi halde devlet, kişiyle arasındaki toplumsal sözleşmeyi çiğnemiş olur. Buna karşılık kişi de eğitim görürken içinde özgürleştiği toplumu yıkmaya özgürlüğü isteme hakkına sahip değildir (Altunya, 2000, ss.325-336). Russell (1997, s.210)'ın da belirttiği gibi, “günümüzde eğitim kurumları konusunda devlet bütün öteki etkenlerin toplamından daha çok söz hakkına sahiptir.”

Her alanda başarılı bir toplum yaratmanın yolu Devletin eğitim politikasından geçer. Devletin eğitim politikası hükümetlerce yürütülürken her

hükümetin, mevcut politikayı algılama biçimi ve uygulama gücü farklı olabilir (Bilhan, 1993, s.31). Türkiye’de özellikle 1960 sonrasındaki eğitim politikalarının, hükümetlere göre sık sık değiştiği görülmektedir. Hükümetlerin eğitim sisteminde oluşturduğu değişikliklerin, hukuksal olarak da meşruluğu olan merkezi bir sisteme dayandığı söylenebilir. Varolan hukuksal yapının yürütme organına sağladığı esneklik sayesinde, hükümet olan siyasi parti ya da partilerin kendi eğitim programlarını bir oldu bitti anlayışıyla yürürlüğe koydukları görülmektedir. Ekinci (1996, s.12)’nin de vurguladığı gibi; Milli Eğitim Temel Kanunu’nda “...yer alan ifadelerin, birbirlerinden çok farklı eğitim politikalarını uygulamak isteyenlere dayanak teşkil edecek kadar farklı yorumlara müsait olması...” eğitim politikalarının çok kolayca değiştirilmesine zemin oluşturmaktadır.

Hatta şunu da söyleyebiliriz ki; pek çok zaman, Milli Eğitim Bakanları’nın öznel eğitim politikaları devletin eğitim anlayışını oluşturmuştur. Çünkü, aynı siyasi parti içinden dahi olsa, Milli Eğitim Bakanının değişmesi sonrasında, eğitim sisteminde yapısal değişiklikler oluşturulduğu gözlenmiştir. Bu durumun, 21. yüzyıla girdiğimiz şu dönemde de devam etmekte olduğu ve Milli Eğitim Sistemi’nin istikrarını önlediği söylenebilir. Güncel bir deyişle, eğitim sistemimiz “deneme tahtası” durumuna getirilmektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki; Milli Eğitim Bakanlarının çok sık değişmesi, ülkemizin siyasi iktidarlarının süreksizliğinin bir göstergesi durumundadır. Türk eğitim tarihinin, sisteminde çok çabuk Bakan değiştirme geleneğinin Cumhuriyet öncesine dayandığını görmekteyiz. Sözelimi; Türk Eğitimi, II. Meşrutiyet’e, 1908-1909 devrimleri boyunca, 10 ayda yedi nazır (bakan) değişikliği ile ayak uydurmaya çalışmış; dönemin kapanışından sonraki üç yılda da (1919-1922) 17 kez bakan değişikliği ile Cumhuriyet öncesi tarihini kapatmıştır (Sakaoğlu, 1993b, s.148).

Yakın tarihimizde 1960’dan günümüze önemli dönemeçlerden biri de 1980 yılı olmuştur. Özellikle, 24 Ocak 1980 kararları ve 1980 askeri müdahalesi sonrası hakim olan sosyal, ekonomik ve kültürel yeniden yapılanma anlayışı, eğitimin ilkokuldan başlayarak her kademesini derinden etkilemiştir. Örneğin, din dersleri

zorunlu hale getirilmiş, eğitimin içeriği milliyetçi, dinci, tutucu, fütühatçı bir anlayışla Türk-İslam sentezi doğrultusunda belirlenmeye başlamıştır. Kamu hizmeti olarak sunulan, ancak Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ana çizgileriyle seçkin olan eğitimde, 1980'ler sonrası, özellikle devlet okullarının kalitesinin hızla düşmesiyle eşitsizlik, yetersizlik ve ayrımcılıkların boyutu derinleşmiştir. Bununla ilgili olarak eğitimde özelleştirme faaliyetleri başlamış ve yoğun olarak devam etmektedir (Gök, 1999, ss.1-8).

Ayrıca belirtmek gerekir ki; 1980 sonrası dönemde, eğitim sorunlarının yapısal niteliği, gelir dağılımı dengesizliklerinin belirlediği olanak ve fırsat eşitsizlikleri, bağımlı ekonomik yapı çizgisinde varlığını sürdürür. Eğitim sorunları böyle bir gelişme çizgisi içinde giderek büyür. Genel eğitimin, nicelik ve nitelik düzeyi gitgide düşer. Üniversiteye giremeyen öğrenci sayısında sürekli yığılmalar olur. Genel ve mesleki teknik eğitim arasındaki ikilem ve uzaklaşma varlığını hep sürdürür. Okullaşma ve öğretmen dağılımındaki yetersizlikler büyüyen oranda sürer. Öğretmen yetiştirme politikasında yapay önlemler dikkati çeker. Paralı eğitim sosyal çelişkileri daha da derinleştirir. Diğer yandan, 12 Eylül sonrasında felsefe dersleri, özgür düşünce ve sanat, dinsel ideolojinin baskısı altında varlığını sürdürmeye çalışır (Topses, 1999, ss.9-22). Ayrıca, eğitime ayrılan yatırım payları, genel bütçe yatırımları içinde 1960'lı yıllarda yüzde 38.4'e kadar yükselirken bu oran 1980'li yıllarda yüzde 9.6'ya kadar düşmüştür (Baloğlu, 1995, s.49).

Türkiye'de eğitim alanında yaşanan bu sorunların en önemli nedeni olarak; sürekliliği olan, tutarlı bir eğitim politikasının olmaması gösterilebilir. Her Eğitim Bakanı'nın kendine özgü bir üslupla yenilikler yapacağını savladığı ve tepeden inme değişikliklerle altyapısı olmayan uygulamaları yürürlüğe koyduğu görülmektedir. Eğitimin kendine özgü özellikleri dikkate alınmadan; bilimselliğin, çağdaşlığın, akılcılığın ve laikliğin ölçütleri göz ardı edilerek; eğitimin temel kaynağı olan "insan"a hakkı olan değeri vermeyerek yürütülen eğitim politikaları sonucunda geldiğimiz noktada, toplumsal kültürün içine düştüğü bunalımların nedenlerin aramaya kalkışırsak, karşımıza çıkan ilk olgu eğitim sistemine ilişkin politikaların sağlıksızlığı olacaktır.

Demokratik bir toplumda bütün yurttaşların ülkenin, genel ve kurumsal düzeydeki politikalarında söz hakkı, katılımı, etkisi vardır. Ancak bu etkinin birebir olduğu söylenemez. Diğer deyişle kamuoyunun parlamentoya tam temsili yansması oldukça zordur. Bu nedenle eğitim politikaları devleti yöneten siyasi erk tarafından belirlenir. Bununla birlikte, “sosyo-kültürel sistemde davranışın belirleyicileri olan” ideoloji, teknoloji ve toplumsal örgütler, eğitim politikalarının belirlenmesinde etkilidir (Aslan, 1997, ss.335-348).

Örgütsel düzeyde politika (siyasa) bir örgütün amaçlarının planlanan düzeyde gerçekleştirilmesini yöneten ilkeler ve kurallardır. Politikayı oluşturan ilkeler ve kurallar işgörenlerin görevlerini en iyi biçimde yapmalarını sağlamak için düzenlenmektedir. İlkeler örgütün üreteceği ürüne ilişkin temel düşünceleri, kurallar ise yapılacak eylem yollarını göstermektedir.

Politikanın amacı, örgütün işleminde kararlılık, tutarlılık, bütünlük ve süreklilik sağlamaktır. Planlama işlevi, gerekli politikanın (siyasanın), prosedürlerin ve yöntemlerin seçimi ve tanımı işine dönüşmektedir. Böylece planlama süreci içeriğinde politika saptama etkinliği de yer almaktadır (Tural ve Karatürk, 1991, ss.16-24).

Yönetim açısından politika, bir üretim sisteminin çalışanlarına işlerin yürütülmesinde yol göstericilik eden bir hareket planıdır. Eğitim sistemi açısından olaya bakıldığında eğitim politikası, eğitim üretim sisteminin çalışanlarına işlerin yürütülmesinde yol göstericilik eden bir genel hareket planıdır. Böyle bir plan, ilgili üretim sistemi içinde uygulanacak eğitim düzenlemelerine ilişkin bir genel yaklaşımı, bir genel konsepti içerir (Hesapçioğlu ve Özcan, 1995, ss.149-167).

Politika, kararları sınırlamak yoluyla rasyonelliği artıran araçlardan biridir.

Politika türleri:

1. Temel politikalar: örgütü bütünüyle etkiler.
2. Genel politikalar: belli bir alt sistemi ilgilendirir.
3. Uygulama politikaları: örgütün bir birimini ilgilendirir, günlük eylemlere yön verir.

Dünyada ortak eğitim değer ve standartlarının yaratılması çabaları özellikle Fransız İhtilali'ndan sonra başlamış ve geçtiğimiz yüzyılda, Birleşmiş Milletler Örgütü'nün 10 Aralık 1948'de kabul ettiği, Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun da 6 Nisan 1949'da onayladığı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi daha sonra pek çok düzenlemeye temel olacak eğitim hükümlerinin çerçevesini 26. maddesiyle çizmiştir (Altunya, 1998, ss.191-208). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne imza atan devletler, eğitim politikalarını belirlemede ideal değer olarak bu bildirgedeki eğitim hükmünü ölçü görmektedirler.

Ülkemizde eğitim politikasının genel çerçevesinin, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Çocuk Hakları Bildirgesi, Anayasa ve eğitimle ilgili yasalar ve Kalkınma Planları gözönünde bulundurularak çizildiği, ancak uygulamada kaba eskizler biçiminde kaldığı düşünülmektedir (Tural ve Karatürk, 1991, ss.16-24).

Eğitimin günlük siyasi tartışmaların üstünde, kamu yararını hedef tutar biçimde düzenlenmesi zorunludur. Eğitim politikalarının saptanması için başvurulacak temel ölçüt bilimsellik olmalıdır.

Türkiye'de 1960 devrimiyle benimsenen planlı kalkınma politikasını düzenleyen yasalar sırasıyla şunlardır:

1. 5.10.1960 tarih ve 91 sayılı, Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması Hakkında Kanun.
2. 5.10.1960 tarih ve 99 sayılı, Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması Hakkındaki 91 sayılı Kanuna Ek Kanun
3. 20.7.1961 tarih ve 10959 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (41.ve 129. maddeleri) (Adem, 1997, s.115).

Her ne kadar I. Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963 yılından başlıyorsa da 27 Mayıs 1960'dan sonra gerek 91 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı kuruluş yasası, gerek 1961 Anayasası'nın kabul edilmesiyle planlı kalkınma politikası ilke olarak benimsenmiştir.

Bu dönemde eğitim planlarında, ilköğretimde halkın eğitim istemi temel stratejiyi oluştururken, orta ve yüksek öğretimde de gelişen ekonomimizin

nitelikli insangücü gereksinmesini karşılamak hedef alınmıştır. Orta ve yüksek öğretimde gençleri iş yaşamına hazırlarken mesleki ve teknik öğretime öncelik verilmiştir (Adem, 1977, s.127).

Böylece; bir bakıma, Milli Eğitim Sistemi'ni tutarlı bir yapıya kavuşturacak ve eğitimin ülkemizde belli bir sistem içinde hızla yayılmasını ve gelişmesini sağlayacak uzun vadeli bir planla yeterli sayı ve nitelikteki insangücünün yetiştirilmesinin mümkün olabileceği düşünülmekteydi (Kaya, 1991, s.9).

Eğitim politikalarının oluşturulmasında etkili organlardan biri olan Devlet Planlama Teşkilatı; eğitim planlaması ile, eğitim politikasının bilimsel temelini oluşturur. Ancak, kalkınma planlarında saptanan politikaların uygulamaya aktarılmayışı planlama girişiminin kuşku ile karşılanmasına yol açmaktadır. Kalkınma planları, sık sık yinelenmiş, ancak uygulamaya aktarılmamış politikalarla doludur (Tural ve Karatürk, 1991, ss.16-24).

Eğitim politikalarının oluşturulmasında etkili organlardan biri de Milli Eğitim Bakanlığıdır. Bakanlıkta bu amaçla çeşitli birimler oluşturulmuştur:

1. Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu: Kanun Hükmünde Kararname (179 SKHK) ile oluşturulan en önemli politika organlarından biridir. Bu Kurulun, "eğitim sistemi ile ilgili öğretim plan ve programlarının esaslarını tespit etmek ve uygulamasını değerlendirmek; ilk ve orta dereceli genel, mesleki ve teknik öğretim okul ve kurumlarının, eğitim ve öğretim programlarının ilke ve politikalarını belirlemek görevleri vardır. Ancak bu kurulun etkin olarak politika oluşturma sürecine katıldığı görülmemektedir.
2. Talim Terbiye Kurulu: Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim ve öğretim konularında danıştığı bir kuruluştur. Bakanlığın, ilgili müdürlüklerce hazırlanan tasarı, tüzük ve yönetmelikleri inceler; Eğitim Şurası'nın gündemini hazırlar; ders kitaplarını incelemeye ve tavsiye eder; bütün eğitim kurumlarında Cumhuriyet ilkelerinin ve kültürel değerlerimizin üzerinde durulup durulmadığını denetler.

3. Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı: Eğitim politikası ile eğitim planlaması arasındaki ilişkiyi kurmakla görevli APK Başkanlığı'nın, Milli Eğitim Bakanlığının "ana hizmet politikasının ve planlarının hazırlanmasına yardımcı olmak; uzun vadeli planlarla, kalkınma planlarında ve yıllık programlarda öncelikle yer alması gerekli görülen ana hizmet ve tedbirlerin ve bunlarla ilgili temel politikaların bilimsel araştırma esaslarına göre tespitini sağlamak, Bakan'ın onayını aldıktan sonra Devlet Planlama Teşkilatı'na göndermek" gibi önemli görevleri bulunmaktadır.
4. Milli Eğitim Şurası: MEB'in en yüksek danışma organı niteliğindeki Şuralarda alınan kararların uygulamaya aktarılamamış olması, bu organın eğitim politikaları üzerinde bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan bu organların işlevlerinin yeteri derecede olmadığı görülmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri olarak, eğitim sisteminde katı bir merkezden yönetim yapısının olması gösterilebilir (Tural ve Karatürk, 1991, ss.16-24).

Türkiye'de eğitime ilişkin olarak makro düzeyde, yani ülkenin genelinde bir genel eğitim yaklaşımını belirleyen büyüklükler nelerdir, diye baktığımızda sırası ile şu belirleyicileri tespit edebiliyoruz:

1. Ülkemizde anayasa ve onun genel çerçevesi.
2. Kalkınma planları.
3. İktidara gelen siyasi partilerin programları.
4. Ülkemizde zaman zaman toplanan eğitim şuraları.
5. Ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan eğitim toplantılarının dökümanları.
6. Türkiye'nin Avrupa Topluluğu (AT)'na girme niyeti ve AT'nin genel felsefesi.

Şimdi sırasıyla bu faktörlerin eğitim politikalarını şekillendirmedeki rolleri şu şekilde ifade edilmektedir:

1. Anayasalar: Anayasa bir ülkenin eğitim politikasının oluşumunda belirleyici olarak birinci sırada yer alır. Gerek 1961 gerekse 1982 Anayasaları, ülkemizin eğitim düzenini şekillendiren çerçeveyi sunmaktadırlar.
2. Kalkınma Planları. Anayasada ifadesini bulan soyut normlar kalkınma planları aracılığıyla somuta dönüştürülür, uygulamaya aktarılmaya çalışılır. Şimdiye kadar ülkemizde sekiz adet kalkınma planı hazırlanmış olup, her bir plan mevcut anayasal çerçevede diğer politika belirleyicileri ile birleşerek eğitim politikasına yeni bir şekil vermeye çalışır.
3. İktidara gelen siyasi partilerin programları. İktidara gelen bir hükümet mevcut anayasal çerçeve içinde kalkınma planları aracılığıyla eğitim politikasını etkiler.
4. Ülkemizde zaman zaman toplanan eğitim şuraları. Her bir şura eğitim sistemimizdeki önemli bir konuyu gündemine almakta ve konuda geniş bir katılıma olanak vermektedir. Şuranın bu geniş katılımı dolayısıyla ilgili gündem maddeleri konusunda yeni politika önerileri oluşturulabilmektedir. Şura kararları Milli Eğitim Bakanının onayıyla yürürlüğe girmektedir.
5. Ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan eğitim toplantılarının dökümanları. Bu dökümanlar da eğitim politikasına yansıyan doğurganlar içerirler.
6. Türkiye'nin AT'ye girme niyeti ve AT'nin genel felsefesi. Ülkemiz eğitim politikası tam olarak üyesi olmak istediğimiz ve bunun için 1987 yılında başvurusunu yaptığı Avrupa Topluluğu yaşam felsefesi ve genel ideallerince de etkilenir. Son yıllarda bu istikametteki endişelerden dolayı eğitim sistemine yeni yön verme çabalarının arttığı bir gerçektir (Hesapçıoğlu ve Özcan, 1995, ss.149-167).

Tunay (1973)'ın belirttiği gibi, "eğitim sisteminin ve politikasının, kalkınma politikasının ve üretim sisteminin bir bölümü olduğu ve bu ilişkiler

bütünlüğü içinde eğitimin tek başına ele alınıp planlanamayacağı, izlenemeyeceği ve eleştirilemeyeceği kuşkusuzdur.”

Dolayısıyla bu araştırmada, eğitim politikaları 1960 yılından sonraki Anayasa ve yasalar, Beş Yıllık Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şuraları ve Hükümet programlarından elde edilen verilerden hareketle incelenmiştir.

Ayrıca, 2000 yılı ve sonrasında öngörülen eğitim politikaları, Yedinci ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planları'ndaki verilerinden hareketle özet olarak değerlendirilmiştir.

Amaç

Bu araştırmanın genel amacı; Türkiye'de 1960'tan günümüze Milli Eğitim politikalarının betimlenmesi ve değerlendirilmesidir.

Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır.

1. Bindokuzyüztmiş'tan günümüze Anayasa ve yasalarda eğitimle ilgili hükümler nelerdir ?
2. Bindokuzyüztmiş'tan günümüze Kalkınma Planlarında eğitim politikaları nelerdir?
3. Bindokuzyüztmiş'tan günümüze Milli Eğitim Şuralarında eğitim politikaları ile ilgili alınan kararlar nelerdir ?
4. Bindokuzyüztmiş'tan günümüze hükümetlerin eğitim politikaları nelerdir ?

Araştırmanın Önemi

Türkiye'de Milli Eğitim alanında yapılan uygulamalarda sürekli yaşanan değişimler, uygulamaya dönük olarak alınan kararların çok kısa sürede terk edilerek yerine yeni kararların alınması, eğitim politikalarını belirleme ve uygulama konusundaki merkezi tutum, sosyolojik verilerin yetersizliğine bağlanarak oluşturulan öznel eğitim anlayışları ve benzeri birçok olumsuz durumun, içinde yaşadığımız ve toplumumuzun tüm bireylerini doğrudan etkileyen eğitim olgusunu olumsuz bir karaktere büründürdüğü görülmektedir. Aileler, eğitim sürecine güvenlerini yitirmişler, bireyler devlet okullarından

uzaklaşarak özel okul peşinde koşmaya başlamışlar, özel üniversitelerin sayısı günden güne artmış ve özellikle devlete bağlı okullarda eğitim sürecinin kalitesi sürekli olarak düşmüştür.

Türk Milli Eğitim Sistemi'nin içinde bulunduğu durumun en önemli nedenlerinden biri hiç kuşkusuz eğitim politikalarının niteliğidir. Bu bakımdan Türkiye'de eğitim politikalarının niteliğini analitik bir gözle incelemek, önemli görülmekte ve elde edilen bulguların pragmatik açıdan da bir değer taşıdığı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın önemi farklı açılardan şu şekilde ifade edilebilir:

Öncelikle, bu araştırmanın Türkiye'de eğitim politikaları konusunda yapılmış araştırmalarla ilgili alanyazın boşluğunun doldurulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca bu araştırma ile, 1960'dan günümüze uygulanan eğitim politikalarının; kuramsal yönü ile uygulama nitelikleri arasındaki farkları görmek; eğitim politikalarının toplumsal gerçekliğe, çağdaşlığa, bilimselliğe ne ölçüde uygun olduğu belirlemek; eğitim politikalarının-varolan eğitim durumlarıyla karşılaştırıldığında- öngörülen hedeflere ne ölçüde uygun olduğunu değerlendirmek bir ölçüde mümkün olacağından, bu bulguların Milli Eğitim Sistemimizin geleceğine ışık tutmak bakımından önemli sayılacağı ifade edilebilir.

Bununla birlikte, bu araştırmadan elde edilen bulgular; 1960'dan sonraki eğitim politikalarının öznel ve kısa vadeli kararlara dayalı siyasi politikaların güdümünden kurtulup kurtulmadığını, eğitim sistemimizin kültürel gerçekliğimize uygun, çağdaş, laik ve bilimsel bir yapıda olup olmadığını, Hükümetlerin eğitim politikalarına uygun icraatlarının olup olmadığını, Milli Eğitim Şuraları'nın eğitim sistemimizdeki yeri ve önemini görmek bakımından önemli sayılmaktadır.

Bu araştırma sonucunda elde edilen yargısal sonuçların, Eğitim Bilimleri ve Eğitim Yönetimi alanında yapılacak yeni araştırmalara ışık tutması bakımından da önemli olacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmada, eğitim politikalarının betimlenmesi ve değerlendirilmesi;

1. Zaman bakımından; Türk Milli Eğitim politikalarının 1960 ile 2001 yılları arasındaki dönemiyle sınırlıdır,
2. Konu bakımından; Anayasa ve yasalardaki eğitim hükümleri, Beş Yıllık Kalkınma Planları'ndaki eğitim politikaları, Milli Eğitim Şuraları'nda eğitim politikalarıyla ilgili olarak alınan kararlar ve hükümetlerin eğitim politikalarıyla sınırlıdır.
3. Boyut bakımından; Milli Eğitim Sistemi'nin örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutlarındaki eğitim politikalarıyla sınırlandırılmıştır. Eğitim politikalarının diğer boyutları kapsam dışı tutulmuştur.

Tanımlar

Politika : (1) Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı, siyaset, siyasa. (2) Yöntem (TDK Sözlüğü, 1988, s.1194).

Eğitim Politikası: (1) Bir eğitim kurumunun veya bir toplumun, öngörülen eğitim amaçlarına ulaşabilmek amacıyla alacağı kararlarına temel teşkil edecek hükümleri kapsayan genel plan. Bu planın şekillenmesinde değerler sistemi ile değişen toplumsal ve ekonomik etmenlerin etkisi büyüktür (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976, s.84). (2) Eğitim sisteminin işlevlerini, ulusal, toplumsal kalkınma erekleriyle tutarlı, sürekli bir bütünlük içinde gerçekleştirebilmek için; izlenmesi gereken ilkeleri ile yaklaşımları, ayrıca örgütsel ve yönetsel düzenlemeler ile insan ve madde kaynaklarının kullanımına ait önlemleri kapsayan plan, program ve uygulamaların tümü (Aydın, 1996a, s.10).

Milli Eğitim Şurası: 10.06.1933 tarihli ve 2484 sayılı Maarif Vekaleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun ve onu değiştiren 2287 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun gereğince teşekkül eden ve Talim Terbiye Dairesince hazırlanacak yönetmelik, program ve esaslar için öneriler hazırlayan kurul, Maarif Şurası. Şura kararları tavsiye niteliğinde olup ancak Milli Eğitim Bakanının onayı ile kesinleşir. Şura üyeleri,

tabii üyeler (Bakanlık görevlileri ile üniversite rektörler, vb.) seçimle gelen üyeler (üniversitelerden, ilköğretimden, özel okullardan, vb.) ve davetli üyelere oluşur (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976, s.207).

Örgün Eğitim: (1) Bir düzen içinde çok çeşitli görevler yapacak biçimde gelişen eğitim. (2) Düzenli, planlı ve belli yöntemlere göre verilen eğitim. (3) Okullarca verilen eğitim, resmi eğitim (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976, s.244).

Yaygın Eğitim: Yetişkinlere okuma-yazma öğretmek, temel bilgiler vermek, en son devam ettiği öğretim kademesinde edindikleri bilgi ve yetenekleri geliştirmek ve hayatlarını kazanmalarını sağlayacak yeni teknikler kazandırmak amacıyla verilen okul dışı eğitimdir (DPT, 1967, s.179).

Öğretmen Yetiştirme: (1) İlgili kişileri öğretmenlik mesleğine hazırlamak amacıyla yapılan bütün resmi ve gayri resmi etkinliklere verilen ad. (2) Öğretmen yetiştirmekle yükümlü bir eğitim kurumunun belli programlara göre yaptığı iş. Türkiye’de öğretmen yetiştirme ile ilgili çalışmalar başlıca dört alanda toplanabilir: (a) İlkokullara öğretmen yetiştirme; (b) Ortaokullara öğretmen yetiştirme; (c) Mesleki ve teknik okullara öğretmen yetiştirme; (d) Liselere öğretmen yetiştirme (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976, s.242).

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli ile verilerin toplanması ve değerlendirmesine yönelik olarak kullanılan yöntem ve teknikler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Çünkü, bu araştırma ile 1960'dan günümüze Türk Eğitim Sistemi'nde uygulanan eğitim politikalarının ne olduğu betimlenerek, değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Evreni

Bu araştırmanın evreni, 1960'dan günümüze değin Anayasalar, eğitim yasaları, Beş Yıllık Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şuraları ve Hükümet Programlarında ifade edilen Milli Eğitim politikalarının; örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutlarındaki politikalarıdır.

Veriler ve Toplanması

Bu araştırmada veriler alanyazının taranması sonucunda elde edilmiştir. Araştırmaya yönelik olarak veri toplama çalışmaları sırasında, öncelikle araştırma içeriğine uygun olarak daha önceden yapılmış çalışmalar toplanmış ve incelenmiştir.

Araştırmayla ilgili kaynak tarama çalışmaları sonucunda elde verilerle araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Bu süreçte; çeşitli kütüphanelerden, kitaplıklardan, kurumlardan ve internetten yararlanılarak elde edilen kaynaklar taranmış ve referanslar belirlenmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Kaynak tarama sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi;

1. Bindokuzyüztümüş sonrası Anayasa ve yasalardaki eğitim hükümlerinin saptanması ve değerlendirilmesi;
  2. Beş Yıllık Kalkınma Planları'ndaki eğitim politikalarının belirlenmesi ve ortak noktaları saptanması ve değerlendirilmesi;
  3. Milli Eğitim Şuraları'ndaki eğitim politikalarıyla ilgili kararlarının belirlenmesi ve ortak noktaların saptanması ve değerlendirilmesi;
  4. Bindokuzyüztümüş sonrası kurulan hükümetlerin eğitim politikalarının belirlenmesi ve eğitim anlayışlarındaki ortak noktaların saptanması ve değerlendirilmesi,
- şeklinde yapılmıştır.

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bindokuzyüzaltmış yılı sonrasında kurulan hükümetlerin uyguladığı eğitim politikalarının “Türk Milli Eğitimi”ni hangi noktalara taşıdığı ve sahip olunan politikaların karakteri üzerine bütünlüklü olarak yapılan bilimsel araştırmaların; tez, makale, kitap düzeyindeki yayınların az olduğu görülmektedir. Eğitim politikaları üzerine yapılan araştırmaların daha çok planlı dönemde özel bir konuyu ele almak şeklinde gerçekleştiği görülmektedir.

YÖK kaynaklarında planlı döneme ilişkin eğitim politikalarıyla ilgili tezler şunlardır:

1. Soner Arık, “Planlı dönemde okul öncesi eğitim politikalarının uygulanma düzeyi-Bolu ili örneği,” 1997.
2. Fevziye Esin Arıman, “Avrupa Topluluğu’nda eğitim kavramı, ortak mesleki eğitim politikası ile ilgili programlar,” 1996.
3. Şakir Güneş, “Milli Eğitim Bakanlığı’nun sınıf öğretmenlerini istihdam politikaları,” 1995.
4. Mehmet Mehdi İçer, “Türkiye’de eğitim sisteminin genel amaçları ve temel ilkelerinin değerlendirilmesi,” 1997.
5. Ali Rıza Abay, “Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Sistemi’nin sosyal bütünleşmeye etkileri,” 1993.
6. Taner Çakır, “Planlı dönemde yükseköğretim politikaları ve uygulamaları,” 1993.

Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde, planlı döneme ilişkin olarak eğitim politikaları konusunda yapılan araştırmalar ise şunlardır:

1. İsmail Bircan, “Planlı dönemde temel eğitim ve ekonomik politikası,” Ankara: DPT. SPD, 1979.

2. Nuran Tosun, "Planlı kalkınmada halk eğitimi ve halk kütüphaneleri," Ankara: DPT. MGS, 1977.
3. Güngör Uysal, "Planlı kalkınmada kalite, kalite kontrol ve uygulamaları," Ankara: DPT, 1978.
4. Çelen Birkan, "Yüksek öğretimde planlı gelişme açısından yatırımların rasyonalizasyonu," Ankara: DPT.SPD, 1969.

Türkiye’de Milli Eğitim politikalarını konu alan çalışmalarla ilgili olarak ulaşılan ve incelenen araştırmalardan 1960 sonrası Milli Eğitim politikalarını konu alan yayınlar aşağıda özetle belirtilmiştir:

1. İsmail Kaplan, **Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi**. Bu çalışma, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında 1998 yılında kabul edilen *The Ideology of National Education in Turkey and Its Implications for Political Socialization* başlıklı doktora tezidir.

Kaplan, araştırmasında; Türk Milli Eğitim Sistemi’nin gelişme sürecini; sürece yön veren siyasi değerler, belli başlı evrensel eğitim felsefeleri ve bu felsefelerden esinlenen eğitim pratikleri bağlamında irdelemektedir. Bu amaçla; anayasalar, parti programları, hükümet programları, yasalar, yönetmelikler, Milli Eğitim Bakanlığı ile hükümetlerin aldığı kararlar ve açıklamalar, ilgili kişilerin söylev ve demeçleri yaygın biçimde taranmıştır.

Türk Milli Eğitim ideolojisinin, kutsal inanış ve davranış normları dayatarak ülkemiz insanlarını "olgunlaştırma" becerisi gösteremediği yargısına vardığı araştırmasının sonuç bölümünde Kaplan (1999, s.397) şöyle demektedir: "...milli eğitim ideolojisinin, öğrencileri yoğurma ve kendi normlarına göre toplumsallaştırma konusunda neredeyse bir tekele sahip olduğu söylenebilir."

Ayrıca Kaplan, (1999) araştırma sonucunda; farklı siyasi partilerin eğitimin amacı ve niteliği konusunda büyük bir uyum içinde olduğunu

vurgulamakta ve Türk Milli Eğitim ideolojisinin, bir anlamda yurttaşların “beşikten mezara kadar” itaatkar bir tutum ve davranış içinde olması için var gücüyle çaba gösterdiğini belirtmektedir.

2. Çetin Balanüye’ nin, **Virgül Dergisi**’nin 22. sayısında, İsmail Kaplan’ ın, “Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi” kitabı üzerine, “Milli Eğitim İdeolojisi Üzerine İdeolojik Bir Kitap” başlıklı eleştirel bir makalesi yayınlanmıştır.

Balanüye (1999, ss.42-44) yazısında, İsmail Kaplan’ın doktora tezi olan çalışmayı akademik nesnellikten uzak olma bakımından eleştirmekte ve şöyle demektedir:

Yazar, Cumhuriyet dönemi eğitim ilkelerini, milli olmalarından başka, evrenselliğe oranla dini daha az olumsuzlama suçuyla da yargılar...(oysa) XX. yüzyılın başları ‘ulus-devlet’lerin mantar gibi türediği yıllar değil miydi? Milliyetçilik iki dünya savaşı arasında tüm Batının ortak realitesi değil miydi? Böylesi bir nesnel gerçeklikte, parçalanmış bir imparatorluktan ulusal bir devlet çıkması sürpriz midir?

Balanüye (1999, ss.42-44), makalesini şöyle sonlandırır:

Kitabın temsil ettiği yanlı tavra yönelik tepkimin, eğitimimizin bu günkü durumunu onayladığı anlamına gelmeyeceği –umarım- açıktır. 90’ların dünyasında Türkiye’ nin, eğitim işlerinde “milliyetçilik” dozunu fazla kaçırdığı besbelli. Mustafa Kemal’e ilişkin saplantılı bir “övgücülükle” birleşen hükümetler, bu görüşün müfredata yansıyan “yapmacık” biçimleri ve 20’ler Türkiye’sinin “çağcılık” ve “özgünlük” özelliklerinden tümüyle uzak bir milli eğitim...

3. Kemal İnal, **Eğitimde İdeolojik Boyut** (Ankara, 1996), başlıklı çalışmasında eğitim sisteminin çeşitli alanlarındaki uygulamalarında ideolojinin etkisini göstermeye çalıştığı bir dizi makalesini bir araya toplamıştır.

İnal (1996), eğitim uygulamalarının ideolojik ve siyasal damarlardan beslendiğini ileri sürerek, siyasal iktidarların okullara verdiği özel önemden bahsetmektedir. İnal’ın çalışmasında eğitim süreçleri; devlet, siyasi kurumlar,

egemen ideolojiler ile bağlantılı olarak ele alınmış ve eğitsel uygulama ve anlayışların öznel amaç, niyet ve güdüsel temelleri de incelenmiştir.

4. TÜSES Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı tarafından oluşturulan Eğitim Politikaları Komisyonu tarafından hazırlanan ve Bozkurt Güvenç'in raportörlüğünü yaptığı, **Milli Eğitim Politikaları: Sorunlar ve Çözüm Yolları** (İstanbul, 1990), başlıklı ortak raporda; ülkemizde karşılaşılan eğitim sorunlarının tipik bir envanteri yapıldıktan sonra, başlıca sorunların "yapısal-işlevsel" bir özeti verilmekte ve Milli Eğitim Politikasına kaynak olabilecek çözüm önerileri yedi maddelik bir toplu "paket" halinde sunulmaktadır.

Ortak raporda Güvenç (1990), eğitim sürecinin değişen ve gelişen toplumların karşı karşıya bulunduğu en çetin sorunlar alanı olduğunu ve dikkatle, özenle hazırlanmış politikaların kararlılık ve sabırla uygulanması gerektiğini belirtmektedir.

5. Mahmut Adem, **Demokratik, Laik, Çağdaş Eğitim Politikası** (Ankara, 1995) adlı çalışmasında ulusal eğitim politikamızı, laik, demokratik, genellik, eşitlik, planlılık, özgür ve özerk üniversite ilkeleri ve Atatürkçü düşünce bağlamında ele almaktadır.

Yazar, çalışmasında bir ülkede eğitim politikasını belirlerken ülkenin gereksinimleri ve ülkenin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlarla yapılan antlaşmaların önemini vurgulamaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde yer alan eğitim hükümlerinin Türkiye'deki eğitim kanunlarına ve Anayasalara yansıdığını ifade eden yazar, Türkiye'de eğitim politikalarının oluşturulmasındaki temel dayanaklar olarak Anayasa ve yasalar ile Kalkınma Planlarının önemini belirtmektedir.

6. Mahmut Adem, **Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı** (Ankara, 1993b) adlı çalışmasında ise, eğitimin her ülkede bir politika sorun olduğunu ve toplumca benimsenen bir değerler dizgesi içinde ele alınması gerektiğini belirtmektedir.
7. Mahmut Adem, **Eğitim Planlaması** (Ankara, 1997) adlı bir diğer çalışmasının bir bölümünü, Türkiye’de öğretmen yetiştirme politikaları, öğretmen yetiştirme sisteminin özellikleri ve öğretmen yetiştirmede nitelik sorununa ayırmıştır.
8. Ayhan Aydın, **Milli Eğitim Politikaları ve Şurular** (Ankara, 1996a) adlı araştırmasında Onbeşinci Milli Eğitim Şurası öncesinde Milli Eğitim Şuruları’nın işlevlerini incelemektedir.

Aydın (1996a, s.52)’in araştırmasında ulaştığı sonuçlardan biri, Milli Eğitim Politikasının, bilimsel araştırma sonuçlarına dayalı bir anlayışla yeniden düzenlenmesi, şeklindedir.

9. Yüksel Kavak, **Dünya’da ve Türkiye’de İlköğretim** (Ankara, 1997) başlıklı araştırmasında Türkiye’de ilköğretimin genel görünümünü ve ilköğretimi geliştirme politikalarını ve uygulamalarını ele alarak ilköğretim alanında varolan sorunları ve çözüm önerilerini sunmaktadır.
10. Tayyip Duman, 1986-1988 yılları arasında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde gerçekleştirdiği **Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme** (İstanbul, 1991) adlı doktora çalışmasında, Türkiye’de öğretmen yetiştirme sistemini tarihi gelişim süreci içinde inceleyerek, ortaöğretime öğretmen yetiştirme sisteminin genel bir değerlendirmesini yapmaktadır.

Duman (1991, s.273)'ın araştırmasında ortaya çıkan ve eğitim politikalarını yansıtan sonuçlardan en önemlisi, "...öğretmen yetiştirme çeşitli yönlerine ilişkin ortaya atılan görüşlerin bir çoğunun uygulanmaya konmadığı..." şeklindedir.

11. H.Hüseyin Dilaver, 1988-1992 yılları arasında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde gerçekleştirdiği **Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Şartları** (İstanbul, 1994) adlı doktora çalışmasında, öğretmenlerin yetiştirilme boyutunu hem literatür taraması hem de öğretmen görüşlerine dayanarak bulgulamıştır.

Dilaver (1994)'in araştırmasında ortaya çıkan sonuçlardan bazıları; öğretmenlerin hizmetiçi faaliyetlerinin yetersiz görülmesi, öğretmenlerin mesleki başarılarının artmasında sosyal ve ekonomik şartlarının iyileştirilmesi gerektiği, öğretmen yetiştiren kurumların kaynağının öğretmen liseleri olması isteği, şeklindedir.

12. Yahya Kemal Kaya, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Politika-Eğitim-Kalkınma** (Ankara, 1977) adlı çalışmasında; Türk Eğitim Sistemi'nin kuruluş ve gelişmesinde politikanın etkilerini araştırmaktadır.

Kaya (1977), çalışmasında politikacıların eğitim sistemine partizanca yaklaşımının sonucu olarak yanlış eğitim politikalarının uygulandığını ve bunun, Türk toplumunun ekonomik, sosyal ve politik gerikalmışlığının temel nedenlerinden biri olduğunu analiz etmektedir.

Burada ele aldığımız araştırma ve yazılarda da görülen o ki; gerçekte, eğitim politikalarının düğüm noktası olan sorun, "nasıl bir insan tipi yetiştirileceği" dir. Diğer bir deyişle, eğitim politikalarının temelini oluşturan olgunun, iktidarların siyasi erklerini sürdürebilmeleri için gereksinim duydukları insanı biçimlendirmek olduğu söylenebilir. Küken (1996, s.16)'in belirttiği gibi; "tüm toplumlar kendi

BÖLÜM IV**BULGULAR VE YORUM****BİNDOKUZYÜZALTMIS'TAN GÜNÜMÜZE ANAYASA VE
YASALAR'DA EĞİTİMLE İLGİLİ HÜKÜMLER**

Eğitim politikalarını değerlendirmek, önceden planlanan hedeflerle uygulamalar arasında ne ölçüde bir bağıntı olduğunu gösterebilmek anlamına gelmektedir. Bunun için evrensel nitelikteki ölçütlere gereksinim söz konusudur. Bu ölçütler ise Anayasa ve yasalarda ifade olunmuş hükümlerde bulunabilir.

Ekonomide gelişmiş Batı Avrupa ile ortak olmak isteyen ülkemiz, aynı zamanda anılan toplulukça benimsenmiş evrensel değerleri de paylaşmak, onlara da ortak olmak istemektedir. Genelde toplumsal ve ekonomik strateji açısından planlanan eğitime; günümüzde demokratik düşünen, insan haklarına saygılı, laik anlayışta insan yetiştirme, vb. öğelerden oluşan evrensel boyut eklenmiştir (Adem, 1993a, ss. 3-14). Anayasalarda belirtilen genel hedeflerin, daha somutlaştırılmış ve özele indirgenmiş halini yasalar ve eğitim-öğretim programlarında görüyoruz (Ataünal, 1996, ss.33-58).

Bu nedenle, 1960'tan günümüze Milli Eğitim politikalarını değerlendirmek için 1961 ve 1982 Anayasaları ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961)'nu, 1739 sayılı Temel Eğitim Kanunu (1973)'nu, 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu (1973)'nu ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu (1981)'nu incelemek gerekmektedir.

Araştırmanın bu kısmında, yukarıda adı geçen kanunlardaki genel eğitim yaklaşımları ve çerçevesi betimlendikten sonra, örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme bağlamında değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Bindokuzyüzaltmışbir Anayasası'nda

Eğitimle İlgili Hükümler

Bindokuzyüzaltmışbir Anayasasının 50. maddesinde “Öğrenimin Sağlanması” başlığı altında eğitim ile ilgili olarak belirtilen hüküm şu şekilde ifade edilmektedir:

Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir. İlköğrenim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecbûridir ve Devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Düşünce ve İnanç Hak ve Hürriyetleri’ni konu alan 19. maddede “ din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanûnî temsilcilerinin isteğine bağlıdır” şeklinde bir hüküm belirtilmiştir.

Anayasa'nın 20. maddesinde ise, “Özerk Üniversite” kavramı altında ise şunlar hükme bağlanmıştır:

Üniversiteler, ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler, özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir. Üniversite özerkliği, bu maddede belirtilen hükümler içinde uygulanır ve bu özerklik, üniversite binalarında ve eklerinde suçların ve suçularının kovuşturulmasına engel olmaz.

Üniversiteler, devletin gözetimi ve denetim altında, kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetilir. Özel kanuna göre kurulan Devlet üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır. Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılamazlar. Son fıkra hükümleri saklıdır.

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler.

Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, üniversite üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri ve üniversite organlarının sorumluluğu, öğrenim ve öğretim hürriyetlerini engelleyici eylemleri önleme tedbirleri, üniversiteler arasında ihtiyaca göre öğretim üyeleri ve yardımcılarının görevlendirilmesinin sağlanması, öğrenim ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine ve kalkınma plânı ilkelerine göre yürütülmesi esasları kanunla düzenlenir.

Üniversitelerin bütçeleri, genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konular ve denetlenir. Üniversitelerle onlara bağlı fakülte, kurum ve kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarıncı giderilmemesi halinde Bakanlar Kurulu, ilgili üniversitelerin veya bu üniversiteye bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların idaresine el koyar ve bu kararını hemen Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısının onamasına sunar. Hangi hallerin el koymayı gerektireceği, el koyma kararının ilân ve uygulanma usulleri ile süresi ve devamınca Bakanlar Kurulunun yetkilerinin nitelik ve kapsamı kanunla düzenlenir (<http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.maddeler>).

Bindokuzyüzsekseniki Anayasası'nda

Eğitimle İlgili Hükümler

Bindokuzyüzsekseniki Anayasası'nın 42. maddesi Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi'ni belirlemektedir. Bu konuda belirtilen hükümler şunlardır:

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları sağlar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçe'den başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır (<http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.>).

İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)'nda

Eğitim İle İlgili Hükümler

Ülkemizde; planlı dönemde eğitim sistemini yeniden düzenleme çalışmaları, yeni bir anayasa hazırlama çalışmaları ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin kurulması hazırlıklarıyla birlikte başlamıştır. Bu çalışmalar, eğitim alanında yeni yasal düzenlemelere öncülük etmiştir. DPT kuruluş çalışmaları sürerken, ülkemizde ilköğretimi yeniden düzenlemek amacıyla, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu 12 Ocak 1961'de kabul edilmiştir (Kaya, 1991, ss.9-10).

Resmi Gazete'nin 12/01/1961 tarih ve 10705 sayılı yayınında tebliğ edilen 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutlarıyla ilgili genel hükümler şunlardır:

Örgün Eğitim İle İlgili Hükümler

İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)'nda örgün eğitim politikalarını belirlemede ölçü olan eğitim hükümleri şu şekilde ifade edilmektedir:

Okulöncesi Eğitimi İle İlgili Hükümler: İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)'nun 13. maddesine göre; okul öncesi kurumlarında mecburi öğrenim çağına gelmemiş olan çocuklar eğitilir. İsteğe bağlı tamamlayıcı sınıflarda ve kurslarda, ilköğrenim çağı dışına çıkmış olup da üst dereceli öğrenim kurumlarına gidememiş olan yurttaşlardan genel bilgilerini artırmak ve kendilerinin daha iyi bir iş ve üretim unsuru olarak yetiştirilmeleri amacıyla öğretim yapılır. Bu kurumlar gerçek ve tüzel kişilerle belediyeler, özel idareler ve Devlet tarafından açılabilir.

İlköğretim İle İlgili Hükümler:

1. İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir.

2. İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi. Devlet okullarında parasızdır.

3. (Değişik: 12/10/1983 - 2917 /1 md.) Mecburi ilköğretim çağı, 6 - 14 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun beş yaşını bitirdiği yılın Eylül ayı sonunda başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın, öğretim yılı sonunda biter.

4. Türk vatandaşı kız ve erkek çocuklar ilköğrenimlerini resmi veya özel Türk ilköğretim okullarında yapmakla mükellefler.

5. Mecburi öğretim çağında olup da, memleket dışında olmak, oturduğu yerde okul bulunmamak veya sağlık durumu dolayısıyla ilköğretim okuluna devam edemeyen vatandaşlardan özel olarak öğretim görenler, imtihanla ve yaşlarına göre layık oldukları ilköğretim okulu sınıflarına veya mezuniyet imtihanlarına alınırlar.

Yaygın Eğitim İle İlgili Hükümler

İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)'nda yaygın eğitim politikalarını belirlemede ölçü olan eğitim hükümleri şu şekilde ifade edilmektedir:

İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)'nun 11. maddesine göre; yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar, mecburi ilköğrenim çağında buldukları halde, öğrenimlerini yaşlılarıyla birlikte zamanında yapmamış olan çocuklara kısa yoldan ilköğrenim vermek ve ayrıca yetişmelerine lüzum görülen çocukları ilköğretim okuluna hazırlamak veya ilköğretim okulunu bitirmiş olup da henüz mecburi öğrenim çağında bulunan ve üst dereceli öğrenim kurumlarına gidemeyecek olanların genel bilgilerini artırmak ve kendilerine iş ve üretim hayatında faydalı olacak bilgi ve maharetleri kazandırmak amacıyla gerçek ve tüzel kişilerle, belediyeler, özel idareler ve Devlet tarafından açılabilir.

Öğretmen Yetiştirme İle İlgili Hükümler

İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)'nun 44. maddesine göre; "öğretmenler kanunlarla kendilerine verilen işlerden başka, meslek dışı herhangi bir görevle yükümlü tutulamazlar."

Milli Eğitim Temel Eğitim Kanunu (1739 SK)'nda

Eğitim İle İlgili Hükümler

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)'nda Türk Milli Eğitimin temel ilkeleri ve amaçları aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)'nda Milli Eğitimin temel ilkeleri 14 kategoride ifade edilmektedir. Buna göre;

1. Genellik ve eşitlik: (Madde 4) Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.
2. Ferdin ve toplumun ihtiyaçları: (Madde 5) Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.
3. Yönelme: (Madde 6) Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler. (Değişik: 16/8/1997-4306/3 dm.) Milli eğitim sistemi, her bakımdan, bu yönelmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir. Yönelmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metodlarından yararlanılır.
4. Eğitim hakkı: (Madde 7) İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.
5. Fırsat ve imkan eşitliği: (Madde 8) Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır. Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.
6. Süreklilik: (Madde 9) Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.
7. Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği: (Madde 10) (Değişik: 16/6/1983 - 2842/2 dm.) Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir. Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Milli Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.
8. Demokrasi eğitimi: (Madde 11) (Değişik: 16/6/1983 - 2842/3 dm.) Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi

ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

9. Laiklik: (Madde 12) (Değişik: 16/6/1983 - 2842/4 dm.) Türk milli eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.
10. Bilimsellik: (Madde 13) Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır. Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımından teşvik edilir ve desteklenir.
11. Planlılık: (Madde 14) Milli eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim - insan gücü - istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.
12. Karma eğitim: (Madde 15) Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkan ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.
13. Okul ile ailenin işbirliği: (Madde 16) (Değişik: 16/6/1983 - 2842/5 dm.) Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır. Bu maksatla okullarda okul - aile birlikleri kurulur. Okul-aile birliklerinin kuruluş ve işleyişleri Milli Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.
14. Her yerde eğitim: (Madde 17) Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır. Resmî, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Milli Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Milli Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir (MEB, 1973d).

Türk Milli Eğitiminin Amaçları

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)'nda genel ve özel amaçlar başlıkları altında ifade edilmiş hükümler şunlardır:

Genel amaçlar:

Madde 2- Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini;

1. (Değişik: 16/6/1983 - 2842/1 dm.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgî, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi,

sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (MEB, 1973d).

Özel amaçlar:

Madde 3-Türk Eğitim ve Öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olarak tespit edilir (MEB, 1973d).

Örgün Eğitim İle İlgili Hükümler

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)'nda örgün eğitim ile ilgili olarak; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim başlıkları altında ifade edilmiş hükümler şunlardır:

- Okul Öncesi Eğitiminin Amaç ve Görevleri:** (Madde 20) Okul öncesi eğitiminin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;
1. Çocukların beden, zihin ve duyu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak;
  2. Onları ilk öğretime hazırlamak;
  3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak;
  4. Çocukların Türkçe'yi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır (<http://www.meb.gov.tr/index2.htm>).

- İlköğretimin Amaç ve Görevleri:** (Madde 23) İlköğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;
1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;
  2. Her Türk çocuğuna ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.
  3. (Ek:16/8/1997-4306/4 dm.) İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır (<http://www.meb.gov.tr/index2.htm>).

- Ortaöğretimin Amaç ve Görevleri:** (Madde 28) Ortaöğretimin amaç ve görevleri, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;
1. Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,
  2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.
  3. Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır (<http://www.meb.gov.tr/index2.htm>).

- Yükseköğretimin Amaç ve Görevleri:** (Madde 35) Yüksek öğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;
1. Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek;
  2. Çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak;
  3. Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak;

4. Yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, Hükümet ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak ve Hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek;
5. Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak;
6. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamu oyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözlü, yazılı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır (<http://www.meb.gov.tr /index2.htm>).

Yaygın Eğitim İle İlgili Hükümler

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)'nda yaygın eğitim ile ilgili olarak belirtilen eğitim amaç ve görevleri şu şekilde ifade edilmiştir:

- Yaygın Eğitimin Amaç ve Görevleri:** (Madde 40) Yaygın eğitimin özel amacı, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş yahut, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedeki çıkmış vatandaşlara, örgün eğitimin yanında veya dışında;
1. Okuma - yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkanları hazırlamak,
  2. Çağımızın bilimsel, teknolojik, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim imkanları hazırlamak,
  3. Milli kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapmak,
  4. Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenme anlayış ve alışkanlıkları kazandırmak,
  5. İktisadi gücün artırılması için gerekli beslenme ve sağlıklı yaşama şekil ve usullerini benimsetmek,
  6. Boş zamanları iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak,
  7. Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekleri edinmelerini sağlayıcı imkanlar hazırlamak,
  8. Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır (<http://www.meb.gov.tr /index2.htm>).

Üniversiteler Kanunu (1750 SK)

Üniversiteleri yeniden düzenlemeyi amaçlayan 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu 20 Haziran 1973'de kabul edilmiştir. Üniversiteler Kanunu (1750 SK)'ndaki eğitim hükümlerini belirtmeden önce, 1946 yılından 1973'e dek geçerli olan 4936 sayılı kanuna kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Tek üniversitelilikten çok üniversiteliliğe ve özerk üniversiteye geçiş yılı olan 1946 yılında çıkarılan 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu, üniversitenin amacını özetle bilimsel araştırmalar yapmak; bilimsel tutumlu aydın insan gücü yetiştirmek; toplum kalkınmasına hizmet etmek, bilimi toplum yararına yaymak olarak saptamıştır. 4936 sayılı yasa her üniversiteye özerklik ve tüzel kişilik

veriyordu. Milli Eğitim Bakanı'nın başkanlığında bir Üniversitelerarası Kurul oluşturuldu. Bu kurul Bakanlık ve Üniversiteler arasında işbirliğini, kimi konularda eşgüdümü sağlıyordu. Bu yasa 1973 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1946'dan 1973'e kadar özel yasalarla birçok üniversite kuruldu. Yeni kurulan üniversitelere, Üniversiteler Kanununun dışında kimi haklar ve konumlar verildi (Başaran, 1996, s.96). Kaya (1977, s.269)'ya göre; "4936 sayılı Kanun üniversitelerin gelişmesini engelleyen bir 'kürsü' sistemine sahipti."

Resmi Gazete'nin 7 Temmuz 1973 tarihli 14587'nci sayısında yayınlanan 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu'nda eğitimle ilgili hükümler özetle şu şekilde ifade edilebilir:

Kapsam: Yükseköğretim bir bütündür. Üniversiteler bu kanun hükümlerine tabidir.

Tanım: Üniversitenin genel özerkliği ve tüzel kişiliği içinde bu üniversiteyi oluşturan fakülteler de kanun hükümlerine göre tüzel kişiliğe sahiptir.

Görevler:

1. Üniversite çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak;
2. Üniversite, öğrencilerini, bilim anlayışı kuvvetli, milli tarih şuuruna sahip, vatanına, örf ve adetlerine bağlı, milliyetçi ve sağlam düşünceli aydınlar ve yüksek öğrenime dayanan mesleklerde bilgi ve tecrübe sahibi, sağlam karakterli vatandaşlar olarak yetiştirmek;
3. Devlet Kalkınma Planları hedefleri doğrultusunda, kendi insangücü ve maddi kaynaklarını en rasyonel, etkili, verimli ve ekonomik şekilde kullanmak;
4. Bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak;
5. Memleketin ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları Hükümetle ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun faydasına sunmak;
6. Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayını yapmak;
7. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözle ve yazı ile halka yaymak.

Üniversitelerüstü Kuruluşlar, Devlet denetimi ve gözetimi:

- 1 Yükseköğretim Kurulu: Yüksek öğretimin bütünlüğü anlayışı içinde çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine ve Devlet Kalkınma Planının temel ilke ve politikalarına uygun olarak yükseköğretim alanına yön vermek amacı ile, gerekli inceleme, araştırma ve değerlendirmeleri yapmak, yüksek öğretim kurumları arasında koordinasyonu sağlamak, uygulamaları izleyerek yetkili makam ve mercilere önerilerde bulunmakla görevli bir kuruldur.
- 2 Üniversite Denetleme Kurulu: Üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetimini sağlamak üzere Başbakanlığa bağlı olarak çalışan bir kuruluştur.
- 3 Üniversitelerarası Kurul: Üniversitelerarası kurul, yüksek öğretim planlaması içinde, üniversiteler arasında akademik yönden koordinasyonu sağlamak, üniversitelerin öğretim üyesi ihtiyacını karşılayacak tedbirleri almak, üniversitelerin tümünü ilgilendiren kanun tasarılarını, tüzük tasarılarını ve aynı nitelikteki yönetmelikleri hazırlamak ve bu kanunda belirtilen diğer işleri yapmakla görevli bir kuruluştur

Yükseköğretim Kanunu (2547 SK)

Yükseköğretimin amaç ve ilkeleri, 04.11.1981 tarihinde kabul edilen 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nda belirlendiği üzere aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

Yükseköğretimin Amacı:

a) Öğrencilerini;

1. ATATÜRK inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı,
2. Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,
3. Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,
4. Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,
5. Hür ve bilimsel düşünce gücüne sahip, insan haklarına saygılı,
6. Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,
7. İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirmek,

b) Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak,

c) Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır (YTÜ, 1993, ss.3-5).

Yükseköğretimin Ana İlkeleri

Yükseköğretim aşağıdaki "Ana ilkeler" doğrultusunda planlanır, programlanır ve düzenlenir:

1. Öğrencilere, ATATÜRK inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı hizmet bilincinin kazandırılması sağlanır.
2. Milli Kültürümüz; örf ve adetlerimize bağlı kendimize has şekil ve özellikleri ile evrensel kültür içinde korunarak geliştirilir ve öğrencilere, milli birlik ve beraberliği kuvvetlendirici ruh ve irade gücü kazandırılır.
3. Yükseköğretim kurumlarının özellikleri, eğitim-öğretim dalları ile amaçları gözetilerek eğitim-öğretimde birlik ilkesi sağlanır.
4. Eğitim-öğretim plan ve programları, bilimsel ve teknolojik esaslara, ülke ve yöre ihtiyaçlarına göre kısa ve uzun vadeli olarak hazırlanıp sürekli olarak geliştirilir.
5. Yükseköğretimde imkan ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemler alınır.
6. Üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunlar içindeki fakülte, enstitü ve yüksekokullar, kalkınma plan ve programlarının ilke ve hedefleri doğrultusunda ve yükseköğretim planlaması çerçevesinde Yükseköğretim Kurulunun görüşü veya önerisi üzerine kanunla kurulur.
7. Meslek elemanı yetiştiren bakanlıklara bağlı yüksekokullar, Yükseköğretim Kurulunun tespit edeceği esaslara göre Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur.
8. Yükseköğretim kurumlarının geliştirilmesi, verimlerinin artırılması, genişletilmesi ve bütün yurda yaygınlaştırılması amacına-yönelik olarak yenilerinin açılması, öğretim elemanlarının yurt içinde ve dışında yetiştirilmeleri ve görevlendirilmeleri, üretim-insan gücü-eğitim unsurları arasında dengenin sağlanması, yükseköğretime ayrılan kaynakların ve ihtisas gücünün dağılımı, milli eğitim politikası ve kalkınma planları ilke ve hedefleri doğrultusunda ülke, çevre ve uygulama alanı ihtiyaçlarının

karşılanması, örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim-öğretim de kapsayacak şekilde planlanır ve gerçekleştirilir.

9. Yükseköğretim kurumlarında Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türk dili, yabancı dil zorunlu derslerdendir. Ayrıca, zorunlu olmamak koşuluyla beden eğitimi veya güzel sanat dallarındaki derslerden birisi okutulur. Bütün bu dersler en az iki yarı yıl olarak programlanır ve uygulanır (<http://www.yok.gov.tr/yasa/kanunlar.html>).

Araştırmanın bu kısmında, anayasa ve yasalar çerçevesinde betimlenmiş olan eğitim hükümlerinin genel bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır.

“Nasıl bir insan yetiştireceğiz?” sorusu bir toplumda eğitimin genel amaçlarını ortaya koyar. Genel amaçlar o toplumun eğitim sisteminin ulaşmak istediği insan tipinin genel çizgilerini tanımlar (DEK, 1998, s.245). Görüldüğü gibi 1960’dan günümüze Anayasa ve yasalarda evrensel ölçülere ve değerlere uygun bir insan yetiştirmek temel amaç olarak alınmaktadır.

Eğitim ile ilgili hükümler açısından 1961 Anayasası genel olarak şu şekilde değerlendirilebilir:

Planlı kalkınmayı öngören 1961 Anayasası, sanata, öğrenmeye ve öğretmeye, eğitime ve bilime özel yer ve önem vermiştir; dolayısıyla 1961 Anayasası ülkemizde eğitim ve öğretimi düzenleyici kapsamlı hükümler öngörmüştür denilebilir (Kaya, 1991, s.9).

Devlet’i “kutsal” sayacak olan 1982 Anayasası’ndan farklı olarak, 1961 Anayasası, İnsan ve Birey’i yüce bir değer saymakta, bunların ve Toplum’un hak ve özgürlüklerinin uzlaştırılıp geliştirilmesini ana hedef olarak görmektedir (Tanör, 1999, s.378). Çünkü, 1961 Anayasası gereğince Türkiye’nin eskisinden daha büyük bir özgürlükten yararlanma olanağı bulduğu ve halkının daha çok medeni haktan, üniversitelerin daha büyük özerklikten ve öğrencilerin daha geniş bir örgütlenme özgürlüğünden yararlandığı söylenebilir (Ahmad, 1999, s.163).

Eğitim ile ilgili hükümler bakımından 1982 Anayasası genel olarak şu şekilde değerlendirilebilir:

Türkiye’de 1950’lerden başlayan süreçte ve özellikle 1980 yılından sonraki eğitim politikalarının uygulanmasında –iddia edildiğinin aksine-

Atatürkçü söyleme ne kadar sadık kalındığı konusunun her zaman bir tartışma gündemi oluşturduğu görülmektedir. Çünkü özellikle laiklik alanında uygulanan genel politikalar eğitimde de kendini göstermiş ve bunun, Atatürk'ün laiklik anlayışından sapmalara yol açtığı gözlenmiştir. Kaplan (1999, s.306) bu konuda şunu belirtmektedir:

1982'nin darbe Anayasası klasik laik Kemalizm çizgisinden saptı. Daha doğrusu, siyasal, sosyal ve kültürel-çöğitsel alanlarda Kemalist laiklik ile daha farklı, kendine özgü bir "İslami laiklik" anlayışını birleştirdi. Anayasanın 24. ve 42. Maddeleri, bu yeni çizginin çelişik öğelerini göz önüne serer.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi konusunda 1982 Anayasası'nın 24. maddesi, Devletin gözetim ve denetimi esasını getirmiştir. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır (Şakar, 1989, s.30). Ayrıca, 42. maddede, eğitim ve öğretimin, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetimi ve denetimi altında yapıldığı ve bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerlerinin açılmayacağı belirtilmektedir (Şakar, 1989, s.55).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın, "Çıracılık ve Yaygın Eğitimde Gelişmeler" (MEB, 1992, s.31) raporunda da belirtildiği gibi; 1982 Anayasası'nda yaygın eğitim ile ilgili şu görüşlere yer verilmiştir: Anayasa'nın başlangıç kısmında "... Her Türk Vatandaşının bu Anayasa'daki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereğince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu" yer almaktadır. Bununla birlikte, 12. maddede "Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder" hükmü yer almakta, 17. maddede ise "Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma hakkına sahiptir" denilmektedir. Ayrıca, 1982 Anayasası'nın 27. maddesinde "Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama ve yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir" ve 42. maddesinde "Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir..." hükümleri içinde yaygın eğitim faaliyetlerinin de yer aldığını kabul etmek gerekir. Böylece, 1982 Anayasası'nda ifade edilen hükümler

ile halkın örgün ve yaygın eğitimden yeterince yararlanmasının güvence altına alınmış olduğu söylenebilir.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)'nda eğitim ile ilgili hükümler genel olarak şu şekilde değerlendirilebilir:

Devlet Planlama Teşkilatı kuruluş çalışmaları sürerken; ülkemizde ilköğretimi yeniden düzenlemek amacıyla, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu 12 Ocak 1961'de kabul edildi. Her yıl devlet gelirlerinin yüzde 3'ünden az olmamak üzere Devlet bütçesinden yapılacak yardımlarla, özel idare bütçelerinden yıllık gelirlerinin en az yüzde 20'sinin ilköğretime ayrılmasının öngörülmesi, ilköğretim sorununun çözümü amacıyla 222 sayılı kanun tarafından atılmış önemli bir adımdır (Kaya, 1991, s.10).

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 13. maddesinde öğrenim çağı dışına çıkmış yurttaşlara eğitim-öğretimdeki eşitlik ilkesinden yararlanma hakkı getirilmiştir (MEB, 1992, s.32).

Başaran (1996, s74)'ın belirttiği gibi, 1961'de İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK), okulöncesi eğitimi yeniden gündeme getirdi ve daha sonraki Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK) da okul öncesi eğitimin amaçlarını belirledi.

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)'nda eğitim ile ilgili hükümler genel olarak şu şekilde değerlendirilebilir:

Öncelikle belirtilmesi gereken, Türk eğitiminin Cumhuriyet döneminde ilk defa bu Kanunla bir devlet politikası haline getirilmesidir (MEB, 1990a, s.89). I. ve II. Beş Yıllık Kalkınma Planları dönemlerinde yapılan çalışmalarla Milli Eğitim Reform stratejisi tespit edilmiş, III. Beş Yıllık Plan döneminde, Türk Milli Eğitimi'nin düzenlenmesine esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, Devletin eğitim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsayan yeni bir kanun öngörülmüştü (MEB, 1973a). Türkiye'de 1970'li yılların başlarında, eğitim reformu kanun tasarısını hazırlamak amacıyla hükümet tarafından oluşturulan

Milli Eğitim Reformu Strateji ve Koordinasyon Komisyonu, eğitim sorununu farklı bir açıdan, “kalkınmanın gerektirdiği insangücü” açısından ele alıyor ve eğitim hizmetlerinin toplumsal, siyasal ve ekonomik yanı üzerinde duruyordu. Bu yaklaşımdan hareket eden Komisyon; eğitimde reform yapılırken, kişi ve toplum gereksinimleri ile eğitimin kültür ve değer yapısı arasında denge sağlayıcı ve uygulanabilir ilkeler getirmeye çalışmıştır. Bu çalışmaların sonucu Milli Eğitim Temel Kanunu’dur (Kaya, 1991, s.10). Dönemin Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz’in Milli Eğitim Temel Kanunu üzerine yaptığı basın toplantısında belirtildiği gibi; uzun dönemli kalkınmanın temel stratejisine ve plan hedeflerine uygun olarak hazırlanmış bu kanun, bilimsel araştırmaların, yıllardır birikmiş deneyimlerin çok dikkatli ve özenli olarak değerlendirilmesi sonunda ortaya çıkmıştır (MEB, 1973e).

Milli Eğitim Temel Kanunu, 24.06.1973 tarih ve 14574 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak eğitim sistemimizin genel esaslarını düzenlemeyi öngörmüştür. Kanun (1739 SK)’da; Türk Mili Eğitimi’nin genel ve özel amaçları, temel ilkeleri, Türk Milli Eğitim Sistemi’nin ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki genel yapısının nitelikleri, örgün ve yaygın öğretim kurumlarının özellikleri ile Eğitim ve Öğretim alanındaki görev ve sorumluluklar, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araçları ve teknolojileri gibi konular yer almaktadır.

Eğitim alanındaki uygulamaların çerçevesini çizerken Milli Eğitim Temel Kanunu’nun öngördüğü doğrultuda hareket etme gerekliliğinden söz edilebilir. Ancak Sakaoğlu (1993a, s.129)’nun belirttiği gibi, “1980’li yılların sonuna doğru, eğitimimizi doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren mevzuat yığıntısının üç büyük ciltte toplam 2548 sayfayı kapsadığını...” belirtmekte de yarar vardır.

Milli Eğitim Temel Kanunu’nda belirtilen hedefler Atatürk İlke ve İnkılapları temelinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla, eğitim alanındaki uygulamaların niteliksel farklılıklarına karşın, Atatürk ilke ve İnkılaplarına bağlı kalma söyleminin gündemdeki yerini sürekli olarak koruduğu söylenebilir. Ancak, Türkiye Devletinin eğitim anlayışındaki temel ilkeler kuramsal olarak Atatürk ilke

ve inkılaplarına bağlı olmasına karşın uygulamada bazı farklı örneklerin olduğu da bilinmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun, 1970'lerden günümüze, Türk Eğitim Politikasının ve sisteminin eksenini oluşturmaktadır ve 16.06.1983 tarihinde çıkarılan 2842 sayılı yasayla kısmi değişikliklere uğratılmış olarak hala yürürlüktedir (Kaplan, 1999, s.265).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun, özellikle 20.09.1980 ve 13.12.1983 tarihleri arasında yürütme görevini üstlenmiş olan Bülent Ulusu başkanlığındaki Askeri Hükümet döneminde de -1973 yılındaki ilk durumuna göre - oldukça değiştirildiğini belirtmek gerekir. Kaplan'a göre Milli Eğitim Temel Kanunu'nda 1983'te gerçekleştirilen değişiklikler eğitim politikasının yönünü de belirlemiştir. Kaplan (1999, ss.270-271) bu konuda şunu ifade etmektedir:

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda 1983 yılında yapılan değişikliklerle; milliyetçilik, din derslerinin zorunlu olması ve devletin denetimine tabi olması, imam-hatip liselerinden tüm yüksekokullara öğrenci alınması, devletin eğitim politikasını sorgulamayan tek tip insan yetiştirme anlayışı gibi olguların yasalaştırılması sonucunda, milliyetçi-dinci bir eğitim politikasının temellerinin atıldığı görülmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'ndaki amaç ve ilkelerde, siyasi hükümetlerin uygulamalarını gerçekleştirebilmesini sağlayacak esnekliğin olduğunu söyleyebiliriz. Kanunda, milli ahlak ve milli birlik kavramları sürekli olarak vurgulanmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki; Avrupa Birliğine girmek için uğraşan ve Avrupa kültürüyle bütünleşmeye çalışan politikaların hem siyaset alanında hem de eğitimde egemen olmasına karşın, hükümetlerin radikal bir milliyetçilik anlayışını hala savunuyor olmaları da dikkate değer bir konu olmaktadır.

Sonuçta, Kaya (1991, s.14)'nın da belirttiği gibi;

İyi insan, iyi vatandaş ve rasyonel ekonomik davranışlarda bulunacak elemanlar yetiştirmesi beklenen eğitim sistemimizin işleyişine temel olacak ilkeler, 1739 sayılı kanunla belirlenmiş oluyor ve her yerde yapılabilecek eğitim faaliyetlerinin devletin denetimi altında olduğu bir defa daha vurgulanmış bulunuyordu.

Milli Eğitim Temel Kanunu; örgün eğitim sistemimizin okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim biçimindeki geleneksel yapısını

korumakla birlikte, 1973 yılına dek ortaöğretim kurumu olarak düşünülen ortaokulları ilköğretimin kapsamına almıştır. Ancak ülkemizde zorunlu eğitim yaşı 1961'den beri 7-14 olmasına ve 1973 yılından beri sekiz yıllık ilköğretim Okulları bulunmasına karşılık, zorunlu eğitim 1997 yılına kadar fiilen beş yıl olarak kalmıştır.

Ayrıca, 1739 sayılı kanununun 40, 41 ve 42. maddeleri yaygın eğitim konularını kapsamaktadır (MEB, 1992, s.32).

Kuşkusuz; Milli Eğitim Temel Kanunu'nun en önemli yanı, Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları yanında, Türk Milli Eğitiminin Temel İlkelerini açık-seçik olarak saymış olmasıdır (Kaya, 1991, s.10). Bu ilkeler değerlendirildiği zaman şu sonuçlara ulaşmak olası görünmektedir:

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun "genellik ve eşitlik ilkesi", "...eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz..." anlayışını ortaya koymasına karşın, bu, hiçbir zaman tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Yasa metninin sosyal gerçeklerin izdüşümü olamadığı görülmektedir. Çünkü, uygulamada kadın ve erkekler arasındaki eğitim dengesizliği hala giderilememiş, üniversiteye girişte eşit sosyo-ekonomik koşulların sağlanması ve bireysel potansiyellerin bu aşamadan sonra ortaya çıkarılması gerçekleştirilememiş, eğitimde özelleştirme uygulaması yoluyla kurulan birçok üniversite ve özel okul ekonomik standartları iyi olan aile çocuklarının gidebildiği eğitim örgütleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumda, genelliğin ve eşitliğin "sözde" kaldığından söz edilebilir. Eğitim hakkı ilkesi ile fırsat ve imkan eşitliği ilkesini de bu çerçevede değerlendirmek olasıdır.

"Ferdin ve toplumun ihtiyaçları ilkesi"ni gerçekleştirmek adına özellikle 24 Ocak 1980 ekonomik kararlarından sonraki hükümetlerin, eğitimde özelleştirme politikalarına ağırlık verdiğini ve televizyon yoluyla yaygın eğitimi gerçekleştirme çabalarının olduğunu görmekteyiz.

"Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği ilkesi" ve "Demokrasi eğitimi ilkesi" çerçevesini Atatürk milliyetçiliğinin çizdiği bir düzlemde gerçekleştirilmek durumundadır. Bu, Milli Eğitim Temel Kanunu' nun ilkelerinde açıkça belirtilmektedir.

“Laiklik ilkesi” ise kendi içinde bir çelişkiyi barındırmaktadır; çünkü laiklik devletin bütün dinlere eşit uzaklıkta olması ve devlet yönetimi alanında dinsel ölçülerin olmaması anlamını taşır. Öysa bu ilkede görüldüğü üzere devletin, eğitim alanında dinsel ölçütler oluşturduğu söylenebilir.

“Bilimsellik ilkesi”ni uygulamak için devletin ekonomik alt yapısında üretilen teknolojik birikimin eğitim kurumlarına aktarılması koşulundan söz edilebilir. Öysa, her hükümet döneminde ve Beş Yıllık Kalkınma Planlarında sözü edilen ekonomik atılım bir türlü gerçekleşmemiştir. Ülkemizin dünya bilimindeki yerinin çok gerilerde olduğu bilinmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu, mesleki ve teknik eğitimin gelişmesi ve sistemleştirilmesi için “planlılık” ilkesini getirmiştir (MEB, 1990a, s.90).

Eğitimde “planlılık ilkesi”, Milli Eğitimin; iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim - insan gücü - istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir, şeklinde ifade edilmektedir. Türkiye’de pek çok meslek dalında yığılmalar olduğu ve bazı meslek dallarında ise çok sayıda nitelikli insan gücüne gereksinim olduğu bilinmektedir. Sözelimi en çok gereksinim duyulan alanlardan birisinin eğitim hizmetleri olmasına karşın, bütçeden yeterli pay ayrılmayarak ve eğitimcilik mesleğinin çekiciliğini artıracak sosyo-ekonomik kararlar alınmayarak bu durumun günümüze kadar sürdürüldüğünü de belirtmek yerinde olacaktır. Üstelik hemen hemen her hükümetin programında öğretmen ve öğretim elemanlarının koşullarının iyileştirileceği vaadi bulunmasına karşın bu konuda kayda değer bir adım atılamamış olduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi, Milli Eğitim Temel Kanununda belirtilen amaç ve ilkelerin pek çoğu, hükümetlerin uyguladıkları eğitim politikalarının yasal dayanağı durumundadır. Ancak, uygulamalarda istenilen sonuçlara ulaşamadığı görülmektedir. Sözelimi; 1985-1986 öğretim yılında lise öğrenim çağındaki nüfusun toplam okullaşma oranı %31.7’dir. Bu oran erkek nüfus için %39.6, kız nüfus için %23.6’dır. Bu oranlar Doğu ve Batı bölgelerimiz açısından oldukça eşitsiz durumdadır. Örneğin, 1985-1986 yılı itibariyle İstanbul’da lise çağındaki

kızların %36.1'i, erkeklerin %29.9'u genel lisede okullaştırılmışken, bu oran Hakkari'de kızlarda %2.3, erkeklerde %9.8'dir. Dolayısıyla, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda belirtilen "ilköğretim 6-14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır"(Md.22) ifadesinde belirtilen genellik ve eşitlik ilkesi ile yürütülen uygulamalar arasında koşutluk olmadığı görülmektedir. MEB'nın 1991 yılı Bütçe Raporu'na göre 7-14 yaş kümesi nüfusun %19'u ortaöğretim şansını yitirmektedir (Adem, 1993b, ss. 3-14).

Üniversiteler Kanunu (1750 SK)'nda eğitim ile ilgili hükümler genel olarak şu şekilde değerlendirilebilir:

Üniversiteler Kanunu, üniversitelere mali özerkliğin dışında, geniş bir bilimsel ve yönetsel özerklik getirmiştir (Başaran, 1996, s.96). Kanun (1750 SK)'un 2. maddesine göre; üniversiteler, özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğe sahip yüksek bilim, araştırma, öğretim ve yayım birlikleridir (Mutlu, 1997, s.70). Oysa, Tanilli (1990, s.401)'ye göre, 1973 tarih ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu, 1946 tarihli 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun getirdiği noktadan daha da gerilere atar üniversiteleri; üniversitelerin özerkliğine sınırlamalar getirir. Uman (1977, ss.22-24) da "1750 sayılı Kanunun devlet ve üniversite ilişkilerini üniversite özerkliğini zedeleyecek şekilde üç yeni kuruluşla (Yüksek Öğretim Kurulu, Üniversitelerarası Kurul ve Üniversite Denetleme Kurulu) gerçekleştirdiğini belirterek Tanilli'nin görüşünü destekler görünmektedir. Ayrıca Uman (1977, ss.22-24), 4936 sayılı Kanunun tam bir serbestlik içermesine karşın 1750 sayılı Kanunun merkezîyetçi olduğunu belirtmektedir.

Üniversiteler Kanunu, kapasitenin artırılması için yeni Üniversitelerin açılmasına olanak verdiği gibi üniversitelerin sayısının artırılması sonucunda ortaya çıkan koordinasyon kurulması ihtiyacını çözmek için "Yüksek Öğretim Kurulu"nun oluşturulması olanağını getirmiştir (Taşdemirci, 1993, s.203).

Üniversiteler Kanunu, toplumun gereksinimlerine dönük olarak planlanması, eğitim ve öğretimde olanak ve fırsat eşitliğini gözetmesi, ülkenin eğitime ayırdığı kaynakların artırılması ve etkin kullanılması, eğitim ve öğretim

özgürlüğünün güvenlik altına alınması, devletin denetim ve gözetimini sağlaması ve gerektiğinde yönetime el koyması, asistanların yönetime katılması gibi pek çok düzenleme getirmiştir (Başar, 1996, ss.59-102).

Yükseköğretim Kanunu (2547 SK)'nda eğitim ile ilgili hükümler genel olarak şu şekilde değerlendirilebilir:

Yükseköğretim Kanunu'nun, 4 Kasım 1981'de kabul edilmesiyle üniversite, akademi ve yüksekokullar Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında birleştirilmiştir. Yükseköğretim Kanunu'nun, 16.06.1983 tarihinde çıkarılan 2842 sayılı yasayla içeriğinde değişiklikler yapılan 14.06.1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu'nun politik formatıyla benzerlikler taşıdığı söylenebilir. Kaplan (1999, s.309)'ın belirttiği gibi; "...göstermelik olarak yer verilen 'geniş bir dünya görüşü' gibi kavramlar bir yana bırakılırsa, amacın öğrencilere tek tip bir ideolojiyi aşlamak olduğu, üniversitelere evrensel üniversite kavramına ters bir amaç yüklenildiği açıktır." Kanun (2547 SK)'da üniversite öğrencilerini Atatürkçü ve Türk milliyetçisi olarak yetiştirmek ana eksen alınmıştır (Hatiboğlu, 1997, s.29). Bu durumda, uluslararası öğrenci alışverişi, yabancı uyruklu öğrencilerin Türk Üniversiteleri'nde okuması gibi durumların düşünülmediği söylenebilir ki, bu üniversitenin evrensel karakterine uzak bir durum sergiler.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki; gerek Yükseköğretim Kurulu'nda, gerek Yükseköğretim Denetleme Kurulu'nda, gerekse Üniversitelerarası Kurul'da, Genelkurmay Başkanlığı'nın bir temsilcisinin olması nedeniyle üniversitelerin, devletin yürütme organına bağlı bir duruma getirildiği söylenebilir (Kaplan, 1999, s.310).

Görüldüğü gibi Anayasa ve yasaların getirdiği eğitim çerçevesi üzerinde yoğun tartışmalar ve görüş farklılıkları sözkonusudur. Bunun nedeni olarak, eğitim politikalarının siyaset üstü ve dışı bir karakter kazanamamış olması gösterilebilir.

TABLO 1
BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE ANAYASALAR'DA EĞİTİM
POLİTİKALARI İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN DAĞILIMI

	Anayasalar'da eğitim politikalarıyla ilgili hükümler	Anayasalar
1	Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir.	1961 Anayasası
2	İlköğrenim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecbûridir ve Devlet okullarında parasızdır.	1961 Anayasası
3	Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanûnî temsilcilerinin isteğine bağlıdır.	1961 Anayasası
4	Üniversiteler, ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler, özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir.	1961 Anayasası
5	Üniversiteler, devletin gözetimi ve denetim altında, kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetilir.	1961 Anayasası
6	Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler.	1961 Anayasası
7	Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.	1982 Anayasası
8	Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır.	1982 Anayasası
9	İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.	1982 Anayasası
10	Türkçe'den başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.	1982 Anayasası
11	Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür.	1982 Anayasası

<http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa'daki> 1961 ve 1982 Anayasa metinleri temel alınarak düzenlendi.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, 1961 ve 1982 Anayasalarında eğitim ile ilgili hükümlerin, özellikle Devletin eğitim üzerindeki ağırlığını vurguladığı yönünde olduğu söylenebilir. Böylece, gerek eğitim ve öğretim hakkını gerçekleştirmede gerekse denetlemede her türlü eğitim kademesinde merkezi bir yapının etkililiğinin ortaya çıktığı ifade edilebilir.

TABLO 2
BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE EĞİTİM İLE İLGİLİ YASALARDA
ÖRGÜN EĞİTİM, YAYGIN EĞİTİM VE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME
İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

	Örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutlarıyla ilgili hükümler	Yasalar
1	Örgün eğitim boyutunda, Okul öncesi kurumlarında mecburi öğrenim çağına gelmemiş olan çocuklar eğitilir. Bu kurumlar gerçek ve tüzel kişilerle belediyeler, özel idarelerce açılabilir.	İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)
2	Örgün eğitim boyutunda, İlköğretim, öğrenim çağındaki bulunan kız ve erkek çocuklar için (6-14 yaş) mecburi, Devlet okullarında parasızdır.	İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)
3	Yaygın eğitim boyutunda, Okul dışında kalmış kişilerin eğitimi yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar yoluyla sağlanır.	İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)
4	Öğretmen yetiştirme boyutunda, öğretmenler kanunlarla kendilerine verilen işlerden başka, meslek dışı her hangi bir görevle yükümlü tutulamazlar.	İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)
5	Örgün eğitim boyutunda; Okul öncesinde, çocukların beden, zihin ve duyu gelişmesini sağlamak; onları ilk öğretime hazırlamak.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
6	Örgün eğitim boyutunda; İlköğretimde, her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun yetiştirmek.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
7	Örgün eğitim boyutunda; İlköğretimde, her Türk çocuğuna ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
8	Örgün eğitim boyutunda; Ortaöğretimde, bütün öğrencilere ortak bir genel kültür vererek kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları arama gücünü kazandırmak.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
9	Örgün eğitim boyutunda; Ortaöğretim; öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri doğrultusunda mesleğe, yüksek öğretime veya hayata hazırlar.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
10	Örgün eğitim boyutunda; Yüksek öğretim; öğrencileri çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirir.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
11	Örgün eğitim boyutunda; Yüksek öğretim, çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapar.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
12	Örgün eğitim boyutunda; Yüksek öğretimin, Hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek görevi vardır.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
13	Yaygın eğitim boyutunda vatandaşlara okuma - yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkanları hazırlanır.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
14	Yaygın eğitim boyutunda; Milli kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapılır..	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
15	Yaygın eğitim boyutunda; boş zamanları iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırılır.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)
16	Yaygın eğitim boyutunda; çeşitli mesleklerde çalışmakta olanlara, hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve beceriler kazandırılır.	Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)

a. Resmi Gazete (10705 S)'de yayınlanan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'ndan uyarlandı.

b. Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK), [http://www.meb.gov.tr /index2.htm](http://www.meb.gov.tr/index2.htm)'den ve MEB, 1973'den uyarlandı.

TABLO 3
BİNDOKUZYÜZALTMIS' TAN GÜNÜMÜZE YÜKSEKÖĞRETİM YASALARINDA
EĞİTİM POLİTİKALARIYLA İLGİLİ HÜKÜMLERİN DAĞILIMI

	Yükseköğretim ile ilgili Yasalarda eğitim politikalarıyla ilgili hükümler	Yasalar
1	Yükseköğretim bir bütündür.	Üniversiteler Kanunu (1750 SK)
2	Üniversitenin genel özerkliği ve tüzel kişiliği içinde bu üniversiteyi oluşturan fakülteler de kanun hükümlerine göre tüzel kişiliğe sahiptir	Üniversiteler Kanunu (1750 SK)
3	Üniversite; öğrencilerini, bilim anlayışı kuvvetli, milli tarih şuuruna sahip, vatanına, örf ve adetlerine bağlı, milliyetçi aydınlar ve mesleklerinde bilgi ve tecrübe sahibi, sağlam karakterli vatandaşlar olarak yetiştirmek.	Üniversiteler Kanunu (1750 SK)
4	Üniversite; memleketin ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları Hükümetle ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun faydasına sunmakla görevlidir.	Üniversiteler Kanunu (1750 SK)
5	Üniversite; Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözle ve yazı ile halka yaymakla görevlidir.	Üniversiteler Kanunu (1750 SK)
6	Üniversite; öğrencilerini, ATATÜRK inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda ATATÜRK milliyetçiliğine bağlı olarak yetiştirmek.	Yükseköğretim Kanunu (2547 SK)
7	Üniversite; öğrencilerini, Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan bireyler olarak yetiştirmek.	Yükseköğretim Kanunu (2547 SK)
8	Üniversite; öğrencilerini, hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı bireyler olarak yetiştirmek.	Yükseköğretim Kanunu (2547 SK)
9	Üniversite; öğrencilerini, beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bireyler olarak yetiştirmek.	Yükseköğretim Kanunu (2547 SK)

a. Resmi Gazete'nin 7 Temmuz 1973 tarihli 14587'nci sayısında yayınlanan 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu'ndan uyarlandı.

b. Yükseköğretim Kanunu (2547 SK), YTÜ, 1993, ss.3-5'den uyarlandı.

BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE KALKINMA PLANLARINDA EĞİTİM POLİTİKALARI

Her ülkede görülen evrensel çağdaşlaşma sıkıntılarına ek olarak Türkiye'de eğitim alanındaki sorunların büyük çoğunluğu plansızlıktan, programsızlıktan, disiplinsizlikten ve bilimsel olamayıştan gelen ve üstelik toplumsal-politik etkilere tehlikeli ölçüde açık bulunan kendine özel koşulların yol açtığı ağır sorunlardır (DPT, 1977, s.4).

Planlı dönemde eğitim sorunlarımızın çözümü beş yıllık planlar kapsamında ele alınmış ve bu planlarda insan yetiştirilmesi ile toplumun gereksinimleri arasında bir ilişki kurulması gerektiğine önem verilmiştir (Binbaşoğlu, 1988, s.119). Türkiye ilk kalkınma planını 1963 yılında yürürlüğe koymuştur. O yıldan bu yana yapılan planlar ve kapsadıkları dönemler şunlardır:

1. Perspektif Plan (15 yıllık) (1963-1977)
  - Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1977)
  - İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)
2. Perspektif Plan (22 yıllık) (1973-1995)
  - Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)
  - 1978 Yılı Programı
  - Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)
  - 1984 Yılı Programı
  - Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)
  - Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)
3. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995-1999)
4. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000-2005)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitim politikasının uygulanmasında gözönünde tutulacak başlıca ilkeler özetle şu şekilde belirtilebilir:

1. Eğitim sistemimiz toplumumuzdaki çeşitli görevlerin yurttaşlar arasında kabiliyetlerine göre dağıtılmasını sağlayacak şekilde düzenlenecektir. Böylece hem sosyal adalet ve fırsat eşitliği, hem de verimli ve düzeyli hizmetler sağlanacaktır.
2. Eğitim sistemimiz, Türk toplumunun gereksinimlerine ve koşullarına uygun insanların yetiştirilmesine doğru yönelecektir. Teknik öğretime özellikle önem verilecektir. İlköğretimde toplumsal hedef, onbeş yıl içinde okul çağındaki tüm çocuklara okul olanakları sağlamaktır.
3. İlköğretim dışındaki eğitim kurumlarında bireylerin yeteneklerine göre öğrenci istihdamı ve burs sistemi sağlanarak, eğitimde yükselme olanakları açık tutulacaktır.
4. Eğitim hedeflerine ulaşmak için gerekli ve uygun alanlara yapılacak yatırımlarda halkın katılma isteği değerlendirilecek ve her basamakta öğretmen gereksiniminin karşılanması için gerekli önlemler alınacaktır (MEB, 1993, ss.5-6).

Eğitim kurumları işgücüne başlıca arz mekanizması olarak kabul edilmiştir. Çeşitli eğitim kurumları, tiplerine göre dokuz bölüme toplanmış, bularla karşıladıkları kabul edilen fonksiyonel bölümler arasında bir paralellik kurulmuştur. Bundan sonraki devrede, bu eğitim bölümlerinin şimdiki kapasite ve durumları incelenmiş, gereksinim duyulan sayıda eleman sağlayabilmeleri için gerekli kapasite artışları ile maliyet hesapları yapılmıştır.

Eğitim sistemini hemen etkileyebilmek olanaksız olduğundan insangücü ve eğitim planlarının en az onbeş yıllık bir dönem için hazırlanması gerektiği düşünülmüştür (MEB, 1993, s.7).

Eğitim Politikası

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ifade edilen eğitim politikası özetle şu şekilde belirtilebilir:

1. Devletin ekonomik, sosyal ve politik tercihleri ışığında milli eğitimin Devlet ölçüsünde uygulanacak amaç ve ilkelerini tespit ve bunların

uygulanması konusunda bünyesinde teşkilatlı eğitime yer veren ve eğitimle ilgili planlama yapan kurumlar arasında sıkı bir işbirliği sağlanacaktır.

2. Eğitimin her kademesinin toplumun en yetenekli elemanlarına açık tutulmasını sağlamak için yeterli esasına dayanan seçme usulleri uygulanacaktır. Eğitim olanaklarından tüm vatandaşların hakkıyla yararlanabilmesi için çeşitli bölgelerdeki okulların eğitim ve öğrenim düzeylerinin eşit hale getirilmesine çalışılacaktır. Öte yandan her derecede gece öğretimi yapan eğitim kurumlarının kurulması olanakları üzerinde durulacaktır.
3. Eğitimin her kademesinde burs olanakları geniş ölçüde artırılacaktır.
4. Çeşitli meslek okulları belli bir süre içinde, ilgili bakanlık ve dairelerle işbirliği ile yürütölmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanacaktır. Ancak eğitim ile hizmetin birbirinden ayrılamayacağı alanlarda (Tarım, sağlık ve milli savunma) eğitim hizmetleri bakanlıklarca yürütölecektir (MEB, 1993, ss.22-23).

Plan Hedefleri

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hedefleri olarak şunlar belirtilebilir:

1. Ortaöğretim çağındaki gençlerin büyük bir bölümü teknik ve mesleki eğitime yöneltilecektir.
2. Öğretmen yetiştiren kurumların geliştirilmesine öncelik verilecek; bu kurumların yurdun olanak ve gereksinimlerine uyan bir sistem içinde kurulmasına dikkat edilmelidir.
3. Lise ve orta okulların temel görevleri üst okulları beslemektir (MEB, 1993, s.23).

Çeşitli Eğitim Bölümleri İle İlgili Özel Mesele ve Tedbirler

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda örgün ve yaygın eğitimi de kapsayan çeşitli konular için alınan kararlar özetle şu şekilde ifade edilebilir:

1. İlköğretim: 222 sayılı İlköğretim Kanununun hedefi ülkemizin mali, iktisadi ve sosyal yapısına uymadığından bu yönde ciddi ve köklü bir düzenlemeye derhal geçilecektir.
  - a. İlkokul proje etüdüleri yapılarak bölge koşullarına göre farklılaştırılmış standardizasyon ve halkın gönüllü katılımının teşvikiyle maliyet düşürücü tedbirler alınacaktır.
  - b. Köylerin sosyal ve ekonomik yapıları incelenerek okulun çapı ve öğretmenin yetişmesi dengeli olarak belirlenecektir.
  - c. Geçici öğretmen vekili kullanabilme olanakları araştırılacaktır.
2. Ortaokullar: Öğretmen açığının kapatılmasına öncelik verilecektir. Gerektiğinde alışılmış kurallar dışında öğretmen bulma yolları aranmalıdır.
3. Liseler:
  - a. Öğretmen açığının ilk beş yılda kapatılabilmesi için mali, idari ve sosyal tedbirler alınacaktır.
  - b. Liseleri, öğretmenleri tam kapasite ile çalıştırılacak optimum lise büyüklüğünde toplamaya doğru tedbirler alınacaktır.
4. Lise düzeyindeki teknik okullar: Bu okulları bitirenler çeşitli kademedeki teknik personelin yetki ve sorumlulukları kanunlarla teminat altına alınmalıdır.
5. Yüksek Teknik Öğretmen Okulları:
  - a. Bu okulları bitirip meslekten ayrılanların yeniden mesleğe dönmeleri sağlanacaktır.
  - b. Okulu bitirenlere düzeylerine uygun ünvanlar ve mali olanaklar verilecektir.
6. Yüksek Öğrenim:
  - a. Öğretim üyesi yetiştirilmesi konusu sürat ve önemle ele alınmalıdır.
  - b. Öğretim yanında araştırma fonksiyonuna da öncelik verilmelidir.

7. Tarım Eğitimi: Bu sektörde gerek yayım servisi, gerek öbür hizmetler için gerek duyulan elemanların Tarım Bakanlığınca yetiştirilmesi gerekmektedir.
8. Sağlık Eğitimi: Orta ve alt derecedeki sağlık personeli hizmet içinde yetiştirilmelidir. Bu bakımdan sağlık eğitiminin Sağlık Bakanlığınca yürütülmesi uygundur.
9. Kız Teknik Öğretim:
  - a. Kadınının eğitim olanaklarından yoksun olduğu geri kalmış bölgelerde yoğunlaştırılmalıdır.
  - b. Kadınları, yapılarına uygun mesleklere hazırlamaya özen gösterilmelidir.
10. Halk eğitimi: Halk eğitimi Toplum Kalkınması Projesi içinde ele alınacaktır.
11. Din Eğitimi: Aydın din adamları yetiştirmek ve bunları layık oldukları refah düzeyine ulaştırmak için mümkün olan önlemler alınacaktır (MEB, 1993, ss.22-27).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitim politikasının uygulanmasında gözönünde tutulacak başlıca ilkeler özet olarak şu şekilde belirtilebilir:

1. Eğitim yoluyla vatandaşlara toplum içinde ve çalışma alanlarında gerekli bilgi, alışkanlık ve kabiliyetler verilecek, bu amaçla eğitim kademelerinin çalışma hayatı ile ilişkisi sağlanacaktır.
2. Vatandaşların temel eğitim üstünde Devletçe sağlanan eğitim imkanlarından yararlanması, fırsat eşitliğine göre düzenlenecektir. Fırsat eşitliği sağlama imkanlarını genişletmek amacıyla ekonomik durumu iyi olanların kendileri için yapılan eğitim harcamalarına katılmaları sağlanacaktır.
3. İlköğretim faaliyetlerinin nicelik ve niteliği, daha yüksek öğretim kademelerine devam yönünden şehir ve köy farklarını azaltıcı yönde düzenlenecektir.

4. İlköğretimi tamamlayıcı nitelikte yaygın eğitim programları düzenlenecektir.
5. İlköğretim, ilkokul çağındaki bütün nüfusu kapsayacaktır.
6. Örgün eğitim yanında, vatandaşlık haklarının kullanılması ve görevlerinin yerine getirilmesi yönünden gerekli okur-yazarlık eğitimi ile toplumun bilgi seviyesini yükseltmek ve sanayide verimliliği artırmak üzere yaygın eğitim çalışmalarına ve yetiştirme programlarına öncelik verilecektir.
7. Mili Savunma, sağlık, tarım ve emniyetle ilgili eğitim kurumları dışındaki bütün eğitim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması tamamlanacaktır (MEB, 1993, ss.29-31).

Eğitim Politikasının Ana Hatları

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda belirtilen eğitim politikası özetle şu şekilde ifade edilebilir:

1. Eğitimin, kişilere sadece bilgi aktarmakla değil yeni bilgilerin dikkat, muhakeme, kıyaslama ve soyutlama gibi kabiliyetlerini geliştirerek verilmesi zorunludur.
2. Eğitimin kültür değerlerini koruyarak verilmesi esastır.
3. Eğitim, öğretim yoluyla bilgilenme niteliği taşımalı ve eğitimin genel dengesini bozmamalıdır.
4. Eğitim için kısa sürede iki amaçlı bir gelişme öngörülmüştür: Birincisi, iktisadi gelişmenin gerektirdiği insangücünü yetiştirmek, ikincisi, bütün yurttaşlara temel eğitim vermektir.
5. Eğitimde fikir gelişimi ve beden gelişimi birlikte düşünülecektir (MEB, 1993, ss.34-35).

Örgün Eğitim

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda örgün eğitim konusunda alınan kararlar genel olarak şu şekilde ifade edilebilir:

1. Temel Eğitim: Okul öncesi eğitimi ve ilköğretimi kapsar. Temel eğitim, kişilerin içinde buldukları toplumun sorunlarını kavrayabilmeleri ve çevrelerini tanıyabilmeleri, yurttaşlık haklarını kullanmak için gerekli bilgileri edinmeleri, yaşamaları için gerekli asgari kabiliyeti kazanmaları amacıyla verilen eğitimidir.
2. Ortaöğretim (Birinci devre): İlkokula dayalı 12-14 yaş grubunu kapsayan ve öğrencileri üst dereceli, genel, mesleki ve teknik okullara hazırlayan kademedir.
3. Ortaöğretim (İkinci devre): Lise, lise seviyeli meslek okulu ve lise seviyeli teknik okullardan oluşur. Ortaöğretim ikinci devre, üniversite ve yüksek okullara ve yanısıra, meslek eğitimi ve teknik eğitim yoluyla iş alanlarına öğrenci hazırlayan öğretim kademesidir.
4. Ortaöğretim üstü meslek ve teknik okullar: Teknisyen seviyesinde eleman yetiştiren okullardır.
5. Yüksek öğretim: En üst seviyeli insangücünün ve bilimsel araştırma alanlarının istediği elemanı yetiştiren eğitim kademesidir (MEB, 1993, ss.35-43).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; eğitim politikası, kalkınma politikasının bir bölümü olarak, kalkınmanın bütün hedefleriyle tutarlı bir şekilde ele alınacaktır. Genel kalkınmanın hedefine uygun olarak eğitimin amacı tüm vatandaşlara ortak temel eğitim sağlama ve uzun dönemli kalkınma hedeflerini gerçekleştirecek nitelik ve nicelikteki insangücünü yetiştirmektir (MEB, 1993, s.80).

Buna göre eğitim sistemi yeniden düzenlenecek ve bu düzenlemede şu ilkeler gözetilecektir:

1. Temel eğitim ve eğitim gereklerine yönelmiş diğer eğitim kademelerinde, eğitim programları, Atatürkçü yaklaşıma sahip bireylerin yetiştirilmesi amacına dönük olarak düzenlenecektir.
2. Eğitim bir bütün ve devamlı bir süreç olarak alınacaktır.

3. Eğitimle üretim arasında tam bir ilişki kurularak çeşitli aşamalarda üretim sisteminin gerektirdiği teknolojiyi uygulayan yahut üreten araştırmacı elemanlar yetiştirilecektir.
4. Eğitimde, değişen şartlara uyabilecek esneklik sağlanacaktır.
5. Fertlerin eğitimden yararlanmalarında sosyal adalet ve fırsat eşitliği olanaklarına kavuşturulması gözetilecektir.
6. Eğitim kademelerinde niteliğin yükselmesi için, öğretim program ve yöntemlerinin devamlı olarak yenileştirilmesi sağlanacaktır.
7. Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünün idari ilkelere göre fonksiyonel birimler halinde gruplaşması sağlanacaktır (MEB, 1993, s.80).

Örgün Eğitim

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda örgün eğitimle ilgili olarak alınan kararlar genel olarak şu şekilde belirtilebilir:

1. Okul öncesi eğitimde, özel sektör teşvik edilecektir.
2. 7-14 yaş grubunu kapsayan ve ilk beş yılı zorunlu olan temel eğitimin birinci dönemi 1977'de çağ nüfusunun yüzde 100'ünü, ikinci dönemi 1995 yılında çağ nüfusunun yüzde 75'ini kapsayacak biçimde düzenlenecektir.
3. Ortaöğretim; genel, teknik ve meslek liselerinden oluşacaktır. Mesleki ve teknik liselerin nitelikleri korunacak ve genel lise paraleline getirilmesinden kaçınılacaktır.
4. Yükseköğretim kademesinde örgütsel düzenleme yapılarak, ülke çapında bir yüksek öğretim politikası uygulanacaktır (MEB, 1993, ss.86-85).

Yaygın Eğitim

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yaygın eğitimle ilgili olarak alınan kararlar özet olarak şu şekilde belirtilebilir:

1. Örgün eğitimle bütünlük sağlayacak şekilde düzenlenecektir.
2. Pratik sanat, pratik sağlık ve pratik tarım okulları kurulacaktır.

3. Örgün eğitim, pratik sanat okulları gibi yarı örgün, yarı yaygın eğitim ve üretim süreci içindeki eğitim birimlerinin tümü arasında işbirliğini sağlayacak bir örgütlemeye gidilecektir (MEB, 1993, ss.81-87).

Öğretmen Yetiştirme Politikaları

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öğretmen yetiştirme politikalarıyla ilgili alınan kararlar genel olarak şu şekilde belirtilebilir:

1. Yeniden düzenlenen öğretmen yetiştirme sistemi içinde temel eğitimini gerektirdiği nitelik ve nicelikte sınıf ve dal öğretmenleri süratle yetiştirilecektir.
2. Temel eğitime dal öğretmenleri yetiştirmek üzere MEB özel programlar düzenleyecektir.
3. Mevcut ilkokul öğretmenlerine kısa süreli eğitimle verilecek formasyon sonucu, Temel eğitim sınıf öğretmeni ihtiyacı karşılanmış olacaktır (MEB, 1993, ss.107-125).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Devlet Planlama Teşkilatı Eğitim Özel Uzmanlık Komisyonu, IV. Beş Yıllık dönem içinde Türk Milli Eğitimi'nin öncelik taşıyan sorun alanlarını Devlet Planlama Dairesinin önerilerine katılarak üç ana bölüm içinde ele almıştır. Bunlar: (1) Orta dereceli meslek elemanı yetiştirme; (2) Kitle eğitimi; (3) Yüksek öğretim elemanlarıdır.

Bunun nedeni olarak, geçmiş plan dönemlerinde öngörülen hedeflere ulaşılamamış olması gösterilmektedir.

Buna göre; Orta dereceli meslek elemanı konusunda plan hedeflerinde öngörülen (1) Orta öğretimde mesleki-teknik eğitime ağırlık verilmesi ve (2) Örgün ve yaygın eğitim yoluyla sanayileşmenin gerektirdiği insan gücünü yetiştirmeye yönelme gerçekleşmemiştir.

Kitle eğitimi, örgün eğitim görmemiş ya da örgün eğitimin belirli bir bölümünden ayrılmış her düzeydeki kişiye gereksinimlerini karşılayacak, planlı

kalkınma ereklerine uygun, geniş kütlelere ulaşabilen eğitsel araçlardan da yararlanarak yapılacak eğitim olarak tanımlanmıştır.

Yüksek öğretimde yeni bir model önermeye karar verilmiştir. Bu model, yükseköğretimin bütünlüğü, özerk olması gerektiği ve tabanının yönetimde geniş ölçüde söz sahibi olması gerektiği ilkelerine dayanan bir modeldir (DPT, 1977, ss.5-6).

Genel Eğitim Politikası

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörülen genel eğitim politikalarıyla ilgili kararlar özetle şu şekilde belirtilebilir:

1. Eğitim sisteminin bireyin fizik ve toplumsal çevresini geliştirme yeteneğini verecek ve toplumun daha ileri bir gelişme aşamasına götürülmesinde etmen olacak biçimde yeniden düzenlenmesi esas olacaktır. Eğitim programlarının içeriği Laik, özgürlükçü demokratik rejim ve Anayasada tayin edilmiş olan Devletin niteliklerine dayatılarak bu amaca yöneltilecektir.
2. Eğitim sistemi diğer sistemlerle bir bütün içinde ele alınarak, teknolojik ve ekonomik yapıyla tutarlı bir kurumsal yapıya kavuşturulacaktır. Bu amaçla kırsal ve kent dokusunun nüfus, ekonomik ve kültürel özellikleri eğitim sisteminin geliştirilmesinde önemle dikkate alınacaktır.
3. Örgün ve yaygın eğitim birbirini tamamlayacak biçimde geliştirilecek, eğitim sistemi içinde kademeler arasındaki kopukluk giderilecektir.
4. Eğitimin, artan hızla ticari meta haline dönüşmesi engellemek, olanak eşitliğini sağlamak temel ilkelere dayanmaktadır.
5. Eğitimin ezberciliğe dayanan, kişiliği geliştirmekten çok kalıplaştırmaya iten, çoğu kez gereksiz kuru bilgiler yığılmasından oluşan içeriğinin değiştirilmesi sağlanacaktır.
6. Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere eğitimle ilgili tüm örgütlerin, eğitimle öngörülen gelişmeleri etkili olarak uygulayacak biçimde yeniden düzenlenmeleri sağlanacaktır.

7. Yeni bir kurumsal yapıya kavuşturulacak olan eğitim sisteminde, plan disiplini dışında okul açma uygulaması önlenecek, teknik eğitime yönelik okulların açılmasına, sanayiın gelişmesi doğrultusunda ve bölgeler arası dengeyi gözetecek biçimde öncelik verilecektir (MEB, 1993).

Örgün Eğitim Alanında Alınan Kararlar

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda örgün eğitim boyutu bakımından ifade edilen kararlar genel olarak şu şekilde ifade edilebilir:

Okul Öncesi Eğitimi.- En çok kentleşmiş yörelerden başlamak üzere özellikle gecekondular ve işçi çocukları hedef alınarak geliştirilecek okul öncesi eğitimi pilot uygulamaları ele alınacaktır.

Temel Eğitim 1. Kademe (İlkokul).-

1. Temel Eğitim 1. Kademe; kır-kent, cinsiyet ve bölgelerarası dengesizliğin ortaya çıkardığı farklılıkları giderecek bir yapıya kavuşturulacaktır.
2. Kentleşme hızının yüksek olduğu büyük kentlerde, okul yapımı için arsa sağlanması konusunda belediyelere öncelik verilecektir.
3. Bu kademede kitap giderleri devlet tarafından karşılanacaktır.

Temel Eğitim 2. Kademe (Ortaokul).-

1. Bu kademede fiziki kapasite yaratılmasının yanı sıra, eğitimin işlerliğini artıracak içerik düzenlemelerinin yapılmasına ağırlık verilecektir.
2. Bu kademedен sonra bir üst öğrenime devam etmeyen öğrencilerin istihdam sürecine daha etkin bir biçimde katılmalarını sağlamak üzere yöresel özellikleri dikkate alan uygulamalı bilgilerin verilmesi sağlanacaktır.
3. Uygulamalı derslerin okul ölçeğinde düzenlenmesinde MEB'in yerel örgütlerinin etkin bir biçimde katılımı sağlanacaktır.

4. Yatılı bölge okullarının tam kapasite ile kullanımını sağlayıcı gerekli önlemler alınacaktır.
5. Program içerikleri yeniden incelenecektir.
6. Örgütsel ve yapısal değişiklikler için yasal önlemler getirilecektir.

Ortaöğretim.-

1. Mesleki ve teknik öğretime ağırlık kazandırılması temel ilkedir.
2. Teknik liseler üretim sürecinin orta düzey insangücü gereksinimine cevap verecek programları içerecektir.
3. Özellikle mesleki ve teknik eğitimde endüstri ile ilişkilerin geliştirilmesine olanak verecek esnek program uygulaması gerçekleştirilecektir.

Yükseköğretim.-

1. Yükseköğretimin tüm nitelikleriyle bir bütünlük içinde ele alınarak düzenlenmesi temel ilkedir.
2. Yükseköğretimin çağdaş özerklik anlayışı çerçevesinde planlı yaklaşıma uygun olarak geliştirilmesi ve yönlendirilmesi sağlanacaktır.
3. Tüm yükseköğretim kurumlarının birinci sınıflarında Türkçe, yabancı dil ve kurumların özelliklerine göre temel bilimlerden gerekli konuların yer alacağı program uygulamaları gerçekleştirilecektir (MEB, 1993).

Yaygın Eğitim Alanında Alınan Kararlar

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yaygın eğitim boyutu bakımından ifade edilen kararlar özetle şunlardır:

1. Yaygın eğitim, örgün eğitimi tamamlayacak biçimde ve bir sistem bütünlüğü içinde geliştirilecektir.
2. Endüstriyel sanat okulları yatay geçişlere olanak verecek esnek bir yapıda düzenlenecektir.

3. Mesleki-teknik yaygın eğitim etkinliklerinin geliştirilmesinde istihdam koşullarını dikkate alan, iş analizlerine dayalı eğitim programları geliştirilecektir (MEB, 1993).

Öğretmen Yetiştirme Alanında Alınan Kararlar

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öğretmen yetiştirme bakımından alınan kararlar özet olarak şunlardır:

1. Tüm öğretmenlerin yükseköğretim kurumlarında yetişmesi esastır.
2. Farklı eğitim kademelerinin öğretmen gereksinmesini karşılayabilecek enek bir öğretmen yetiştirme sistemi geliştirilecektir.
3. Öğretmenlerin istihdam koşullarının iyileştirilmesi ve özellikle mesleki bilgi birikimlerini sürekli olarak yenileyebilmeleri sağlanacaktır.
4. Mesleki ve teknik öğretime öğretmen yetiştiren kaynaklar çoğaltılacaktır.
5. İmam-hatip okullarının öğretmen niteliği iyileştirilecektir (MEB, 1993).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

1985-1989 dönemini kapsayan V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitimin temel sorunlarına ilişkin genel olarak şu bilgilere yer verilmiştir:

Eğitimin Temel Sorunları

Geçmiş plan dönemlerinde eğitim sektöründe kullanılan kaynaklar oranında sayı ve nitelik gelişmesi sağlanamadığı görülmektedir.

Orta seviyeli mesleki-teknik eğitimde yaratılan ek kapasite, organizasyon ve program yetersizliği dolayısıyla doldurulamamaktadır. Ayrıca, kalite düşüklüğü ve eslek kazandırıcı yaygın eğitimin sistemin bünyesine entegre edilememiş olması maliyetleri yükseltmiştir. Geçmiş planlarda insan gücü ve hedefleri ile öngörülmuş olan orta kademe teknisyen eğitimi gerçekleştirilememiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde mesleki teknik eğitimin başta gelen konusu, orta seviyeli meslek elemanını ve öncelikle teknisyeni yeterli

sayı ve kalitede yetiştirecek program, organizasyon ve bünye değişikliğinin yapılmasıdır. Hızlı bir yaygın eğitimin örgün eğitimle içiçe ele alınması ve bunun için sanayiinin ve iş çevrelerinin fiili katkısının sağlanması da yararlı olacaktır (MEB, 1993, s.179).

Eğitim Politikalarıyla İlgili Genel Kararlar

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörülen eğitim politikalarıyla ilgili genel kararlar "Sosyal Hedef" kavramı altında ifade edilmektedir. Bu kararlar özetle şu şekilde belirtilebilir:

1. En değerli milli varlığımız ve kalkınmanın sürükleyici faktörlerinden en önemlisi, beşeri kaynağımızdır. Bu potansiyelimizin eğitim yoluyla en geniş ölçüde değerlendirilerek kalkınmanın hizmetine verilmesi esastır.
2. Eğitilenlerin gerekli mesleki ve teknik bilgileri yanında, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı iyi vatandaşlar olarak yetiştirilmeleri, Türkiye'nin yüce menfaatlerinin bilincinde olan ve bunları savunan eden nesillerin aynı zamanda milli manevi ve ahlaki değerler ile donatılmaları eğitimin temel hedefidir.
3. Ülkemiz için özel bir önem taşıyan gençlik kesiminin eğitim, beslenme, sağlık, barınma ve istihdamının bir politikalar bütünü olarak ele alınmasına ve gençlerde teşebbüs kabiliyeti, yapıcılık, hoşgörülü olma, çalışmayı sevme, birlikte çalışma ve sorumluluk yüklenme gibi karakter vasıflarının geliştirilmesine dikkat edilecektir (MEB, 1993).

Örgün Eğitim Alanında Alınan Kararlar

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda örgün eğitim boyutu bakımından ifade edilen kararlar özetle şunlardır:

1. Bütün eğitim kademelerinde niteliğin yükseltilmesi esastır.
2. Eğitim-öğretim kurumlarında öğrencilere kazandırılacak bilgi ve becerilerin hayata dönük olması sağlanacaktır.
3. Teknisyen eğitimine uygun programların geliştirilmesi ve teknisyen eğitime hızla başlanması sağlanacaktır.

4. Örgün eğitimin her kademesinde yabancı dil eğitimine seçmeli ve kademeli olarak ağırlık kazandırılacaktır (MEB, 1993).

Yaygın Eğitim Alanında Alınan Kararlar

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yaygın eğitim boyutu bakımından ifade edilen kararlar özet olarak şu şekilde belirtilebilir:

1. Ailenin çocuğun eğitimi üzerinde sorumlulukları hakkında bilinçlenmesi sağlanacaktır.
2. Radyo ve televizyon programlarının eğitime ve milli kültür değerlerinin paylaşılmasına dönük program süreleri artırılabilecektir.
3. Örgün eğitim sisteminin belli kademesinden daha ileri gitmeyerek hayata atılacak gençlere yaygın eğitim yoluyla meslek kazandırılması uygulaması başlatılacaktır.
4. Yaygın ve örgün eğitim kurumları arasında geçiş ve denklik durumları gözden geçirilerek bir esasa bağlanacaktır (MEB, 1993).

Öğretmen Yetiştirme Alanında Alınan Kararlar

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öğretmen yetiştirme bakımından alınan kararlar özetle şunlardır:

1. Öğretmenlerin işbaşında yetiştirilmesine dönük programlara ağırlık verilecektir.
2. YÖK, teknisyen liselerine öğretmen hazırlama programını hızla başlatacaktır (MEB, 1993).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

30.10.1984 tarihli 3067 sayılı Kanun gereğince T.B.M.M. Genel Kurulunca onaylanan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ifade edilen eğitim sorunları ve bu sorunları çözmeye yönelik olarak oluşturulan eğitim politikaları genel olarak şu şekilde ifade edilebilir:

Eğitimin Temel Sorunları

1990-1994 dönemini kapsayan VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitimin temel sorunlarına ilişkin genel olarak şu bilgilere yer verilmiştir:

Son yıllarda eğitime sağlanan kaynakların artırılması ve çeşitlendirilmesine yönelik çabalara rağmen bazı yörelerde nitelik ve nicelik bakımından istenilen seviyeye ulaşamaması ve eğitim yönetiminin etkinleştirilmesindeki yetersizlikler, eğitim teknolojileri ve programlarının günün ihtiyaçları doğrultusunda yenilenmesindeki gecikmeler, imkan ve fırsat eşitliği yanında, eğitimin temel sorunu olan kaliteyi olumsuz yönde etkilemiştir.

Genel mesleki-teknik ve yaygın eğitimde fiziki altyapı ve insangücü kaynaklarının rasyonel kullanımındaki yetersizlikler devam etmiştir.

Yükseköğretimde, altyapı yetersizlikleri ve yönetim sorunlarına ilaveten öğretim üyeliğinin cazibesi artırılamamıştır (MEB, 1993, s.189).

Eğitim Politikalarıyla İlgili Alınan Kararlar

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında eğitim politikalarıyla alınan kararlar özetle şu şekilde ifade edilebilir:

1. Eğitimin her kademesinde kalitenin yükseltilmesi, olanak ve fırsat eşitliği temel amaçtır. Öğretim programları bilimsel araştırmaya dayalı olarak hazırlanacaktır.
2. Eğitim sistemi, meslek kazandırıcı yaygın eğitim, ara insangücü ve yüksek nitelikli insangücü yetiştiren eğitim olmak üzere üç boyutlu bir yapıda olacaktır.
3. Eğitim sisteminin bütününe kapsayan bir eğitim insangücü planlaması sistemi kurulacak ve öğretmenlerin eğitim ihtiyaçları standart biçimde saptanarak buna uygun hizmet öncesi ve hizmetiçi programları uygulanacaktır.
4. Rehberlik faaliyetlerinin etkinleştirilerek yaygınlaştırılmasına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilecektir.
5. Özel kesimin okul açması ile vakıfların özel üniversite kurmaları teşvik edilecektir.

6. İlköğretimde bölge okullarını kapasite kullanımı bakımından fonksiyonel hale getirilecektir.
7. Ortaöğretimde eğitim-öğretim kalitesi artırılacak ve mesleki rehberlik sistemi kurulacaktır.
8. Mesleki-tekniik eğitim kurumlarının, eğitim-insangücü-istihdam ilişkileri çerçevesinde tarım, sanayi ve hizmet sektörleri ile etkili işbirliği içinde olmaları sağlanacaktır.
9. Öğretim üyesi yetiştirilmesi özel bir proje olarak alınacaktır.
10. Yükseköğretimde kapasite artırımı yapılırken insangücü ihtiyaçları yanında sosyal talep de dikkate alınacaktır.
11. Yaygın eğitimde öncelik istihdama yönelik beceri eğitiminde olacaktır (DPT, 1989, ss.293-296).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995-1999)

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2000 Yılı Programı, 17 Ekim 1999 Gün ve 23849 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 13 Ekim 1999 gün ve 99/13414 Sayılı "2000 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair" Bakanlar Kurulu Kararı Eki şeklindedir.

Yüksek Planlama Kurulu'nun, 12/10/1999 tarihli ve 99/73 sayılı Raporu ile Bakanlar Kurulu'na sunulan ekli "2000 Yılı Programı" ile "2000 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 28 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 13/10/1999 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eğitimde Mevcut Durum

"Eğitimin, VII. Plan döneminde en öncelikli sektör olacağı ve insangücünün eğitim düzeyinin uluslararası alanda rekabet gücünü artıracak şekilde geliştirilmesinin esas olacağı..." (MEB, 1998b, s.52) belirtildiği VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; genel durum değerlendirmesi - sosyal gelişmeler başlığı altında eğitimle ilgili durum özetle şöyle ifade edilebilir:

1. Zorunlu temel eğitimin sekiz yıla çıkarılmasının gerektirdiği işgücü piyasası ve çıraklık ve mesleki eğitimle ilgili düzenleme çalışmaları, 1999 yılı içinde de sürdürülmüştür.
2. İşgücünün niteliğinin yükseltilmesi açısından çok önemli bir gelişme olan ve 1997-1998 eğitim yılında uygulamaya konan sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretimde, 1999 yılında 26.745 dersliğin tamamlanmasıyla 802.305 öğrencilik ek kapasitenin hizmete alınması beklenmektedir. Genel orta öğretimde 75 lisenin tamamlanması ile 50 bin, mesleki ve teknik orta öğretimde de 70 lisenin tamamlanması ile 52 bin 500 öğrencilik ek kapasitenin yıl içinde yaratılması tahmin edilmektedir. 1999 yılında ayrıca, 33 bin 107 öğretmen göreve atanmıştır.
3. Okullaşma oranları 1998-1999 öğretim yılında; 5-6 yaş grubundaki okul öncesi eğitimde yüzde 10,2, sekiz yıllık ilköğretimde yüzde 92,8, genel ve mesleki-teknik liseleri kapsayan orta öğretimde yüzde 57,7, yüksek öğretimde yüzde 16,4'ü örgün öğretimde olmak üzere toplam yüzde 25,7'ye ulaşmıştır.
4. Dünya Bankasından finansman destekli olarak 1990 yılında başlatılan, Milli Eğitimi Geliştirme Projesi çerçevesinde 23 ilde 208 okulu kapsayan bir çalışma ile Müfredat Laboratuvar Okulu Modeli geliştirilmiş ve proje yıl içinde tamamlanmıştır.
5. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında çıraklık, mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretim içindeki payının artırılması hedeflenmiş olmakla birlikte istenen düzeye ulaşılammıştır.
6. 1998-1999 öğretim yılında yaygın eğitim ile kamu ve özel kesim eğitim merkezlerinde yaklaşık 3,1 milyon kişiye genel, kültürel, mesleki, çıraklık ve hizmet-içi eğitim imkanı sağlanmıştır.
7. 1998-1999 öğretim döneminde üniversite sayısı, 19'u vakıf üniversitesi olmak üzere 72'ye, fakülte sayısı 556'ya, yüksekokul sayısı 205'e, meslek yüksekokulu sayısı 474'e, enstitü sayısı da 257'ye ulaşmıştır.

8. Yükseköğretimde toplam öğretim elemanı sayısı 59.170'e yükselmiştir. Fiziki tesisler 1999 yılında tamamlanarak yaklaşık 10 bin öğrencilik ilave kapasitenin, örgün eğitim ağırlıklı olarak hizmete girmesi beklenmektedir. Bu gelişmelere karşın, 3837 sayılı Kanun ile 1992 yılında kurulan Üniversiteler ve Yüksek Teknoloji Enstitüleri başta olmak üzere, fiziki altyapısının ve öğretim elemanlarının sayı ve nitelik yönünden geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.
9. Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim çalışmaları kapsamında gerçekleştirilmesi planlanan "Temel Eğitim Projesine" Dünya Bankasınca sağlanan kredinin ilk dilimi olan 300 milyon doların 8 milyon dolar tutarındaki kısmı yıl içerisinde yapılan çalışmalarda kullanılmıştır.
10. Mesleki ve teknik eğitimde kaynak yetersizliği, mevcut kaynakların etkin kullanılamaması ve özel kesim ile işbirliğinin yeterince kurulamaması gibi nedenlerle eğitimin bu kademesinde Plan hedeflerinin gerisinde kalmıştır.
11. 1998-1999 öğretim yılında yaygın eğitim ile kamu ve özel kesim eğitim merkezlerinde yaklaşık 3,1 milyon kişiye genel, kültürel, mesleki, çıraklık ve hizmetiçi eğitim imkanı sağlanmıştır.
12. Örgün mesleki eğitime göre maliyeti daha düşük olan çıraklık eğitiminde yeterli gelişme sağlanamamıştır.
13. İlköğretimin beşinci sınıfını bitiren öğrencilerin yaz tatillerinde Kur'an kurslarına devam edebilmelerine imkan veren hukuki düzenleme yapılmıştır.
14. 1998-1999 öğretim döneminde üniversite sayısı 19'u vakıf üniversitesi olmak üzere 72'ye, fakülte sayısı 556'ya, yüksekokul sayısı 205'e, meslek yüksekokulu sayısı 474'e, enstitü sayısı da 257'ye ulaşmıştır.
15. Yükseköğretimde toplam öğretim elemanı sayısı, 1997-1998'de 55.444'den 1998-1999'da 59.170'e yükselmiştir. Öğretim elemanlarının nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

16. Üniversitelerimizin fiziki altyapı ve öğretim elemanı ihtiyacı devam etmektedir.
17. Yükseköğretime öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminde yapılan yeni düzenlemeler sonucunda, öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine uygun yükseköğretim programlarına yerleştirilmelerinde sorunlar ortaya çıkmıştır. Özellikle mesleki ve teknik lise mezunları, kendi alanlarıyla ilgili bölüm veya bransa uygun lisans programlarına yerleştirilmelerinde normal program uygulayan lise mezunlarına göre dezavantajlı konuma düşmüşlerdir.
24. Nüfusun ve işgücünün eğitim düzeyinde gelişmeler görülmekle birlikte, örgün ve yaygın eğitim sisteminin nitelik ve niceliğinin daha hızlı geliştirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan7str.pdf>).

Amaçlar

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ulaşılmak istenen amaçlarla ilgili olarak alınan kararlar özetle şu şekilde ifade edilebilir:

1. Eğitim sistemi ilköğretimin ilk yıllarından itibaren etkin bir rehberlik ve danışmanlık hizmeti ile, öğrencileri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleğe, hayata ve bir üst kuruma yönlendiren, yatay ve dikey geçişleri esas alan esnek ve çağdaş bir yapıya kavuşturulacaktır.
2. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgelerde altyapı durumu müsait olan ilköğretim okullarına derslik ilavesiyle okul öncesi eğitim projeleri ülke geneline yaygınlaştırılacak ve okulöncesi eğitim imkanlarının tüm çocukları kapsayacak şekilde genişletilmesi çalışmaları hızlandırılacaktır.
3. Zorunlu eğitim çağı dışında kalan ilköğretim mezunlarından Sekiz Yıllık ilköğretim eğitimini tamamlamak isteyenlere buldukları yerde "Açık ilköğretim" yoluyla sağlanan eğitimini tamamlama imkanı devam edecektir.

4. Özel eğitim içinde yer alan üstün zekalı ve özel yeteneğe sahip çocukların erken yaşta belirlenmesi ve uygun bir ortamda yetiştirilmesi sağlanacak, bu konuda özel sektör teşvik edilecektir.
5. Eğitim dışında kalan engelli çocukların tespit edilmesi, genel ve mesleki eğitim imkanına kavuşturulması için altyapı çalışmalarına hız verilecektir.
6. Zorunlu eğitim dışında kalan eğitim kademelerinde, hizmetten yararlananların hizmetin finansmanına katılımları sağlanacaktır. Fırsat eşitliği açısından ödeme gücü olmayan öğrencilerin hizmetten yararlanabilmesini sağlamak üzere, özel kesimin de katkısıyla dar gelirli aile çocukları kredi ve burs sistemiyle desteklenecektir.
7. Eğitimde kalitenin artırılmasına büyük ölçüde çözüm getirecek "Temel Eğitim Projesi" ile 3.500.000 ilköğretim öğrencisi için okul ve ek dersliklerin modern teknolojiye göre donanımı gerçekleştirilecektir. Bu amaçla, bilgisayar laboratuvarlarının kurulması ve bu laboratuvarların internet erişiminin sağlanması hedef alınmıştır.
8. Öğretmenlik mesleği cazip bir meslek haline getirilmeye çalışılacak, öğretmen yetiştirme düzeni lisans sonrası eğitim akademileri tarafından hizmet içi eğitim verilmek suretiyle yeniden yapılandırılacaktır. Eğitim fakültesi mezunlarının öğretmen açıklarını karşılayamaması durumu dikkate alınarak, öğretmen ihtiyacının teminine yönelik çalışmalar program döneminde başlatılacaktır.
9. Yükseköğretime geçişte yığılmaları önlemek üzere ortaöğretim yeniden yapılandırılacaktır. Öğretim programları öğrencileri yükseköğretime, mesleki ve teknik eğitime ve hayata yönlendirilecek biçimde yeniden düzenlenecek, bu bağlamda ülkemizin ihtiyaç duyduğu ara insan gücünü yetiştirmek için istihdama yönelik meslek kazandırıcı ve mesleki gelişmeyi sağlayıcı çıraklık ve mesleki teknik eğitime öncelik ve ağırlık verilecektir.
10. Yükseköğretime öğrenci seçme ve yerleştirme sınav sistemi yeniden gözden geçirilecek; yükseköğretim programlarına yerleştirmede öğrencilerin ilgi ve kabiliyetleri dikkate alınarak kendi alanlarındaki

- bölüm veya branşlara uygun lisans programlarına yerleştirilmeleri avantajlı konuma getirilecektir.
11. Çıracılık, mesleki ve teknik eğitim sistemi; iş hayatının, yörenin ve ülkemizin ara kademe insan gücü ihtiyacını karşılayacak nitelikte yeniden yapılandırılacaktır.
  12. Mesleki eğitim sistemi, okul çeşitliliğinden vazgeçilerek program çeşitliliğini esas alan, meslek standartlarına dayalı modüler meslek eğitimi programları geliştiren, programlar arasında yatay ve dikey geçişleri olan ve sertifika ve diplomaya yönelik esnek bir yapıya kavuşturulacaktır.
  13. Mesleki ve teknik eğitim programlarının düzenlenmesinde, İstihdam ve Eğitim Projesi çerçevesinde devlet, işçi ve işveren kesiminin katkılarıyla hazırlanan meslek standartları esas alınacaktır.
  14. Yaygın eğitim, insanlarımızın ve özellikle kadınlarımızın meslek edinmeleri ve el becerilerini geliştirerek üretime yönelmelerini sağlayacak şekilde geliştirilecek, hizmetiçi eğitimin teşvik edilmesi sürdürülecektir.
  15. Yükseköğretim sistemi yeniden düzenlenecek ve YÖK sadece koordinasyondan sorumlu bir kurum haline getirilecektir. Yükseköğretim merkeziyetçi ve bürokratik yapıdan kurtarılacak, üniversite ve fakülte yönetim kurullarının yetkileri artırılabilecek, kaynak yaratma ve harcama konusunda hareket serbestliğinin getirilmesi ve üniversite-sanayi ilişkilerinin en üst düzeye çıkarılması sağlanacaktır.
  16. Özel sektörün ve vakıfların okul açması ve üniversite kurmaları teşvik edilecek; eğitim, teknik yöntem ve teknolojilerinin geliştirilmesinde, eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde bu kesimin daha fazla rol alması özendirilecek ve desteklenecektir.
  18. Sorumluluk duygusu gelişmiş, yeni fikirlere açık, kültürel değerlerimizi benimsemiş, araştırmacı, eleştirel yaklaşım ve demokratik tavırlar gösterebilen bir gençlik yetiştirilmesi temel amaçtır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan7str.pdf>).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000-2005)

Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2000-2005) Kalkınma Planı, 30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanun gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nun 27.6.2000 tarihli 119. Birleşiminde onaylanmıştır.

Buna göre; Türkiye'nin 1999-2000 eğitim ve öğretim yılındaki mevcut durumu ile geleceğe yönelik oluşturulan politikaların ifade edildiği amaçlar özet olarak şu şekilde belirtilebilir:

Eğitimde Mevcut Durum

1. 1999 yılı itibariyle, 12 ve üstü yaş grubunda, okuma yazma oranı erkeklerde yüzde 94,2 ve kadınlarda yüzde 77,4 olmak üzere yüzde 85,7'ye ulaşmıştır.
2. 1999-2000 öğretim yılında 59.374 kamu ve özel okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında toplam 12,7 milyon öğrenci ve 484.089 öğretmen bulunmaktadır. Öğretim gören bu öğrencilerden 246.54'ü özel örgün eğitim kurumlarına devam etmektedir. Ayrıca, kamu ve özel çıraklık ve yaygın eğitim kurumunda yaklaşık üç milyon kişiye eğitim hizmeti verilmiştir. Bütün eğitim kademelerinde özel öğretim kurumlarının payının artırılması gereği önemini korumaktadır.
3. Yedinci Plan döneminde 15 yeni vakıf üniversitesi kurulmuş , böylece 21'i vakıf üniversitesi olmak üzere üniversite sayısı 74'e yükselmiştir. Öte yandan, 1995 yılında 137 olan fakülte, enstitü, yüksekokul ve meslek yüksekokulu sayısı, 1999 yılında 1492' ye yükseltilmiştir. Yükseköğretim kademesindeki öğrenci sayısı ise 1,5 milyona yaklaşmıştır.
4. Okullaşma oranları, 1999-2000 öğretim yılında okulöncesi eğitimde yüzde 9,8'e, ilköğretimde yüzde 97,6'ya, yüzde 22,8'i mesleki teknik eğitim ve yüzde 36,6'sı genel lise eğitiminde olmak üzere ortaöğretimde yüzde 59,4'e, yükseköğretimde ise yüzde 18,7'si örgün öğretimde olmak üzere toplam yüzde 27,8'e ulaşmıştır.

5. 1995-1996 öğretim yılı itibarıyla yüzde 23,4 olan mesleki ve teknik eğitimde okullaşma oranı, 1999-2000 öğretim yılında yüzde 22,8 olarak gerçekleşmiştir.
6. Başta büyük kentlerde olmak üzere ikili öğretim uygulaması ve alabalık sınıflar, kırsal alanlarda ise birleştirilmiş sınıf uygulaması eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.
7. Toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi amacıyla 1997 yılında yürürlüğe konulan 4306 sayılı Kanun ile zorunlu temel eğitimin süresi sekiz yıla çıkarılmıştır. Aynı Yasa ile ihtiyaç duyulan ilave kaynakların sağlanmasına ilişkin düzenlemeler de yapılmıştır. Ayrıca Dünya Bankasından sağlanan krediyle Temel Eğitim Projesine işlerlik kazandırılmıştır.
8. Eğitimin bütün kademelerinde fiziki altyapı ve insan gücü eksikliklerinin devam etmesi eğitimin kalitesini olumsuz etkilemektedir.
9. Eğitimde yeni teknolojilerin kullanılması ve yaygınlaştırılmasında yeterli gelişme sağlanamamıştır. İlköğretimden başlamak üzere eğitimin her kademesinde bilgisayarlı eğitime geçilmesi, her okula internet erişiminin sağlanması ve müfredat programlarının yazılım programları olarak üretilmesi önem taşımaktadır.
10. Herkese eğitim ve öğretim imkanı sunabilecek ortamın yaratılması, yükseköğretime geçişte yığılmaların önlenmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve etkin bir yönlendirme sisteminin kurulmasına ilişkin düzenlemelerde yetersiz kalmıştır.
11. Ortaöğretimde etkili bir yönlendirme sisteminin bulunmaması ve özellikle mesleki teknik eğitim ve sanayi arasındaki iş birliğinin yeterince geliştirilememesi sebebiyle yükseköğretim kurumları önündeki yığılmalar devam etmiştir.
12. Bütün eğitim kademelerinde özel öğretim kurumlarının artırılmasına yönelik ihtiyaçlar devam etmiş ve bu kurumlardaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payı yüzde 1,7 düzeyinde kalmıştır.

13. Eğitimin bütün kademelerinde gerekli alt yapı ve öğretmen ihtiyacının karşılanmasında iyileştirmeler olmasına rağmen, beklenen düzeyde gelişme sağlanamamıştır. Eğitim hizmeti sunan kamu ve özel kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliği devam etmektedir.
14. Özel eğitim okullarının sayısı artırılmamış ve mevcut okullarda kaynaştırma eğitimine geçilmesinde yeterli gelişme sağlanamamıştır. Ayrıca özel eğitim gerektiren üstün zekalı çocuklara uygun eğitim ortamlarının hazırlanmasında yetersiz kalınmıştır.
15. Ortaöğretimde uygulamaya konulan ders geçme ve kredi sistemi 1995-1996 öğretim yılında yürürlükten kaldırılarak sınıf geçme sistemine dönülmüştür.
16. Kaynak yetersizliği, mevcut kaynakların etkin kullanılmaması ve sanayi ile işbirliğinin yeterince geliştirilememesi gibi nedenlerle mesleki ve teknik eğitimde Plan hedeflerinin gerisinde kalınmış, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelik ve türde mesleki eğitim programları geliştirilmesinde yetersiz kalınmıştır.
17. Mesleki ve teknik eğitim kurumları ile çıraklık eğitim merkezlerinde başlatılan Tam Gün Tam Yıl Eğitim Projesi uygulaması çerçevesinde 1996-1999 döneminde toplam 118. 280 öğrenciye eğitim imkanı sağlanmıştır.
18. Eğitim sistemi dışında kalan çocukların tamamının çıraklık eğitimi kapsamına alınması sağlanamamıştır. Örgün ve yaygın eğitimin dışında kalan çocukların sosyal ve ekonomik yönden uygun olmayan şartlarda çalışması, bunların ruh ve beden sağlıklarını olumsuz yönde etkilediği gibi insan kaynaklarının da verimsiz kullanımına neden olmaktadır. Kişinin en temel hak ve ihtiyaçlarından olan dini bilgi ve bilgilendirmenin örgün ve yaygın eğitim kurumlarında verilmesine devam edilecektir.
19. 1999-2000 öğretim yılında yüksek öğretimde toplam öğretim elemanı sayısı 64. 169 dur. Ülkemizde bir öğretim üyesi başına 35 öğrenci düşerken, AB ülkelerinde 15 öğrenci düşmektedir. Özellikle, yeni

kurulan üniversitelerin öğretim elemanı temininde yaşadığı sıkıntılar devam etmektedir. 1999-2000 öğretim yılında, üniversite öğrencilerinin yüzde 26'sının İstanbul, Ankara ve İzmir illerindeki üniversitelerde öğrenim görmesine rağmen, öğretim elemanlarının yüzde 50'sinin bu illerde bulunması nedeniyle, yeni kurulan üniversitelerde öğretim elemanı başına düşen ortalama öğrenci sayısı azaltılamamıştır.

20. Altıncı Plan döneminde, öğretim üyesi olarak yetiştirilmek amacıyla 2.006 araştırma görevlisi yurtdışı lisansüstü eğitim programlarına gönderilmiş iken, bu sayı VII. Plan döneminde 416 olarak gerçekleşmiştir.
21. Yükseköğretim kurumları bürokratik ve merkezi yapıdan kurtarılamamış; üniversite içinde olduğu kadar üniversiteler arasında da rekabet ortamı oluşturulamamış; üniversite ve fakülte yönetimlerinin yetkileri artırılmamış; öğretim üyesi ve araştırma görevlilerinin yönetime katılımı, gerekli olan bilimsel özerklik ve üniversite-sanayi işbirliği yeterince sağlanamamıştır.
22. Kamu ve özel kesime yönelik üstleneceği sınavlarla ilgili görev ve sorumluluklarına bağlı olarak Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin (ÖSYM) yeniden yapılandırılması gereği bulunmaktadır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str>).

Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1. Eğitim sisteminin temel amacı; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, demokratik, özgürlükçü ve manevi değerlere bağlı, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı bilgi çağı insanını yetiştirmektir.

2. Milli eğitim, herkes için hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla bilgiye ulaşma yol ve yöntemlerini öğreten, etkin bir rehberlik hizmetini içeren, eğitimin tüm evrelerinde yatay ve dikey geçişlere imkan veren, piyasa meslek standartlarına uygun, üretime dönük eğitime ağırlık veren, yetki devrini esas alan, istisnasız tüm öğrenciler için fırsat eşitliğini gözetilen bir sistem bütünlüğü içerisinde yeniden düzenlenecektir.
3. Sosyal, psikolojik ve zihinsel gelişimin erken yaşlarda şekillenmesi nedeniyle, okulöncesi eğitim yaygınlaştırılacaktır.
4. Uzun vadede zorunlu temel eğitimin 12 yıla çıkarılması hedefi doğrultusunda gerekli altyapı hazırlanacaktır.
5. Eğitimin her kademesinde teknolojinin sağladığı imkanlardan özellikle bilgisayar teknolojilerinden azami ölçüde yararlanılacak, uzaktan eğitim ve ileri teknolojileri kullanan yeni eğitim yöntemleri uygulamaya konulacaktır.
6. İlköğretimin ilerleyen sınıflarından başlamak üzere, eğitimin her kademesinde Bilgisayar Destekli Rehberlik yoluyla öğrenciyi tanıma teknikleri ve yetenek ağırlıklı değerlendirmeye dayanan etkin bir yönlendirme sistemi geliştirilecektir.
7. Eğitim kurumlarının ihtiyacı olan öğretmen ve öğretim üyesi cazip hale getirilerek nitelikli öğretmen ve öğretim üyesi yetiştirilecek, yurt düzeyinde dengeli dağılımı sağlanacak ve hizmet içi eğitimleri özlük haklarına yansıtılacaktır. Eğitimin her kademesinde öğretmen ve öğretim elemanı ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla sözleşmeli statüde eğitim personeli istihdamı konusunda çalışmalar başlatılacaktır.
8. Eğitimin bütün kademelerinde yabancı dille öğretim yerine, kişilere yabancı dili en iyi şekilde öğretmek için gerekli çalışmalar yapılacaktır.
9. Eğitim kurumlarının başarı değerlendirmesi için toplam kalite yönetimini de dikkate alan, performans ölçümüne dayalı bir model geliştirilecek ve bölgeler arası dengesizlikler giderilecektir.

10. Eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen fiziki altyapı, donanım, müfredat, öğretmen ve öğretim üyesi istihdamı açısından eğitim kurumlarının yeterli düzeye getirilebilmesi için finansman imkanları geliştirilecektir.
11. Eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idarenin yanısıra mahalli idareler, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün katkısı sağlanacaktır.
12. Plan döneminde kalabalık sınıfların mevcudu düşürülecek ve ikili eğitim uygulaması azaltılacaktır.
13. Eğitimin her kademesinde, Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları ile eğitim ve kültür amaçlı ortak programlar geliştirilecektir.
14. Okul öncesi eğitim hizmeti veren kurumlar arasındaki farklılıkların giderilmesi için standartlar oluşturulacaktır. Okul öncesi eğitim döneminde toplum tabanlı milli, ahlaki ve manevi değerlere bağlı eğitim verilebilmesi için yazılı, sözlü ve görüntülü eğitim programlarının yapımı özendirilecektir.
15. Özel eğitim alması gereken çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte eğitim göreceği kaynaştırma okulları bütün öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde mekan, donanım, personel ve program esnekliğine kavuşturulacak; üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların rehberlik ve danışmanlık yardımını okul öncesi ve ilköğretim çağında almasına ve bu çocuklar için uygun eğitim ortamlarının hazırlanmasına ağırlık verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimleri desteklenecektir.
16. Ortaöğretim, okul türü yerine program türünü esas alan bir yapıya kavuşturulacak, meslek eğitimine geniş tabanlı bir temel eğitim programı ile başlanacaktır.
17. Örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime ağırlık verilecek, ortaöğretimde mesleki teknik eğitimin payı artırılacak, üniversitelere giriş sınavlarında normal liseler ile meslek ve teknik lise mezunları arasındaki farklı değerlendirmeler kaldırılarak, mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaşması teşvik edilecek, mesleki-teknik eğitim

programlarının meslek standartlarına dayalı olarak yapılması sağlanacak ve çalışma hayatı ile işlevsel işbirliği geliştirilecektir.

18. Meslek yüksek okulları ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları arasında program bütünlüğünü esas alan işbölümü ve işbirliği kurulacak; nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi için meslek yüksek okullarında öğrencilerin uygulamalı eğitim almaları sağlanacaktır.
19. Toplumda hayat boyu öğrenme anlayışının benimsenmesini esas alan her türlü yaygın eğitim imkanı geliştirilecek; özellikle üniversiteye giremeyen gençlere kısa yoldan beceri kazandırma ve meslek edindirme faaliyetleri artırılabilecek, mahalli idarelerin, gönüllü kuruluşların ve özel sektörün bu konudaki faaliyetleri özendirilecektir.
20. Yükseköğretim bürokratik ve merkeziyetçi yapıdan kurtarılacak, sistemde rekabeti geliştirici düzenlemeler yapılacak, üniversitelerin idari, mali ve bilimsel özerklikleri güçlendirilecektir. Yükseköğretim Kurulu üst düzeyde uzun dönemli planlama ve koordinasyon işlevini yürütecek bir yapıya kavuşturulacaktır.
21. Yüksek öğretime giriş sistemi; öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun programlara yerleştirilmesini sağlayacak ve fırsat eşitliğini bozmayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.
22. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, kamu ve özel kesime yönelik üstleneceği sınavlarla ilgili olarak yeniden yapılandırılacaktır.
23. Yeni üniversite ve bağlı birimlerin kurulması objektif kriterlere ve geniş tabanlı bir karar alma sürecine bağlanacaktır.
24. Yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek; etkin bir harç-burs-kredi sistemi kurularak ödeme gücüne bağlı olarak öğrencilerden alınan eğitime katkı paylarının yüksek öğretimin finansmanında kaynaklardan biri haline gelmesi sağlanacaktır.
25. Üniversitelerde, akademik terfilerde, bilimsel liyakatin esas alınmasındaki aksaklıklar giderilecek, kadrosuzluk, akademik terfiyi engelleyici bir faktör olmaktan çıkarılacaktır (http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan_8str.pdf).

Araştırmanın bu kısmında, Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda eğitim politikalarıyla ilgili olarak alınan kararlar özetle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Görüldüğü gibi; I. Beş Yıllık Kalkınma Planı her ne kadar 1963 yılından başlıyorsa da 27 Mayıs 1960'dan sonra gerek 90 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı'nın kuruluş yasası, gerekse 1961 Anayasası'nın kabul edilmesiyle, Türkiye'de planlı kalkınma politikası ilke olarak kabul edilmiştir (Adem, 1977, s.127).

Beş Yıllık Kalkınma planlarında, kalkınma hedefinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan insangücünün belirlenmesi amacıyla yapılan tahminlere dayanılarak eğitim sisteminin sayısal ve niteliksel gelişimine ilişkin politikalar ve hedefler geliştirilmiştir (Kaya, 1991, s.9). Bu dönemde eğitim planlarında, ilköğretimde "toplumsal istemi" bir başka deyişle halkın eğitim istemi temel stratejiyi oluştururken, orta ve yüksek öğretimde de gelişen ekonomimizin nitelikli insangücü gereksinimini karşılamak hedef alınmıştır. Orta ve yüksek öğretimde gençleri iş yaşamına hazırlarken mesleki ve teknik öğretime öncelik verilmiştir (Adem, 1977, s.127). Ancak, Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması ile eğitimin, ülke sorunları ile bütünlük içinde ele alınması mümkün olmasına karşın, bazı sosyal ve siyasal grupların etkisiyle eğitim politikalarında rasyonel olmayan, nitelikten çok niceliğe önem veren politikaların belirlendiği ve uygulandığı görülmektedir (Aslan, 1997, ss.335-348).

Beş Yıllık Kalkınma Planları'nın hemen hepsinde insangücü ve eğitim kesimlerinin planlamasında en azından kuramsal olarak ilköğretim alanı dışı alanlar için insangücü planlaması diye bilinen planlama yaklaşımı esas alınmıştır. Bu çalışmalar başlangıçta OECD yönetiminde Türkiye'nin de dahil olduğu Akdeniz Bölge Projesi çerçevesinde başlamıştır. DPT, 1963'ten 1980'e kadar bu planlama yaklaşımını gittikçe rafine ederek uygulamıştır. Diğer deyişle, insangücü modelinin ilk baştaki kuramsal çerçevesinin yetersizlikleri uygulamada görülmüş ve eğitim sisteminde niteliksel boyutu da içerecek şekilde revize edilmiştir. Eğitim sisteminin ilköğretim alanı içinse yine baştan beri sosyal talep modeli olarak bilinen planlama modeli esas alınmıştır (Hesapçıoğlu, 1993, ss.59-66).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ortaokul ve liselere öğretmen yetiştiren kurumların geliştirilmelerine öncelik verileceği, öğretmen olacak nitelikte yetişmiş olanların bu mesleğe geçmesini önleyen mali ve hukuki engellerin giderileceği, ek ders ücretlerinin artırılacağı, alışılmış kuralların dışında öğretmen yetiştirme yolları aranacağı ve üniversite mezunlarının bu alana yöneltilmesine çaba gösterileceği açıklanmaktadır (Duman, 1991, ss.107-108). Ayrıca, halk eğitimi (yaygın eğitim) tanımının ilk defa toplum kalkınması içinde I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer aldığı görülmektedir (MEB, 1992, s.43).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, yükseköğretimde öğretim üyesi yetiştirilmesi konusunun süratle ele alınması; öğretim içeriğinin ve yöntemlerinin, öğretim amaçlarına ve çalışma alanlarında beklenen hizmet ve niteliklere uygun bir şekilde ıslah edilmesi benimsenmiştir (Sönmez, 1984, ss.71-91).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, insangücü kalkınmanın en önemli ögesi; belirli sayıda ve nitelikte insangücünün yetiştirilmesi de eğitimin birinci görevi olarak teşhis edilmiştir. Ayrıca, planda; yetişkinler eğitimi konusu "yaygın eğitim" başlığı altında ele alınmıştır. Bu planda "Kadınların Eğitimi" ve "Okuma-Yazma" öğretimine büyük önem verilmiştir (MEB, 1992, s.43). Ancak, II. Beş Yıllık Kalkınma Planı okuma yazma öğretimini, yaygın eğitimin ana görevi olarak göstermiştir. Böylece, dikkat okur yazarlığa çekilmiş, halk eğitiminin temel ilke ve hedefleri ihmal edilerek fonksiyonel bir eğitimden uzaklaşmıştır (Geray, 1969, s.207).

Genel Ortaöğretim açısından bakıldığında da I. ve II. Beş Yıllık Plan dönemlerinde plan hedefleri paralelinde düzenli bir gelişme olmadığı söylenebilir (DPT, 1977, s.13).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, yükseköğretimde öğretim üyesi sorununun çözümlenmesi konusu üzerinde durulmuş; öğretim üyeliğinin çekici hale getirilmesi, yurtdışı eğitimlerinin sağlanması, araştırmaları için kaynak sağlanması konusunda kararlar alınmıştır (Sönmez, 1984, ss.71-91). Ayrıca, öğretim elemanlarının bilimsel araştırma niteliğinde kalmak şartıyla, araştırma

yaparak gelir sağlamalarındaki sınırlamaların kaldırılacağı konusunda alınan karar da dikkate değerdir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, Yüksek Planlama Kurulu'nun 13 Ekim 1972 tarih ve 14335 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Milli Eğitim Reform Stratejisi" raporunda da ortaöğretimde en büyük sorunlardan birinin gerekli sayı ve nitelikte öğretmen bulunmayışı ve öğretmenlerin toplum içindeki statüleriyle görevleri arasında denge kurulması gerektiği belirtilmektedir (Duman, 1991, s.109).

Araştırmada ele alınan örgün eğitim yaygın eğitim ve eğitim ve öğretmen yetiştirme bakımından ifade edildiğinde; II. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, kararlaştırılan hedefler olarak şunlar belirtilebilir: Gerekli insan gücünü yetiştirebilmek için özellikle teknik alanlara ve meslek okullarına öğrenci kaydırmak; üniversite önündeki yığılmayı önlemek; özellikle kız ve erkek teknik öğretimde göreve yönelik eğitim sağlamak; "yeterli" sayıda burs ve yatılı okuma olanakları yaratmak; öğretmen sayısı ve niteliğindeki yetersizliği ve dağılımındaki dengesizliği gidermek; öğretmek programlarındaki yetersizlikler ile ortaokul ve liselerde görülen verim düşüklüğünü gidermek; ve üniversitelerde öğretim üyesi ihtiyacını gidermek (Ertürk, 1986, ss.40-41).

İlgili plan hedeflerine ulaşılma derecesi hakkında bir fikir edinebilmek için eldeki kaynaklardan biri olarak 1970 yılı programı incelendiği zaman görülüyor ki beklenen sonuçlar alınamamıştır. Yani hedeflere ulaşılma derecesi düşüktür. Örneğin, daha önce sözü edilen yetersizlikler 1968-1969 ders yılı öğrenci kayıtlarıyla ilgili olarak devam etmektedir. Programda plan hedeflerinin aşıldığı beyan edilen hususlar da Ticaret Liseleri ile Bölge Tarım Okulları hariç, başarısızlığa işaret sayılabilir. Nitekim, ortaokullara ve liselere kayıta planlanan baraj aşıldığı için üniversite önünde yığılma, önlenme yerine artmış, özel yüksek öğretimdeki dengesiz büyüme devam etmiştir. Diğer yandan, planda öğretmen yetiştiren kurumlar dışında kapasite artırılmaması öngörülmüştür. Mesleki ve teknik öğretimde gerçekleşme ise plan hedeflerinin çok altındadır (Ertürk, 1986, ss.41-42). Mesleki ve teknik öğretim ile genel öğretimin karşılaştırılması Tablo 4'te yansıtılmıştır.

TABLO 4
BİRİNCİ VE İKİNCİ PLAN DÖNEMLERİNDE GENEL ÖĞRETİM- MESLEKİ TEKNİK
ÖĞRETİM AYIRIMI, HEDEFLER VE
GERÇEKLEŞMELER (1963-1972)

	I. Plan Dönemi		II. Plan Dönemi	
	1963'deki durum (%)	1967 yılı sonu hedefi (%)	1972 yılı sonu hedef (%)	1972 yılı sonu gerçekleşme (%)
Genel Öğretim	62	49	45	60
Mesleki Teknik Öğretim	38	51	55	39.9

DPT. Eğitim, IV.Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT Yayınları, 1977, s.13'den uyarlanmıştır.

Plan hedeflerinin isabetli olup olmayışının tartışılması bir yana bırakılırsa, başarısızlığın nedenleri çeşitli olabilir. Bunlardan bazıları şunlar olabilir:

1. Plan önerileri ile eğitim uygulamaları arasında çoğu zaman varolan koşutsuzluk.
2. Bazı plan hedeflerine ulaşulamayısta eğitim sisteminin kendisinin engelleyici rolü.
3. Planda sayıya vurulabilen konularda gösterilen hedeflerin, öğrenim görenlerin, insan gücü gereksinimi bakımından beklenen davranışları kazanmış olacakları sayılıısına dayalı olması.
4. Eğitim ortamlarında yetersiz yöntemlerin kullanılmasıdır.
5. Öğretim programlarındaki yetersizlik ve öğrencilerin yetiştirilmesi işinde geniş ölçüde öğretmene bel bağlanmasına karşın öğretmen dağılımındaki dengesizlik ve yetersizlik.
6. Yönetimciliğin henüz bir meslek haline gelmemesi.
7. Toplumun diğer parçalarındaki işleyişler (Ertürk, 1986, ss.42-45).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, sekiz yıllık temel eğitim politikası benimsendiği görülmektedir (Ertürk, 1986, s.47). Yine aynı Plan'da eğitim sisteminin, ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerektirdiği nitelik ve nicelikteki insan gücünü yetiştirme, sosyal adalet ve fırsat eşitliğini gerçekleştirme

fonksiyonlarını tam olarak yerine getiremediği ve eğitimde bu fonksiyonları etkin bir biçimde gerçekleştirecek köklü bir sistem ve içerik değişikliğinin sağlanamadığı belirtilmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın bu beyanına ek olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın IX. Milli Eğitim Şurasının incelenmesine sunulmak üzere hazırladığı öneriler de yukarıda ileri sürülen görüşü destekler niteliktedir. Bu önerilerde Milli Eğitim Bakanlığı'nın sistemde kökü değişmelere gitmeyi sağlama çabası içinde olduğu görülmektedir (Ertürk, 1986, s.54).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da I. ve II. Plan döneminde mesleki ve teknik öğretime verilen öncelikten umulan sonucun alınmadığına işaret edilmiş ve bu alana ağırlık verilmesi ilke olarak benimsenmiştir (Adem, 1977, ss.127-128).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Milli Eğitim Bakanlığı yapmış Ali Naili Erdem (MEB, 1975b) de bir basın toplantısında bu konunun altını şu şekilde çizmektedir:

Türkiye'de III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın öngördüğü hızlı ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi, işgücü yapısında önemli değişikliklere yol açacaktır. Bunun için meslek kategorilerinin dağılımının yeni baştan düzenlenmesi ve vasıflı işçi sayısının artırılması gerekecektir. Bu bakımdan, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının memleketimizin ihtiyaçları dikkate alınarak süratle çoğaltılmasına çalışılacaktır.

Ancak MEB raporlarında da belirtildiği gibi, beklenen gelişmenin olmadığı anlaşılmaktadır. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilgili Bakanlıkların temsil edeceği, katma bütçeli ve devlet-işveren katkılarına dayalı bir mesleki teknik yaygın eğitim, idari ve mali bütünlüğe kavuşturulmak istenmiş, ancak söz konusu durum gerçekleşmemiştir (MEB, 1992, s.44).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, eğitim örgütünde yapılacak yeniden düzenlemelerin, araştırma geliştirme temeline dayanan, devamlı olarak yenilikleri izleme ve ülke koşullarına uyanları seçip uygulamaya geçirme çabaları olarak ele alınacağı gözetilecek ilkeler arasında yer almıştır (Sönmez, 1984, ss.71-91). Aynı plan döneminde, yeniden düzenlenen öğretmen yetiştirme sistemi içinde temel eğitimin gerektirdiği nitelik ve nicelikte sınıf ve dal öğretmenlerinin süratle yetiştirileceği ifade edilmektedir (Duman, 1991, s.110).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "eğitim reformu" olarak, yükseköğretimde bilim ve teknoloji uygulayacak, adaptasyonunu yapacak ve üretecek elemanların yetiştirilmesinde, yüksekokullar ve üniversiteler olmak üzere iki kanallı bir sistem kurulacağı; bu iki kaynağın büyüklüğünün, kalkınmanın çeşitli safhalarındaki teknolojik düzeye göre belirleneceği, öncelikle uygulayıcı meslek elemanı yetiştirilmesine dönük yüksekokulların geliştirileceği ifade edilmiştir (Sönmez, 1984, ss.71-91). Ayrıca, insangücünün meslek ve düzey ayrımında talebini ve bölgesel dağılımını ortaya koyacak bir çalışmanın 1974 yılına kadar yapılmadığı da görülmektedir (DPT, 1977, s.37). Diğer taraftan, I. plan dönemiyle 1963'te başlayan 15 yıllık planlı dönemin eğitime yansımaları, halkın genel eğitiminin gerçekleşmesi açısından yetersiz kalırken, orta ve yükseköğretimde diplomalı işsizlik yaratma biçiminde sonuçlanmıştır. Böylece yetişmiş ucuz işgücü elde edildiği söylenebilir (Evren, 1995, ss.340-341).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, yaygın eğitimin örgün eğitimi tamamlayacak bir yaklaşımla ele alınmasının ve bu alandaki çalışmaların bir bütünlük içinde yöneltilmesinin önemi vurgulanmıştır. Plan'da 1979-1980 ve onu izleyen dört öğretim yılı için yükseköğretim çağındaki öğrencilerin ve gençlerin okullaşma oranı şöyle öngörülmüştür: 1979'dan itibaren sırasıyla yüzde 10.4, yüzde 11.2, yüzde 12.3 ve nihayet 1980 için yüzde 15. Gerek bu plan hedeflerinin gerçekleşebilmesi ve gerekse okullaşma oranının yükseltilebilmesi için, Devletçe gereken çaba harcanmış ve 1973 yılından itibaren yeni yeni üniversiteler açılmıştır. Ayrıca, 1980'den sonraki dönem için YÖK'ün eğitim politikalarının DPT'nin eğitim politikasını geçersiz kıldığı söylenebilir (Hesapçıoğlu, 1993, ss.59-66). Ayrıca, Plan'da, tüm öğretmenlerin yükseköğretim kurumlarında yetiştirilmesi esasının kararlaştırıldığını görülmektedir (Duman, 1991, s.111).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı modeli (1985-1989), dördüncü plan modelinin aynısıdır. Herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. İnsangücü ve eğitim planlaması modeline baktığımızda iktisadi model ile tutarlı olarak insangücü modelinin kullanıldığını görüyoruz (Hesapçıoğlu, 1993, ss.59-66). V. Beş Yıllık

Kalkınma Planı'nda yaygın ve örgün eğitimin, aynı eğitim kurumları tarafından paralel ve içiçe programlarla yürütülmesi kararlaştırılmıştır (MEB, 1992, s.44).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plan döneminde mesleki teknik eğitimin başta gelen konusu, orta seviyeli meslek elemanını ve öncelikle teknisyeni yeterli sayı ve kalitede yetiştirecek program, organizasyon ve bünye değişikliğinin yapılmasıdır. Hızlı bir yaygın eğitimin, örgün eğitimle iç içe ele alınması ve bunun için sanayiinin ve iş çevrelerinin fiili katkısının sağlanması kararlaştırılmış durumdadır (Binbaşıoğlu, 1988, s.119).

Ayrıca, DPT (1985, s.372)'nin "V. Beş Yıllık Kalkınma Plan Öncesinde Gelişmeler" raporunda; yaygın eğitimin, hem kalkınma açısından çok önemli bilgi ve becerilere sahip insan gücünün yetiştirilmesi, hem de istihdam edilemeyen yetişkinlerin kalkınma gereklerine uygun olarak yetiştirilmesi açısından örgün eğitimden daha büyük öneme sahip olduğu belirtilmektedir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın makro modeli, V. Plan'ın geliştirilmiş halidir. Bu plana göre, eğitim sisteminin bütününe kapsayan bir eğitim insangücü planlama sistemi kurulacak ve yükseköğretimde kapasite artırımı yapılırken insangücü ihtiyaçları yanında sosyal talep de dikkate alınacaktır. Planda sözü edilen bu sosyal talebin uygulanan insangücü planlaması modeline nasıl entegre edildiği belli değildir (Hesapçıoğlu, 1993, ss.59-66).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, anaokulları ve ana sınıflarının yaygınlaştırılması, okul öncesi eğitimde okullaşma oranının yüzde 11.5'e çıkarılması hedef alınmıştır (DPT, 1989, s.291). Ayrıca, Plan'da yüzde 15'lik bir yükseköğretim okullaşma oranının hedef alındığı ve YÖK kaynaklarına göre bu hedefe ulaşabilmek için mevcut öğrenci sayısının plan dönemi sonunda 110 bin dolayında artırılması gerektiği görülmektedir (Baloğlu, 1995, s.66).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda uluslar arası ekonomik ilişkilerin gelişmesi, bilim ve teknolojideki yenilikler ve mesleklerin yapısındaki hızlı değişimler, yaygın eğitimin öneminin artmasına yol açmış ve yaygın eğitime ayrılan kaynakların artırılması kararı alınmıştır (MEB, 1992, s. 45). Buna bağlı olarak, çıraklık eğitimi ve yaygın eğitimin kamu ve özel kesim işbirliği içinde

sürdürülmesi ve bu konuda gönüllü kuruluşlardan yararlanılması kararlaştırılmıştır (DPT, 1989, s.293).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma döneminde Socrat Eylem Programı (genel eğitim alanında) ve Leonardo da Vinci Eylem Programı (meslek eğitimi alanında) önemli eğitim politikaları olarak görülmektedir. Bilindiği gibi Avrupa Birliği genel eğitim ve meslek eğitimi konularını ülkelerin iç politikalarına bırakmıştır. Ancak Avrupa Birliğinin ortak kültürünün oluşmasına yardımcı olma amacı taşıyan ortak projeler uygulanmaktadır (MEB, 1996a, s.40).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma dönemindeki okullaşma oranına ilişkin veriler Tablo 5 ve Tablo 6'da belirtilmektedir.

TABLO 5
EĞİTİMDE SAYISAL GELİŞMELER

Eğitim Kademeleri	1995-1996		1999-2000		2000-2005 (1)	
	Öğrenci Sayısı (,000)	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı (,000)	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı (,000)	Okullaşma Oranı (%)
Okul Öncesi Eğitim	1 99	7.7	252	9.8	690	25.0
İlköğretim	9.564	89.8	10.03	97.6	10.328	100.0
Ortaöğretim	2.223	55.0	2.444	59.4	2.886	75.0
Genel Lise Eğitimi	1.277	31.6	1.506	36.6	1.539	40.0
Mes. Ve Tek. Eğitim	946	23.4	938	22.8	1.346	35.0
Yükseköğretim (*)	1.226	23.8	1.492	27.8	2.002	37.3
Örgün Öğretim	766	14.9	1.006	18.7	1.519	28.3
Açık Öğretim	460	8.9	486	9.1	483	9.0

(*) Yüksek Lisans öğrencileri dahil. (1) Hedef

DPT, Uzun Vadeli Strateji Ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2000-2005 Ankara, 2000, s.83, <http://ckutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf> ve MEB,1996a,s.43 'deki verilere dayanarak oluşturulmuştur.

TABLO 6
EĞİTİM KADEMELERİNDE ÖĞRENCİ SAYILARI VE
OKULLAŞMA ORANLARI

	1997-1998		1998-1999	
	Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı	Okullaşma Oranı (%)
Okul Öncesi Eğitim	182 443 (1)	7,2	261 159 (3)	10,2
Sekiz Yıllık Temel Eğitim	9 084 635 (2)	87,6	9 581 120 (3)	92,8
Ortaöğretim	2 129 969 (2)	53,3	2 296 203 (3)	57,7
Genel Liseler	1 166 195	29,2	1 297 514	32,6
Mesleki ve Tek. Liseler	963 774	24,1	998 689	25,1
Yükseköğretim	1 322 345	25,3	1 361 861	25,7
Örgün	825 095	15,8	868 941	16,4
Açıköğretim	497 250	9,5	492 920	9,3
Yaygın Eğitim	1 336 406 (4)	-	3 100 000 (4)	-

www.meb.gov.tr'deki; MEB, YÖK, DPT, Sağlık Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve İİBK verilerine dayanılarak oluşturulmuştur.

- a. 5-6 yaş grubu alınmıştır.
- b. DİE kesinleşmiş rakamlarıdır.
- c. MEB geçici rakamlarıdır.
- d. Kursiyer sayısıdır (Tahmini).

Toplum ve birey açısından eğitimden beklenti aynıdır. Birey bir meslek edinmek, bu meslekte çalışarak toplumda hak ettiği yere gelebilmek için eğitim görmek istemektedir. Toplum da, ancak bireyin yetiştiği meslekte üretken ve verimli olabileceği, böylece ekonomik büyümeye katkı sağlayabileceği için eğitime, özellikle mesleki-teknik eğitime ağırlık ve öncelik vermeyi hedeflemektedir. Bu beklenti Milli Eğitim Temel Kanunu'nun planlılık ilkesinde yansıtılmıştır. Ancak, planlı dönemdeki uygulamalar, belirlenen hedeflerin aksine genel ortaöğretim lehine olmuş ve mesleki-teknik eğitimde öngörülen atılım sağlanamamıştır (Adem, 1993a, ss. 3-14).

Planlı dönemde öğretmen yetiştiren kurumların öğretim kadrolarına nitelikli eleman sağlanması için belirli ve tutarlı bir politika izlenmemiş, ileriye dönük temelli önlemler alınmamış olduğu düşünülmektedir (Oğuzkan, 1984, ss.55-63).

Uzun Vadeli Strateji ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, VII. Plan döneminin sonunda projelendirilen 2000 yılı programıyla da bağlantılı olarak, örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutlarında çağdaş dünyaya ve küreselleşmeye uygun hedefler belirlendiği görülmektedir. Bir yandan ulusal kültürel değerleri koruma bir yandan neo-liberal eğitim politikası ve özelleştirmenin yaygınlaştırılması politikaları ile ilgili kararların ağırlıklı olduğu söylenebilir.

Ayrıca, internet ve diğer iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla "bilgi" üzerindeki tekelin kırılmasının getirdiği zorunlu gelişim çizgisine uygun olarak, alınan kararlarda eğitim politikalarının karakterine, "teknolojik boyutun" örgün eğitim, yaygın eğitim alanlarında eklendiği görülmektedir.

BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE MİLLİ EĞİTİM ŞURALARI'NDA EĞİTİM POLİTİKALARI İLE İLGİLİ ALINAN KARARLAR

Milli Eğitim Bakanlığı'nın en yüksek danışma kurulu olan Şura; Milli Eğitim Sistemi'nin okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim, yaygın eğitim gibi değişik basamaklarından; başka değişik örgütlerinden ve Milli Eğitim Sistemi dışından çağrılan üyelerden oluşur. Milli Eğitim Şuraları'nın gündemi Bakanlıkça hazırlanır; Şura, gündemi inceler ve önerileri karara dönüştürerek Bakan'a sunar. Bu önerilerin uygulanmaya konulması Bakan'ın onayına bağlıdır (Başaran, 1996, s.51).

Milli Eğitim Şuraları'nda 1960'dan Günümüze

Görüşülen Konular

Birinci Milli Eğitim Şurası 1939 yılında toplanmıştır. Daha önceleri ise Heyet-i İlmiye denilen eğitim toplantıları yapılmıştır. İlk Heyet-i İlmiye toplantısı Temmuz 1923'de, ikincisi Nisan 1924'te ve üçüncüsü de Aralık 1925-Ocak 1926'da yapılmıştır (Akyüz, 1999, s.347); 1939 yılında bu yana toplanan

Şuraların sonuncusu olan XVI. Milli Eğitim Şûrası 22-26 Şubat 1999 tarihleri arasında düzenlenmiştir.

Bu araştırmanın kapsamı gereği 1960 sonrası Milli Eğitim Şuraları konu edinildiğinden, bu tarihten sonraki Şuraların gündemlerini belirtmek ve alınan kararları özetle gözden geçirmek yerinde olacaktır.

Yedinci Milli Eğitim Şurası'nın Gündemi

Yedinci Milli Eğitim Şurası, 1962 yılında toplanarak şu konuları görüşmüştür: İlköğretim, Ortaöğretim, Kız Teknik Öğretim, Erkek Teknik Öğretim, Ticaret Öğretimi, Eğitimimizde Ölçme ve Değerlendirme, Çeşitli Olgunluk İmtihanları, Yüksek Öğretim, Özel Okullar, Dış Kültür Münasebetleri, Din İle İlgili Eğitim ve Öğretim, Beden Eğitimi ve Sağlık, Milli Savunma İle İlgili Eğitim ve Öğretim, Eğitim Vakıfları.

Sekizinci Milli Eğitim Şurası'nın Gündemi

Sekizinci Milli Eğitim Şurası, 1970 yılında toplanarak; ortaöğretim sisteminin kuruluşu ile yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi konularını ele alınmıştır.

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası'nın Gündemi

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası, 1974 yılında toplanarak; Milli Eğitim Sisteminin bütünlüğü içinde programlar ve öğrenci akışını düzenleyen kurallar konularını incelemiştir.

Onuncu Milli Eğitim Şurası'nın Gündemi

Onuncu Milli Eğitim Şurası, 1981 yılında toplanarak şu konuları ele almıştır: Eğitim sisteminin bütünleştirilmesi; eğitim sisteminin her düzeyinde mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilmesi; yatay ve dikey geçişler; temel eğitimden ortaöğretime geçişte yöneltme; yükseköğretime geçişte, öğrencinin ilgi ve isteği, yetenekleri, ortaöğretimdeki başarısı ve izlediği program türünün

birlikte dikkate alınması; tek tip fakat çok amaçlı Lise esas; öğretmen yetiştirme; Türk dilinin öğretimine ağırlık verilmesi ve programlarda Atatürkçülük, konuları.

Öğretim konularını incelemiştir (Akyüz, 1999, s. 349-350).

Onbirinci Milli Eğitim Şurası'nın Gündemi

Onbirinci Milli Eğitim Şurası 1982 yılında toplanarak şu konuları incelemiştir: Öğretmen yetiştiren kuruluşların üniversitelere bağlanması; eğitim uzmanlarının yetiştirilmesi; uzmanlık eğitimi yapacak öğretmenlere çeşitli imkanlar (maaşlı izin, vs.); öğretmenliğin çekici hale getirilmesi; öğretmenlerin hizmet öncesi ve içi yetiştirilmesi; öğretmenlerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi; öğretmenlerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve dengeli öğretmen dağılımının sağlanması.

1. İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SKY) ve göre yeniden hazırlanması

Onikinci Milli Eğitim Şurası'nın Gündemi

Onikinci Milli Eğitim Şurası 1988 yılında toplanarak; eğitim sistemi; yükseköğretim; öğretmen yetiştirme; eğitimde yeni teknolojiler; Türkçe ve yabancı dil eğitim ve öğretimi; eğitimin finansmanı, konularını incelemiştir.

Müdürlük Yönetmeliği, İlköğretim Müdürlük Yönetmeliği,

Onüçüncü Milli Eğitim Şurası'nın Gündemi

Onüçüncü Şura, 1990 yılında toplanarak yaygın eğitim konusunu incelemiştir.

Tatvacıların Sınıf ve Kurum Yönetmeliği, Gazi Özal ve Genç

Ondördüncü Milli Eğitim Şurası'nın Gündemi

Ondördüncü Milli Eğitim Şurası 1993 yılında toplanarak; okul öncesi eğitimi ve eğitim yönetimi konuları üzerinde durmuştur.

2. Okul öncesi eğitimi programları ile ilgili yönetmelikler yeniden

Onbeşinci Milli Eğitim Şurası'nın Gündemi

Onbeşinci Milli Eğitim Şurası 1996 yılında toplanarak; İlköğretimde yönlendirme; ortaöğretimde yeniden yapılanma; yükseköğretime geçiş; eğitimin finansmanı ve eğitim ihtiyacının sürekli karşılanması, konularını incelemiştir.

3. Üniversiteler ile ilgili olan modüller ilgili tedbirler Yüksek Öğretim

Genel Müdürlüğüne sağlanmıştır.

Onaltıncı Milli Eğitim Şurası'nın Gündemi

Onaltıncı Milli Eğitim Şurası 1999 yılında toplanarak mesleki ve teknik öğretim konusunu incelemiştir (Akyüz, 1999, ss.349-350).

Milli Eğitim Şuralarında Eğitim Politikalarıyla İlgili Olarak Alınan Kararlar

Yedinci Milli Eğitim Şurası

Yoğun bir gündemle 5-15 Şubat 1962 tarihlerinde toplanan VII. Milli Eğitim Şurası'nda eğitim politikalarıyla ilgili alınan kararlar özetle şu şekilde belirtilebilir:

1. İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)'na göre yeniden hazırlanması gereken 13 adet yönetmelik tasarısı Talim ve Terbiye Kurulu'nca incelenerek, 1962-1963 Öğretim Yılı başında uygulamaya konulacaktır. Bu yönetmelikler; İlköğretim Yönetmeliği, İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Milli Eğitim Müdürleri ve İlköğretim Müdürleri Yönetmeliği, İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliği, Beslenme Eğitimi Yönetmeliği, İlköğretim Kurumları Sağlık İşleri Yönetmeliği, Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği, İlkokul Öğretmenleri Tayin, Nakil ve Becayış Yönetmeliği, Yetiştirici ve Tamamlayıcı Sınıf ve Kurslar Yönetmeliği, Gezici Okul ve Gezici Öğretmenlikler Yönetmeliği, Ana Okulları ve Ana Sınıfları Yönetmeliği, Ders Araç ve Gereçleri Yönetmeliği ve Bölge Okulları Yönetmeliği'dir.
2. Ortaokul müfredat programları ile çeşitli yönetmeliklerin yeniden gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi sağlanacaktır.
3. Mevcut liselerin bugünkü yönetmeliklerinde yapılması zorunlu görülen değişiklikler hemen yapılacaktır.
4. İmam-Hatip okullarının ortaokula dayalı olması uygun görülmektedir.
5. Üniversiteler ile ilgili olan esaslarla ilgili tedbirler Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğünce sağlanacaktır.

6. Her öğretmen, milli eğitimin temel ilkelerini benimsemiş ve bunların seviyesine uygun olması yönünde yetiştirilecektir.
7. Öğretmenler Türk Cumhuriyeti'nin, devrimlerinin ve milliyetçiliğinin ilkelerine bağlı, şahsiyet ve ahlaki karakter sahibi mesleğin değerine inanmış ve kendini meslekte hizmete vakfetmiş olması yönünde yetiştirilecektir.
8. Yüksek Öğretmen Okullarının geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve bu okulların branş öğretimi bakımından üniversiteye bağlı kalması uygun görülmüştür.
9. Öğretmenliğin cazip hale getirilmesi için düzenlenen yönetmelikler Şura'da kabul edilmiştir (MEB, 1995, ss.39-56).

Sekizinci Milli Eğitim Şurası

Ortaöğretimin kuruluşu ve yükseköğretime geçişin düzenlenmesi” konusunda üniversiteler ve ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılarak Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan esaslar VIII. Milli Eğitim Şurası'nın incelenmesine sunulmuştur (MEB, 1970c).

Sekizinci Milli Eğitim Şurası'nda eğitim politikalarıyla ilgili olarak alınan kararlar özetle şu şekilde belirtilebilir:

1. Türk Milli Eğitim Sistemi'nin yapısı biri diğerine dayalı üç öğretim derecesinden oluşur: İlköğretim, Ortaöğretim, Yükseköğretim.
2. Yönelme sınıfı genel, mesleki ve teknik ortaöğretimin ikinci devresinin birinci yılıdır.
3. Ortaöğretimin ikinci devresinin ikinci yılından itibaren yükseköğretime hazırlayan programlar uygulanır.
4. Ortaöğretimde hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan programlar uygulanır.
5. İkinci devre ortaöğretim kurumlarında çeşitli programların ders geçme ve kredi düzenine göre tamamlanması ilke olarak kabul edilmiştir.

6. Ortaöğretim kurumlarında rehberlik teşkilatlarının kurulması, geliştirilmesi ve gerekli personelin yetiştirilmesi çalışmaları Planlama-Araştırma ve Koordinasyon dairesince yürütülecektir.
7. Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı yeniden düzenlenecektir.
8. Yaygın eğitimin geliştirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.
9. Yeni ortaöğretim sisteminin uygulanma şekli ve başlama tarihi IX. Milli Eğitim Şurası'nda tespit edilecektir (MEB, 1970d).
10. Yükseköğretime geçiş; ya diplomadaki derslere ve notlara göre, ya merkezi müsabaka imtihanları sistemiyle ya da her kurum tarafından münferit olarak düzenlenebilir (MEB, 1970g).

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası, "Tebliğler Dergisi IX. Şura Özel Sayısı" (MEB, 1974c)'nda yayınlanan ön taslaktan sonra 24 Haziran-4 Temmuz 1974 tarihleri arasında toplanmıştır. Şura'da eğitim politikaları ile ilgili alınan kararlar özetle şu şekilde belirtilebilir:

1. Değerlendirme sürekli bir süreç olarak düşünülmeli, bütünlük esas alınmalı ve tutarlılık sağlanmalıdır.
2. Değerlendirme modeli basit ve uygulanabilir; çok yönlü ve kapsamlı olmalıdır.
3. Değerlendirme ortaklaşa yürütülen bir süreç olarak ele alınmalı, açıklık ve karşılıklı güven esas olmalıdır.
4. Değerlendirme modeli öğrenci gruplarının özel durumları dikkate alınarak uygulanmalı ve denetlenmelidir.
5. İlkokul ve ortaokul programları kaynaştırılmış bir bütün halinde yeniden düzenlenecektir.
6. Yeni yabancı dil programları genelleştirilecektir.
7. Sekiz yıllık okul programı denemesi sürecektir.
8. Program geliştirme çalışmaları araştırma projeleri halinde sürecektir.
9. Tek kitap uygulamasına geçilecektir.
10. Ahlak dersi program taslağı bakanlıkça uygulamaya konulacaktır.

11. Okul radyo ve televizyonundan yararlanma olanakları genişletilecektir.
12. Ortaöğretimde ders geçme ve kredi düzeni, uygulamalı bir araştırma projesi halinde deneme niteliğinde uygulanmaya başlanacak ve dört yılda yaygınlaştırılacaktır.
13. Rehberlik ve araştırma hizmetleri geliştirilecektir.
14. Yüksek okullar kanununun çıkarılmasına çalışılacaktır.
15. Öğretmen yetiştiren kurumlar yeniden düzenlenecektir.
16. Okul, aile ve çevre bütünleşmesi sağlanacaktır.
17. Yeni seçmeli dersler için öğretmen yetiştirilecektir.
18. Meslek kademeleri ve mesleki unvan, görev, yetki ve sorumluluklar yeniden düzenlenecektir.
19. Bakanlık merkez ve taşra örgütü yeniden düzenlenecektir.
20. Bilimsel işbirliği geliştirilecektir.
21. Onuncu Milli Eğitim Şurası öğretmenlik mesleğinin sorunlarının incelenmesine tahsis edilecektir (MEB, 1974f).

Onuncu Milli Eğitim Şurası

Onuncu Milli Eğitim Şurası 23-26 Haziran 1981 yılında toplanmıştır. Şura'da alınan kararlar özetle şu şekilde belirtilebilir:

1. Anasınıflarının başlangıçta zorunlu olmayan ancak zamanla zorunlu kılınacak bir düzey olarak alınması.
2. Okulöncesi eğitimde anasınıfının kırsal ve gecekondü yörelerinde Türkçe eğitimine ağırlık verilecek şekilde öncelikle yaygınlaştırılması.
3. Okulöncesi eğitimin yurt düzeyinde yaygınlaştırılmasında; Milli Eğitim Bakanlığının diğer kurumlarla işbirliğini ve bu kurumların okul öncesi eğitimi katkılarını sağlayacak yasal önlemlerin alınması.
4. Okulöncesi eğitim programlarının geliştirilmesi.
5. Milli Eğitim Bakanlığı "Ders Araçları Yapım Merkezi"nde Ana Sınıflarında uygulanacak programlara uygun öğretim ve oyun materyallerinin geliştirilmesi.

6. Okulöncesi eğitim çocukları ile buların ana ve babaları için kaynak materyaller hazırlanması.
7. Okulöncesi eğitim kurumlarına öğretmen sağlamlnda mevcut kaynakların değerlendirilmesi
8. Mevcut okulöncesi eğitim kurumları öğretmen, yönetici ve uzman personelin hizmetiçi eğitimden geçirilmesi.
9. Temel eğitimin yaygınlaştırılmasında yerel özelliklere göre yatılılık, araçla ve taşıma ve benzeri yöntemlerden yararlanılması.
10. Temel eğitimin amaçlarının şura kararları doğrultusunda yeniden saptanması.
11. Temel eğitimin ülke düzeyinde yaygınlaştırılmasında yararlanılmak üzere eğitim haritaları yapılması ve bu haritalarda temel eğitim bölgelerinin oluşturulması.
12. Fırsat eşitliğini sağlamada okullar arası farklılıkları görmek ve gerekli tedbirleri almak amacıyla karşılaştırmalı sınavlar yapılması.
13. Orta eğitimi kapsamının lise ile mesleki ve teknik okullardan ibaret olacak biçimde yeniden düzenlenmesi.
14. Yetki ve sorumluluğun merkez ile taşra yönetim arasında dengeli olarak dağıtılması.
15. Kırsal bölgelerde ya da nüfusu yetersiz olan yerlerde yerleşim yerlerinin bir temel eğitim bölgesi olacak şekilde örgütlenmesi (MEB, 1995, ss.121-126).

Onbirinci Milli Eğitim Şurası

Onbirinci Milli Eğitim Şurası, 8-11 Haziran 1982 tarihlerinde toplanmış ve özetle şu kararları almıştır:

Öğretmen Eğitiminin Gelişimi İle İlgili Kararlar.-

1. Öğretmen yetiştiren fakülte ve yüksekokullara öğrenci alımında öğretmen liseleri ve bazı meslek ve teknik okullarına belirli oranda kontenjan tanınmalıdır.

2. Öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere gerekli görülen alanlarda lisans öğrenimini tamamlayanlar eğitim fakültelerinde pedagojik formasyon görmek üzere öğretmen olarak atanabilmelidirler.
3. Bütün üniversitelerin öğretmen yetiştiren fakülte yükseköğretim birimlerinde bütünlüğü sağlayıcı askeri müştereklerde birleşen programlar hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
4. Liseleri birinci, ikinci ve üçüncülükle bitirenlerin kendi yetişme alanlarına uygun olan öğretmen yetiştiren kurumlara sınavsız olarak girebilmeleri sağlanmalıdır (MEB, 1983b).

Öğretmen Eğitimi Modelinin Esasları.-

1. Hangi kademe için hazırlanırsa hazırlansın öğretmen adayının lise üstü bir öğretim görmesi gereklidir.
2. Geliştirilen modele göre her kademe öğretmenliği için genel kültür, alan bilgisi ve meslek bilgisi dahil lisans (dört yıllık öğrenim) kabul edilmiştir.
3. Temel Eğitim Kanunu'nun 43. Maddesi, hangi öğretim kademesinde olursa olsun öğretmen adayının göreceği eğitimin yatay ve dikey geçişlere imkan verecek şekilde düzenlenmesini, emretmektedir.
4. Her öğretmen adayının bir esas alan yanında bir yardımcı alanda yetiştirilmesi öngörülmektedir (MEB, 1983b).

Yüksek Eğitim Öğretmeninin Eğitimi İle İlgili Kararlar.-

1. Öğretim elemanı yetiştirme kurumsal olmaktan çok bir sistem olarak düşünülmelidir.
2. Bu kurumlarda halen çalışmakta olan öğretmenler, yüksek lisans ve doktora dereceleri almaya yöneltilmeli, bunun için 1416 sayılı kanunun yurt içinde uygulanması konusunda tedbirler alınmalıdır.
3. Öğretmen yetiştiren kurumların akademik kariyerli kendi kadrosu oluşuncaya kadar, diğer yüksek öğretim kurumlarının öğretim üyelerinden dönüşümlü olarak yararlanılmalıdır.

4. Üniversitelere, öğretim elemanı yetiştirme görevi ve olanakları verilmelidir.
5. Öğretmen yetiştiren kurumların özelliği göz önüne alınarak, bu kurumlarda öğretmenlik yapacakların hepsinin, öğretmenlik meslek bilgisi programlarından geçmiş olma şartı aranmalıdır (MEB, 1983b).

Eğitim Uzmanlarının Eğitimi İle İlgili Kararlar.-

1. Eğitim uzmanlarının yetiştirilmeleri için öngörülen yüksek lisans programları Türkiye gerçeklerine uygun olarak düzenlenmeli, yaz okulları akşam okulları gibi derslerle yaygınlaştırılmalıdır.
2. Yüksek eğitilmiş öğretmenlere kılavuzluk edecek, onları yönetecek ya da denetleyecek uzmanların en az yüksek lisans düzeyinde eğitim görmesi zorunludur.
3. Eğitim uzmanı olabilmek için belirtilen alanlarda (eğitim yöneticisi, eğitim müfettişi, eğitim planlaması, eğitimde rehberlik, eğitimde program geliştirme, özel eğitim alanı, eğitim teknolojisi, beslenme eğitimi, halk eğitimi, eğitimde ölçme ve değerlendirme) yüksek lisans eğitimi yapılması gerekli görülmüştür. Bu alanlarda lisans eğitimi görmüş olanların uzman yardımcısı olarak atanması yapılabilir.
4. Öğretmenlerin eğitimde uzmanlık alanlarına geçmeleri için imkanlar hazırlanmalıdır.
5. Eğitim uzmanlarının kendi uzmanlık alanlarında gelişmeleri için bir sistem kurulmalıdır. Yüksek lisans yaptıktan sonra da uzmanlığa geçirilmelidir. Uzmanlık kendi içinde derecelendirilmelidir.
6. Eğitim uzmanları dilediklerinde veya gerektiğinde yan alanlara geçebilmelidir.
7. Eğitim uzmanı ihtiyacını karşılamak için uzun süreli bir plan hazırlamak gerekmektedir.
8. İhtiyaç duyulan eğitim uzmanları sayıları belirlenirken yalnız Milli Eğitim Bakanlığı'nın değil öteki kuruluşların da ihtiyaçları gözönünde bulundurulmalıdır.

9. Okul danışmanı yetiştirilmesinde sertifika programı ile uzman yetiştirilmesi sakıncalı olacağından bu yol yalnız bu alanda halen çalışanların yetiştirilmesi için izlenmelidir (MEB, 1983b).

Öğretmen ve Uzmanların Hizmetiçi Eğitimi İle İlgili Kararlar.-

1. Hizmet öncesi personel yetiştirme modeliyle hizmetiçi eğitim modeli birleştirilmelidir.
2. Hizmetiçi eğitim düzeyleri kendi içinde bir hiyerarşi oluşturmalıdır.
3. Hizmetiçi eğitimi yıllık planları personel danışma kurulunun görüşü alınarak yürürlüğe konulmalı ve değerlendirilmelidir (MEB, 1983b).

Öğretmenlerin Çalışma Şartları Konusundaki Kararlar.-

1. Öğretmenlerin çalışma şartları izlenmeli; şartların iyileştirilmesine yönelik tedbirler alınmasına süreklilik kazandırılmalıdır.
2. Öğretmenlerin tayin, nakil ve rotasyonlarına ilişkin kararlar açıklığa kavuşturulmalı, ve kuralların her öğretmene eşit uygulanması titizlikle takip edilmelidir.
3. Personel kanununda öğretmenlerin statülerini yükseltici hükümler getirilmeli ve özellikle öğretmenliğin kendine özgü bir meslek olduğu gözönünde bulundurularak tüm özlük hakları, atama ve yer değiştirme gibi durumlarını düzenleyici ayrı bir personel kanunu çıkarılmalıdır.
4. Teftiş sisteminde, öğretmenlerin başarısını yükseltmek için müfettişlerin rehberlik görevlerine ağırlık kazandırılmalıdır.
5. Öğretmenlere verilecek disiplin cezalarına ilişkin kurallar herkes için açık hale getirilmeli, tahkikatlarda objektifliği sağlayacak tüm tedbirler alınmalıdır.
6. Öğretmenler okulda rutin işlerden kurtarılmalı; kendilerine meslekleriyle ilgili olmayan konularda görev verilmemeli, eğitim ve öğretimin niteliğini yükseltmeye yönelik bir çalışma içine girmeleri sağlanmalıdır.

7. Kadro kanunu çıkıncaya kadar öğretmenlerin mağduriyetlerini önleyici önlemler kısa süre içinde alınmalıdır.
8. Doğum yapan öğretmenlere, isterlerse bir öğretim yılına kadar maaşsız izin verilmesi, bu süre içerisinde diğer sosyal haklardan yararlanmaları imkanları aranmalıdır (MEB, 1995, ss.127-186).

Onikinci Milli Eğitim Şurası

Onikinci Milli Eğitim Şurası, 18-22 Haziran 1988 tarihlerinde toplanmıştır. Şura'da özetle şu kararlar alınmıştır:

Türk Eğitim Sistemi İle İlgili Kararlar.- İlköğretimde;

1. Sekiz yıllık mecburi öğretime geçişin, bir program ve sistem bütünlüğü içinde uygulanması; Altıncı Plan dönemi sonuna kadar tedricen yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
2. Aileye, temel çocuk terbiyesi ve sosyalleşme ile ilgili görevlerini hatırlatacak tedbirler geliştirilecektir.
3. Dergi ve diğer kaynakların, standartlara uygun olmak şartı ile müfettişlerin gözetiminde, okul müdürü ve öğretmenler tarafından seçilmesi ilkesinin benimsenmesi sağlanacaktır (MEB, 1995, ss.187-215).

Genel, Mesleki ve Teknik Ortaöğretim İle İlgili Kararlar.-

1. Ortaöğretimin, bütün öğrencileri ilgi ve istidatları doğrultusunda, günün ihtiyaçları çerçevesinde geliştirilen çeşitli programlarla yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlanması.
2. Örgün eğitim dışında kalmış veya çalışma hayatına atılmış kişilere, eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla, okul dışından ortaöğretim öğrenimi görme imkanı vermek üzere, her çeşit ortaöğretim seviyesindeki programlarını uzaktan eğitim yolu ile diğer kitle araçlarından da yararlanmak suretiyle gerçekleştiren merkezlerin kurulması.

3. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları öğretim programlarının; çevrenin ve iş piyasasının ihtiyaçlarına uygun olarak ve sürekli bir şekilde geliştirilmesi.
4. İmam-Hatip Liselerinin; imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile ilgili elemanları yetiştirmek üzere ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayıcı programları uygulayan öğretim kurumları olarak tanımlanması.
5. Askeri, dini ve emniyet teşkilatına bağlı okullar dışında, mesleki ve teknik okullar da dahil olmak üzere, mevzuat hükümlerine göre özel ve tüzel kişilerin ortaöğretim seviyesinde özel öğretim kurumları amaçlarını özendirici tedbirlerin alınması; bu okulların bağlı olduğu esasların, Devlet okulları ile erişilmek istenilen seviyeye uygun olarak düzenlenmesi.
6. Halen uygulanmakta olan sınıf geçme sisteminden ders geçme sistemine geçilmesi (MEB, 1995, ss.187-215).

Yükseköğretim Konusunda Alınan Kararlar.-

1. Yükseköğretim kurumlarında yılda üç sömestr olmak üzere "tam yıl eğitim" uygulamasına geçilmesi.
2. Üniversite yöneticilerinin, şahsın hukukunu ilgilendiren kıyafet ve benzeri konularda kanunların kişiye yüklediği mecburiyetleri aşan veya ihlal eden tasarruflarda bulunmaması.
3. Öğretim elemanlığının her bakımdan cazip hale getirilmesi, araştırma ve yurtdışı temas imkanlarının artırılması, haftalık ders yükünün azaltılması.
4. Üniversitelerimizde "Sürekli Atama" uygulamasının, objektif kriterler ön plana alınarak, Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ifadesini bulan "hür ve bilimsel düşünme" yeteneğini geliştiren bir anlayışla devam ettirilmesi.

5. Fen-Edebiyat Fakültelerinin iki ayrı müstakil fakülte haline getirilmesi (MEB, 1995, ss.187-215).

Öğretmen Yetiştirme İle İlgili Alınan Kararlar.-

1. Toplum tanıma ve yöneltme bilimleri derslerinin artırılması (sosyoloji, felsefe, din, ahlak bilimleri, liderlik, sosyal tarih).
2. Demokratik kişilik kazandırma, bunun için de çözüm üretme teknikleri konusunda öğretmenlere uygulanan genel kültür programının takviye edilmesi.
3. Öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesine alınması.
4. Eğitim yüksekokullarının dört yıla çıkarılması.
5. Öğretmen yetiştiren bütün yükseköğretim kurumlarına bedeni ve zihinsel özürlülerin alınmaması.
6. Her kademedeki görevli öğretmenler arasında, 40 öğretmene bir uzman öğretmen düşecek şekilde, ciddi kıstaslarla seçim yapılması; bu uzman öğretmenlerin, yılın 12 ayında öğretmenlerin hizmetiçi eğitimden istifade edilecek tarzda süratle yetiştirilmesi ve bu uzman öğretmenlere farklı ücret ve statü getirilmesi.
7. Bakanlık merkez teşkilatında "Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğü" nün kurulması.
8. Öğretmenlerin tayin ve nakilleri ile ilgili mevzuatın, ülkemizin ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun olarak yeniden düzenlenmesi.
9. Öğretmenler için "Meskene Kavuşturma Projesi" nin başlatılması.
10. Öğretmen Personel Kanunu'nun çıkarılması (MEB, 1995, ss.187-215).

Onüçüncü Milli Eğitim Şurası

Onüçüncü Milli Eğitim Şurası 15-19 Ocak 1990 tarihlerinde Ankara'da toplanarak Yaygın Eğitim konusunu ele almıştır. Şura'da alınan kararlar özetle şunlardır:

Yaygın Eğitimde Kavram, Kapsam ve Eğilimlerle İlgili Kararlar.-

1. Sosyal kültürel programlar kapsamında, özel olarak demokrasi eğitimi, çevre ve doğayı koruma, yaşadığı toplumda hak ve görevleri konusunda bilinçlendirme, katılımcı insan tipini yaratma konusu vb. konular ağırlıklı olarak ele alınmalıdır.
2. Özel eğitime muhtaç kişilerin yaygın eğitim imkanlarından daha çok yararlanmalarını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.
3. Yaygın eğitim programlarında, yurt dışındaki vatandaşlarımızla çocuklarının çevreye uyumlarının sağlanması, milli kültürün korunması, vatana bağlılık ile milli birlik ve beraberliklerini pekiştirilmesi konularına da yer verilmelidir.
4. Örgün eğitimde olduğu gibi yaygın eğitimde de özel kuruluşlara daha fazla katılma imkanı sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.
5. Üniversiteler, yıllık mali ve insan gücü imkanlarının belli oranlarını halk eğitimine tahsis etmelidirler. Ayrıca program ve eğitim materyali geliştirmede, kütüphane hizmetleri sağlamada doğrudan halkı eğitmede sorumluluk almalıdırlar.
6. AT tüm boyutlarıyla, sosyal, ekonomik, kültürel yönleri olan kapsamlı bir entegrasyondur. Türkiye'nin bu entegrasyona ulusal kültürünü bozmadan girebilmesi için yaygın eğitim bu konuda da sorumluluk almalıdır (MEB, 1990b, ss.129-134).

Yaygın Eğitimde Organizasyon ve İşbirliği İle İlgili Kararlar.-

1. Yaygın eğitimi her yönüyle düzenleyen genel bir yaygın eğitim yasası acilen çıkarılmalıdır.
2. Yaygın Eğitim Danışma Kurulu oluşturulmalıdır.
3. Halk Eğitimi Başkanları ile Halk Eğitimi Merkezi Müdürlerinin görev, yetki ve sorumlulukları yeniden belirlenmeli ve yönetmelik hükümlerine bağlanmalıdır. Bu görevlilerin yetkileri mahalli ihtiyaçlara cevap verebilecek ve mahalli kaynakları kullanabilecek şekilde arttırılmalıdır. Halk Eğitimi Merkezleri; program geliştirme,

- uygulama, değerlendirme gibi alanlarda daha geniş serbestlik içinde çalışabilmelidirler.
- 4. Yaygın eğitimde, bu eğitimin özelliklerine uygun bir teftiş sistemi ile program değerlendirme sistemine gidilmelidir.
- 5. Kalkınmada öncelikli yörelerde özellikle bu bölgelerdeki yaygın eğitim faaliyetlerinin genişletilebilmesi konusuna öncelik verilmelidir.
- 6. Halkımıza her türlü eğitim aracı ile yaygın eğitim hizmeti götürülmeli, bu arada TV ile eğitim ve halk eğitimi yayınları özellikle ele alınmalıdır (MEB, 1990b, ss.267-280).

Yaygın Eğitimde Yatırım ve Finansman İle İlgili Kararlar.-

- 1. Yaygın eğitime ayrılan finansal kaynakların etkili dağıtımını sağlayacak bir finansal organizasyon kurulmalı ve kurumsallaştırılmalıdır.
- 2. Vatandaşların ve gönüllü kuruluşların okul yapımına olan katkılarının artırılması için kolaylaştırıcı ve özendirici önlemler alınmalıdır.
- 3. İstihdama yönelik insangücü eğitimi programlarına katılan kursiyerlerden belirli bir katılım ücretinin alınması prensip olarak benimsenerek gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- 4. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçeden ayrılan ödenekleri içerisinde Yaygın Eğitime ayrılan yüzdenin (payın) artırılması ve özellikle ödeneklerin yatırım giderlerini etkin biçimde karşılamaya yönelik düzenlenmesi sağlanmalıdır.
- 5. Yerel yönetim bütçelerinden yaygın eğitim faaliyetlerine katkı sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- 6. Örgün eğitimin fiziki imkanları ile öğretim kadrolarının yaygın mesleki eğitimde kullanılmalarını kolaylaştırıcı esnek bir yapılanmaya gidilmelidir.
- 7. Yaygın Eğitim faaliyetinin etkinleştirerek araştırma ve geliştirme ve yayın faaliyetini yürütecek kurum ve kuruluşlar teşvik edilmelidir.

8. Tüm önerilerin gerçekleştirilmesinde ve Yaygın Eğitime ayrılan finansman kaynaklarının etkili kullanımının sağlanması amacı ile uygulama alanlarında ademi merkezîyetçi bir uygulamaya geçilmelidir (MEB, 1990b, ss.341-344).

Yaygın Eğitimde Personel İle İlgili Kararlar.-

1. Gelişme yolundaki memleketimizin ekonomik ve sosyal şartlarına uygun bir yaygın eğitim sisteminin gerektirdiği kadroları, kamu idaresini ve mali sistemi bozmayacak, ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde oluşturmak bir çözüm olarak düşünülmelidir.
2. Eğitimde personel politikası, siyasi iktidarların tutumuna göre değişmemeli, kalıcı ve gelişmeye müsait bir devlet politikası şeklinde ele alınmalıdır.
3. Yaygın eğitimde personel problemlerinin çözümlenebilmesi için, yaygın eğitim hedef kitlesinin % 15'ine, 2000 yılında eğitim götürebilecek düzeyde, 10 yıllık personel planlamasının en kısa zamanda yapılması gerekir.
4. Yaygın eğitim kurumlarında çalışan personel için, bu kurumlardaki çalışma şartları da dikkate alınarak ve hizmeti cazip hale getirecek yeni bir ücret sistemi belirlenmelidir.
5. İstihdam edilmeyen mesleki ve teknik öğretmen adaylarına, yaygın eğitim formasyonu kazandırılarak yaygın eğitimde istihdamları sağlanmalıdır.
6. Halk eğitimi başkanlıklarına, görevin yürütülebilmesi için yeterli sayıda uzmanlık kadroları verilmeli, bu kadrolara yaygın eğitim alanında yetiştirilmiş elemanlar atanmalıdır.
7. Kurumlar, yaygın eğitim hizmetlerinde çalıştıracakları asli görevi eğiticilik olmayan personeline hizmetiçi eğitim yoluyla eğiticilik formasyonu kazandırmalıdır.

8. Bütün kurum ve kuruluşlar, yaygın eğitim hizmetlerindeki personelde, mesleki yeterlilik, yetişkin eğitimi alanında formasyon aramalıdır (MEB, 1990b, ss.417-424).

Ondördüncü Milli Eğitim Şurası

Ondördüncü Milli Eğitim Şurası 27-29 Eylül 1993 tarihlerinde toplanarak “Eğitim Yönetimi” ve “Okul Öncesi Eğitim”i konularında kararlar almıştır. Bu temel konulara ilişkin olarak, 03.01.1994 tarih ve 2398 sayılı Tebliğler Dergisinde ifade edilen uygulama kararları özetle şunlardır:

Eğitim Yönetimi ve Eğitim Yöneticiliği Uygulama Kararları.-

1. Milli Eğitim Akademisi'ne işlerlik kazandırılacaktır. (Yatırım, eğitim, Öğretim Programları ve İşletme bakımından)
2. Eğitim Yöneticiliğinde uzmanlaşma, hiyerarşik ilerleme ve yükselme esas alınacak ve yöneticilerin yetkileri artırılabacaktır.
3. Eğitim-insangücü-istihdam ilişkisini göz önünde bulundurarak, iş hayatı ile okul programlarının birbiriyle uyumlu olması sağlanacak, meslek standartları geliştirilecektir.
4. Yönetici ve öğretmenler, yöneltme fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için, hizmet öncesinde ve hizmetleri esnasında yönlendirme konusunda yetiştirileceklerdir.
5. Yönlendirme uzmanlık hizmetlerinden ve yeni teknolojilerden de yararlanılarak, öğrenci, öğretmen, aile ve okul yönetimiyle işbirliği içerisinde ilköğretimin ikinci kademesinden başlatılacaktır (MEB, 1994a).

Okul Öncesi Eğitimi Uygulama Kararları.-

1. Okul Öncesi Eğitimi'nin geliştirilerek yaygınlaştırılması, Kalkınma Planlarındaki hedeflere ulaşılması sağlanacaktır.
2. Toplu konut projelerinde yeter sayı ve kapasitede okul öncesi eğitim kurumunun açılmasına yer verilmesi hususunda gerekli çalışmalar yapılacaktır.

3. Belediyeler, Kamu İktisadi Teşekkülleri, Vakıflar, Dini Kuruluşlar ve diğer özel müteşebbislerin Okul Öncesi Eğitim Kurumu açmaları teşvik edilecek ve desteklenecektir.
4. Okul Öncesi eğitimi konusunda anne babaları yetiştirmek amacıyla “ana-baba okulu” uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
5. Okul Öncesi Eğitimin yaygınlaştırılmasında yap-işlet-devret modelinden yararlanılacak, bölgelerin şartlarına uygun tip projeler geliştirilecektir.
6. “Okul Öncesi eğitim Merkezleri” kurulmak suretiyle bunların bünyesinde öğretmenlere program, materyal, danışma ve rehberlik hizmeti verecek “Öğretmen Kaynak Birimleri” oluşturulacaktır.
7. Öğretmen yetiştirmede, Milli Eğitim Bakanlığı ile YÖK arasında sürekli bir işbirliği sağlamak amacıyla “Öğretmen Yetiştirme Koordinasyon Kurulu” oluşturulması için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır (MEB, 1994a).

Onbeşinci Milli Eğitim Şurası

29 Temmuz 1996 tarih ve 2458 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanan XV. Şura kararları özetle şu şekilde ifade edilebilir:

İlköğretim ve Yönlendirme Konusunda Alınan Kararlar.-

1. Yakın bir gelecekte beş - altı yaş okul öncesi eğitim, ilköğretim bünyesine alınmalı, ilköğretim kesintisiz sekiz yıllık zorunlu eğitim olarak uygulanmalı, sekiz yıl sonunda tek tip diploma verilmeli, dokuzuncu sınıf liseye ya da mesleki eğitime yönlendirme yılı olmalı, böylece ilköğretimde “2+8+1” sistemi oluşturulmalıdır.
2. Yoğun göç alan illerde eğitim yatırımlarına öncelik verilerek derslik ihtiyacı karşılanmalıdır.
3. İlköğretimde radyo ve televizyonla eğitim desteği sağlanmalıdır.

4. Sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasına geçilmeden önce ilköğretimin amaçları ve ders programları bütünlük ilkesine uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.
5. Eğitim programlarının bilgi yükleme karakterli yapısı, yerini bilgiye ulaşma ve araştırma tekniklerinin kazanılmasına bırakmalıdır.
6. Eğitimin içeriği, milli kültürün temel öğelerini ihtiva etmekle birlikte bilimsel ve teknolojik gelişimi de izleyebilecek yapıda olmalıdır.
7. Eğitim-öğretim iş günü süresi artırılmalıdır.
8. Öğrencilerin teknolojik gelişimin ürünü olan bilgisayarlarla tanışmaları özendirilmelidir.
9. Eğitim ortamında; sorumluluk paylaşmak, takım çalışması, alan önderliği üstlenme, öz eleştiri, kurumun eleştirisi, adaylık-seçim-oylama ile görev bölüşümü ve takibi gibi demokratik davranışları pekiştirici yaklaşım ve uygulamalar özendirilmelidir (MEB, 1996b).

Öğretmen Yetiştirme İle İlgili Kararlar.-

1. Eğitim ve öğretim, öğretmen merkezli olmaktan çıkarılıp, öğrenci merkezli duruma dönüştürülmelidir.
2. Öğretmenlik mesleği ekonomik ve sosyal yönden iyileştirilmelidir ve ivedilikle "Öğretmen Personel Kanunu" çıkarılmalıdır.
3. Öğretmen olmak isteyen adaylar, öğretmenlik mesleğine uygun olanlar arasından titizlikle seçilmelidir.
4. Eğitim, politikadan arındırılmalıdır. Devletin eğitim politikası uzun vadeli olmalıdır. Öğretmenlik günlük siyaset içine çekilmemeli, tayinler, nakiller, atamalar belli bir düzen içinde ve bir sisteme göre yapılmalıdır.
5. Öğretmenler yüksek lisans ve doktora yönlendirilmeli; hizmetiçi eğitimi düzenleyip örgütleyebilmesi ve öğretmenlikle ilgili araştırma ve geliştirmeleri düzenleyebilmesi için Milli Eğitim Akademisi hayata geçirilmelidir.

6. Eğitim yöneticileri ve öğretmenlerin özlük haklarına ilişkin sorunlar giderilmeli; maaş ve ek ders ücretleri yeterli ve eşit duruma getirilmelidir.
7. Öğretmenlerin sözleşmeli konuma geçirilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır (MEB, 1996b).

Ortaöğretimde Yeniden Yapılanma Konusunda Alınan Kararlar.-

1. Milli Eğitim Temel Kanunu amaç ve ilkelerine göre, genel öğretim ile mesleki ve teknik öğretimin amaçları ve yetiştireceği öğrenci tipi yeniden tanımlanmalı; 2000'li yılların gerçekleri, değişimleri ve geleceğin ihtiyaçları çok iyi araştırılarak, beyin ve genler üzerindeki yeni buluşların eğitime etkileri takip edilerek, "Sorularla Programlı Öğrenim", "Keşif Yolu" vb. öğrenim teknikleri de kullanılarak, ileri dünyanın eğitimdeki düzeyine ulaşmak amacıyla, bunlara göre dersler ve müfredat yeniden düzenlenmeli; çok hızlı okuma, iyi anlama ve gözlem alanlarını iyi kullanarak, bilgi birikim kaynaklarına yazı yazma standartlarına ulaşarak sanata yönelmiş, hareketli, atılcı insan tipi meydana getirilmeli; yaratıcı düşünceyi geliştirme, öğrenmeyi öğrenme, bilgi arama ve bulma yöntemleri, geleceği hesaplama, milli kültür ve Türk dünyasıyla eğitimin ve ortak Türkçe'nin koordinasyonu hedeflenmeli; bu suretle artan nüfusun ve sınıflarda yığılımların ilave bir çözümü olarak yeni öğretim teknolojileri devreye sokulmalı; bunun için de ülke şartlarının gerektirdiği insan gücünün yetiştirilmesi için, ortaöğretim kurumları; öğrencilerin %65'ini mesleki teknik eğitime, %35'ini genel eğitime yöneltecek ve bu yönde öğretim görmelerini sağlayacak şekilde yeni bir yapıya kavuşturulmalı; insan gücü-eğitim-istihdam dengesi kurulmalıdır.
2. Öğretimde yabancı dille eğitim yerine, yabancı dil öğretimi yapılmalı ve yabancı dil öğretimine önem verilmeli, zorunlu yabancı dil öğretimi isteğe dönük hale getirilmelidir.

3. Ortaöğretim programları esas alınarak, mesleki ve teknik eğitim ağırlıklı olmak üzere en az sekiz yıllık temel eğitim üzerine, ortaöğretime devam etmek isteyen öğrencilere bir yıllık hazırlık ve yönelme eğiliminden sonra iki tür eğitim veren; (a) Mesleki ve teknik eğitim, (b) Genel eğitim okulları olmak üzere, yatay ve dikey geçişler sağlanmalıdır.
4. Yönelme çalışmaları ilköğretimin altıncı yılından itibaren başlatılmalı, ortaöğretim ve yüksek öğretime doğru sürdürülmeli ÖSS ve ÖYS yerine öğrencilerin eğitim özgeçmişlerini ve topyekün gelişimlerini dikkate alan bir değerlendirme sistemi geliştirilmelidir.
5. Yüksek öğretimde niteliği yükseltmek amacıyla, öğrencilerin ortaöğrenimleri sırasında kazandıkları bilgi ve becerileri değerlendiren alanlarda yüksek öğrenime geçme düzeni getirilmelidir.
6. İşgücünde aranan nitelikler 2000'li yıllarda geçmiş yıllarda beklenen niteliklerden farklılık gösterecektir. 21. yüzyılda çalışacak iş gücünden beklenen nitelikler; sorumluluk alabilen, iletişim kurabilen, kalite güvenceli mal üretebilen ve hizmet sunabilen, sorun çözebilen, bilgi ve teknolojiyi üretebilen, buluşlarını üretime yansıtabilen, pazarlamayı bilen, paylaşımcı ve uzlaşıcı olmalıdır (MEB, 1996b).

Toplumun Eğitim İhtiyacının Sürekli Karşılama Konusundaki Kararlar.-

1. Ülke genelinde ve Avrupa Birliği'nde geçerli olabilecek bir "sertifikasyon" sistemi oluşturulmalıdır.
2. Hizmetiçi eğitim, toplumun eğitim ihtiyacını sürekli karşılayan bir eğitim olarak ve yeni yöntemlerle geliştirilerek sürdürülmeli ve iş yerleri, sendika, meslek kuruluşları v.b. kurum ve kuruluşlar aynı zamanda birer sürekli eğitim ortamı olarak düşünülmelidir.
3. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının eğitim programlarına yaygın eğitimle ilgili dersler konulmalıdır.

4. Türk dilinin doğru öğrenilmesi ve insanlarımızın temel hukuk bilgilerini kavramaları açısından bu alanda açılan kurslara daha da ağırlık verilmelidir.
5. Yaygın eğitim merkezlerinin yerinden yönetilmesi ve yerleştirilmesi konusunda çalışmalar yapılmalıdır.
6. Hayat boyu öğrenimi hızlandırmak için ulusal ve uluslar arası düzeyde öğretim programları değerlendirme sistemi geliştirilmeli, bu hususta özellikle yüksek öğretim kurumları ile işbirliği yapılmalıdır (MEB, 1996b).

Onaltıncı Milli Eğitim Şurası

Milli Eğitim Bakanlığı, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim reformu doğrultusunda, ülkemiz gereksinmelerini ve eğitim sisteminin bütünlüğünü de dikkate alarak, ortaöğretim sistemi içinde meslekî ve teknik eğitimin yeniden yapılanması, sorunların ortaya çıkarılması, çözüm üretilmesi ve bu konularda gerekli kararların alınması amacıyla 22-26 Şubat 1999 tarihleri arasında XVI. Millî Eğitim Şurası'nı düzenlenmiştir. XVI. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar Eylül 1999 tarih ve 2504 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanmıştır.

Buna göre; XVI. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar özetle şu şekilde ifade edilebilir:

Meslekî Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırılması.-

1. Orta öğretim, bugünkü parçalı yapıdan kurtarılarak birlik içinde çeşitliliği yansıtan, kaynak kullanımında verimliliği getiren; yeterliğe dayalı, çok amaçlı ve demokratik bir yapılanmaya dönüştürülmeli; böylece genel ve meslekî liseler ve değişik sektörler için var olan okul türleri ve yaygın eğitim kurumları yerine, farklı amaçlara göre düzenlenmiş program çeşitliliğine yer veren kurumlaşmaya geçilmelidir.
2. Orta öğretim; bu yaş grubunda bulunan gençlerin düşünen, araştırabilen, bilimsel tutum ve davranışlar ile problem çözme ve

iletişim becerilerine sahip, sanat ve estetik duyarlılığı olan; kendisi, ülkesi, milleti ve dünya ile barışık, öz güvenli, girişimci bireyler olarak yetiştirmelerini hedefleyen; geniş tabanlı programlarla, herkese gerekli olan bir teknoloji kültürü ile birlikte, bir alana/mesleğe ve yüksek öğretime hazırlayacak biçimde yapılanmalıdır.

3. Sistemin, yönetim ve finansman dahil, plânlamadan, program geliştirme, uygulama ve değerlendirmeye kadar, her aşamasında, tüm ilgili kurum ve kuruluşların aktif şekilde karar sürecine katılmaları sağlanmalı; bu bağlamda, meslekî ve teknik eğitim programı ile ilgili yerel yapılanma güçlendirilmelidir.
4. Avrupa ile bütünleşme sürecini de kolaylaştırıcı nitelikte olmak üzere, özellikle istihdama hazırlayıcı meslekî ve teknik eğitim programları, mutlaka, uluslararası standartlara ulaşmayı kolaylaştıracak bir yapılaşma içinde yürütülmelidir.
5. Önerilen sistem, kavramsal düzeyde, yakın bir gelecekte gerçekleştirilmesi düşünülen 11-12 yıllık zorunlu eğitim uygulaması dikkate alınarak plânlanmalıdır.
6. Meslek standartlarının hazırlanıp geliştirilmesi kurumsal bir temele oturtulmalıdır. "Türk Meslek Standartları Kurumu" adıyla özerk yapılı bir kuruluş oluşturulmalıdır.
7. Meslek eğitiminde yaklaşım, sadece istihdam beklentisine değil, istihdam talebine ve beklentisine yanıt verecek iş gücünü yetiştirme anlayışı üzerine oturtulmalıdır. Yeni programların oluşturulmasında yerel ve bölgesel gereksinim ve düzenlemeler öne çıkarılmalıdır.
8. Ülke kaynaklarının amaca uygun biçimde kullanılabilmesi bakımından, her düzeydeki eğitim ve istihdam bağlantısının kurulmasına büyük önem verilmelidir.
9. Her öğretmen sürekli rehberlik eğitimi almalı ve uygulamalıdır.
10. İlköğretimin bütün sınıflarında yaz dönemlerinde öğrencilerin kültür, beceri kazanmalarına ve yönelmelerine dönük kurslar açılmalıdır.

11. Meslekî ve teknik eğitimde var olan eğitim olanaklarından engelli gençlerin de yararlanabilmesi için fizikî engeller ortadan kaldırılmalı, engellilere gerekli eğitim araç-gereçleri sağlanmalı; eğitim engelliye göre yapılandırılmalıdır (MEB, 1994b).

Meslekî Ve Teknik Eğitim Alanına Öğretmen ve Yönetici Yetiştirme.-

1. Orta dereceli meslekî ve teknik öğretim okullarının öğretmen ihtiyacını karşılayan temel kurumlar meslekî ve teknik eğitim fakülteleri olmalıdır.
2. Meslekî ve teknik eğitim fakültelerinin programları ezberci değil düşünen, araştıran, sorgulayan, analiz ve sentez değerlendirme yapabilen, değişen teknolojiyi, imkân ve kaynakları etkili kullanabilen öğretmenler yetiştirecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.
3. Meslekî ve teknik eğitim fakültelerinde yaratıcı, eleştirel ve bilimsel düşünen, insan ve doğaya ilişkin estetik değerlere sahip olan, yeni bilgi ve teknolojiyi kullanan, yabancı dil bilen öğretmenler yetiştirilmelidir.
4. Öğretmenlere görev, yetki ve sorumluluklarına uygun sosyal ve ekonomik bir statü kazandırılmalıdır.
5. Öğretmenlerin çalışma koşulları iyileştirilmelidir. Emekli olan öğretmenlere emeklilik sonrası yaşam standartlarını yükseltecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
6. Öğretmenlerin ortak meslekî değerlerini korumak ve geliştirmek amacıyla, sendika kurmalarına imkân verecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
7. Öğretmenlerin meslekî yönden geliştirilebilmeleri için iş dünyası ile yakın iş birliğini sağlayacak tedbirler alınmalıdır.
8. Öğretmen ve yöneticilerin performans değerlendirme ölçütleri geliştirilmeli, mevcut sicil raporları bu ölçütlerine göre düzenlenmeli ve şeffaf olmalıdır.
9. Hizmet içi eğitim uygulamaları yüz yüze eğitimin yanı sıra çağdaş iletişim teknolojilerine dayalı etkinlikler yoluyla gerçekleştirilmelidir.

10. Öğretmenlere meslekleri ile ilgili gelişme ve değişimleri izleyebilecekleri yayınlar hazırlanmalı ve yararlanmaları sağlanmalıdır.
11. Öğretmeni kendini yetiştirmeye teşvik eden, yetiştiremediğinde sistemin dışında bırakan bir personel istihdam politikası geliştirilmelidir.
12. Okul yönetimlerine işveren ve işçi temsilcileri ile veli, öğretmen, öğrenci ve yerel yöneticilerin katılmaları ve katkıları sağlanmalıdır (MEB, 1994b).

Araştırmanın bu kısmında Milli Eğitim Şuraları'nda eğitim politikalarıyla ilgili olarak alınan kararlar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Öncelikle belirtilmesi gereken, aynı kararların farklı Şura'larda yinelenmesidir. Bu durum hükümet uygulamalarındaki yetersizlikten ve tutarsızlıktan kaynaklanıyor şeklinde düşünülebilir. Yine, pek çok karar eğitimin niteliğini geliştirme ve sürekliliğini sağlama bakımından "teknik" nitelikte kararlardır. Bu kararlar, olmazsa olmaz bir karakter taşımaktadır. Burada, sosyo-kültürel değişimin zorladığı bu "klasik" kararları ele almak yerine, toplumsal yapıyı yönlendiren ve kamuyu etkileyen "çarpıcı" nitelikteki politik kararlar belirtilerek ve farklı görüşlere yer verilerek değerlendirme yapılmıştır.

Bindokuzyüztümüş yılından sonra düzenlenen Milli Eğitim Şuraları değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşmak olası görünmektedir:

Yedinci Milli Eğitim Şurası'nda "Milli Eğitimimizin Amaçları" belirlenmiştir (MEB, 1971b, s.3). Şura'da ilk defa ülke gerçeklerine ve ihtiyaçlarına uygun bir eğitim felsefesinin geliştirilmesinin kabul edildiğini ve eğitim politikasına yön verecek bir "Eğitim Bilimleri Yüksek Enstitüsü" kurulmasının karara bağlandığı görülmektedir (Güler, 1993, s.223).

Yedinci Milli Eğitim Şurası'nın gündem maddelerinden biri, özel öğretim kurumlarının açılması konusudur. Bu konu şurada tartışıldıktan sonra ve özel

okulların açılması onaylanarak 1965 yılında gereken yasal düzenleme yapılmıştır. Özellikle okulöncesi eğitimde ve ilköğretimde özel okul açma izni verilmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ilköğretimle ilgili maddesi ile çelişir gibi gözükmemektedir. Bu beynamede (madde 24) "Herkesin eğitilme hakkı vardır. Eğitim parasızdır; hiç değilse ilk ve temel eğitim evrelerinde böyle olmalıdır. İlköğretim zorunludur", denmektedir. 625 sayılı kanunun bu çelişkiyi "bu kurumlar, faaliyetlerini sadece kazanç sağlamak için düzenleyemezler" demekle aşmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Yine 1982 Anayasası özel öğretime olanak tanımış ve V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan itibaren bu politika planlarımızda da teşvik görmüştür (Hesapçioğlu ve Özcan, 1995, ss.149-167).

Yedinci Milli Eğitim Şurası "Çok Amaçlı Okul"u, ortaokul düzeyinde evrenselleştirmeyi önerdiği halde, bunun başarılamadığı görülmektedir (Ertürk, 1986, s.48). Şura'da getirilen önerilerle, genel eğitimle, mesleki teknik eğitim arasındaki ayrılığı bir ölçüde kaldırmak, üniversiteye girişi sadece, genel eğitimin çok amaçlı yapısına dayandırmak isteniyordu. Bu öneri doğrudan uygulanmasa bile, 1962 Şurası'ndan sonra çeşitli uygulamalar, bu temel düşüncenin uzantısında olmuştur denilebilir (Topses, 1982, s.200).

Yedinci Milli Eğitim Şurası, öğretmen yetiştiren bütün kurumlar için belirli esaslar kabul etmiştir. Bu ilkeleri şöyle belirtebiliriz:

1. Milli Eğitimin Temel İlkelerini benimsemiş ve bunları uygulama seviyesine ulaşmış olması,
2. Meslek hayatına atıldığı zaman genel kültür ve bilgi yönünden en az lise seviyesinde olması,
3. Mesleki formasyon ve okutacağı derslerin bilgi ve becerileriyle donanmış ve gerekli uygulamaları geçirmiş bulunması,
4. Türkiye Cumhuriyeti'nin, devrimlerinin ve milliyetçiliğinin ilkelerine bağlı, şahsiyet ve ahlaki karakter sahibi, mesleğin değerine inanmış ve kendini meslekte hizmete vakfetmiş olması.

Ayrıca VII. Milli Eğitim Şurası'nda öğretmenliğin cazip hale getirilmesinin gerekliliği kabul edilmiş, öğretmen yetiştiren kurumlar arasında yatay ve dikey geçiş olanağı ve yurtdışı öğretmen görevlendirmelerle ilgili olarak

başarılı ve araştırmacı öğretmenlere öncelik verilmesi yönünde yeni esaslar getirmiştir (Güler, 1993, ss.217-218). VII. Şura, ilkökul öğretmeni yetiştirilmesi ile ilgili bir çalışma yapmamıştır.

Yedinci Milli Eğitim Şurası'nda yaygın eğitimin ülkemiz için önemi, amaçları, çalışma ilkeleri, araçları açıklanmış ve tanımı verilmiştir (MEB, 1992, s.35).

Sekizinci Milli Eğitim Şurası'nda Türk Milli Eğitim Sistemi'nin yapısı biri diğerine dayalı üç öğretim derecesinden (İlköğretim-Ortaöğretim-Yükseköğretim) oluştuğu ve yöneltme sınıfının genel, mesleki ve teknik ortaöğretimin ikinci devresinin birinci yılı olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca rehberlik sisteminin önemine işaret edilmekte ve yaygın eğitimin geliştirilmesi çalışmalarına devam edileceği ifade edilmektedir.

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası, eğitim sistemimizde, özellikle, ortaokul üstünde birbirine kapalı dikey kuruluşlardan oluşan, yükseköğretim önüne öğrenci yığın ve başarısız sayılan öğrencileri eleyen ortaöğretim sistemini, öğrencilerin ilgi, eğilim ve yeteneklerine ve toplum gereksinimlerine göre yükseköğretimin çeşitli temel öğrenim alanlarına veya çalışma hayatının çeşitli alanlarına yönelten ve aralarında öğrencilere yeteneklerine göre yatay ve dikey geçiş yollarını açık tutan çeşitli programlardan oluşmuş bir sistem bütünlüğü içinde yeniden düzenlenmesi yönünde politikalar geliştirmiştir (MEB, 1974d).

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası "Temel Eğitim" okullarına öğretmen yetiştirme işini doğrudan görüşmemiştir; ancak kabul edilen "Temel Eğitim" ilkesi 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'ndan alınmıştır. Bu yasa, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmesi esasını getirmektedir. Nitekim, Talim Terbiye Kurulu, 21 Mart 1974 tarih ve 191 sayılı kararı ile bunu uygulamaya başlamıştır. İki yıllık "Eğitim Enstitüleri"nin yaygınlaştırılması, "YAYKUR", "Mektupla Öğretim" hep bu tarihten sonra ortaya çıkmıştır (Güler, 1993, s.218).

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası'nda "temel eğitim ve ortaöğretim kurumlarının haftalık ders saatlerinin ders dağıtım çizelgeleri ve öğrenci akış

kurallarının düzenlenmesi” ile ilgili olarak alınan kararlar gereğince; “yeni ortaokul yönetmelik taslağı” ile ilgili gelişme projesi 21 ortaokulda, “ortaöğretimde ders geçme ve kredi düzeni denemesi” ise 15 ortaöğretim kurumunda 1974-1975 öğretim yılı başından itibaren uygulanmaya başlanmıştır (MEB, 1974e). Ortaokul yönetmelik taslağı 1975-1976 yılından itibaren ise bütün ortaokullarda yürürlüğe konması kararlaştırılmıştır (MEB, 1974d).

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası’nda ortaöğretim sisteminin eleştirisinin yapıldığını görmekteyiz (DPT, 2001b, s.23). Şura’da bireylerin ilgi ve yeteneklerini öne çıkaran bir eğitim anlayışına geçilmesi doğrultusunda, kredili sistemin uygulanabilirliğinin araştırılması kararı alınmıştır.

Burada özellikle bir dönem ortaöğretim gençliğini olumsuz yönde etkileyen Kredili Sisteme kısaca değinmek gerekir. Kredili Sistem; demokratik ve katılımcı bir sistem olmasına karşın altyapı ve bilinçlenme yetersizlikleri yüzünden olumsuz etkiler bırakmıştır.

Ekim 1991 tarih ve 2343 sayılı Tebliğler Dergisi ile çerçevesi çizilen Kredili Sistem, Türk eğitim sistemini yeniden biçimleyeceği, eğitimin amacı ve içeriğini yeniden tanımlayacağı ve uygulamada yenilikler getireceği inancıyla büyük bir heyecan yaratmıştı. Nitekim bu sistem, öğrencinin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda uygun alanları sağlaması ve bu doğrultudaki seçeli dersleri içermesi nedeniyle teorik olarak olumlu idi. Ancak, kredili sistemin, çerçevesi çizilen teorisi ile uygulaması arasındaki güçlükler okul yöneticileri ile öğretmenleri, öğrenciler ile öğrenci velilerini büyük ikilemlere düşürmüştür (Kabapınar, 1995, s.212).

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası’nın kapanış konuşmasını yapan Başbakan Bülent Ecevit (MEB, 1975a, s.15)’in şu sözlerine değinmek yerinde olacaktır:

Kalkınma planlarımız, genellikle tutarlı sayılabilecek, doğru sayılabilecek hedefler. Hatta yöntemler göstermiştir. Ama eğitim düzenimiz, o hedeflere, o yöntemlere uyarlanamamıştır. Eğitim düzenimizin yetiştirdiği gençlerle, insanlarla toplumun üretim bakımından ihtiyaç duyduğu insan gücü arasında büyük ayrılıklar, tutarsızlıklar vardır. Bunu giderici çözümler aramalıyız. Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası’nın bu konuda bize ışık tutan öneriler getirdiğini kıvançla görüyorum.

Onuncu Milli Eğitim Şurası’nın gündemindeki ana konuyu Yeni Türk Milli Eğitim Sistemi adını taşıyan bir model tartışması oluşturmuştur. Yeni

model; okulöncesi eğitimini, temel eğitim ve buna dayalı üç yıllık ortaöğretimi bir bütünlük içinde birleştirip işletmeyi hedef almaktaydı (Kaya, 1991, s.92). Ayrıca, Şura'da; yetki ve sorumluluğun merkez ve taşrada dengeli dağılımı, temel eğitim bölgelerinin oluşturulması, Türkçe eğitiminin ülkenin her tarafında yaygınlaştırılması üzerinde durulmuştur.

Onuncu Milli Eğitim Şurası'nda öğretmen yetiştirme problemleri üzerinde durulmuş ve üç biçim önerilmiştir: Hizmet-öncesi eğitim, hizmet içi eğitim ve iş başında eğitim (Güler, 1993, s.218). Şura'da, yeni eğitim sisteminin başarısının geniş ölçüde, yeterli sayıda ve nitelikte öğretmen ve diğer uzman personelin yetiştirilmesine bağlı olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca Şura'da öğretmen yetiştirme ile ilgili iki model önerilmiştir. Ortaöğretim öğretmenleri: Lisans + Öğretmenlik Sertifikası + bir dönem uygulama. Her kademe öğretmeniği: Lisans + Öğretmenlik Sertifikası + uygulama (Güler, 1993, s.223).

Onuncu Milli Eğitim Şurası'nda yaygın eğitimin örgün eğitimi tamamlayan bir sistem olarak geliştirilmesi görüşü kararlaştırılmıştır (MEB, 1992, s.35).

Onbirinci Milli Eğitim Şurası'nda öğretmenlik mesleğinin genel standartları belirlenmiştir (Güler, 1993, s.219) Şura'da; öğretmen ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesinin önemi üzerinde durulmuş, eğitim uzmanlığı alanına ilişkin gerekli düzenlemeler ve planlar yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi için ayrı bir personel kanununun çıkarılması ve öğretmenlerin mağduriyetlerinin önlenmesi yönünde tespitler yapılmıştır. Ancak, bu tarihlere, öğretmen ve eğitim uzmanlarının yetiştirilmesi sorumluluğu YÖK çatısı altında toplanmış bulunan üniversitelere devredilmiş olduğundan, Şura'da alınan kararlar bakanlık açısından fazla bir anlam ifade etmemiştir (Kaya, 1991, s.93).

Diğer taraftan, öğretmen yetiştirmedeki temel ders programlarının genel kültür – alan bilgisi – öğretmenlik meslek bilgisi konularını kapsayıcı bir paralel düzenleme şeklinde olması kararının XI. Şura'da alındığını da belirtmek gerekir (Güler, 1993, s.224).

Onbirinci Milli Eğitim Şurası'nda, yaygın eğitim teşkilatında görevlendirilecek uzmanların ve diğer personelin sayıları, nitelikleri ve branşları üzerinde de durulduğunu görülmektedir (MEB, 1992, s.35).

Onikinci Milli Eğitim Şurası'nda; sekiz yıllık zorunlu öğretimin uygulanmasının, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi sonuna kadar (1994'e) tedricen yaygınlaştırılması kararı alınmıştır (Tertemiz, 1999, s.172). Şura'da; Mesleki ve teknik öğretim programlarının belirlenmesinde iş piyasasının ölçü alınması, İmam-Hatip Liselerine yükseköğretime hazırlayıcı lise statüsünün verilmesi, anlayışları görülmektedir. Ayrıca, üniversiteye girişte sınav sisteminin kaldırılması, ortaöğretimde Kredili Sisteme geçme kararı, yükseköğretimde tam yıl eğitim anlayışı, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına bedeni özürülülerin alınmaması ve öğretmen personel kanununun çıkarılması, şeklinde kararlar alındığı görülmektedir.

Onikinci Milli Eğitim Şurası'nda öğretmenlerin genel problemleri üzerinde ağırlıklı olarak durulmuş ve öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığı bünyesine alınması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, teknolojik gelişmelere uyum sağlayacak demokratik kişilikte öğretmen yetiştirilmesi de Şura'nın kararlarında yer almaktadır (Güler, 1993, s.219-224).

Onikinci Milli Eğitim Şurası Hazırlık Dokümanı; örgün-yaygın eğitim (okul içi-okul dışı) ayırımını sürdürerek, Şura'da yalnız okul sorunları üzerinde durulacağını belirtiyor ve "yaygın eğitim"i, bakanlığa bağlı çıraklık eğitimi ve gezici-geçici kurslarla sınırlı görüyor şeklinde değerlendirilebilir (Güvenç, 1995, s.163). Ancak, Şura'da; örgün ve yaygın eğitim kurumlarının gece, hafta sonu ve yaz tatillerinde her türlü olanakları ile eğitim ve öğretim hizmetlerine açık tutulması, yaygın eğitimin ihtiyaç duyduğu öğretmenlerin yetiştirilmesi için yeni programların açılması, halk eğitim merkezlerindeki araç, gereç ve donanımın çağdaş teknolojiye uygun olarak yenilenmesi, kırsal kesim ve göçer ailelerin eğitimi için özel olarak yaygın eğitim programlarının hazırlanması, kararlarının alındığı da görülmektedir (MEB, 1992, s. 35).

Yabancı dil eğitiminde “Basamaklı Kur Sistemi” ne geçilmesi ve eğitimde “Milli değerler” ile “yeni değerler” arasına denge kurulması konuları da XII. Şura’da kararlaştırılmıştır.

Onikinci Milli Eğitim Şurası, gerçekte, herkes tarafından şikayet konusu edilen mevcut sistemi temelde devam ettirerek, sistem üzerinde bazı düzeltmeler yapmakla yetinmiştir. Bunu yaparken, komisyonları oluşturan üyelerden pek çoğunun, eğitim sisteminde 2000’li yılların insanını yetiştirebilmek için gerekli olan köklü değişmeyi yapmaktan çok, bir geçiş dönemini dikkate aldıkları anlaşılmıştır (Kaya, 1991, s. 93).

Sadece yaygın eğitim konularının görüşüldüğü XIII. Milli Eğitim Şurası’nda, toplumu 2000’li yıllara hazırlamada yaygın eğitime önemli işlevler yükleyen kararlar alınmıştır (Kaya, 1991, s.93). Yaygın eğitimde; demokrasi ve katılımcı eğitim anlayışına ağırlık verilmesi, özel kuruluşların yaygın eğitim alanında işlevsel olması ve yaygın eğitim finansmanın kullanımında yerinden yönetim uygulamasına geçilmesi kararları alınmıştır.

Onüçüncü Şura’da ayrıca, Yaygın Eğitim Kanunu çıkarılması, kalkınmada öncelikli illere yaygın eğitimde öncelik tanınması, meslek standartlarının belirlenmesi, küçük yerleşim birimlerine eğitim odalarının yaptırılması, şeklinde kararlar alınmıştır (MEB, 1992, ss. 35-37).

Onüçüncü Şura’nın uygulamaya konulan kararlarından biri, yaygın eğitim yoluyla kazanılan bilgi ve becerilerin örgün ve yaygın eğitimde değerlendirilmesidir. MEB raporlarında buna örnek olarak LİMME Projesi verilmektedir. Buna göre (MEB, 1992, s. 37); “örgün ve yaygın eğitim arasındaki geçişlerin Lise Mezunlarına Meslek Edindirme (LİMME) Projesi ile sağlandığı...” ifade edilmektedir.

Onüçüncü Şura kararlarında örgün ve yaygın özel eğitimle ilgili sorunların ele alınması ve bu konuda geliştirilen öneriler, yarışa katılmada engeli bulunan bir kesime eğitim hizmeti götürülmesine yönelik olması nedeniyle, belli ölçüde eşitlikçi bir yaklaşımı ifade etmektedir, denilebilir (Ünal ve Özsoy, 1999, ss.55-56).

Ondördüncü Milli Eğitim Şurası'nda ve VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda eğitimde yerelleşme tartışmalarının olduğu dikkati çekmektedir (DEK, 1998, s.43). Ayrıca, Şura'da okulöncesi eğitiminde özelleştirme konusunda yapılan teşvikler siyasi kararların bir sonucu gibi görünmektedir.

Onbeşinci Milli Eğitim Şurası'nda; eğitimin içeriğinin hem bilimsel ve teknolojik hem de milli olma konusu üzerinde durulmuş, eğitimde takım çalışması ve öğrenci merkezli eğitim anlayışı benimsenmiş, öğretmen personel kanunu çıkarılması yine kararlaştırılmış, yönetimde katılımcılık esası ve yetiştirilecek öğrenci tipinin yeniden tanımlanması yönünde kararlar alınmıştır. Milli Eğitim Akademisi'nin hayata geçirilmesi bir kez daha kararlaştırılmıştır.

Onbeşinci Şura'da ayrıca; öğretmenlerin sözleşmeli olması, öğretmen görev tanımının yeniden yapılması ve norm kadro uygulaması yönünde kararlar alınmıştır.

Onaltıncı Milli Eğitim Şurası'nda; ülkemizin jeopolitik öneminin gün geçtikçe önem kazanması, Avrupa ülkeleri içinde en genç nüfusa sahip oluşu, bu nüfusun genç bir özellik göstermesi ve teknolojinin hızla değişmesi, ülkemizin gelişmesi yolunda çocukların eğitiminin daha da önem kazandığı üzerinde durulmuştur. İlköğretimin sekiz yıla çıkarılmasının; toplumun refah seviyesinin yükselmesinde, kültürel değerler kazandırmada ve varolanı yaşatmada, çağın gelişmelerini ve sorunlarını anlamada, sorunlara çözüm üretmede, daha geniş kitle katılımı sağlanması açısından önem taşıdığı vurgulanmıştır (Tertemiz, 1999, s.173).

Onaltıncı Milli Eğitim Şurası'nda; Milli Eğitim Akademisine işlerlik kazandırmak ve yönlendirmenin ilköğretim ikinci kademe de yapılması konusu dikkate değer görülmektedir.

Ayrıca, XVI. Şura'da; katılımcı yönetim, uluslar arası standartlarda bir yapılaşma, teknoloji eğitimi, cinsiyete dayalı bir ayrımcılıktan vazgeçilmesi ve

öğretmenlere sendikal haklar verilmesi şeklinde kararların da alındığı görülmektedir.

Ülkemizde, eğitimin çoğu zaman işlevsel olmaktan çok, toplumun gereksinimlerini belki bir ölçüde dikkate alan, ancak daha çok kendi yapısı içinde, geçilmesi gereken bir aşamayı tamamlamayı amaç edinen formal bir süreç özelliği gösterdiğini belirtmek yerinde olur. Kimi zaman Milli Eğitim Şuraları'nda, eğitimin işlevsel olması gereğinden hareket edilerek öğretimin içeriğinin seçimi ve düzenlenmesine ilişkin birtakım kararlar alındığı, ne var ki bu kararların içerik konusunda, okullardaki uygulamalara yeterince yansımadağı ve sınıftaki öğretim çalışmalarına da gerektiği ölçüde ulaşmadığı ilgili çevrelerde yaygın bir kanıdır (Sözer, 1996, ss.18-26).

Ayrıca, Aydın (1996a, ss.283-290) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Şura kararlarının bilimsel araştırma bulgularına dayalı olarak geliştirilmesi yönünde yetersizlikler olduğu ortaya çıkmıştır.

BİNDOKUZYÜZALTMİŞ'TAN GÜNÜMÜZE HÜKÜMETLERİN EĞİTİM POLİTİKALARI

Her devlet; doğal olarak kendi politik anlayışını, yeni yetişen kuşaklara aktarmak ve benimsetmek ister ve bunu genellikle okullar yoluyla yapar. İnal (1996, s.9)'ın da belirttiği gibi, "eğitim uygulamaları, ideolojik ve siyasal damarlardan beslenir. Okullara özel önem vermeyen hiçbir toplum ve siyasal iktidar olmamıştır."

Ancak, devlet, kendi resmi ideolojisini her yurttaşa sürekli kazandırmak ve sürekli yaşatmak istese bile, eğitimi etkileyen ekonomik, toplumsal diğer değişkenlerin bu yürürlükteki politik yapıyla çelişen öğelerini tamamen yok edemez. Çünkü eğitim sistemi, bir bakıma resmi ideolojiyle çelişecek, ona ters düşecek ve onu değiştirecek hatta yıkacak insanların da yetişmesini sağlayabilir (Sönmez, 1991, ss.62-63).

Türk Milli Eğitimi; 1980 öncesi, sorgulamayı değil boyun eğmeyi öğreten monist ve totaliter bir yapı taşımaktaydı. 1980 müdahalesi Milli Eğitimin bu yapısını kendi amaçları doğrultusunda iyi bir şekilde kullandı. Sadece birkaç küçük içerik düzenlemesiyle önceki yapı aynen korundu. Böylece 1980 müdahalesinin tek yönlü, tek boyutlu Milli Eğitimi, eski düzenin pekiştirilmesi yoluyla ortaya çıktı (Kongar, 1995, ss.210-211).

Hükümetlerin 1960 sonrasında, eğitim politikalarındaki belirleyici etmenin “yetiştirilmek istenen insan tipi”nin ne olacağı sorusudur. Her hükümetin, Türkiye Cumhuriyeti devletinin varlığını sürdürebilmesini sağlayacak en uygun insan modelinin belirlenmesi yönünde politikalar geliştirmiş olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bazı sapmalar olduğunu da söyleyebilmek olasıdır. Sözelimi Tanilli (2000, ss.21-30)’nin de belirttiği gibi;

...bir yandan liseler, zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerine karşın, olabildiğince laik çizgide gençler yetiştirirken; İmanı-Hatıpler, dinci bir dünya görüşünün –ister istemez- koşullandırdığı insanlar yetiştirmektedir. Dokunan kumaşın ana motifleri arasında, Cumhuriyet’c ve onun reformlarına, dahası demokrasiye karşı oluş vardır.

Böylece nüfus içindeki genel yoğunluğu bakımından iki insan tipi ortaya çıkmış görünmektedir. Aslında bu durum, Türkiye’nin Cumhuriyet dönemi tarihinin, özellikle 1960’lardan sonraki paradoksal bir gerçeği olarak düşünülebilir.

Araştırmanın bu bölümünde, 1960 yılından sonraki dönemde kurulmuş olan 32 hükümetin programlarında yer alan eğitim anlayışları ve eğitim alanında neler yapmak istediklerine ilişkin politikaları üzerinde durulmaktadır.

Yirmialtıncı Hükümetin Eğitim Politikası

(VIII. İnönü Hükümeti, 20.11.1961-25.06.1962)

Yirmialtıncı hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Milli Eğitim, sadece genç nesilleri yetiştirmenin bir vasıtası değil, aynı zamanda özellikle milli kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım olarak öne alınmıştır. Bütün faaliyetimizi, uzun vadeli ve esaslı bir plana bağlamak amacındayız. İlk öğretim on yıllık bir süre içinde sağlanmak tertibine bağlanmıştır. İlkokulu bitiren ve çeşitli sebeplerle orta öğretime devam imkanı bulamayan çocuklar

ve yetişkinler için kısa süreli yetiştirme programları hazırlanacaktır. Bu arada tarım ve el sanatları alanında mesleki ve teknik öğretim kursları ve okuma yazma öğretimi çalışmaları temin olunacaktır. Orta ve yüksek öğretim kurumlarımız iyi yetiştirme esasına göre düzenlenecektir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın lüzumlu gördüğü sektörlerin ihtiyaç ve gelişmeleri dikkate alınacaktır. Teknik öğretim ve mesleki öğretim kalkınma mukadderatımıza sıkı sıkıya bağlıdır. Bu alana daha çok öğrenci sevkine çalışacağız.

Büyük meselemiz, her konuda ehliyetli ve yeter sayıda öğretmenin bulunmamasıdır. Kültür ve sanat faaliyetlerimiz, en geniş halk kütlelerine hitap edecektir.

Güzel sanatlar, müzeler, kütüphaneler ve yayın gibi alanlarda her çeşit kültür hareketlerinin yurt ölçüsünde yayılmasına çalışılacaktır.

Halk eğitimine önem vereceğiz. Türlü iş alanlarında ehil işçilerin yetiştirilmesine gayret gösterilecektir.

Eğitim müesseselerinden bahsederken özel müesseseleri de beraber düşünüyoruz.

Maddi imkândan yoksun kabiliyetlerin yetiştirilmesi hedefimizdir.

Memleketin ihtiyacı olan alanlarda yüksek vasıflı ilim ve fen adamları ve araştırmacılar yetiştirmek için tedbirler alacağız.

İlim, teknik ve güzel sanatlar alanlarında yapılan araştırmalar ve meydana getirilen eserler desteklenecektir (www.tbmm.gov.tr).

Yirmiyedinci Hükümetin Eğitim Politikası

(IX. İnönü Hükümeti, 25.06.1962-25.12.1963)

Yirmiyedinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Milli Eğitimde amacımız, her yaştaki yurttaşlarımızı eşit eğitim imkânları içinde, istidat ve kabiliyetlerine göre üstün seviyede yetiştirmek; milletimize ve insanlığa yararlı iyi ve verimli yurttaşlar haline getirmek; sosyal ve ekonomik kalkınma programlarının uygulanması için gereken çeşitli vasıflı insan gücünü hazırlamaktır.

Böylece Milli Eğitimi sadece gençlerimizi yetiştirmenin ve halkımızı aydınlatmanın bir vasıtası değil, aynı zamanda ve özellikle memleketimizin sosyal ve ekonomik gelişmesini gerçekleştirecek ve hızlandıracak verimli bir yatırım telakki etmekteyiz.

Bu temel ilkelere dayanmak suretiyle, Türk eğitim sisteminin toptan gözden geçirilmesi ve milli eğitim gelişmesinin uzun süreli bir plana bağlanması hususunda girişilmiş bulunan çalışmalara, bilhassa aşağıdaki hususlar gözönünde tutularak devam olunacaktır.

İlköğretimde, 1970 yılına kadar, okuma çağında bulunan bütün çocuklar okul içine alınacaktır.

İlk okuldan sonra öğrenime devam imkânını bulamayan çocuklar ve yetişkinler için, okuma - yazma öğretimi ile birlikte, çevrenin ekonomik ve sosyal şartları gözönünde tutulmak suretiyle tarım ve el sanatları alanında, devamlı bir programa bağlanmış, tamamlayıcı ve yetiştirici müesseseler açılacaktır.

Her derece ve tipteki genel ve mesleki teknik öğretim kurumlarımızın, Devlet Planlamasına paralel bir anlayış ve düzen içinde, belli bir plana göre gelişip yayılmaları sağlanacaktır.

Orta ve yüksek seviyede genel ve mesleki öğretim kurumlarımızın açılmasında, Devlet Planlama Teşkilâtımızca belirtilen sektörlerin ihtiyaçları dikkate alınacak; böylece genel ve mesleki öğretim arasında memleket ihtiyaçlarına cevap verecek bir dengenin kurulmasına çalışılacaktır. Orta ve yüksek seviyelerdeki öğretim kurumlarımızda, azanü verimi sağlayıcı tedbirler süratle alınacak ve yeni öğretim kurumları vazifelerini en iyi şekilde yapmalarını mümkün kılan bütün şartlar hazırlanmak suretiyle, açılacaktır.

Her kademe ve tipteki öğretim kurumlarımızın öğretmen ihtiyaçlarının karşılanması konusuna öncelik verilecektir.

Öğretmen yetiştirmek için yapılan büyük yatırımların ve harcanan emeklerin arzu edilen sonuca ulaşması için, öğretmenlik mesleğini cazip kılacak tedbirlerin alınması zaruretine inanmaktayız.

Özel öğretim kurumlarının, resmi öğretim kurumlarının seviyesine uygun şekilde gelişmesi yayılması için teşvik edici ve destekleyici tedbirler alınacaktır.

Maddi imkânlardan yoksun öğrencilerimizin kabiliyetleri yönünde ve ölçüsünde öğrenim görebilmeleri için alınmış tedbirler genişletilecektir.

Sosyal ve ekonomik kalkınmamızın gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan alanlarda, yüksek seviyede ilim ve fen adamı araştırmacılar yetiştirmek işi bir plana bağlanacaktır. Bu arada tasarısı Meclise sunulmuş olan Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumunun bir an önce faaliyete geçmesine çalışılacaktır.

Planlı kalkınma içinde, yurttaşlarımızın çalışma gücünü artırmak, yaşayış seviyesini yükseltmek ve boş zamanlarını değerlendirmek için, okul eğitim dışında ve yanında halk eğitim çalışmalarına önem verilecektir.

Eğitim politikanızda, memleketimizin az gelişmiş bölgeleriyle diğer bölgeleri arasındaki farklılıkları ortadan kaldıracı tedbirler ehemmiyetle dikkate alınacaktır (www.tbmm.gov.tr).

Yirmisekizinci Hükümetin Eğitim Politikası

(X. İnönü Hükümeti, 25.12.1963-20.02.1965)

Yirmisekizinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Kamu hizmetleri içinde, kültürel ve sosyal kalkınmanın olduğu kadar iktisadi kalkınmanın da hem ortamı, hem de aracı olarak milli eğitime öncelik tanımaktayız.

Çağımızın kalkınma anlayışı içinde daha da önem kazanan milli eğitim konularımız, Kalkınma Planının gerektirdiği sayı ve nitelikte personeli yetiştirme gücüne sahip olacak şekilde de alınacaktır. Özellikle mesleki ve teknik öğretim kurumlarımız, gerek öğrenci kapasitesi bakımından, gerek çeşitleri ve kaliteleri bakımından büyük ölçüde geliştirilecektir.

Bunun yanında milli eğitime, Anayasamızda en güzel ifâdesini bulan Atatürk ilkelerine ve Batı uygarlıklarının temel ilkelerine dayalı bir sosyal düzeni ve milli kültürel değerleri yaratacak ve geliştirecek ve hüviyet verilecektir.

Yurtta yüksek ve üniversiteler eğitiminin gelişmesi için her gayreti göstereceğiz.

Eğitim davamızın başarısında temel unsur olan fedakâr ve ülkücü öğretmen topluluğunu maddi ve manevi huzur imkânlarına kavuşturmak emelimizdir.

Beden eğitimi alanında daha yeterli teşkilâtlanma çalışmaları hızlandırılacak ve yurdun bütün il ve ilçelerinde gençliğin yararlanabileceği spor alan ve tesislerini süratle tamamlamağa çalışılacaktır (www.tbmm.gov.tr).

Yirmidokuzuncu Hükümetin Eğitim Politikası

(Ürgüplü Hükümeti, 20.02.1965-27.10.1965)

Yirmidokuzuncu hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Milli eğitimde amacımız; yurttaşların eşit eğitim imkânları içinde, istidat ve kabiliyetleri yönünde ve ölçüsünde yetişmelerini sağlamaktır.

Memleketin ümit ve istikbali olan gençliği, şahsiyet sahibi ve milliyetçi bir ruh içinde yetiştirmek, onların gerek tahsil çağlarında gerekse hayata atılış devresindeki

ihtiyaçlarını karşılamak baş hedefimizdir. Memleket çocuklarının milletimize ve insanlığa yararlı olması, yurt kalkınması için gerekli bütün vasıfları kazanması hususunda büyük gayret gösterilecektir.

Milli eğitim hizmetlerinin temel unsuru olan öğretmeni; bu hizmete layık ehliyet, vasıf ve sayıda yetiştirmek için gerekli bütün imkânlar aranacaktır.

Mesleki ve teknik öğretimi memleketin sosyal, ekonomik ve sınai kalkınmasında tesirli kılmak, eğitim politikamızın ana gayelerinden biri olacaktır.

Kamuoyunun ilgisini çekmiş olan Tekniker Okulu mezunlarından daha etkili ve yetkili hizmet görülme imkânı sağlayacaktır.

Beden terbiyesi işlerimiz modern esaslara cevap vermeyen bir kanunla yürütülmektedir. Sporumuz her dalını çağdaş seviyede bulundurmak için mevzuatta ve okul dışı spor faaliyetlerinde bulunan amatörlerle daha yakından ilgilenmek, kaliteli sporcu yetiştirmek ve mevcutlardan daha çok faydalanmak hususlarına dikkat edeceğiz. (www.tbmm.gov.tr).

Otuzuncu Hükümetin Eğitim Politikası

(I. Demirel Hükümeti, 27.10.1965-03.11.1969)

Otuzuncu hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Milli eğitim politikamızın temeli, vatandaşın bir bütün halinde kalkınabilmesine, maddi ve manevi hayatını teşhiz ederek ve milli şuuru hakim kılarak yetişmesine yardım etmektir.

Milli eğitim davası, Türkiye'de hürriyet rejiminin ve demokratik düzenin temelini besleyen bir kaynak olduğu kadar, memleket kalkınmasının en güçlü vasıtalarından biridir. Bunun için her şeyden önce temel eğitim meselesini halletmek, düşük olan okur - yazar oranını yükseltmek gerekmektedir. Temel eğitime paralel olarak orta öğretim, teknik öğretim ve yüksek öğretim faaliyetlerini de geliştirmek zorundayız. Bu arada yetişkinlerin eğitimini de ihmal etmemek mevkiindeyiz.

Bütün köylerin okula kavuşturulması, ilk öğretim kadrosuna yeter sayıda öğretmen yetiştirilmesi için gereken tedbirler alınacaktır. Öğretmenlerin hayat şartları, maddi ve manevi ihtiyaçları yakından takip edilecektir. Kabiliyetli köy çocuklarının öğretime devam edebilmesi, muhtaç durumda olanlara Devletin yardım elini uzatabilmesi için parasız yatılı öğrenci adedini sür'atle artıracaktır.

Orta öğretimin öğretmen ihtiyacını karşılayabilmek için yetişmiş elemanların meslekte kalmasını sağlayacak her türlü tedbiri alacağız ve öğretmen yetiştirecek okulların adedini arttıracaktır.

Üniversite ve yüksek okullara devam etmeyip mesleki ve teknik alanlara gitmek isteyen gençlerimiz için teknik öğretim müesseselerini takviye edecek ve adedlerini arttıracaktır.

Sanayi ve iş hayatıyla mesleki ve teknik öğretimin işbirliğini sağlayacağız. Mahalli sanatların geliştirilmesine ve turizm eğitimine önem vereceğiz. Memleketimizin çok muhtaç olduğu elektrik elektronik, tekstil, matbaa, petrol kimyası gibi elemanları yetiştireceğiz.

İmam hatip okulları, mesleki orta ve teknik okul mezunlarına yüksek öğretim imkânlarını açık tutarak kabiliyetlerini geliştirmelerini sağlayacağız.

Üniversite ve yüksek öğrenim kurumları ile bu kurumlarda çalışan öğretim üyelerine her bakımdan destek olmak en önemli görevlerimiz arasındadır.

Üniversite öğretim üyelerinin, asistanlardan başlayarak tazminat meselelerini tatminkâr bir şekilde halletmek, mesleğe yeterli elemanların girmesini ve bu meslekte kalmasını teşvik etmek için hiç bir fedakârlıktan çekinmeyeceğiz.

Üniversite ve yüksek öğrenim gençliğini hayat sıkıntısından kurtarmak, sivil ve rahat ve ucuz öğrenci yurtlarına kavuşturmak, yetişmekte olan gençliğin boş zamanlarını değerlendirerek, kütüphane ve kitap meselelerini halletmek, muhtaç

durumda olanlara burs imkânlarını artırmak mevcutları kifayetli hale getirmek Türk gençliğinin memlekete yararlı, geleceğe güvenle bakan birer vatandaş olarak yetişmesini sağlamak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamak kesin kararımızdır.

Yeniden üniversite ve yüksek öğretim müesseseleri kurmak üzere derhal hazırlıklara başlayacağız. Büyük bir ihtiyaca cevap veren ve modern prensiplere dayanılarak kurulan Atatürk Üniversitesi ile Karadeniz Teknik Üniversitesinin noksanlarını tamamlayarak kadrolarını sür'atle dolduracağız.

Üniversiteler ve araştırma enstitüleriyle çeşitli devlet dairelerinin iş birliği yapmasını teşvik edeceğiz. Ve tatbiki araştırmaların genişlemesi yoluyla ilim adamlarımızdan memleket meselelerinin çözümünde geniş ölçüde faydalanacağız.

Mevcut üniversitelerimizi modern manada eğitim yapacak şekilde dershaneler, laboratuvarlar, deneme çiftlikleri, ders ve araştırma malzemesi ile teçhiz etmenin zaruret olduğuna inanıyoruz.

Bu arada üniversitelerimizin yarım kalmış inşaatlarının tamamlanmasını ön planda tutacağız ve Üniversitelerdeki mali mevzuattaki formaliteleri basitleştirmenin yollarını arayacağız. (www.tbmm.gov.tr).

Otuzbirinci Hükümetin Eğitim Politikası

(II. Demirel Hükümeti, 03.11.1969-06.03.1970)

Otuzbirinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Demokratik rejimin beşiği olan en ileri batı ülkelerinde bile, memleketin geleceğini devralmak için nöbet bekleyen gençliğin, yetiştirilmesi hususunda devlet nizamının korunmasından ve bekasından sorumlu olan Hükümetin, vazife dışı bırakılmayacağı fikri her zaman olduğu gibi bugün de değerini muhafaza etmektedir. Siyasi İktidarların vazifesi üniversite bütçelerine tahsisat sağlamaktan ibaret değildir. Rejimi ne olursa olsun hiç bir memleket istikbalin ümidini teşkil eden çocuklarının, kendi devletinin dayandığı ilkelere karşı ve tek taraflı bir telkin altında yetiştirilmesine müsaade etmemektedir.

Hükümet olarak biz; Anayasamızın üniversiteleri muhtar kılma esasının, onları devletin ve aynı temel ilkeleri dışına da çıkaracak bir kapsam taşıdığı manasına alınmayacağına inanıyoruz. Üniversitelerimizi günümüzün ihtiyaçlarına uygun bir duruma getirebilmek için eğitim usullerinde gerekli ıslahatın yapılması öğretim kadrosunda yeni bir zihniyetin yer alması lazımdır.

Üniversite muhtariyeti münhasıran müesseseye verilmiş bir haktır. Bu anlayışlardır ki, Hükümetimiz üniversitelerin muhtariyeti prensibini zedelemekten bir "Üniversiteler arası Yüksek Kurul" teşkilini lüzumlu görmektedir. Bu kurul çoğunluğu üniversiteler tarafından seçilmiş fakat içinde yetkili Hükümet uzuvları da bulunan bir organ olacak her çeşit ıslahat, tedbirlerini ele alacak, Hükümetle üniversiteler arasında işbirliği kuracak ve eğitim, araştırma yayın ve danışma gibi faaliyetlerinde Anayasamızın temel ilkeleri dışına çıkılmamasını sağlayacaktır. Anayasamızın tadili ile alakalı olan bu teşebbüsümüzde diğer siyasi partilerden gördüğümüz ilgi ölçüsünde başarılı olmaya çalışacağız.

Hükümetimiz Türkiye'de eğitimle ilgili olarak çeşitli meselelerin var olduğuna inanmaktadır. Her Türk gencine istidadına göre eğitim imkânı sağlamak yeni müesseseler kurmak zorundayız. Genel olarak eğitimin memleketimizin ihtiyaçlarına uygun ve amaçlarına çevrik bir nitelik kazanması lüzumuna kanaiz. Eğitim sistemimizi, bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarına cevap verecek ve bütün kademeleri kapsayacak bir denge ve irtibat içinde düzenlemek programları ıslah eylemek kararındayız.

Yüksek öğretim gençliğinin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartların aksayan taraflarını sür'atle gidereceğiz. Her tip okulun dengeli şekilde yurt sathına yayılması parasız yatılı ve burslu öğrenci sayılarının artırılması ve bunların köylü, işçi, esnaf ve dar gelirli ailelere ağırlık ve öncelik verilerek geliştirilmesi, çalışmalarımızın

hedefini teşkil edecektir. Vakfiye şartlarına uygun vakıf sosyal hizmetleri öğrenci yurtları imaret ve muhtaçlara yardım tesisleri artırılacaktır. Hükümetimiz eğitimde fırsat ve imkân eşitliğinin her türlü vasıtaya baş vurarak sağlanması kararındadır.

İhtiyaçlara yönelmiş ortaokullarımızı en küçük kasabalara kadar götürme politikanıza devam edeceğiz.

Kız teknik öğretim kurumlarımız özellikle gezici kadın kursları yurdun her köşesine ulaştırılacaktır.

İlköğretimden üniversiteye kadar bütün öğretim kurumlarının çağın yeniliklerine intibakı sağlanacaktır.

Öğretmen yetiştiren müesseselerimizin her bakımdan geliştirilmesine, öğretmenlerimizin meslekleri içinde ilerlemelerine ve öğretmenliği cazip hale getirecek tedbirlere, öncelik verilmesine devam edeceğiz.

Yeni yüksek okullar ve üniversiteler açılması ve mevcutların sür'atle geliştirilmesi politikasına devamda kararlıyız.

Gençlerimizin her gün biraz daha elverişli okuma, barınma, beslenme, dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme ve tedavi olma şartları artan bir hızla geliştirilecektir.

Eğitim mensuplarının sosyal ve ekonomik güvenliklerini sağlamak üzere "Milli Eğitim Mensupları Yardımlaşma Kurumu" kurulacaktır. Her yıl artan üniversite taleplerini karşılayabilmek amacıyla üniversitelerde ve yüksek okullarda gece öğretimi yapılması, yurdumuzun muhtelif yerlerinde fakülteler açılması, üniversiteler, yeni fakülteler ve yüksek okullar eklenmesi, mevcutların kapasitesinin artırılması, kadroların temini, bazı üniversitelere mahrumiyet ödeneği verilmesi gibi hususlar için çıkarılan kanunlara yenileri eklenecektir.

Üniversite öğretim üyelerinin zamanlarını ve çalışmalarını üniversiteye hasretmelerini cazip kılmak, öğrencilerin Anayasa hükümleri çerçevesinde yönetime katılmalarını mümkün kılmak, öğretimde araştırmayı ve yayımı daha yeterli hale sokmak için gerekli bütün tedbirler alınacaktır.

Yüksek öğretim gençliğinin önemli bir kısmını yetiştiren özel yüksek okulların Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak faaliyet göstermeleri ve tespit edilen gerekli akademik ve maddi standartlara uymaları için, Devletin denetim ve gözetimine devam olunacaktır.

Yüksek öğretim gençliğinin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartları iyileştirici tedbirler geliştirilecektir.

Herkes için eğitim, Milli Eğitim Politikamızın ana hedefi olacaktır.

İlkokul çağındaki bütün çocuklarımızı okula kavuşturacak temel eğitim % 100 gerçekleştirilecektir.

Okullarımızda eğitim görenlerin sayısı yanında, bilhassa eğitimin vasıflarını yükseltici tedbirleri de alacağız.

Ayrıca okul öncesi eğitim de lâyük olduğu önenle ele alınacaktır.

Koruma kararı alınmış, gelişmeleri tehlikede bulunan kimsesiz çocukların tamamını, yetiştirme yurtlarına alma imkânı sağlanacaktır. Böylelikle sokağa terk edilmiş çocuk kalmayacaktır. Çocuk mahkemelerinin kurulması ve çocuk ıslah evlerinin geliştirilmesi, adalet anlayışımıza sosyal bir vechе kazandıracaktır.

Mektupla öğretim metodu ile okullararası seviye farklılığı giderilmeye çalışılacaktır.

İlk öğretimle orta ve yüksek öğretim arasında organik bir bağ kurulacak, okul programlarını ders kitaplarını ve öğretim araçlarını gelişmelere uygun olarak, devamlı surette yenilemeye önem verilecektir.

Meslek okullarında orta öğretimlerini tamamlayanların kabiliyetlerine göre üniversite ve yüksek okullara devam edebilmelerini fırsat eşitliği bakımından imkân veren gerekli tedbirler alınacak, meslek okullarının programları bu maksada göre düzenlenecektir.

Hükümetimiz, bu maksatları teminen çeşitli görevlerin yarattığı iş hacminin baskısı altında kalan Milli Eğitim Bakanlığının çalışmalarını verimli kılabilme üzere, kültür ve gençlik işlerinin ayrı bakanlıklar halinde idaresini uygun görmüştür. Bu

ayırma; milli kültürümüzün, çağdaş medeniyetin bu konu ile ilgili çabalarını da izleyerek yaratıcı bir güç kazanmasına imkân verecektir.

Tarih ve kültür hazinelerimizin değerlendirilmesi, yaşayan nesillere tanıtılması için gerekli çaba sarf edilecektir.

Türk dilinin, birlik ve istikrar içinde kendi kaidelerine uygun, ilmi ve tabii yollarla gelişmesi ve zenginleşmesi bir araştırma konusu yapılacaktır.

Dilimizin gelişigüzel uydurma birtakım kelimelerle bozulması ve özleştirilme bahanesiyle fakirleştirilmesi önlenerek ve nesiller arasındaki bağlantıyı tekâmül içinde devam ettirecek bir dil gelişmesi ve zenginleşmesi sağlanacaktır. Bu maksada hizmet etmek üzere bir "Dil Akademisi" kurulacaktır.

Yurt dışında bulunan soydaşlarımızın Türk kültür ve varlığının korunması ve geliştirilmesi için yapılan çalışmalara devam olunacaktır.

İkinci Beş Yıllık Planımızda, dengeli kalkınmanın bir icabı olan bu tedbirlere büyük bir ağırlık verilmiştir. Plan hedeflerinden ve Doğu Bölgemizin özelliğine verdiğimiz önemden aldığımız ilhamla, kararlaştırılan tedbirlerimiz aşağıda sıralanmıştır.

1. Eğitim tesislerinin çoğaltılmasına devam olunacaktır. Bu arada, bölgede kurulmakta olan Atatürk Üniversitesi kuruluşunun tamamlanmasına gayret edilecek ve kurulmasına başlanılan Diyarbakır Üniversitesinin bir an önce tamamlanması için gereken gayretler gösterilecektir.

2. Bölgede kurulmasına başlanmış olan yatılı bölge okullarının sayısı çoğaltılacak, bu okullarda, ilkokuldan sonra yerine göre ortaokul veya sanat okulu kısımları ilave olunacaktır.

3. Bölgede kurulmasına başlanılan tarım, hayvancılık ve orman okulları ikmal olunacaktır.

4. Bölgede yeniden teknik okullar ve yüksek teknik okullar açılacaktır (www.tbmm.gov.tr).

Otuzikinci Hükümetin Eğitim Politikası

(III. Demirel Hükümeti, 06.03.1970-26.03.1971)

Otuzikinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Sosyal ve ekonomik yönden çeşitli bölgelerde farklı gelişme şartları gösteren yurdumuzda, en kısa zamanda bu farklılığın ortadan kaldırılması ve Türkiye'nin bütün bölgelerinin tüm olarak çağdaş medeniyet seviyesine çıkarılması hedefimizdir. Bu hususta özel bir önemle üzerinde durduğumuz bir konuda, Doğu Bölgesinin kalkınması meselesidir.

Bu sebeple, memleketimizin ekonomik ve sosyal kalkınmasına ait plan uygulanırken, geri kalmışlığın yaygın ve tesirli olduğu bölgeler arasında özel bir durumu olan bu bölgede eğitim, tarım, ulaştırma, sağlık hizmetleri, elektrik enerjisi üretimi ve dağıtılması, kredi politikasının uygulanması ve çeşitli yatırım ve kalkındırma projelerinin ve sulama programlarının gerçekleştirilmesi gibi konularda özel tedbirler alınmasını lüzumlu görmekteyiz.

Bu mülahaza ile kararlaştırılan tedbirler aşağıda sıralanmıştır.

1. Eğitim tesislerinin çoğaltılmasına devam olunacaktır. Bu arada, bölgede kurulmakta olan Atatürk Üniversitesi kuruluşunun tamamlanmasına gayret edilecek ve kurulmasına başlanılan Diyarbakır Üniversitesinin bir an önce tamamlanması için gereken gayretler gösterilecektir.

2. Bölgede kurulmasına başlanmış olan yatılı bölge okullarının sayısı çoğaltılacak, bu okullara, ilkokuldan sonra yerine göre ortaokul veya sanat okulu kısımları ilave olunacaktır.

3. Bölgede kurulmasına başlanılan tarım, hayvancılık ve orman okulları ikmal olunacak ve sayıları arttırılacaktır.

4. Bölgede yeniden teknik okullar ve yüksek teknik okullar açılacaktır.

İktisadi kalkınmanın yüksek bir gelişme hızı ile ve istikrar içinde yürütülmesi, bu hedeflere ulaşmayı mümkün kılacak şekilde Kalkınma Planının basiret ve hassasiyetle uygulanmasına bağlıdır. Bu itibarla kaynak ve hizmet dengesini sağlamak üzere milli gelirin istikrar içinde artırılmasına elverişli istikâmette iktisadi ve mali tedbirler alınmasına önemi vereceğiz. Bir taraftan tarım istihsalini ve tarımda verimliliği arttıracak tedbirler alınırken, diğer taraftan sanayileşmeyi hızlandıracak, teşvik edecek ve yeni iş sahaları açılması suretiyle istihdam seviyesini yükseltecek imkânlar sağlanacaktır. Memleketimizin tabii ve maddi kaynakları yanında, insan gücü kaynaklarının geliştirilmesini, hem kalkınmanın başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinin temel şartı, hem de sosyal hayatta milli ahenk ve huzurun birbirini tamamlayan zaruri unsurları saymaktayız. Bu görüşle iktisadi yatırımlarla birlikte insan gücüne değer vermeğe yönlenmiş milli hedeflere ve ihtiyaçlara uygun bir eğitim sisteminin uygulanmasından geniş faydalar elde edileceğine kani bulunuyoruz. Eğitimin büyük vatandaş kitleleri için fırsat eşitliği içinde herkese açık ve yaygın bir hizmet haline getirilmesi suretiyle her Türk gençine eğitim imkânı sağlanırken, bu hizmetin milli insan gücü potansiyelimizi kalkınma hedeflerine yöneltici bir vasıf ve seviyeye yükseltilmesi de, önemle ele alacağımız konulardandır. Eğitim faaliyetlerinin, istihdam ihtiyaçlarınıza uygun insan gücünün yetiştirilmesi yanında, milli ümitlerimizin mihrakı olan Türk gençliğinin, bu ümitlere lâyık olacak şekilde ve milli şuurumuzu yüksek seviyede tutarak eğitilmesi; Cumhuriyet hükümetlerinin önemle takip edecekleri milli bir dava teşkil etmektedir. Hükümetimiz, bir taraftan Milli Eğitim hizmetleri çerçevesinde okul içi ve okul dışı eğitim programlarıyla, diğer taraftan gençlik ve spor hizmetleri çerçevesinde zaman değerlendirici spor ve kültür faaliyetleriyle, Türk gençliğinin bu istikâmetteki maddi ve manevi gelişme ihtiyaçlarına cevap vermek kararındadır.

Eğitim sistemimizde hedef ve metodların, bugünün ve yarının ihtiyaçlarına göre geliştirilmesi ve gençliğin yetiştirilmesi ile birlikte, milli kültürümüzün ve tarihi değerlerimizin korunması ve yaşayan nesillere tanıtılması, kültür ve sanat alanında yaratıcı faaliyetlerin teşviki, Hükümetimizin üzerinde önemle duracağı konulardır. Milletimizin maddi ve teknik gücünü yükseltici çalışmaları tamamlayan manevi ve kültürel gayretler desteklenecek, medeniyet ailesi içindeki geleneksel mevkiimizin muhafazası kadar milli istidadımızın yaratacağı eserlerle de Türk milletinin insanlık alemine yeni katkılarda bulunması teşvik edilecektir. Bu maksatla, bugün Milli Eğitim Bakanlığı'nın geniş sorumluluk sahası içinde yer alan kültür işleri için, ayrı bir Bakanlık kurulması öngörülmektedir. Maddi ve iktisadi bir muhtevadan ibaret olmayan, ancak sosyal ve kültürel kalkınma ile birlikte gerçek manasını kazanan milli kalkınmada, manevi ve sosyal hedeflerin ve tedbirlerin büyük önemine inanıyoruz. Vatandaş iktisadi bir faaliyetin sadece bir aleti ve ham maddesi sayan materyalist görüşlerin karşısında olarak, maddi ve iktisadi kaynakları geliştirici gayretlerin, manevi ve sosyal hedeflere ulaştırdığı ölçüde değer taşıdığı kanaatindeyiz (www.tbmm.gov.tr).

Otuzüçüncü Hükümetin Eğitim Politikası

(I. Erim Hükümeti, 26.03.1971-11.12.1971)

Otuzüçüncü hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Reform Hükümeti çalışmalarını Anayasa'nın sağladığı siyasal toplumsal ve ekonomik haklar çerçevesinde ve belirli ana ilkelerin gerçekleştirilmesi yönünden yoğunlaştırılacaktır.

Bu ilkelerimiz şunlardır:

1. Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin tüm olarak uygulanması.

2. İdari ve ekonomik yapının modernleştirilmesi,
3. Sosyal Adaletin gerçekleştirilmesi konusunda kararlı adımlar atılması,
4. Bugünkü huzursuzluk ve asayişsizliğin hızla giderilmesidir.

Milli Eğitim Reformu

Atatürk'ün eğitimde birlik (Tevhid-i Tedrisat) ilkesine aykırı, bütün uygulamalara son verilecektir.

Din işlerinin yönetimi siyasal ve kişisel çıkar hesaplarının üstünde tutulacak ve laiklik esaslarına göre ele alınacaktır. Din görevlilerinin meslek içi ve meslek dışı eğitimi bu ilkeler ışığında düzenlenecektir.

İmam - Hatip Okulları orta öğretim sistemine uyacak biçimde ıslah olunacaktır.

Üniversite ve yüksek okullar reformu konusunda yapılmış çalışmalar ve Devlet Memurları Kanununun kapsamı dışında bırakılmış bulunan Üniversite mensuplarının müşkül durumları Üniversitelerin görüşleri ve Anayasa ilkeleri çerçevesinde en kısa zamanda halledilecektir.

Özel Yüksek Okullar sorunu Anayasa Mahkemesi kararı ışığı altında öğrenci hakları zedelenmeyecek biçimde çözümlenecektir.

Orta öğretimde VII. ve VIII. Eğitim Şuralarında başlatılmış çalışmalar en kısa zamanda tamamlanarak değerlendirilecek ve uygulamaya konulacaktır. Özellikle Teknik Öğretimin geliştirilmesine önem verilecektir.

Zorunlu öğretim süresinin ileride bütün yurda yayılmasına hazırlık olarak çok yönlü öğretim yapan ve öğrenciyi hem üst okullara hem de çalışma hayatına hazırlayacak sekiz yıllık okulların deneme olarak kurulmaları için gerekli hazırlıklara hemen başlanacaktır.

İlk ve orta öğretimde tek kitap düzeni uygulanacaktır.

Üniversite ve yüksek öğretim ders kitaplarının öğrenciye ucuz fiyatla verilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Öğrenci artışını karşılayacak sayıda ve nitelikte Atatürk ülküsüne bağlı öğretim üyesi ve öğretmen yetiştirilmesi sağlanacak, öğretim üyesi ve öğretmenlik mesleğinin daha çekici kılınması için çözüm bekleyen sorunlar ele alınacaktır. Öğretim üyelerinin ve öğretmenlerin görevlerini huzur ve güven içinde yapabilmelerini sağlamak üzere her türlü tedbir alınacak ve çalışma güvenliğinin sarsılmasına izin verilmeyecektir.

Bilimsel ve teknolojik araştırmalara büyük önem verilecektir. Bu yoldaki araştırmaların kalkınmamıza yardımcı olacak biçimde planlanmasına çalışılacaktır.

Ulusal bir kuruluş olan TRT'nin Anayasa'nın öngördüğü özerklik görev anlayışı içinde güçlenmesine yardımcı olunacaktır. TRT toplumun eğitimde ve kültürel gelişmesinde çağımızda önemli araçlardan biri haline gelmiştir. Bu anlayışla televizyonun köylerde de seyredilmesi ve bütün yurda hızla yayılması için gerekli tedbirler alınacak ve yatırımlar yapılacaktır.

Anayasa'nın öngördüğü kültürel kalkınmanın daha etkin biçimde gerçekleştirilmesi için eğitim ve kültür işlerinin birbirinden ayrılarak bir Kültür Bakanlığının kurulması konusu önemle ele alınacaktır (www.tbmm.gov.tr).

Otuzdördüncü Hükümetin Eğitim Politikası

(II. Erim Hükümeti, 11.12.1971-22.05.1972)

Otuzdördüncü hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Eğitimle ilgili reformlar konusunda özel yüksek okulların üniversite ve akademiye bağlanması ve imam hatip okullarının orta öğretime dayandırılması ile ilgili kararlar korunacaktır. İlköğretimden üniversiteye kadar her öğretim düzeyindeki kuruluşları ve eğitimi kapsayan diğer kanunlar en kısa zamanda hazırlanarak Yüce Meclislerin takdirine sunulacaktır. Üniversiteler Kanunu Anayasanın 120 ve 129 uncu maddeleri ışığı altında ve üniversitelerle yakın bir işbirliği içinde hazırlanarak Yüce Meclislere sunulacaktır.

Her kademedeki öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerimizin Atatürk ilkelerine uygun bir anlayış içinde yetişmeleri sağlanırken bu öğrencilerin sol ve sağ aşırı uçlar tarafından zihinlerinin bulandırılmaması ve ön yargılara saptırılmamasına üstün bir dikkat gösterilecek, ayrıca her kademedeki öğretim kurumlarından çıkacak öğrencilerin, ekonomik hayatımıza katkıda bulunacak şekilde üretici hale getirilmeleri için, gerekli tedbirler alınacaktır.

Gençlerimizi yarının milli görev ve sorumluluklarını yüklenebilecek üstün vasıflarla yetiştirmek, milli kalkınma çabamızın en verimli yatırımlarından biridir. Gençlere sağlıklı hayat şartları geniş bir dünya görüşü, köklü kültür imkânları sağlamak başlıca amacımızdır.

Çağdaş uygarlığa hızlı adımlarla ulaşabilmemizde rol oynayarak gençlere en verimli gelişim çağlarında fırsat eşitliği sağlanarak bütün milli kuruluşların işbirliğiyle eğitim, sosyal refah, sağlık, çalışma ve dinlenme imkânları artırılabilecektir.

Türkiye'de sporun geliştirilmesine ve yaygın hale getirilmesine gereken önem verilecektir (www.tbmm.gov.tr).

Otuzdördüncü Hükümet döneminde oluşturulan "Eğitim Reformu" (MEB, 1971a) planında eğitim politikaları olarak şunlar yer almaktadır:

Eğitim Reformu:

1. Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin tüm olarak uygulanması sağlanacaktır.
2. Atatürk'ün eğitimde birlik ilkesine aykırı bütün uygulamalara son verilecektir. Din işlerinin yönetimi siyasal ve kişisel çıkar hesaplarının üstünde tutulacak ve laik devlet esaslarına göre ele alınacaktır. İmam-hatip okulları ortaöğretim sistemine uyacak biçimde ıslah olunacaktır.
3. Ortaöğretimde VII. ve VIII. Eğitim Şuraları'nda başlatılmış çalışmalar en kısa zamanda tamamlanacaktır.
4. Sekiz yıllık zorunlu eğitim yapacak okulların deneme olarak kurulması için gerekli hazırlıklara hemen başlanacaktır.
5. İlk ve ortaöğretimde tek kitap düzeni uygulanacaktır.
6. Öğrenci artışını karşılayacak sayıda ve nitelikte, Atatürk ülkesine bağlı öğretim üyesi ve öğretmen yetiştirilmesi sağlanacaktır.

Otuzbeşinci Hükümetin Eğitim Politikası

(Melen Hükümeti, 22.05.1972-15.04.1973)

Otuzbeşinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Reformlar

Türkiye'nin karşısında bulunduğu sorunlar savsaklanacak hafife alınacak sorunlar değildir. Türk Milleti'nin dinamizmini yurdumuzun insan gücünü ve doğal kaynaklarını müsbet ilmin ve akılcılığın ışığı altında planlı kalkınma ve reformlarla belirli bir hedefe doğru hemen yönlendirmek zorundayız. Bunun için Hükümetimiz bir icraat hükümeti bir Atatürk'çü Atılım Hükümeti olacaktır. Yukarıda işaret ettiğimiz gibi gerçekleştireceğimiz iktisadi sosyal kültürel reformları Atatürk'çü bir görüşle ele alacağız. Bu reformların ilmi esaslara ve memleket gerçeklerine uygun olmasına ve doktrinci sapmalardan uzak kalmasına özellikle dikkat edeceğiz.

Eğitim Reformu

Saygıdeğer üyeler, eğitim sistemimiz Türk toplumunun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması için gerekli insangücü ihtiyacını devamlı olarak sağlayacak rasyonel bir çalışma düzenine ve çağımızın gereklerine uygun bir bünyeye kavuşturulacaktır.

Hazırlanacak olan Milli Eğitim Kanunu tasarisında okul öncesinden başlayıp ilk, orta ve yüksek öğretim kurumları ile yurdumuzun ekonomik kalkınmasına büyük

ölçüde katkıda bulunan teknik okullar bir bütünlük içinde ve çağımızın modern eğitim sistemleri açısından ele alınacak, Türk eğitimi yeni bir yapı ve çalışma düzenine kavuşturulacaktır.

Bu tasarı ile aynı zamanda Cumhuriyet Hükümetleri'nin bugüne kadar çıkarılmış eğitimle ilgili dağınık bütün kanunlar da bir araya getirilmiş ve Türk eğitim felsefesi Türk toplumunun yapısına çağımızın ileri bilim ve teknoloji gereklerine ve Atatürk milliyetçiliği ilkeleri üzerine oturtulmuş olacaktır.

Bugün ilkokulları bitiren çocuklarımızın büyük bir çoğunluğu üst okullara devam etmek veya bir meslek sahibi olmak imkânlarından yoksun bulunmaktadır. İnsanları ve toplumu tedirgin eden ve hayatta güçsüz bırakan bu büyük soruna çözüm yolu getirmek için öğrencilere bilgi ve kabiliyetleri istikâmetinde bir öğretim vermek, bu suretle onların ya üst okullara gitmelerini ya da çalışma hayatına atılmalarını sağlamak için ilkokulların sekiz yıla çıkarılması çalışmalarına devam edilecek ve bu okulların yurt ölçüsünde yayılmasına çalışılacaktır.

Bütün öğretim kademelerinde uygulanacak programlar, Atatürk ilkelerine, laik ve sosyal devlet esaslarına, hür, demokratik düzene yürekten inanmış milli bir ruh ve heyecan taşıyan vatandaşlar yetiştirilecek şekilde değiştirilecektir. Bu amaca varmak için işe her derecedeki okullara öğretmen yetiştiren kurumlardan başlamak zorunluluğuna inanıyoruz.

Atatürk ilkelerini bilimsel açıdan incelemek, bu alanda gerekli araştırma ve yayın yapmak üzere kurulması öngörülen Atatürk Akademisi Kanun Tasarısının süratle kanunlaşmasına çalışılacaktır.

Anayasanın 120. ve 129. maddeleri ışığında yeniden ele alınan ve üniversitelerde yakın bir işbirliği içinde hazırlanarak yüce meclislere sunulan Üniversiteler Kanunu Tasarısı halen Millet Meclisi Milli Eğitim Komisyonundadır. Milli varlığımızın temeli olan gençliğe, milli birlik ve beraberlik içinde kalkınma planları hedeflerine uygun yüksek öğretim imkânları sağlanması için yüksek öğretim sistemimizin geliştirilmesi gayretlerine önemle devam edilecektir.

Bir kitle haberleşme aracı olduğu kadar bir eğitim aracı olarak da kullanılan ve milli ve kültürel bütünlüğümüzün korunmasında büyük yeri olan radyo ve televizyonun bütün yurt sathına yayılması için girişilen çabalara aralıksız devam olunacaktır. Radyo ve Televizyon programlarının milli duyguları koruyucu yüceltici ve öğretici olmasına titizlikle özen gösterilecektir (www.tbmm.gov.tr).

Otuzaltıncı Hükümetin Eğitim Politikası

(Talu Hükümeti, 15.04.1973-26.01.1974)

Otuzaltıncı hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Milli Eğitim Politikamız, bir yanda III. Beş Yıllık Kalkınma Planımızın öngördüğü hedeflere göre iktisadi ve sosyal kalkınmamızın dayandığı insan gücü ve teknoloji ihtiyaçlarımıza cevap verecek, diğer yandan Cumhuriyete, insan hak ve hürriyetlerine, Türk Milliyetçiliğine demokratik, laik, sosyal hukuk devleti anlayışına sahip, Atatürk inkılaplarının koruyucusu bir gençlik yetiştirmek amacına yöneltilecektir.

Halen Parlamentoda bulunan "Milli Eğitim Temel Kanunu Tasarısı" ile "Üniversiteler Kanun Tasarısı"ni bu amacı gerçekleştirmek için kanunlaştırmaya çalışacağız (www.tbmm.gov.tr).

Otuzyedinci Hükümetin Eğitim Politikası

(Ecevit Hükümeti, 01.1974-17.11.1974)

Otuzyedinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Kalkınma planının eğitilmiş insan gücü hedeflerine ulaşabilme gayesi ile ortaöğretimde özellikle teknik konulara yönelmeyi hızlandırıcı tedbirler uygulanacaktır.

Çocuklarımıza töre ve geleneklerimizle milli hasletlerimize uygun ahlak kaidelerinin öğretilmesi gayesi ile ilk ve orta öğretime mecburi ahlak dersleri konulacaktır. Bu dersleri okutacak öğretmenlerin gerekli vasıfları taşımalarına özel bir önem verilecektir.

Bütün meslek ve sanat dallarında eğitim ilköğretime dayalı olacak ortaokullarda meslek ve sanat eğitimi veren çeşitli bölün ve programlar bulunacaktır. Ortaokuldan sonra öğretim dalını değiştirmek isteyenlere hazırlayıcı imkanlar temin edilecektir. Liselerde de şartlara göre değişen çeşitli bölümler bulunacaktır. Ortaokulda mesleki öğretim görenler gerekli şartları yerine getirmek kaydı ile liselerin yüksek öğrenime hazırlayan bölümüne geçebileceklerdir. Böylelikle öğrenimde kimsenin önünün tıkanmaması ilkesi gerçekleştirilmiş olacaktır. Üniversite ve yüksek okullara giriş yüksek öğrenime yönelik programları izleyen öğrenciler için imtihansız olacaktır.

Bu sistem işler duruma getirilinceye kadar mevcut öğretim kurumlarının eğitim kapasiteleri azami ölçülerde kullanılarak yüksek öğretim yapmak isteyen öğrencilerin açığa kalmamaları sağlanmaya çalışılacaktır.

Gene bu sistemin işler duruma getirilmesine kadar meslek okullarının orta kısımları öncelikle açılacak ve orta öğretimdeki meslek okullarının ikinci dönem mezunlarının üniversite ve yüksek okul giriş imtihanlarına girebilmeleri sağlanacaktır.

Halk yardımı ile yapıp da bugüne kadar öğrenime açılmamış bulunan okul binaları yapılış maksatlarına uygun olarak biran önce hizmete açılacaktır.

Yüksek öğrenim parasız olacak, öğrenime alınacak öğrenci sayısı bunların ve fakülte ve bölümler arasındaki dağılımı kalkınma planlarında öngörülen yetişmiş insan gücü hedeflerine göre tespit olunacaktır.

Eğitim kurumlarımız ihtiyaç ve imkânlarla göre yaygın eğitim faaliyetlerine girecektir. Yaygın eğitim çalışmaları koşullara göre her seviyede ve çeşitli alanlarda programlara bağlanarak zamanında eğitim fırsatı bulamamış olanlara bu imkan verilecektir. Böylelikle bir taraftan toplumun ihtiyacı olan yetişmiş insan gücü sağlanırken diğer taraftan eğitimde süreklilik imkanları geliştirilecektir.

Eğitim kurumları modern araç ve gereç ve laboratuvarlarla donatılacak öğretim programları taklitçilikten kurtarılarak milli koşullarımıza uygun hale getirilecektir. Öğretimin her kademesinde kitaba ve ezbere dayanan öğretim yerine deneye, gözleme, milletlerarası seviyede araştırma yapmaya metod ve teknik maharet kazanmaya kişisel inisiyatifin geliştirilmesine, iş ve üretime yönelmiş bir eğitime ağırlık verilecektir.

Kültür ve sanat kuruluşlarının daha verimli hale getirilmesini sanatın halka dönük ve herkesin faydalanabileceği bir biçimde gelişmesini ve bu faaliyetlerin yurdun en uzak bölgelerine kadar yayılmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

Çocuklarımızı zararlı yayınlardan koruyacak eğitici ve öğrenmeyi özendirici milli ve insani duyguları güçlendirici yeni bir yayın programı geliştirilecektir.

Bilimsel ve teknik araştırmalar özel teşvik görecektir. Bir çok ilimlerin kurucusu insanları yetiştirmiş olan Milletimizin bundan böyle de araştırmacı ve bulucu yetiştirmesine, başarılı ve ileri çalışmaları yapmasına elverişli şartlar tesis edilecektir.

Yüksek İslam Enstitüleri, Eğitim Enstitüleri ve benzeri diğer yüksek okullara geniş bilimsel araştırma yapma imkanları sağlanacaktır.

Eğitimin bütün kademelerinde sosyal adalet ve eşit imkân sağlamak amacıyla özellikle dar gelirli ailelerin çocukları için geniş bir yatılılık kredi ve burs sistemi geliştirilecek ve eğitim yatırımları yurt düzeyine dengeli olarak dağıtılacaktır.

Bütün öğretim kurumları ve öğrenci yurtlarında çocuklarımızın ve gençlerimizin huzur ve güven içinde yaşama ve çalışmaları sağlanacaktır.

Sporla gençliğin ve halkın beden ve ruh sağlığının geliştirilmesine yardımcı olunması esas alınarak seyir sporundan çok kitle sporuna profesyonel spordan çok amatör spora ve bu meyanda okul için spora ağırlık verilecektir.

Okul içi ve dışı gençliğin spor, izcilik, beden eğitimi, boş zamanları değerlendirme ve gönüllü olarak toplum kalkınmasına hizmet imkanları geliştirilecektir.

Güreş atıcılık, okçuluk, binicilik ve cirit gibi geleneksel spor dalları ile jimnastik, atletizm ve yüzme gibi spor dallarına önem ve öncelik verilecektir (www.tbmm.gov.tr).

Otuzsekizinci Hükümetin Eğitim Politikası

(Irmak Hükümeti, 17.11.1974-31.03.1975)

Otuzsekizinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Eğitim sistemimizin ve yapısının çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine uygun olarak geliştirilmesi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine ve toplumumuzun yetişmiş insangücü ihtiyacına göre yüksek öğretime, hayata ve iş alanlarına yöneltilmesi çalışmalarına devam olunacaktır. Sınai gelişmeye paralel olarak mesleki ve teknik öğretime ağırlık verilecektir. Genç kuşakların Atatürkçülük, Anayasamızda ifadesini bulan çağdaş uygarlık bilinç ve anlayışına sahip, üstün yetenekte insanlar olarak yetiştirilmesi için gerekli bütün tedbirler alınacaktır.

Ülkemizin her köşesinde, çeşitli güçlüklerle göğüs geren büyük fedakarlıklarla görev yapan öğretmenlerimizin maddi ve manevi sorunlarını çözümlenmeye, meslek içinde yetişmelerini ve ilerlemelerini sağlayacak koşulları yaratmaya özellikle çaba sarf edeceğiz. İlköğretimde, okullaşmanın kısa sürede yüzde yüz gerçekleşmesi için gerekli yatırımlara devam edilecek ve bu amaçla yeni yatılı bölge okulları açılacaktır.

Ortaöğretimin araç ve laboratuvar ihtiyacını karşılayacak çalışmalara hız verilecektir. Ortaöğretimde mevcut büyük öğretmen açığını kapamak ve yüksek öğretim kuruluşlarına yerleştirilmesi mümkün olmayan öğrencilerin öğrenime devamlarını sağlamak amacıyla, mesleki ve teknik yüksek öğretmen okulları ile eğitim enstitülerinde uygulanmasına başlanan "Mektupla Öğretim" in başarıyla yürütülebilmesi için ciddi bir gayret sarf edilecektir. Mektupla öğretimin gerekli kıldığı kitapları kısa sürede ve belli bir bilimsel düzeyde hatırlanabilmesini mümkün kılmak üzere üniversite ve diğer yüksek öğretim kuruluşlarıyla işbirliği yapılacaktır.

Öğretimin her kademesinde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanmasına özel bir önem veriyoruz. Bu amaçla, öğretmen ihtiyacını yeterli ölçüde karşılayamadığımız bölgelerdeki il merkezlerinde 1975 yılında yapılacak merkezi seçme ve yerleştirme sınavlarından önce "Üniversite Hazırlık Kursları" açılacak ve bu kurslarda gerektiğinde büyük merkezlerden gönderilecek öğretmenler görev alacaklardır. Seçme sınavlarında başarı gösteren; fakat mali imkânları sınırlı bulunan üstün yetenekteki öğrencilerimiz geniş ölçüde artırılabilecektir.

Yükseköğretim sorununun çözümlenmesinde üniversite ve diğer yüksek öğretim kuruluşları ile işbirliği yapılacaktır. Yeni üniversitelerin açılması bu üniversitelerle yetişmiş insangücü ihtiyacı arasındaki paralelliğin sağlanması bir plana bağlanacaktır.

Bütün üniversitelerimizin özerk kuruluşlar haline getirilmesi yasalarda mevcut üniversite özerkliği ile bağdaşmayan veya uygulamada sakıncalar yaratan hükümlerin kaldırılması, üniversitelerimizin ve diğer yükseköğretim kuruluşlarının çalışmalarında karşılaştıkları çeşitli güçlüklerin giderilmesi ve mevcut öğretim üyelerimizden ve üniversiteler tesislerden en geniş ölçüde yararlanılması için gerekli çalışmalara derhal başlanacaktır (www.tbmm.gov.tr).

Otuzdokuzuncu Hükümetin Eğitim Politikası

(IV. Demirel Hükümeti, 31.03.1975-21.06.1977)

Otuzdokuzuncu hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Milli eğitimde amacımız; milletimizin bütün fertlerini, Türk milletinin milli, ahlakı, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; Atatürk inkılaplarına ve Türk milliyetçiliğine bağlı; insan haklarına ve milli, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş; büyük ve şanlı tarihimize iftihar eden, milletimizin geleceğine güvenle bakan, her türlü taklitçilikten uzak, milli şahsiyetini müdrük, ilim, teknik ve medeniyet yarışında insanlığa örnek olmayı hedef alan vatandaşlar olarak yetiştirmektir.

Öğretimin her kademesinde fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanmasına özel bir önem verilecek, vatandaşların kabiliyetleri ve arzularına göre ve kendi maddi imkanlarına bağlı olmaksızın yetişme ve bir meslek edinme imkânları artırılabilecektir. Öğrenci bursları miktar ve sayı itibarıyla artırılabilecek, parasız yatılı öğrenci sayısı çoğaltılabilecektir. Yurtlar, öğrenci kredileri, ders araçları ve gereçleri, artan ihtiyacı karşılayacak seviyeye çıkarılabilecektir.

Üniversite girişinde, merkezi seçme ve yerleştirme sınavlarından önce, üniversite hazırlık kursları açılacak ve bu kurslarda ihtiyaç halinde büyük merkezlerdeki öğretmenlerden de faydalanılabilecektir. Yüksek öğretimde fırsat eşitliğini sağlamak, liselerdeki birikimi önlemek ve meslek okullarına rağbeti artırmak için, meslek okullarının ikinci döneminden mezun olanların üniversite ve yüksek okullarının giriş imtihanlarına katılmaları ve imtihanında başarılı olanların lise mezunları gibi bütün üniversite ve yüksek okullara girebilmeleri sağlanacaktır.

Kalkınmaya ve üretime katkısı olan mesleki ve teknik öğretime önem verilecek, mesleki ve teknik liselerin artırılması yoluna gidilecektir. Teknik elemanların yetiştirilmesinde nazari bilgi yanında sanayi ve tarım alanlarında yapacakları işe kolayca uymalarını sağlayacak şekilde ameli eğitim görmeleri sağlanacaktır. Kanunları çıkarılmış yeni üniversitelerin kısa zamanda faaliyete geçirilip geliştirilmeleri için gerekli tedbirler alınacaktır.

Eğitim kuruluşlarının yurt sathına dengeli bir suretle dağılması sağlanacaktır. İl ve ilçelerde binaları tamamlanmış olan meslek okulları öğrenime açılacaktır.

Bilimsel ve teknik araştırmalar teşvik edilecek, teknolojinin milli imkânlarla dayalı olarak geliştirilmesine çalışılacak, yurt dışındaki araştırmacıların yurda dönüşleri sağlanacaktır.

Eğitimde metod ve araçtan daha önemli olan öğretmenlik mesleğine gereken önem verilecek; feragatle görev yapan öğretmenlerimizin maddi ve manevi sorunlarının çözümlenmesine, meslek içi eğitimlerini ve ilercmelerini sağlayacak şartların hazırlanmasına gayret sarf edilecektir.

Okullarda kitap enflasyonuna ve ders kitapları ile ilgili ticari istismarlara son verilecektir. Ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı tedbirler alınacaktır. Eğitimde radyo, televizyon ve eğitim laboratuvarlarından geniş şekilde yararlanılabilecektir. Radyo ve televizyon yoluyla yapılacak eğitimin, milli eğitim temel amaçlarına uyması ve köylere kadar ulaşması sağlanacaktır. Öğretim üyelerinin az ve yetersiz olduğu eğitim kuruluşlarında kapalı devre televizyonları ile ders verme imkanlarından faydalanılmasına çalışılacaktır.

İlk ve ortaöğretimde okutulmakta olan ahlak dersleri, gayesine uygun ve milli ahlak esaslarına göre düzenlenecek ve bu dersleri, öncelikle, İlahiyat Fakültesi, İslami Bilimler Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İmam-Hatip okulları mezunları okutacaklardır.

Din derslerinin normal ders saatleri içinde ve gerekli vasıfları taşıyan öğretmenlerce verilmesi sağlanacaktır.

Müfredat programlarının milli kültürümüze uymayan kısımları değiştirilecek, milletimizin ilme ve insanlığa yaptığı hizmetlerin öğretilmesine önem verilecektir. Milli eğitimde, gençliğin bedeni gelişmesi için okul için spor teşvik edilecektir.

Yurt dışında tahsil yapanların yurdumuzdaki muadeltlerinin tanınmasında karşılaşılan güçlükler ortadan kaldırılacak ve bu muameleler ilmi esaslara uyularak süratle neticelendirilecektir.

Milli bir dil politikası izlenecektir. Dilimizin zenginliğinin korunmasına ve geliştirilmesine önem verilecek, Türkçemizin iki ayrı dil haline gelmesine yol açan aşırılıklardan ve ilim dışı zorlamadan kaçınılacaktır.

Halk eğitiminin, yol gösterici, araştırmacı, milletimizin bölünmezliği prensibini ve milli ve manevi değerlerimizi güçlendirici ve üretime dönük bir şekilde teşkilatlandırılmasına önem verilecektir. Radyonun bütün yurtta rahatça dinlenebilmesi ve televizyonun bütün yurt sathına hızlandırılmış bir programla yayılması sağlanacaktır. Devlet sahnelerinde ve yayınlarında Türk yazarlarının eserlerine ağırlık verilmesi ve milli bütünlüğe ve genel ahlaka zarar verici eserlere yer verilmemesi sağlanacaktır.

Yüksek İslam Enstitüleri, Akademi haline getirilecek ve mevcut enstitülerdeki kontenjanlar artırılacaktır (www.tbmm.gov.tr).

Kırkinci Hükümetin Eğitim Politikası

(II. Ecevit Hükümeti, 21.06.1977-21.07.1977)

Kırkinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Eğitimde Hükümetimiz, öncelikle can güvenliğini ve öğrenim özgürlüğünü sağlayacaktır. Geride bıraktığımız ikibuçuk yıllık dönemde, yasal hakları çiğnenerek okula alınmayan veya can güvensizliği nedeniyle okula gidemeyen öğrencilere, yitirdikleri ders yılı hızlandırılmış programlarla geri kazandırılacaktır.

Öğrenciler arasında siyasal düşüncelerine göre ayırım yapılması ve okulların, uyarca tartışma ölçüleri ötesinde, siyasal çatışma yerlerine dönüştürülmesi kesinlikle önleneyecektir.

Siyasal ve toplumsal düşünceleri ne kadar ayrı olursa olsun, gençlerimiz ve çocuklarımız arasında arkadaşlığın yerleşeceği, sevginin yeşereceği bir ortam oluşturulacaktır.

Öğrenci yurtları, birbirine düşman ve kapalı kalcler veya idolojik savaş alanları durumundan çıkarılacaktır.

Sokaklarında çocuklar gençler vurulmayan bir Türkiye, anaların babaların çocuklarını okula, üniversiteye, yurtlara korkusuz gönderebildikleri bir Türkiye, Hükümetimizin ilk hedefi olacaktır. Silahlara hedef olanlar kadar, genç yaşta ellerine silah verilen, yüreklerine kin ve düşmanlık zehiri akıtılan çocuklarımızı da kurtarmak, demokrasimizi ve ülkemizin geleceğini güvence altına almanın gereğidir.

İzleyeceğimiz eğitim politikası;

Özgürlükçü demokrasiyi güçlendirici;

İnsanlıkçı ve barışçı;

Atatürk ilkelerini ve milliyetçiliğini, Devletimizin güvencesi olarak ve çağdaş uygarlığın göstergesi olarak yeni kuşakların bilincinde yaşatıcı;

Milli birliği ve bağımsızlığı güçlendirici;

Milli kültürü, çağdaş insanlık kültürüyle uyumlu olarak geliştirici, nitelikte olacaktır.

Eğitimde olanak eşitliği, yaygınlık, süreklilik ve birlik sağlanacaktır. Özellikle dar gelirli aile çocuklarının yatılı, kredili ve burslu öğrenim olanakları genişletilecektir.

Okur-yazarlık sorununu, eğitim görmüş yurttaşların da gönüllü katkısıyla kısa sürede çözmek için gerekli çaba gösterilecektir.

İlkokul öğrencilerinin kitap gereksinimleri devletçe karşılanacaktır.

Planlı gelişme gereklerine göre eğitilmiş insangücü yetiştirilmesi, ortaöğretimden başlanarak, yönlendirici ve özendirici yöntemlerle düzenlenecektir.

O arada meslek öğretimi ve teknik öğretim olanakları hızla geliştirilerek köylere kadar yaygınlaştırılacaktır.

Okullarda yaparak-yaşayarak eğitim kuralı uygulanacak, çocukların okul çağında iken kendilerini toplum yaşamına ve üretken çalışmalara hazırlamaları sağlanacaktır.

Bütün yükseköğretim kurumlarında öğretim özgürlüğü sağlam güvencelere kavuşturulacaktır. Bu kuruluşların yönetimine, öğretim üyeleri, öğrenciler ve tüm görevliler katılacaklardır.

Üniversiteler yurdun her bölgesinde yaygınlaştırılıp geliştirilecektir.

Her üniversite, topluma açık, gelişmeye sürekli katkıda bulunan ve çok yönlü eğitim veren bir bütün olacaktır.

Yazışmalı yükseköğretimle örgün yükseköğretim arasında bağlantı ve uyum sağlanacaktır. Yazışmalı yükseköğretimde, çağdaş eğitim teknolojisinin tüm olanaklarından yararlanılacaktır.

Üniversitelerin ve yüksekokulların öğrenci alma ve yetiştirme kapasitelerinin büyük ölçüde artırılması için gerekli çözümler getirilecektir.

Kooperatifçilik eğitimi ve işbaşında eğitim yaygınlaştırılacaktır.

Eğitimin her dalında ve aşamasında öğrenciler araştırmacılığa yöneltilecek ve genel kültürlerini genişletmeye özendirilecektir.

Öğretmenlerin manevi ve maddi huzur içinde çalışabilmeleri güvence altına alınacak, kendilerinin sürekli yenileyebilmeleri kolaylaştırılacaktır.

Yurt dışındaki Türk çocuklarının kültür ve eğitimiyle Devlet yakından ilgilenilecektir.

Hükümetimiz, insan ve toplum yaşamının manevi yönden de zenginleşmesine, insan düşüncesinin ve yaratıcılığının gelişmesine katkıda bulunmak üzere, sanat ve kültür çalışmalarını toplumun bütün katlarına yaymaya çalışacaktır (www.tbmm.gov.tr).

Kırkbirinci Hükümetin Eğitim Politikası

(V. Demirel Hükümeti, 21.07.1977-05.01.1978)

Kırkbirinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Eğitimin milliliğine büyük önem veriyoruz. Milli Eğitimde temel hedefimiz, milletimizin bütün fertlerini, Türk Milletinin milli, manevi, ahlaki, insani, sosyal ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren ailesini, vatanını ve milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş, büyük ve şanlı tarihimize iftihar eden, milletimizin geleceğine güvenle bakan, her türlü taklitçilikten uzak, milli şahsiyetini müdrük, ilim, teknik ve medeniyet yarışında insanlığa örnek olmayı hedef alan vatandaşlar olarak yetiştirmektir.

Okullarda kitap enflasyonuna ve bu konu ile ilgili istismarlara son verilecektir. Ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı etkin tedbirler alınacaktır. Eğitimde radyo, televizyon ve eğitim laboratuvarlarından geniş şekilde yararlanılacaktır. Radyo ve televizyon yoluyla yapılacak eğitimin, milli eğitim temel amaçlarına uyması ve köylere kadar ulaşması sağlanacaktır. Öğretim üyelerinin az ve yetersiz olduğu eğitim kuruluşlarında kapalı devre televizyonları ile ders verilme imkanlarından faydalanılmasına çalışılacaktır.

İlk ve ortaöğretimde okutulmakta olan ahlak dersleri, gayesine uygun ve milli ahlak esaslarına göre düzenlenecek ve bu dersleri, öncelikle, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İmam-Hatip okulları mezunları okutacaklardır. Din derslerinin normal ders saatleri içinde ve gerekli vasıfları taşıyan öğretmenlerce verilmesi sağlanacaktır.

Müspet ilimlere ait ders kitaplarında, milletimizin bu ilimlere yaptığı hizmetleri tanıtan bölümlerin konulmasına önem verilecektir.

Yeni nesillere dünya görüşü aşulamakta önemli rol oynayan, bilhassa ahlak, sosyoloji, felsefe ve psikoloji gibi derslerin kitapları evlatlarımızın milli inançlarını, manevi değerlerini tahrip edici, değil, bilakis milli ve manevi değerlere bağlılığı temin edici şekilde yeniden yazılacaktır.

Milletimizin ümidi ve geleceğinin teminatı olan gençliğimizin, manevi yapısının inanç, sevgi ve milli kültürle zenginleşmesine ağırlık veren ve beden sağlığını koruyan, hayatın bütün güçlüklerini aşarak başarıya ulaşmasını sağlayacak, kabiliyetli gelişmiş bir yapıya kavuşmasına önem vereceğiz.

Devletimizi ve milletimizi büyük yapmada, milli kalkınma hamlelerimizin kaynağı ve cevheri olan gençliğimizin en yararlı şekilde yetişmesi için her türlü gayreti, dikkati esirgemeyeceğiz. Gençliğimizin yetişmesinde, yabancı ideolojik akımların ve taklitçiliğin yayılışına müsaade etmeyeceğiz.

Eğitim kurumları ile ilgili yatırımların, eğitimin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde ve zamanında gerçekleşmesi için özel tedbirler alacağız.

Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademilerinde ülke ihtiyaçlarını nazara alarak kapasiteyi artıracacağız. Öğretimin niteliğini geliştireceğiz ve öğretim elemanlarının yurt dışında yetişmelerine öncelik vereceğiz.

İslam enstitüleri akademi haline getirilecek, ilmi araştırma güçleri artırılacak, adet ve öğrenci sayıları çoğaltılacaktır. Akademi mezunlarının, liselerde, felsefe, ahlak, sosyoloji ve psikoloji öğretmenleri olarak görev yapmaları sağlanacaktır.

En yüksek seviyede alim yetiştirmek üzere bir "Manevi İlimler Üniversitesi"nin kurulmasına önem verilecektir.

Türk ilim, dil ve sanat akademileri kurulacaktır.

İlim, kültür, sanat ve spor alanında üstün başarı gösteren kabiliyetli kişiler, maddi ve manevi bakımdan teşvik edilecek, kabiliyetlerinin geliştirilmesine önem verilecektir.

İmam-hatip lisesi ve diğer meslek lisesi mezunlarını, üniversite ve yüksekokullara giriş imtihanlarında, diğer lise mezunları ile aynı şarta tabi tutacağız. İmam-Hatip lisesi mezunlarını, ilkokullarda din ve ahlak dersleri hocası olarak görev yapmalarını sağlayacağız. İmam-hatip liselerinin ilkokullara dayalı olmasını ve sayılarının ve kontenjanlarının artırılmasını temin edeceğiz.

Gençlerimizin her kademedeki eğitim kurumlarından yararlanmaları imkanlarını hazırlayacağız.

Eğitimde imkan ve fırsat eşitliğine önem vereceğiz.

Yükseköğretim çağına gelen gençlerimizin, üniversite ve yüksekokullardan en geniş şekilde yararlanmaları için bütün tedbirleri alacağız. Bugün üniversite ve yüksekokullarımızda henüz gençlerimizin istifadesine tahsis edilmemiş öğrenim kapasiteleri vardır. Bu kapasiteleri değerlendirmeye kararlıyız. Gerektiğinde ikili tedarik yapabileceği gibi, yaz aylarında da bu milli müesseselerin ülkeye hizmet eder halde tutulması için lüzumlu tedbirleri alacağız. Gençliğimizin, gelişmiş teknolojinin imkanlarından faydalanmasını temin için, yaygın yükseköğrenime önem vereceğiz. Üniversite ve yüksekokulların yurt sathına yayılması çalışmalarına hız vereceğiz.

Üniversite ve yüksekokullara giriş imtihanlarını, edinilen tecrübelerin ışığında yeniden düzenleyeceğiz.

Kalkınmaya ve üretime katkısı olan mesleki ve teknik öğretime önem verilecek, mesleki ve teknik liselerin artırılması yoluna gidilecektir. Teknik elemanların yetiştirilmesinde nazari bilgi yanında sanayi ve tarım alanlarında yapacakları iş kolayca uymalarını sağlayacak ameli eğitim görmeleri sağlanacaktır.

Eğitim kuruluşlarının yurt sathına dağılımında genel denge dikkate alınacaktır. Binaları tamamlanmış olan meslek okulları öğrenime açılacaktır.

Her kademedeki öğretim ve öğrenim kadrolarında görev yapan öğretmenlerimizin, başta mesken, emeklilik, hizmet ve ücret konuları olmak üzere, bütün ihtiyaçlarını ve sıkıntılarını gidermek hedefimiz olacaktır. Bu arada, öğretmenlerin özlük ve sosyal hakları ile ilgili diğer kanunların çıkarılmasına çalışacağız.

Kalkınmamızın gerektirdiği sayı ve nitelikte insan gücü yetiştirecek, yaygın eğitim faaliyetlerine geniş yer verilecek, endüstrimizin geliştirdiği yerlerde, organize sanayi bölgelerinde ve sanayi sitelerinde mesleki eğitim merkezleri açılacaktır.

Bilimsel ve teknik araştırmalar teşvik edilecek, teknolojinin milli imkanlara dayalı olarak geliştirilmesine gayret edilecektir.

TUBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu)'ın kalkınma plan ve programlarının gerektirdiği araştırmaları, sosyal konuları da kapsayacak tarzda yapması imkanları sağlanacak, ecdadımızın ilme beynelmilel hizmetleri genç nesillere tanıtması temin edilecektir.

Yurt dışında öğrenimlerini yapanların yurdumuzdaki muadeletlerini tanınmada çeşitli ülkeler arasındaki uygulama farkları kaldırılacak ve bu muadeletler beynelmilel usuller ve kabullere uygun olarak kesin neticeye bağlanacaktır.

Cumhuriyetin temeli olan milli kültürümüzü korumayı, yaşatmayı, geliştirmeyi ve nesillere ve bütün cihana duyurmayı önemli bir görev sayıyoruz.

Vatandaşlarımızın ve özellikle genç nesillerin milli kültür hazinelerimizle kaynaşması için her türlü tedbiri alacağız.

Gençlerimizin, yurt, burs, dinlenme ve spor ihtiyaçlarını karşılayan tesisler kuracağız. Mevcutları ise, tam kapasite ile çalıştıracacağız.

Gençlerimizin boş zamanlarının sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerle değerlendirilmesine önem vereceğiz (www.tbmm.gov.tr).

Kırkikinci Hükümetin Eğitim Politikası

(III. Ecevit Hükümeti, 05.01.1978-12.11.1979)

Kırkikinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Eğitim, hızlı ve sağlıklı gelişmenin başta gelen koşuludur.

Anayasamızda yer alan birleştirici, çağdaş milliyetçilik bilincine erişmiş, Atatürk ilkelerini ve demokratik anlayışı benimsemiş, ailesine, vatanına, Türk Ulusu'na ve insanlığa karşı görevlerini ve sorumluluklarını bilen, milli ve manevi değerlere bağlı, düşünce ayrılıklarına rağmen barış ve özgürlük içinde yaşayabilen kuşaklar yetiştirmek, insan haklarına dayalı hür demokratik rejimi, milli birliğimizi ve bağımsızlığımızı güçlendirmek; köklü ve zengin kültürümüzü çağdaş insanlık kültürüyle birlikte geliştirmek; Türk Ulusunu çağın uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak, milli eğitimimizin temel amaçlarıdır.

Eğitimde Hükümetimiz, öncelikle can güvenliğini ve öğrenim özgürlüğünü sağlayacaktır. Geride bıraktığımız dönemlerde, yasal hakları çiğnencere okula alınmayan veya can güvenliği nedeniyle okula gidemeyen öğrencilere, yitirdikleri ders yılı, hızlandırılmış programlarla geri kazandırılacaktır.

Öğrenciler arasında siyasal düşüncelerine göre ayırım yapılması ve okulların, uygarca tartışma ölçüleri ötesinde, siyasal çatışma yerlerine dönüştürülmesi kesinlikle ödeneyecektir.

Öğrenci yurtları birbirine düşman ve kapalı kaleler veya ideolojik savaş alanları durumundan çıkarılacaktır.

Görüşleri ve inançları ne olursa olsun, Türk gençlerini kurşunlanmaktan, ana ve babaları evlatlarının can güvenliğiyle ilgili kaygılardan kurtarmak, Hükümetimizin başta gelen bir görevi olduğu gibi, buna yardımcı olmak da, her kuruluş, her devlet organı, hatta her yurttaş için bir borçtur.

Ailelerinin maddi durumu ne olursa olsun, bütün çocukları her bakımdan sağlıklı biçimde yetiştirme ve yeteneklerini geliştirme olanağına kavuşturmak için çaba göstermeyi, Hükümetimiz, sosyal devletin bir gereği saymaktadır. Kimsesiz çocukların bakım ve eğitimi Devleçe sağlanacaktır.

Eğitimde olanak çeşitliği, yaygınlık, süreklilik ve birlik gerçekleştirilecektir. Özellikle dar gelirli aile çocuklarının yatılı, kredili ve burslu öğrenim olanakları genişletilecektir.

Okur yazarlık sorununu, eğitim görmüş yurttaşların da gönüllü katkısıyla kısa sürede çözmek için gerekli çaba gösterilecektir. İlkokul öğrencilerinin kitap gereksinimleri Devletçe karşılanacaktır.

Son yıllarda yaygınlaşan çağdışı ve ulusal birliği sarsıcı ders kitapları kaldırılacaktır.

Okullarda yaparak - yaşayarak eğitim kuralı uygulanacak, çocukların okul çağında iken kendilerini toplum yaşamına ve üretken çalışmalara hazırlamaları sağlanacaktır.

Planlı gelişme gereklerine göre eğitilmiş insan gücü yetiştirilmesi, orta öğretimde başlanarak, yönlendirici ve özendirici yöntemlerle düzenlenecektir.

O arada meslek eğitimi ve teknik öğretim olanakları hızla geliştirilerek köylere kadar yaygınlaştırılacaktır.

İmam - Hatip Liselerinin müfredat, eğitim eksiklikleri giderilecektir. İmam - Hatip Liselerini bitirenlerin yükseköğrenim olanakları sağlanacaktır. Yüksek İslam Enstitüleri Akademiye dönüştürülerek bilimsel nitelikleri güçlendirilecektir.

Bütün yükseköğrenim kurumlarında demokratik yönetimle birlikte öğrenim ve öğretim özgürlüğü sağlam güvencelere kavuşturulacaktır.

Üniversiteler yurdun her bölgesinde yaygınlaştırılıp geliştirilecektir.

Her üniversite, topluma açık, gelişmeye sürekli katkıda bulunan ve çok yönlü eğitim veren bir bütün olacaktır.

Yükseköğrenim yapabilme olanaklarındaki eşitsizliği giderici önlemler aranıp uygulanacaktır.

Yazışmalı yükseköğretimle örgün yükseköğretim arasında bağlantı, uyum ve her bakımdan eşitlik sağlanacaktır. Yazışmalı yükseköğretimde, çağdaş eğitim teknolojisinin tüm olanaklarından yararlanılacaktır.

Üniversitelerin ve yüksekokulların öğrenci alma ve yetiştirme kapasitelerinin büyük ölçüde artırılması için gerekli çözümler getirilecektir.

Eğitimin her dalında ve aşamasında öğrenciler araştırmacılığa yöneltilecek ve genel kültürlerini genişletmeye özendirilecektir.

Öğretmenlerin manevi ve maddi huzur içinde çalışabilmeleri güvence altına alınacak, kendilerini sürekli yenileyebilmeleri kolaylaştırılacaktır.

Yurt dışındaki Türk çocuklarının kültür ve eğitimi ile devlet yakından ilgilenecektir (www.tbmm.gov.tr).

Kırküçüncü Hükümetin Eğitim Politikası

(VI. Demirel Hükümeti, 12.11.1979-12.09.1980)

Kırküçüncü hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı değiştirilerek, ülkenin ihtiyaçlarına uygun yeni bir plan yapılacaktır.

Devletimizin tüm unsurlarının başında gelen eğitimin yeniden millilik vasfına kavuşturulması zaruretine inanıyoruz.

Okullarımız mutlaka ilim ve irfan yuvaları haline getirilecek, huzursuzluk mihraklarının faaliyetlerine son verilecektir.

Eğitimimiz, beynelmilelci ve Marksist tesislerden kurtarılacak, idarede, mevzuatta, ders programları ve kitaplarında, kültürel faaliyet ve neşriyatta, eğitimin milliği temel ilke olarak korunacak ve itibar görecektir.

Öğretmenlerimiz, Cumhuriyet okullarında, Türk çocuklarını milliyetçi bir ruh ve düşünce ile yetiştirecekler, onların gönüllerine ve zihinlerine, Devlete, millete, aileye, milli ve manevi değerlerimize, milletimizin geleceğine sadakat ve sahiplik şuurunu yerleştireceklerdir.

Özerk yüksek öğretim kurumu ve kuruluşları, öğrencilerini Devletimize, insan haklarına dayalı demokratik rejime, milli hayat felsefemize sadık bir şekilde yetiştirmekle mükellef olacaklar, bunun için bütün tedbirleri alacaklardır.

Türk öğretmeninin, başta mesken olmak üzere, sosyal ihtiyaçları karşılanacak, çocuklarına eğitim ve görgülerini artırıcı imkanlar sağlanacaktır.

Başladığımız üniversite ve akademiler süratle tamamlanacak, daha çok gencimizin yüksek öğrenim imkanına kavuşması sağlanacaktır.

Çocuklarımızı ve gençlerimizi ülkemizin geleceğinin teminatı, en büyük ve en değerli varlığı sayıyoruz. Milli ve manevi değerlerimize gönülden bağlı Türk gençlerinin, Devletimize ve onun bütünlüğüne, milletimize, onun birlik ve beraberliğine sahiplik şuuru şüphe götürmez.

Gençlerimizin meselelerine titizlikle eğileceğiz. Onlara mesut yarınlar hazırlamak en büyük arzumuzdur.

Üniversite kapılarında bekleyen gençlerimizin yüksek öğretim meselesi, bütün imkanlar kullanılarak yeni bir çözüme kavuşturulacak, burs ve yurt konusunda ihtiyacın karşılanmasına gayret sarf edilecektir.

Radyo ve televizyonun yayın gücünden daha fazla yararlanılacak, her iki müessesce arasında sürekli bir işbirliği kurulacaktır.

Din ve ahlak dersleri müfredatı yeniden düzenlenecektir.

Yurt dışındaki çocuklarımızın din ve ahlak dersleri görmesi sağlanacaktır (www.tbmm.gov.tr).

Kırkdördüncü Hükümetin Eğitim Politikası

(Ulus Hükümeti, 20.09.1980-13.12.1983)

Milli Güvenlik Konseyi tarafından atanan Oramiral Bülent Ulusu başkanlığındaki askeri hükümetin eğitim ve öğretim politikası şöyle ifade edilmiştir:

Milli eğitim ve öğretimde, Atatürk milliyetçiliğini yeniden yurdun en ücra köşelerine kadar yaygınlaştıracak tedbirler en kısa zamanda alınacaktır. Bütün öğretim kurumlarındaki öğrencilerin amacı, Atatürk Milliyetçiliği ve ilkeleri ile pekişmiş milli unsur, bilgi ve becerileri kazanmak olmalıdır. Yarının teminatı olan evlatlarımızın Atatürk ilkeleri yerine yabancı ideolojilerle yetişerek sonunda birer anarşist olmasına izin vermeyeceğiz (MEB, 1998a, s.44).

Millet olarak, Bayrağımız ve İstiklal Marşımızı Türkiye'mizin vazgeçilmez bağımsızlık, egemenlik, birlik ve bütünlüğümüzün en yüce ve ayrılmaz sembolleri olarak layık oldukları değerde, her zaman ayrı bir özen ve duyarlılıkla korumayı yurtseverliğin kaçınılmaz gereği olarak görüyoruz.

Milli eğitime, bütün ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetler içinde ayrı bir yer veriyoruz.

Birlik ve bütünlüğümüzün temelini teşkil eden milli eğitimin düzenlenmesi gereğini ülkemizin ve ulusumuzun en önde gelen ihtiyacı ve ana hedefi olarak görüyoruz.

Bu sebeple, ülkesi ve milletiyle devletin geleceğini hazırlama görevini üstlenen eğitim kurumlarında ve kuruluşlarında Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına saygılı olan; milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren yurttaşlar yetiştirmek başlıca hedeflerimizden biri olacaktır.

Ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma hedefleri esas tutularak ve "eğitim - insan gücü - istihdam" ilişkileri dikkate alınarak milli eğitim sistemimiz, mesleki ve teknik öğretime ağırlık verecek şekilde yeniden planlanacaktır.

Çağdaş eğitimin gereği olarak bilimsel ve teknolojik alanlarda dilimizin zenginleştirilmesine çalışılacak ve bu maksatla, Milli Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınacaktır. Bu konuda ifrat ve tefritten sakınılarak yaşayan güzel Türkçe'nin kullanılmasına özen gösterilecektir.

Öğretmenlere ve yöneticilere Atatürk ilkeleri doğrultusunda çok ağır ve o oranda da şerefli görevler ve yükümlülükler düşmektedir. Ülkemizi ve ulusumuzu, Atatürk'ün hedeflerine ulaştırmada, çağdaş gelişmelere uyumda, milli ve tarihi sorumlulukları yüklenmede, gençlerimizi ve çocuklarımızı nitelik ve yetenekler yönünden üst düzeye çıkarmada eğitim ve öğretimin temel unsur olduğu inancındayız. Bunun mimarları da öğretmenler ve yöneticilerdir.

Öğretmenler ve yöneticiler politikadan tümü ile arındırılacak ve derneklerin amaç ve faaliyetleri ne olursa olsun kesinlikle politika dışında tutulmaları için her türlü yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır.

Yurt içi eğitim ve öğretimde olduğu gibi, yurt dışındaki vatandaşlarımızın ve Türk çocuklarının eğitim hizmetlerinin de, aynı amaç ilke ve hedefler doğrultusunda yönetilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Milli Eğitim Temel Kanunu ve Üniversiteler Kanunu üzerinde gerekli çalışmalar ve düzenlemeler yapılacaktır. Çağdaş bilim düzeyine ulaşmak amacıyla, araştırma ve geliştirme çalışmaları özendirilecek ve hızlandırılacaktır.

Bilgi ve teknoloji üretimi çalışmaları milli kalkınma hedeflerine göre yönlendirecek ve bu çalışmaların ülkenin sosyo-ekonomik politikasıyla bütünleşmesi sağlanacaktır.

Milli kültür ve sanat değerlerimizi modern ilim zihniyeti ve metotlarıyla işleyerek, önce milletimize yaymak ve ayrıca milli değerlerimizi diğer milletlere tanıtmak için ciddi faaliyetlere girişilecektir.

Atatürk Milliyetçiliği yolunda ülkeyi çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmak hedefini güden büyük Atatürk'ün 100. doğum yıldönümü münasebetiyle ve bu yıldönümünü kendisinin yüceliği seviyesinde kutlamak için bütün imkanlar seferber edilecektir.

Diyanet İşleri Başkanlığının ve bütün din görevlilerinin her çeşit siyasi çekişmelerin ve etkilerin dışında kalması sağlanacaktır. Atatürkçü ve aydın din adamlarının yetiştirilmesi için her türlü gayret sarf edilecektir.

Din görevlilerinin meslek içi eğitimleri hızlandırılacaktır. Yurt dışındaki Türk çocuklarının milli ve dini eğitimi görmesi sağlanacaktır.

Yurt içinde ve dışında, vatandaşlarımız arasında inancın ve mezhep ayrılıklarının sömürülmesi önlenerek, yurttaşlarımızın milli ülkülere bağlılıklarını koruyucu tedbirler alınacaktır.

Bütün vatandaşlarımızın dini inancın ve ibadet özgürlüğü güvence altındadır. Laiklik ilkesinin korunmasına özen gösterilecek ve buna aykırı davranışlara asla müsaade edilmeyecektir.

Gençlik politikamızın temel hedefleri, gençlerimizin vatan sevgisi ve milli hislerle dolu olarak, Atatürk ilkeleri doğrultusunda yetişmelerine ve eğitimlerine katkıda bulunmak, boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirmek imkanını sağlamaktır.

Öğrenci yurtları, her türlü aşırı cereyanlardan arınmış olarak, vatanın bütünlüğüne inanmış, memleketini ve milletini seven gençlerimizin hizmetine tahsis edilecektir.

Gençliğin boş zamanlarının kıymetlendirilmesinde ve toplum sağlığında büyük yeri olan toplu spor faaliyetlerinin yurt sathına dengeli bir şekilde yayılıp gelişmesi sağlanacaktır. Bu maksatla geniş kitleler tarafından kullanılabilir semt spor tesislerinin, yapımına önem ve öncelik verilecektir. Bu tesisler ve imkanlar bütün gençliğin hizmetine eşit şartlarda sunulacaktır (www.tbmm.gov.tr).

Kırkbeşinci Hükümetin Eğitim Politikası

(I. Özal Hükümeti, 13.12.1983-21.12.1987)

Kırkbeşinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin modern ve ileri Türkiye idealine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, milli ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetişmelerini milli öğretimin esası sayarız.

Eğitim ve öğretim ferdin ve toplumun maddi ve manevi kalkınmasında, milli ve ahlaki değerlerin korunmasında ve gelişmesinde, kültür, sanat ve medeniyetin gelişmesinde ve geleceğe aktarılmasında, ilmin ve ilmi düşüncenin kazanılmasında temel rolü oynar. Genel olarak fertlerin ve milletlerin sosyal ve iktisadi seviyeleri eğitim ile doğrudan ilgilidir.

Eğitim ve öğretimin temel taşı öğretmenlerdir. Bunun için öğretmenlerimizin meselelerine büyük önem veriyoruz.

Eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanması esastır.

Eğitim ve öğretim devletin başlıca görevleri arasındadır. Ancak, devletin koyacağı kaideler içerisinde fertlerin ve özel kuruluşların da eğitim ve öğretim hizmetleri yapabilmeleri sağlanacaktır.

Herkesin yapmakla zorunlu olduğu temel eğitim dışında, sayı, çeşit ve vasıf itibarıyla eğitim ve öğretim hizmetleriyle memleketin iktisadi ve sosyal hedefleri arasında irtibat kurulması elzemdir. Bugün yükseköğretimde, bir taraftan ortaöğretim mezunlarının açıkta kalmasına sebep olan kapasite yetersizliği, diğer taraftan eğitim ve öğretim ile istihdam ihtiyacı arasındaki uyumsuzluklardan kaynaklanan ve yükseköğretim yapmış gençlerimizin işsiz kalması sonucunu doğuran bir yapı ile karşı karşıyayız. Bu durum şimdiye kadar takip edilen ortaöğretim politikasının gerçekçi olmadığını; ülkemiz ihtiyacına cevap vermediğini ortaya koymaktadır.

Bu itibarla ortaöğretimde genel eğitim ağırlığının, tedricen ve nispi olarak azaltılarak, yetenekli ve arzulu gençlerimiz için yükseköğretime açık mesleki ve teknik öğretime büyük ağırlık verilecektir.

Yükseköğretim kuruluşlarımızda müspet ilimler, sosyal ve manevi ilimler ile birlikte teorik ve uygulamalı araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmesini; bu kuruluşlarımızın sını, iktisadi, sosyal ve diğer konularda pratik araştırma ve geliştirmeye yönelmelerini teşvik için gerekli tedbirlerin alınmasını faydalı görürüz.

Sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinde, kısa sürede verimi artıracak teorik ve uygulamalı kurslar ile yaygın eğitim faaliyetlerine önem verilecektir.

Yabancı dil, mesleki gelişme ve başarının olduğu kadar, dış ticaret, milletlerarası ilişkiler, ilim, sanat ve kültür alışverişinin de temel aracı haline gelmiştir. Bu yüzden orta ve yükseköğretim yapan gençlerimizin asgari bir yabancı dili iyi derecede öğrenebilmeleri için gerekli bütün tedbirlerin alınmasını elzem görüyoruz.

Halk eğitimine devamlılık kazandırmak için, okul dışı eğitim ve kültür faaliyetlerinin geliştirilmesine, radyo ve televizyondan müessir bir şekilde faydalanılması gerektiğine inanıyoruz. (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Kırkaltıncı Hükümetin Eğitim Politikası

(II. Özal Hükümeti, 21.12.1987-09.11.1989)

Kırkaltıncı hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Gençliğimizi, vatan ve milletin birlik ve bütünlüğünü müdrik, örf ve ananelerimize saygılı Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgili, medeni, hoşgörülü birer insan olarak yetiştirmeliyiz.

Gençlerimizin ruh, fikir ve beden yönünden mükemmel şekilde gelişmelerini

sağlamak hedefimizdir. Bu maksatla formal eğitim ve öğrenime ilaveten, okul içinde ve okul dışında fikir, kültür ve sanat, spor ve folklor faaliyetlerinin yapılmasına imkan verecek modern tesislerin kurulması öncelik taşımaktadır.

Orta ve yüksek öğrenim yapmış gençlerimizin meslek hayatına intibakının kolaylaştırılması ve başarılarının artırılması için önceden çalışma ve tatbikat imkanlarına kavuşturulmaları önemlidir.

Burs ve yurt şartlarının iyileştirilmesi, gençliğin boş zamanlarını en faydalı şekilde değerlendirmelerini sağlayıcı imkan ve faaliyetlerin desteklenmesi için çok önemli adımlar attık.

Yurtların yatak kapasitesi iki misline çıkarılmıştır. Bugün dar gelirli her aile, çocuğuna burs bulabilmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları da 649 yerde kurularak kabiliyetli gençlere burs vermeye başlamışlardır (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Kırkyedinci Hükümetin Eğitim Politikası

(Akbulut Hükümeti, 09.11.1989-23.06.1991)

Kırkyedinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanması esastır.

Öğretmen, eğitim ve toplumun temel taşıdır. Bu mesleğin cazip hale getirilmesi için özendirici tedbirler alınmasına devam edilecektir.

Gelişmenin ve modernleşmenin temelindeki başlıca unsurlar insan ve sistemdir. İnsanın emeği ve çalışması herşeyin üzerindedir.

Kalkınma insanoğlunun işidir. İleri toplumlarda yetişmiş insanın, insan gücü kalitesinin dünyanın en zengin tabii kaynaklarından daha önemli olduğu gözlerimizin önündedir.

Esas olan herkesi bir meslek sahibi yapmaktır. Herşeyden önce insanın kendine güven duymasının ilk şartı meslek sahibi olmasıdır.

İktisadi hayatımızdaki gelişmeler her seviyede ihtisasa yönelik ve uygulamalı eğitim ve öğretime ağırlık verilmesini gerektirmektedir. Son dört yılda, mevcut eğitim sistemi yanında çıraklık eğitimi ve beceri kursları ile belirli mesafeler alınmıştır.

Önümüzdeki dönemde orta öğretimden, yüksek okul ve üniversiteye kadar esnek ve yönlendirilmiş bir insan gücü planlamasına ağırlık verilecektir.

Türkçe'nin doğru ve güzel konuşulması ve yazılması için gerekli bütün tedbirler alınacaktır.

Her seviyede eğitim ve öğretimde başta TV ve bilgisayar olmak üzere teknolojinin imkanlarından en ileri safhada istifade edilecektir.

Herkese bir yabancı lisan öğretmek hedefimizdir.

Halk eğitimine süreklilik kazandırmak amacıyla, okul dışı eğitim ve kültür faaliyetlerinin geliştirilmesi, radyo ve televizyondan müessir bir şekilde faydalanılması için gereken yatırımları tamamlayacağız.

Öğretmenlerin meslek içi eğitime önem verilerek, devamlı gelişmeleri sağlanacaktır.

Çok kanallı eğitim televizyonu, öğrenci ve öğretmenlerin eğitim ve öğretiminde yardımcı ve hızlandırıcı bir araç olarak kullanılacaktır.

Eğitim programları, ders kitapları, eğitim araç ve gereçleri ile öğretim yöntem ve tekniklerinin bilim ve teknolojiye yeniye, toplumumuzun ve insanımızın değişen ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilmesi sağlanacaktır.

Bilgisayarlı, göze ve kulağa hitabeden modern eğitim sistemleri okullarımızın en önemli eğitim araçları haline getirilecektir. Eğitim ve öğretimde başlatılan bilgisayar kullanımını hızlandırılarak devam edilecektir.

İlk ve orta öğretimde ikili öğretimin kaldırılmasını, sınıflardaki öğrenci sayısının azaltılmasının hedef alıyoruz.

Çıkrıklık ve meslek eğitimi, 3308 sayılı Kanunla kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur ve geliştirilerek yaygınlaştırılmasına devam edilecektir.

Yüksek eğitim kuruluşlarımızda müspet ilimler, sosyal ve manevi ilimler ile birlikte teorik ve uygulamalı araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmesini; bu kuruluşlarımızın sınav, iktisadi, sosyal ve diğer konularda pratik araştırma ve geliştirmeye yönelmelerini teşvik için gerekli tedbirlerin alınmasını faydalı görmekteyiz.

Bugüne kadar yapılan uygulamalar ve sonuçları değerlendirilerek, YÖK Kanunu günün şartlarına göre değiştirilecektir (MEB, 1998a).

Kırksekizinci Hükümetin Eğitim Politikası

(I. Yılmaz Hükümeti, 23.06.1991-20.11.1991)

Kırksekizinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Milli Eğitim politikasını ve hizmetlerini ülkemiz ve milletimiz için, en önemli ve öncelikli bir devlet politikası olarak görüyoruz. Hükümetlerimizin, bu anlayışla bugüne kadar gerçekleştirdiklerine şükranlarımızı sunuyoruz.

Ancak, 2000'li yılların eşiğinde, bilgi toplumu çağında yaşadığımızın da bilincindeyiz. Milli Eğitim Sistemimize yeni bir anlayış, yeni bir yapılaşma, bunun gereği olan yeni bir uygulama, değerlendirme ve yönlendirme görev ve sorumlulukları yüklendiğinin de anlayışı içindeyiz.

Milli kimlik, kişilik, ahlaki karakter ve yüksek irade gücü kazandıran milli kültürümüzü, her derece ve türdeki örgün, yaygın, sürekli ve hayat boyu eğitim, kurumlarında ve uygulamalarında daha yoğun bir şekilde vermeye ve benimsetmeye çalışacağız.

Milli Eğitimde bugüne kadar gereğince ele alınmadığını bildiğimiz, milli tarihimize başarılı uygulamaları olan üstün nitelikli, istidat ve kabiliyetli çocuklarımızın özel olarak yetiştirilmelerinin, yararlı olacağına inanıyoruz.

Yine eğitimde, laiklik ilkesini, toplumumuzun çeşitliliğinin en büyük kaynaştırıcı ve birleştirici harcı, temel ve teminatı olarak görüyor ve benimsiyoruz.

Bu amaçları gerçekleştirmek için, Hükümet olarak, Milli Eğitimde yeni seferberlik başlatmaya azimli ve kararlıyız.

Bunun için Milli Eğitime, son iki yıldır ayrılan paydan daha fazla pay ayırmaya ve sistemi yenilemeye kararlıyız.

İktidarımızın Hükümet programlarında belirtilen amaçlar, hedefler, ilkeler ve ihtiyaçlar ile Milli Eğitim Temel Kanunu doğrultusunda Milli Eğitimimizin geliştirilmesi için önemli çalışmalar yapılmış ve büyük mesafeler alınmıştır.

Bunun ilk delili, Cumhuriyet dönemi bütçeleri içinde en yüksek payların son iki yılda, Milli Eğitime ayrılmış olmasıdır.

Milli Eğitim hizmetlerinin geliştirilmesinde, özellikle yeni doğan ihtiyaçların karşılanmasında ve sorunların çözümünde iktidarımız döneminde 1986 yılında yürürlüğe konan 3308 Sayılı Çıkrıklık ve Meslek Kanunu ile ek kaynak sağlayan 1988 yılında çıkarılan 3418 Sayılı Kanun' la eğitime yeni bir atılım gücü ve hız kazandırılmasıdır.

Milli Eğitim sistemimizin en önemli unsuru olan öğretmenlerimiz ile öğretim elemanlarının toplumda layık oldukları statüye kavuşturulmalarının gerektirdiği yönde alınan tedbirler ve sağlanan imkanlar temel alınarak bugünün ihtiyaçlarına uygun seviyeye ulaştırılması sağlanacaktır.

Bu çerçevede içinde, özellikle Bakanlığın, genel politika ve ortak hizmetler dışında kalan merkezi yönetime ilişkin görev, yetki ve sorumluluklarının taşra teşkilatına devredilmesi ve yeni "Eğitim Yöntemi Alanları" kurulması ile ilgili kanuni düzenleme gerçekleştirilecektir.

Zorunlu eğitimin 2000 yılına kadar sekiz yıl; 2000 yılından sonrası için de 10 yıl

olmasını sağlayacak kanuni düzenleme yapılacaktır.

Milli Eğitim Akademisinin kuruluşu tamamlanacaktır.

Halen 180 bin olan çırak öğrenci sayısı 1992 yılı sonunda 300 bine çıkarılacak ve özellikle örgün eğitim ve ilişkileri düzenlenecektir.

İlk uygulaması 1990-1991 öğretim yılında başlatılmış bulunan ve 109 bin gencimizin başvurduğu ve eğitim gördüğü Lise Mezunlarına Meslek Edindirme Projesi kurumlaştırılarak devam ettirilecektir. Buradan mezun gençlerimize, kendi işyerlerini kurmaları halinde maddi destekte bulunulacaktır.

Çocuklarınıza yaşadıkları çevreyi tanıma ve koruma bilincini kazandırmak suretiyle onlarda kendilerine güven ve topluma karşı sorumluluk duygusunu güçlendirmek amacıyla kurulan "Türkiye Çocuk Çevre Kulüpleri" yurt çapında yaygınlaştırılacaktır.

Çağ nüfusunun okullaşma oranlarının, okul öncesi eğitimde, % 11.5'e; ilk ve ortaokul % 100'e; orta öğretimde, meslek ve teknik öğretim ağırlıklı olmak üzere % 45'e ve yüksek öğretimde (Açık Öğretim dahil) % 20'ye ulaşması yönünde çalışılacaktır.

Özel eğitime muhtaç çocuklar ve gençler için halen % 3 civarında olan okullaşma oranının artırılması ve eğitim imkanlarının genişletilmesi, iyileştirilmesi suretiyle çağ nüfusunun % 10'unun okullaşmasının gerektirdiği tedbirler araştırılacak, bu hedefin gerçekleştirilmesine çalışılacaktır. Ülkemizde ilk defa 13-15 Mayıs 1991 tarihinde gerçekleştirilen Özel Eğitim Konseyi'nde alınan kararların uygulanmaya konulması sağlanacaktır.

Eğitimde ve öğretimde hürriyetin Anayasa'ya sadakat borcunun ortadan kaldırılmayacağı inancıyla milli birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarının başında yer alan Türkçe'nin özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan milli ve ortak bir eğitim ve bilim dili olarak öğrenilmesine daha çok önem verilecektir.

Eğitimdeki sayısal gelişmeler yanında, eğitimin nitelik ve kalitesinin yükseltilmesi temel hedeflerimizden biri olacaktır.

Çağdaş gelişmenin bir boyutu olarak eğitimde bilgisayar, TV, video gibi teknolojilerin kullanımı yaygınlaştırılacak; bu amaçla televizyon kanallarından biri öğretim ve eğitime tahsis edilecektir. Yurt dışındaki çocuklarımızın örf ve adetlerimize, vatan, millet ve ortak milli kültürümüze bağlılıklarının korunması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Özel kesimin, vakıf ve dernek gibi tüzel kişilerin, hayırseverlerin, okul öncesinden üniversitelere kadar örgün eğitim kurumları kurmaları özendirilecek ve desteklenecektir.

TBMM'de Milli Eğitim Komisyonu'ndan geçmiş bulunan üniversitelerin kuruluş kanunu ile dünyada ilk defa bu büyüklükte bir yüksek öğretim seferberliğini gerçekleştirmeyi amaçlayan iktidarımız, bu kurumlarla birlikte mevcut üniversitelerimizin öğretim elemanı ve finansman ihtiyacını karşılayacak, 2010 yılına kadar geçerli bir "master planı" hazırlayacak ve uygulamaya koyacaktır.

Bugüne kadar yapılan uygulamalar ve sonuçları ışığında, YÖK Kanunu yeniden değerlendirilecektir.

Yüksek öğretimdeki gençlerimizden başvuruda bulunacakların tamamına yurtlarda barınma imkanı mutlaka sağlanacaktır.

Bu yurtların barınma, beslenme ve eğitim şartları geliştirilecek, öğrenim kredisi arttırılacaktır.

Önümüzdeki yıl sonunda mevcut yurt kapasitesine 42 bin yatak ilave edilecektir.

Milli birlik ve bütünlüğümüzün harcı olan, yüce duygularla olgunlaşmanın, yüksek ahlaklı toplum meydana getirmemizin kaynağı olan yüce dinimizin ehil öğretmenlerle öğretilmesi ana amacımızdır. Bu amaçla dini öğretime daha da önem verilecektir (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Kırkdokuzuncu Hükümetin Eğitim Politikası

(VII. Demirel Hükümeti, 21.11.1991-25.06.1993)

Kırkdokuzuncu hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Çağdaş, laik, etkin ve yaygın bir eğitim sistemi oluşturulacak ve yürürlüğe konacaktır. Çağdaş ve etkin eğitim, çağdaş toplumun tartışılmaz gereksinimidir.

Doğumundan başlayarak her Türk yurttaşının öğrenim ve eğitimi devletin yükümlülüğünde olacak ve parasız eğitim esas kılınacaktır. Zorunlu eğitim en az sekiz yıl olacaktır.

Laik, evrensel, cumhuriyetçi, milli kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası esastır. Kişilik sahibi, nitelikli insan yetiştirmek amaçtır.

Temel eğitimden yükseköğrenimin sonuna kadar her kademedeki kendi içinde bir bütünlük taşıyacaktır. Her kademeyi tamamlayan gencin o kademenin sonunda hayata katılması mümkün olacaktır.

Ortaöğretim sadeleştirilerek, birlik sağlanacaktır. Kaynakların verimli kullanılmasıyla çok amaçlı lise sistemine mutlaka geçilecektir. Bütün öğrenciler laik dünya görüşüne dayalı kültür derslerini mutlaka ortak olarak göreceklerdir.

Öğretim programları ve ders kitapları evrensel ölçülere, demokratik özgürlükçü anlayışa uygun olarak yeniden düzenlenecek, gençlerimize araştırmacı yaratıcı ve bağımsız bir kişilik kazandırma amacı ön plana çıkarılacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve eğitimle ilgili diğer bütün birimlerin, çağdaş eğitim gereklerine göre yeniden yapılanması sağlanacak ve böylece çocuklarımızın ve gençlerimizin, geleceğe en iyi şekilde hazırlanması için gereken ortam oluşturulacaktır.

Öğretmenlerin sendika kurmaları için gerekli Anayasal değişiklikler yapılacak, eğitimin önündeki sorunların çözümünde, uygulayıcılar olarak öğretmenlerimizin de katkısı sağlanacaktır.

Hükümetimiz, köklü bir üniversite reformunu gerçekleştirecektir. Üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik tanınacak; YÖK sistemi kaldırılarak yükseköğretim kurumlarının kendi içlerinden seçtikleri organlar eliyle yönetilmesi sağlanacaktır. Böylece hükümetimiz özgür, özerk, mali olanakları en iyi aşamaya getirilmiş üniversiteyi Türkiye'ye kazandıracaktır.

Üniversitelerarası eşgüdümü sağlamak, ülkenin insan gücü gereksinimini gözönünde tutarak araştırmalar ve planlar yapmak ve önerilerde bulunmak, üniversitelere ayrılan kadro ve kaynakların dengeli dağılımı ve verimli kullanımı konusunda hükümet ve ilgili makamlara önerilerde bulunmak, yeni kurulacak üniversiteler için görüş bildirmek amacıyla, üniversitelerin kendi üst kurullarınca belirlenecek adaylar arasında seçilecek yüksek öğretim ve eğitim kuruluşu oluşturulacaktır.

Üniversite özerk olacaktır.

Üniversite, tüm görüş ve düşüncelerin ifadesini bulduğu bir bilim mabedi olacaktır. Üniversitelerin düşünce ve görüşlerini dışa açıklayabilmesi için, demokratik tüm olanaklar hazırlanacaktır.

Üniversite öğretim üyelerinin siyasi partilere üye olabilmelerini sağlayacak anayasal düzenleme yapılacaktır.

Bir reform ve atılım Hükümeti olarak, ülkemizde araştırma ve geliştirme çalışmalarına ayrı bir özen göstereceğiz.

Bilim ve teknolojinin dünyadaki ilerlemesi içinde, kendi araştırmalarıyla yer alamayan bir ülkenin sadece kopyacılık yaparak çağdaş uygarlık düzeyine erişmesi mümkün değildir. Gençlerimizin yaratıcı yetenekleri ekonomik kalkınmamızın da, kültür zenginliğimizin de temel dayanağı ve en değerli hazinesidir.

Bu hazineden milletimizin tam yararlanmasını sağlamak için bütün olanaklarımızı en verimli, en etkin şekilde kullanacağız.

Tarımdan, sanayiye, temel bilimlerden mühendislik ve tıp bilimlerine, ekonomik ve sosyal bilimlere kadar, bilim ve teknolojinin bütün alanlarında, üniversitelerimizin

ve araştırma kuruluşlarımızın, araştırma verimini ve niteliğini yükseltmek ve bu araştırma sonuçlarından vatandaşlarımızı ve bütün insanlığı daha çok yararlandırmak başlıca hedefimiz olacaktır (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Ellinci Hükümetin Eğitim Politikası

(I. Çiller Hükümeti, 25.06.1993-05.10.1995)

Ellinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Laik, evrensel, cumhuriyetçi, milli kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası esastır. Kişilik sahibi, nitelikli insan yetiştirmek amaçtır. Eğitimde kaliteye, çağdaşlığa ve fırsat eşitliğine önem verilecektir. Eğitim teknolojisinin kalitesi artırılacak bilgisayar kullanımına, donanım ve yazılımına önem verilecektir.

Bilim artık çağımızın basınıla birlikte dördüncü kuvvetidir. Kuvvetler ayrımı ilkesinin klasik üç erki yanında, yani yasama, yürütme ve yargı erklerinin yanında bilim, toplumun bugünkü büyük hızını takip edebilmenin en etkin yoludur. Bilimsel kurumların özerkliğinin, işte bu gerekçeyle demokratikleşmenin vazgeçilmez koşulu olduğuna inanırız. Bilim ve teknoloji çağını yaşayan dünyamızın dışında veya gerisinde kalmamak ancak bilimi ve onun günden güne gelişen değişimini toplum ve devlet yaşamının içerisine yerleştirmekle mümkün olur. Ülkemizdeki üniversite sayısını 55'e çıkarmak suretiyle çok büyük bilim ve eğitim hizmetini gerçekleştirmiş olduğuna inandığımız geçen hükümetimizin bu başarılı çalışmalarına hükümetimizce de devam olunacaktır.

Üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik tanınması çabaları devam edecektir. Gençliğin, yarımların teminatı olduğu düşüncesinden hareketle 1993 yılından itibaren ÖSYM sınavında başarılı olan ilk 1000 öğrenci karşılıksız olarak yurt dışında eğitim yapmak üzere gönderilecektir.

Hızlı bir sosyal ve teknolojik gelişme ile bütünleşmiş bir çağdaş yaşamda, değişim ve gelişmelerin hızını izleyebilmek, ancak, genç kadroların ve genç düşünce biçimlerinin toplum ve devlet hayatına olabildiğince erken katılması ile mümkün olabilecektir. Siyasal yaşama katılma dahil, gençliğin önündeki engeller ayıklanacaktır.

Gençlerin yapıcı ve yaratıcı yeteneklerini ortaya çıkarmak üzere kişilik, düşünce ve beden yönünden gelişmelerini sağlayacak okul içi ve dışı, düşünce, kültür, sanat ve spor faaliyetleri desteklenecektir.

Bu amaçla kısa dönemde büyük illerimizde, uzun vadede diğer illerimizde olmak üzere gençlik merkezleri kurulacaktır (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57>).

Ellibirinci Hükümetin Eğitim Politikası

(II. Çiller Hükümeti, 05.10.1995-30.10.1995)

Ellibirinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Son 20-30 yılda ekonomik alanda sıçrama yapan ülkelerin bu başarılarının gerisindeki en önemli faktörün geniş bir eğitilmiş insan gücü olduğu görülmektedir. Yine geleceğin sanayileri, yetişmiş insan gücüne dayalı olacaktır. Bu nedenle eğitime daha fazla kaynak ayrılması sürdürülecek ve bu kaynaklar etkin bir şekilde kullanılacaktır.

Eğitimde; laik, çoğulcu demokrasiyi özümsemiş, milli kültürü geliştirici, düşünme ve algılama yeteneği gelişmiş, dış dünya ve yeni düşüncelere açık, bilim ve teknoloji üretimine yatkın insan gücünün yetiştirilmesini sağlayıcı bir politika izlenecektir.

Eğitimde özel sektörün katkısını takdirle karşılamaktayız.

Sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin gerçekleştirilmesi için gerekli yasal düzenlemeler süratle tamamlanacaktır. Temel eğitimin teknolojik altyapısına büyük önem vermemiz gerekmektedir. Hiçbir fedakarlıktan kaçınmadan en ileri teknolojiyi ve dünyadaki uygulamaların en iyisini Türkiye'ye getirmek kararındayız.

Toplumsal faydanın büyük olduğu zorunlu eğitimin devlet tarafından üstlenmesine devam edilecek, bireysel faydanın nispeten büyük olduğu daha üst eğitim kademelerinde hizmetten yararlanan üst gelir grubunun hizmetin bedelini ödemesini sağlayıcı mevzuat değişiklikleri gerçekleştirilecektir. Bu yapı, ödeme gücü olmayan öğrencilerin durumu dikkate alınarak etkili bir kredi ve burs sistemiyle desteklenecektir.

Özel Öğretim Kurumları Kanunu (625 SK)'nda değişiklik yapılması ile ilgili tasarı yasalaştırılacaktır.

Mesleki ve teknik eğitimde aksaklıkların giderilmesi amacıyla 3308 sayılı Çıracılık ve Meslek Eğitimi Kanunu'nda değişiklik yapılacaktır.

Yüksek öğretimde rekabetçi bir yapı oluşturularak yüksek öğretimin etkinleştirilmesi amacıyla 2547 Sayılı Kanun'da yeni düzenlemelere gidilecektir.

Kültür varlığımız bizi dünya milletleri önünde daha iddialı ve güçlü kılan zenginliklerimizin başında gelmektedir.

Bin yıldır tüm özellikleriyle yorulduğumuz bu topraklarda yaşayan milletimizi birbiriyle kaynaştıran renkli folklor ve kültür varlıklarımız; bizi ayrılmaz bir bütün haline getiren en önemli etken olmuştur.

Anadolu'muzda tarihin en eski ve büyük medeniyetleri doğmuş ve asırlarca yaşamıştır. Ülkemizin her yanı bu büyük medeniyetlerin izleri ve eserleri doludur.

Amacımız, bir yandan kendi milli kültürümüzü daha da zenginleştirip geliştirirken, öte yandan koruyup, sahip olduğumuz bu köklü medeniyetlerin eserlerini tüm insanların yararına sunmaktır.

Hükümetimiz 49 ve 50. hükümetler zamanında sinema ve tiyatro sanatlarına verdiği desteği artan bir biçimde devam ettirecek, kitap yazım ve okunmasını özendirerek çalışmalar yapacak, başarıları uluslararası ulaşılmış ve ulaşma istidadı gösteren sanatçılarımızı teşvik edecektir.

Pek çok kültür varlığımızın değişik yollarla yurt dışına kaçırıldığı bilinmektedir. Uluslararası hukukun imkan verdiği tüm yollar zorlanarak bu eserlerin yurdumuza getirilmesi çabalarını büyük bir kararlılıkla sürdüreceğiz.

Milli kültürün kalkınma hamlesinin asli unsuru olduğu noktasından hareketle, kültürel zenginliğimizin korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilecek ve ülkemiz ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki kültürel bütünleşme çalışmalarına hız kazandırılacaktır (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Ellikinci Hükümetin Eğitim Politikası

(III. Çiller Hükümeti, 30.10.1995-06.03.1996)

Ellikinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Hükümet, görev süresi kısa olmasına rağmen, Anayasa'da yapılmış olan değişikliklerden doğrudan yürürlüğe girmeyen hükümlerin getirdiği kanun değişiklikleri için gerekli yasa tasarılarını hızla hazırlayarak TBMM'ne sevk edecektir. Hükümetimiz bu tasarıların zamanın elverdiği ölçüde gerçekleşmesi için işbirliği yapacaktır. Bu çerçevede;

Sendikalar Kanunu, Kamu Görevlileri Sendikalarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Kanun, Dernekler Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, Üniversite öğretim üyelerinin ve öğrencilerin siyasete etkin katılımını sağlayacak yasalarda yapılacak değişikliklerle ilgili Kanun, Milletvekilliği İle Bağdaşmayan Görev ve İşler Hakkında Kanun, Kooperatifler Kanunu, Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ilişkin kanunlar ele alınacaktır. (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Elliüçüncü Hükümetin Eğitim Politikası

(II. Yılmaz Hükümeti, 06.03.1996-28.06.1996)

Elliüçüncü hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Eğitimde; Atatürk ilke ve İnkılaplarına bağlı, milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, sevgi dolu, laik ve çoğulcu demokrasiyi davranış haline getirmiş, kişisel sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı gelişmiş, bilgi ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, kendi kendine yeterli ve güvenli, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amacımızdır.

Zorunlu eğitim asgari sekiz yıla çıkarılacaktır.

Öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre çeşitli meslek alanlarında eğitim görebilmeleri için ilköğretimin ikinci kademesinde başlamak ve ortaöğretimde yoğunlaştırmak üzere yönlendirme sistemine işlerlik kazandırılacaktır.

Yüksek öğretime geçişte yığılmaları önlemek üzere orta öğretim yeniden yapılandırılacaktır. Orta öğretim programları yüksek öğretime, mesleki teknik eğitime ve hayata yönlendirecek biçimde yeniden düzenlenecek, bu bağlamda ülkemizin ihtiyaç duyduğu ara insan gücünü yetiştirmek için istihdama yönelik meslek kazandırıcı ve mesleki gelişmeyi sağlayıcı çıraklık ve mesleki teknik eğitime önem, öncelik ve ağırlık verilecektir. Bu eğitimi alan gençlerimiz kendi işlerini kurmaları için özendirilecek ve kendilerine iş yeri kurma kredisi sağlanacaktır.

Yüksek öğretim yeniden düzenlenecektir. YÖK sadece koordinasyonun sağlanmasından sorumlu bir yapıya kavuşturulacaktır. Vakıf üniversitelerinin kurulması teşvik edilecektir.

Özel sektörün okul açması ve vakıfların özel üniversite kurmaları teşvik edilecek; eğitim, teknik yöntem ve teknolojilerinin geliştirilmesinde, eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde bu kesimin daha fazla rol alması özendirilecek ve desteklenecektir.

Özel üniversitelerin kurulması için gerekli yasa düzenlemeye gidilecektir.

Bilim ve teknoloji alanında başta ABD ve Avrupa Birliği olmak üzere uluslararası işbirliğine önem verilecek, devletin önemli dış alımlarında bilim ve teknoloji yeteneğimizi yükseltici bilgi ve teknoloji transferine imkan sağlayacak uygulamalara gidilecektir.

Yaygın eğitim insanlarımızın ve özellikle kadınlarımızın meslek edinmeleri ve el becerilerini geliştirerek üretime yönelmeleri için yeniden düzenlenecektir.

Yurtdışındaki vatandaşlarımızın milli kültürlerini korumaları, vatandaşlarımızın çocuklarının yaşadıkları ülkenin eğitim imkanlarından yararlanmaları ve Türkiye'ye dönüşlerinde Türk eğitim sistemine ve topluma uyumlarını kolaylaştırıcı tedbirler alınacaktır.

Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları ile yürütülen eğitimdeki işbirliği ve buna dayalı projeler daha etkin ve güçlü bir şekilde sürdürülecektir (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Ellidördüncü Hükümetin Eğitim Politikası

(Erbakan Hükümeti, 28.06.1996-30.06.1997)

Ellidördüncü hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Eğitimde, milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, laik, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amacımızdır.

Zorunlu eğitim, sekiz yıla çıkarılacak, öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre çeşitli meslek alanlarında eğitim görebilmeleri için ilköğretimin ikinci kademesinde yönlendirme sistemine işlerlik kazandırılacaktır.

YÖK yeniden düzenlenecek ve sadece koordinasyonun sağlanmasından sorumlu bir yapıya kavuşturulacaktır.

Vakıf üniversitelerinin kurulması teşvik edilecek, özel üniversitelerin kurulması için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Yükseköğretime geçişte yığılmaları önlemek üzere bir yandan yükseköğretim imkanları yaygınlaştırılarak geliştirilecek, diğer yandan ortaöğretim yeniden yapılandırılacaktır. Ortaöğretim programları yükseköğretime, mesleki teknik eğitime ve hayata yönlendirecek biçimde yeniden düzenlenecek, bu bağlamda ülkemizin ihtiyaç duyduğu ara insangücünü yetiştirmek için istihdama yönelik meslek kazandırıcı ve mesleki gelişmeyi sağlayıcı çıraklık ve mesleki teknik eğitime önem, öncelik ve ağırlık verilecektir. Bu eğitimi alan gençlerimizin kendi işlerini kurmaları özendirilecek ve iş yeri kurmaları için destek sağlanacaktır.

Özel kesimin okul açması teşvik edilecek; eğitim, teknik yöntem ve teknolojilerinin geliştirilmesinde, eğitim araç ve gereçlerinin üretiminde bu kesimin daha fazla rol alması özendirilecektir.

Yaygın eğitim, insanlarımızın ve özellikle kadınlarımızın meslek edinmeleri ve el becerilerini geliştirerek üretime yönelmeleri için yeniden düzenlenecektir.

Yurtdışındaki vatandaşlarımızın milli kültürlerini korumalarını, çocuklarının yaşadıkları ülkenin eğitim imkanlarından yararlanmalarını ve Türkiye'ye dönüşlerinde Türk eğitim sistemine ve topluma uyumlarını kolaylaştırıcı tedbirler alınacaktır.

Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları ile yürütülen eğitimdeki işbirliği ve buna dayalı projeler daha etkin ve güçlü bir şekilde sürdürülecektir (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Ellibeşinci Hükümetin Eğitim Politikası

(III. Yılmaz Hükümeti, 30.06.1997-11.01.1999)

Ellibeşinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Çağımızda bilgi toplumu düzeyine ulaşamamış ulusların varlıklarını sürdürbilmeleri ve uluslararası rekabette söz sahibi olmaları şansı azalmıştır.

Bu anlayışla, ülkemizin geleceğinin güvencesi ve çağdaşlaşmanın öncüsü olan gençlerimize eğitimde sadece fırsat çeşitliği değil, olanak çeşitliği de sağlanacaktır. Eğitimin tüm kademeleri Atatürk İlke ve inkılaplarını özümsemiş, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimseyen, bilimsel düşünceye yatkın bilgi çağının gerçeklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amaç olacaktır.

Sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim (temel eğitim) uygulamaya konulacaktır.

Anayasanın 24. maddesinde, din ahlâk eğitimi ve öğretiminin Devletin gözetim denetimi altında yapılması öngörüldüğü ilköğretim (temel eğitim) ve orta öğretim kurumlarında zorunlu din kültürü ve ahlak öğretimine devam edilecektir. Bunun dışında eğitimi ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır. İsteğe bağlı Kur'an kurslarından ve hafızlık eğitiminden Diyanet İşleri Başkanlığı sorumludur.

Sekiz yıllık ilköğretime (temel eğitim) geçilirken, gerek mesleki ve teknik liseler bünyesindeki orta okullara devam etmekte olan çocuklarla çıraklık eğitimi gören çocukların kazanılmış hakları korunacaktır.

Orta öğretimde mesleki teknik ve beceri kazandıran öğretime önem verilecektir.

Her kademedeki okullar, uygulanabilir bir plan çerçevesinde çağdaş eğitim araçları ile donatılacak, özellikle öğrenme ve öğretme sürecini geliştiren ve zenginleştiren bilgisayar destekli eğitim yaygınlaştırılacaktır.

İnsanlarımızın, özellikle gençlerimiz ile kadınlarımızın meslek edinmeleri ve el becerilerini geliştirerek üretime yönelmeleri, okuma-yazma bilmeyenlere eğitim imkanları sağlanacaktır.

Geleceğin bilgi toplumunu yakalamak için genç nüfusumuzun bilim ve teknolojiye çok daha fazla ilgi duymasının sağlayacak, gençlerim bilime, bilim adamı, araştırmacı olma özendirilecek önlemleri almaya, bunların şartlar yaratmaya hız verilecektir.

Gençlerimizin ve yetişkinlerimizin çağdaş yöntemlerle bilimsel araştırmalarda bulunmaları ve araştırma verilerini değerlendirmelerine olan sağlamak üzere kamu ve özel kurum kuruluşların Bilim Merkezleri kurumları özendirilecektir.

Özürülülerin eğitim ve öğrenim olanaklarının çağdaş ülkeler düzeyine çıkarılması amacı gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Özürülülerle ilgili yasalarda mevcut düzenlemelere işlerlik kazandırılacak, özürülüler mesleki eğitim verecek merkezlerin kurulması sağlanacaktır. Böylece bu vatandaşlarımızı yaşamlarının kolaylaştırılması, günlük ekonomik ve sosyal yaşama aktif katılmalarının sağlanması zemin hazırlanacaktır.

Eğitimin her kademesinde öğretmen açığının kapatılması ve öğretmenlik mesleğinin özendirilmesi için önlemler alınacaktır.

Üniversitelerde öğretim kalitesinin uluslararası standarda ulaştırılması, öğretim açıklarının süratle kapatılması ve üniversitelerin kaynak ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınacaktır.

Üniversitelerin ve araştırma-geliştirme kurumlarının, uluslararası ve ulusal düzeyde kaynaklarına elektronik ortamda ve erişimlerini sağlayacak; bir yandan öğretimle araştırmanın bütünleşmesini bir yandan da araştırmayı destekleyecek Ulusal Akademik Bilgi Merkezi'nin hızla tamamlanabilmesi için her türlü destek sağlanacaktır.

Çağdaş eğitim ve iletişim teknolojisi etkili biçimde değerlendirilerek açık öğretimde kalitenin yükseltilmesi sağlanacaktır. Açık öğretimle öğretim arasında işlevsel bağlantı kurulacaktır.

YÖK üniversiteler arası eşgüdüm haline getirilecek, üniversiteler tam özerk kavuşturulacak, öğrencilerin üniversite yönetimlerinde temsiline olanak sağlanacaktır.

Üniversiteler ile sanayi işbirliğinin geliştirilmesi özendirilecektir.

Üniversitelerin kendi yarattıkları mal kaynaklarını kullanmaları kolaylaştırılacaktır.

Eğitimin her kademesinde yurt olanaklarını artırılmasına özen gösterilecektir (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Ellialtıncı Hükümetin Eğitim Politikası

(IV. Ecevit Hükümeti, 11.01.1999- 28.05.1999)

Ellialtıncı hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Eğitim yatırımları, halkımızın da büyük katkılarıyla hızlandırılacaktır. Güneydoğu ve Doğu bölgelerimizdeki öğretmen açığının kapatılması için 55. Hükümet döneminde gösterilen çabalar kararlılıkla sürdürülecektir.

Sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamaları alanında bir buçuk yılda büyük mesafe alınmıştır.

Bu süre içinde, yalnız ilköğretimde değil, eğitimle ilgili birikmiş birçok sorunun çözümü yolunda da çok önemli gelişmeler sağlanmıştır.

Hükümetimiz bu gelişmeleri kesin kararlılıkla sürdürecektir. Okul yapımı yatırımları, o arada, özellikle, başlanış bulunan yatılı ilköğretim bölge okulları ile pansiyonlu ilköğretim okullarının tamamlanması çalışmaları hızlandırılacaktır.

Özürülü yurttaşlarımızın ve yetişkinlerin eğitimine büyük önem verilecektir. Sağlıklı hizmetlerinin yurdumuzda dengeli dağılımına, verimliliği arttırmaya ve bu

hizmetlerden dar gelirli yurttaşlarımızın adaletili biçimde yararlanabilmelerine gereken özen gösterilecektir.

Dar gelirli aile çocukların eğitim giderlerine Devlet katkısını artırma yolundaki uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.

Çalışan çocukların sağlıklarının ve haklarının korunmasına ve eğitimlerinin sürdürülmesine özen gösterilecektir (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Elliyedinci Hükümetin Eğitim Politikası

(V. Ecevit Hükümeti, 28.05.1999-)

Elliyedinci hükümetin eğitim politikası şu şekilde ifade edilmektedir:

Eğitime ve gençliğe yatırım, ülkenin geleceğine yapılan yatırımdır. Türkiye eğitimle ilgili atılımlarını ve yatırımlarını kararlılıkla sürdürecektir.

Sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulanmasına devam edilecektir. Türkiye'yi bilgi çağına hazırlamaya yönelik olarak zorunlu eğitim süresinin artırılması imkanları araştırılacaktır.

Üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların erken belirlenmesine ve özel ilgi görmelerine çalışılacaktır.

Okul öncesi eğitim olanaklarının tüm çocuklara ulaştırılması için çaba gösterilecektir.

Kaynaştırmalı eğitimden yararlanamayan engelli çocuklarımıza yönelik temel eğitim kurumlarının sayısı süratle arttırılacaktır.

Engelli gençlerimizin de üretken beceri kazanabilmeleri için mesleki-teknik eğitim olanaklarının bu gençlere de ulaşmasına özel bir önem verilecektir.

Ülkemizin gereksinim duyduğu nitelikli ve rekabet gücünü artıran işgücünün yetiştirilmesi amacıyla, üniversite eğitimi ve mesleki-teknik eğitim yeniden değerlendirilecektir.

Mesleki ve teknik eğitim özendirilecektir. Lise düzeyinde mesleki-teknik eğitim alanların, kendi branşlarında üniversite ön lisans programlarına sınavsız girebilmeleri için gereken düzenlemeler yapılacaktır.

Üniversite sınavlarının tümüyle kaldırılabilmesi için öğretim üyesi açığının kapatılması için öğretim üyesi açığının kapatılması dahil gerekli çalışmalar sürdürülecektir. Bu bağlamda, açık yüksek öğretimle örgün üniversiteler arasında işlevsel bağlantı kurularak ve çağdaş bilgi ve eğitim teknoloji yaygınlaştırılarak açık öğretimin niteliği en yüksek düzeye ulaştırılacaktır.

YÖK üniversiteler arası eşgüdüm kurumu haline getirilecek, üniversiteler çağdaş anlamda özerk bir yapıya kavuşturulacak, öğrencilerin de üniversite yönetimlerinde temsil edilmesine imkan verici düzenlemeler yapılacaktır.

Özel okullarda adaletili bir ücret düzeninin kurulmasına çalışılacaktır.

Eğitim kurumlarında ideolojik kutuplaşma ve çatışmalara fırsat verilmeyecektir.

İlk, orta ve yüksek öğretimde, çağdaş iletişim ve bilgi teknolojileri en geniş ölçüde değerlendirilerek ve öğrenci yurtları hızla yaygınlaştırılarak, eğitimde olanak eşitliği sağlanacaktır.

Yetişkinlerin her alanda öğrenimlerini geliştirilmeleri ve üretim becerilerini arttırabilmeleri için gerekli olanaklar sağlanacaktır.

İlköğretim beşinci sınıfını tamamlayan öğrencilerin, kanuni temsilcilerinin talep etmesi durumunda, Diyanet İşleri Bakanlığınca yaz tatilinde açılan ve Milli Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetimine tabi olan Kur'an kurslarına devam edebilmelerine imkan verici bir düzenlemelerine imkan verici bir düzenleme yapılacaktır (<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>).

Araştırmanın bu kısmında Hükümet Programlarındaki örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutlarındaki eğitim politikaları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Görüldüğü gibi, 1960'dan günümüze kurulmuş olan hükümetlerin programları genel ve evrensel ilkeler bakımından birbirleriyle benzerlikler taşımaktadır; ancak uygulamalarda farklılaşmalar olduğu görülmektedir.

Hükümetlerin programlarında ifade ettikleri eğitim politikalarının neler olduğu ve sahip olunan politikaların niteliği özetle şu şekilde değerlendirilebilir:

Başbakanlığını İsmet İnönü'nün yaptığı 26. Hükümet programında; her konuda yetkin ve yeterli sayıda öğretmen yetiştirme, temel politikalardan biri olarak görülmektedir. Orta ve yüksek öğretim kurumlarında "iyi insan" yetiştirme politikasının ilk düşünceleri de bu hükümet programında söz konusu edilmiştir. Diğer taraftan, Devlet Planlama Teşkilatı'nın gerekli gördüğü sektörlerin gereksinimlerinin dikkate alınması üzerinde durulmakta ve teknik öğretim ve mesleki öğretimin Türkiye'nin kalkınmasında önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, Aydın (1997, s.64)'ın da belirlediği gibi, "...halk eğitimine önem verileceğinden..." sözedilmektedir.

Bir önceki hükümet programıyla benzerlikler gösteren 27. Hükümetin programındaki eğitim politikaları olarak; bireyleri, milletimize ve insanlığa yararlı iyi ve verimli yurttaşlar haline getirmek konusu yine vurgulanmaktadır. Diğer taraftan, öğretmenlik mesleğini cazip kılacak önlemlerin alınmasının zorunluluğuna inanıldığı belirtilerek, öğretmen topluluğunu maddi ve manevi huzur olanaklarına kavuşturmak hedefi öngörülmektedir. Ayrıca, orta ve yüksek düzeydeki genel ve mesleki öğretim kurumlarımızın açılmasında, Devlet Planlama Teşkilatı'nca belirtilen sektörlerin gereksinimlerinin dikkate alınması, böylece genel ve mesleki öğretim arasında ülke gereksinimlerini karşılayacak bir dengenin kurulması yönünde politikalar oluşturduğu görülmektedir.

Yirmisekizinci Hükümetin eğitim politikası olarak, kültürel ve sosyal kalkınmanın olduğu kadar iktisâdi kalkınmanın da hem ortamı, hem de aracı olarak milli eğitime öncelik tanınması gerektiği öne çıkmaktadır. Kalkınma Planı'nın gerektirdiği sayı ve nitelikte personeli yetiştirme ve özellikle mesleki ve teknik öğretim kurumlarının kalitesinin iyileştirilmesi de vurgulanan konular arasında sayılabilir.

Ayrıca, yükseköğretimin geliştirilmesi ve öğretmen topluluğunun maddi ve manevi huzur olanaklarına kavuşturulması da yeniden vurgulanan politikalar olarak görülebilir.

Başbakanlığı'nı Ürgüplü'nün yaptığı sekiz aylık 29. Hükümet programında; milli eğitim hizmetlerinin temel unsuru olan öğretmeni; bu hizmete layık yeterlik, kalite ve sayıda yetiştirmek için gerekli tüm olanakların aranacağından sözedilmektedir. Ayrıca, mesleki ve teknik öğretimin ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasındaki temel eğitim politikası olduğu vurgulanmakta ve gençliği milliyetçi bir ruh içinde yetiştirmek konusunun. hükümet programında yer aldığı görülmektedir.

Otuzuncu Hükümet programında; İlköğretim kadrosuna yeter sayıda öğretmen yetiştirilmesi için gereken önlemlerin alınacağı; öğretmenlerin maddi ve manevi gereksinimlerinin yakından takip edileceği ve ortaöğretimin öğretmen gereksinimini karşılayabilmek için yetişmiş elemanların meslekte kalmasını sağlayacak her türlü önlemin alınacağı yönünde politikalar oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca, üniversite ve yüksek öğretim kurumlarında çalışan öğretim üyelerine her bakımdan destek olma yönünde görevler belirlenmiştir (Aydın, 1997, 67).

Milli Eğitim Bakanlığı 30. Hükümet döneminde; yayınladığı genelgeyle, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 1968 yılı İcra Planında yer alan halk eğitimi programını ve halkı okur yazar durumuna getirme hedefini, gerçekleştirmeye yönelik olarak; il ve ilçelerde halk eğitimlerinin planlanmasını ve yürütülmesini

sağlamak üzere “Planlama ve İşbirliği Kurulları”nın kurulup faaliyete geçirilmesini tebliğ etmiştir (MEB, 1968d).

Ayrıca, öğretim programlarının okullarda uygulanması sırasında milli birlik ve beraberlik amaçlarına daha iyi hizmet edecek şekilde ders işlenmesi de öğretmenlerden beklenen bir olgu olarak ifade edilmektedir (MEB, 1968e). Diğer taraftan, İkinci Beş Yıllık Kalkınma planında; 1973 yılına kadar ilkokul çağındaki bütün çocukların okula kavuşturulacağı kararı alındığından; mevcut kaynaklarla, eğitimin niteliğini düşürmeden bu hedefe ulaşabilmek için; ilkokul yapım ve donatımlarında halk katılışlarından azami derecede faydalanılması ve emanet usulünün uygulanması yoluna gidileceği de, ilgili hükümetin bir eğitim politikası olarak ifade edilebilir (MEB, 1968b).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1969 bütçesi dolayısıyla 30. Hükümet döneminde Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem, T.B.M.M.'nde yaptığı konuşmada şunları belirtmiştir:

Milli eğitimi, mevcudiyetimizin en güvenilir dayanağı; hürriyet rejiminin, demokratik düzenin en sağlam vasıtası; sosyal, ekonomik, kültürel kalkınmamızın en verimli kaynağı olarak kabul etmekteyiz. Eğitim hizmetlerini eşit şartlar içinde, daha geniş imkanlarla yurdun her köşesine ulaştırmanın çalışmaları içindeyiz. Her Türk vatandaşına eğitimin her kademesinden faydalanma imkanı hazırlamak, onları bilgili, kültürlü, iyi ahlaklı, vatansever, demokratik düzen içinde millet bütünlüğü şuuruna erişmiş kimseler olarak yetiştirmek yolundayız. Eğitim ve öğretim kademelerini gerek kapasite ve gerek kalite bakımından birbirini destekleyici ve tamamlayıcı olacak şekilde düzenlemekteyiz. Yeni yetişen nesillerin, kabiliyet ve istidatları yönünde ve ölçüsünde eğitimin her kademesinde n yaralanmasını mutlaka mümkün kılacağız (MEB, 1968e).

Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem, Kız Teknik Öğretmen Okulu 1968-1969 Öğretim Yılı açış konuşmasında ise öğretmenleri yetiştirmenin önemi konusunda şunları belirtmiştir:

Sosyal, kültürel ve ekonomik yönden devamlı bir gelişme içinde bulunan toplumumuzda, kalkınmamızın yaratıcı gücü Milli Eğitimimizdir... eğitim alanında yapılan yatırımlar ve cari harcamalar, yıllık bütçenin %17 si gibi yüksek bir oranı teşkil etmektedir. Ancak, eğitim hizmetlerine ayrılan bu maddi kaynağın yanısıra, Türk Milli Eğitimini istediğimiz hedefe ulaştıracak esas unsur manevi kaynağımız olan Türk Öğretmeni'dir. Çocuklarımız herşeyden önce Türk olma'nın şeref ve heyecanını duyuracak, onları Milli şuur etrafında toplayacak, birlik ve beraberlik aşkıyla verecek, memleket ve millet sevgisini aşılacak, öğretmenleri yetiştirmek, Türk Milli Eğitimi'nin birinci sorunudur (MEB, 1968a).

Diğer taraftan yine 30. Hükümet döneminde “Talim Sicillerinin Kaldırılmasına İlişkin Genelge” (MEB, 1968f) ile her yıl bütün öğretmenler tarafından doldurulan ve öğretmenlerin, müfredat programları, yönetmelikler, ders kitapları ve bunların dışındaki öğretim ve eğitim konuları hakkındaki görüşlerinin yer aldığı (B) Talim Sicilleri yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece, Bakanlık gerekli görülen durumlarda konulara uygun yöntemlerle öğretmenlerin düşünce ve görüşlerine başvuracağını ifade etse de, öğretmenlerin, sözü edilen konularda katılım haklarını “gerekli görülen hallerle” kısıtlamış ve uygulamada ise büsbütün ortadan kaldırmış görünmektedir.

Otuzbirinci Hükümet programına bakıldığında; öğretmen yetiştiren kuruluşların her bakımdan geliştirilmesine ve öğretmenlerin meslekleri içinde ilerlemelerine ve öğretmenliği cazip hale getirecek önlemlerin alınmasına yönelik politikaların yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, eğitimcilerin sosyal ve ekonomik güvenliklerini sağlamak üzere “Milli Eğitim Mensupları Yardımlaşma Kurumu”nun kurulacağından da sözedilmiştir. Ayrıca, 31. Hükümet döneminde yayınlanan Başbakanlık emrinde II. Beş Yıllık Kalkınma Planı devresinde yıllık icra programlarına göre yapılması gereken işlerin zamanında ve eksiksiz yapılması için bir hizmet bütünlüğü anlayışı içinde olunması ve bürokratik zaman aşımının olabildiğince engellenmesi istenmektedir (MEB, 1970e).

Otuzikinci Hükümet döneminin Başbakanı Süleyman Demirel, “Türk Eğitim Sisteminin sadece devlet hizmetlisi yetiştiren bir sistem olmaktan çıkması...” gerektiğini söyleyerek eğitim politikasının yönünü de çizmiştir (MEB, 1970b). Ayrıca, 32. Hükümetin Başbakanı; VIII. Milli Eğitim Şurası’nı açış konuşmasında eğitim politikasının ana çizgisini şöyle ifade etmektedir: “...eğitim sistemimiz milli şuuru, normal değerleri, manevi değerleri, kıymet ölçülerini, bir milleti millet yapan ölçüleri, mutlak manada çocuklarımıza, vatandaşlarımıza vermelidir” (MEB, 1970a).

Otuzikinci Hükümet döneminde, “Eğitim Odaları Yönetmeliği” yayınlanarak; halkın okuma gereksinimini karşılamak, okumasını teşvik etmek,

temel ve genel bilgisini kuvvetlendirmek, genel ve mahalli sanat ve kültür değerlerine karşı ilgilerini artırmak, kendisini yetiştirmesine olanak vermek, milli duygu ve güvenini beslemek ve köyün bu anlamdaki çalışmalarının merkezi olmak amacıyla, okulu bulunan ve Bakanlıkça uygun görülen köy ve bucaklarda, Eğitim Odası açılması yönünde bir “halk eğitimi” politikası uygulandığını söyleyebiliriz (MEB, 1970f). Otuzikinci Hükümet programında “herkes için eğitim, Milli Eğitim Politikamızın ana hedefi olacaktır” denilmektedir.

Bir reform hükümeti olan 33. Hükümet Milli Eğitim Reform tasarısında; Atatürk’ün eğitimde birlik (Tevhid-i Tedrisat) ilkesine aykırı, bütün uygulamalara son verileceğini bildirmiştir. Ayrıca, din işlerinin yönetiminin siyasal ve kişisel çıkar hesaplarının üstünde tutulması ve laiklik esaslarına göre ele alınması vurgulanmaktadır. Buna bağlı olarak; İmam - Hatip Okulları orta öğretim sistemine uyacak biçimde düzenleneceği de önemli politik kararlardan biri sayılabilir.

Orta öğretimde VII. ve VIII. Milli Eğitim Şuralarında başlatılmış çalışmalar en kısa zamanda tamamlanarak uygulamaya konulacağı ve özellikle Teknik Öğretimin geliştirilmesine önem verileceği de bu hükümetin politikaları arasında gösterilebilir.

Sekiz yıllık okulların deneme olarak kurulmaları için gerekli hazırlıklara hemen başlanması da 33. Hükümetin reform planında yer almaktadır. Ayrıca, öğrenci artışını karşılayacak sayıda ve nitelikte Atatürk ülkesüne bağlı öğretim üyesi ve öğretmen yetiştirilmesi sağlanacağı; öğretim üyesi ve öğretmenlik mesleğinin daha çekici kılınması için çözüm bekleyen sorunların ele alınması gerekliliği üzerinde de durulmaktadır (Aydın, 1997, s.72).

Bir önceki hükümet programıyla hemen hemen aynı olan 34. Hükümet programında “Eğitim Reformu” (MEB, 1971a) planının sürdürülmesi kararlılığı görülmektedir. Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin tüm olarak uygulanması, Atatürk’ün eğitimde birlik ilkesine aykırı bütün uygulamalara son verilmesi, laik

devlet olmanın önemi ve İmam-Hatip okullarının ortaöğretim sistemine uyacak biçimde ıslah edilmesi ve diğerleri aynı politikalar olarak yer almaktadır. (1974a)

Öğretmen Okullarının kuruluşunun 125. yılı nedeniyle yaptığı konuşmada 35. Hükümet döneminin Milli Eğitim Bakanı Sabahattin Özbek; öğretmen yetiştirmede hedefin sadece sayı bakımından gereksinimi karşılamak olmadığı, öğretmenleri günün koşullarına uygun olarak daha iyi yetiştirmek gerektiği belirtmektedir (MEB, 1973c).

Milli Eğitim Bakanlığı, 35. Hükümet döneminde yayınladığı genelgeyle, okul dışı eğitimin taşıdığı büyük önem üzerinde durmakta ve toplum bütünlüğüne yönelik ve artan gereksinimlere anında cevap veren “Halk Eğitimi” program ve uygulamalarının daha çok yaygınlaşmakta olduğunu ve bunun, halk eğitimi hizmetinin diğer kuruluşlarca da ele alınması sonucunu ortaya çıkardığını ifade etmektedir (MEB, 1973b).

Sekiz ay süren 36. Hükümetin Milli Eğitim Politikası'nın; III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörülen hedeflere uygun olarak iktisadi ve sosyal kalkınmanın dayandığı insan gücü ve teknoloji gereksinimini karşılamaya yönelik olması üzerinde durmaktadır. Ayrıca, Cumhuriyete, insan hak ve hürriyetlerine, Türk Milliyetçiliğine demokratik, lâik, sosyal hukuk devleti anlayışına sahip, Atatürk inkılaplarının koruyucusu bir gençlik yetiştirmek amacı da Eğitim Politikasının temellerinden biri olarak görülmektedir.

Otuzyedinci Hükümet programında, Kalkınma Planı'nın eğitilmiş insan gücü hedeflerine ulaşabilme amacı ile ortaöğretimde özellikle teknik konulara yönelmeyi hızlandırıcı tedbirlerin uygulanması konusu ön plan çıkmaktadır.

Öğretmen Okullarının kuruluşunun 126. yılı nedeniyle yaptığı konuşmada 37. Hükümet döneminin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ; tüm kademelerdeki öğretmenlerin yüksek öğrenim görmelerinin gerekliliği, ilkokul öğretmenlerine yaz okulu, mektupla öğretim, televizyonla öğretim yoluyla

yükseköğretim olanakları yaratılması; öğretmenlerin özlük haklarıyla ilgili adaletli bir düzenleme getirilmesi konuları üzerinde durmaktadır (MEB, 1974a).

Yüksek öğrenim parasız olması konusu da 37. Hükümetin dikkate değer bir politik tutumu olarak görülebilir. Diğer taraftan 37. Hükümetin, yaygın eğitim konusuna da önem verdiği görülmektedir. Eğitim kurumlarının gereksinim duyduğu ve olanaklar ölçüsünde yaygın eğitim faaliyetlerine girmeleri öngörülmektedir.

Dört ay süren 38.Hükümetin eğitim politikası da mesleki ve teknik öğretime ağırlık verilmesi üzerinde durmakta, Atatürkçü bir gençliğin yetiştirilmesini öngörmekte ve öğretmenlerin maddi ve manevi sorunlarını çözmek gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, ortaöğretimdeki öğretmen açığını kapamak için başlatılan mektupla öğretim yoluyla öğretmen yetiştirmenin önemi vurgulanmaktadır. Diğer taraftan, 38. Hükümet programında öğretimin her kademesinde fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanmasına önem verildiği de belirtilmiştir. Bütün üniversitelerin özerk hale getirilmesi yönünde oluşturulan politikanın da dikkate değer olduğu söylenebilir.

Otuzdokuzuncu Hükümet programında; öğretmenlerin meslek içinde yetişmelerini ve ilerlemelerini sağlayacak koşulları yaratmak için özellikle çaba gösterileceği belirtilmektedir.

Ayrıca, 39. Hükümet döneminde Milli Eğitim Bakanı “yüksek öğretim seferberliği” başlattığını açıklıyor ve Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu (YAYKUR)’nun kaliteli bir yüksek öğretim sağlamak için kurulduğunu ifade ediyordu (MEB, 1975c).

Aynı hükümet programında, kalkınmaya ve üretime katkısı olan mesleki ve teknik öğretime önem verileceği ve mesleki ve teknik liselerin artırılması yoluna gidileceği de belirtilmektedir. Diğer taraftan, halk eğitiminin, yol gösterici, araştırmacı, milletimizin bölünmezliği prensibini ve milli ve manevi değerlerimizi güçlendirici ve üretime dönük bir şekilde teşkilatlandırılmasına önem verileceği de, 39. Hükümet programında yer almaktadır.

Toplumun öğrenci olaylarıyla çalkantı halinde olduğu bir döneme tekabül eden 40. Hükümet, öncelikle can güvenliği sağlanmış bir eğitim sistemini öngörerek eğitim politikası konusunda şunları ifade etmektedir: Özgürlükçü demokrasiyi güçlendirme, Atatürk ilkelerini ve milliyetçiliğini koruma, Milli birliği güçlendirme ve eğitimde olanak eşitliği, yaygınlık, süreklilik ve birlik sağlanması.

Ayrıca, okur-yazarlık sorununu, eğitim görmüş yurttaşların da gönüllü katkısıyla kısa sürede çözmek için gerekli çabanın gösterileceği belirtilmektedir. Diğer taraftan, 40. Hükümet programında; öğretmenlerin manevi ve maddi huzur içinde çalışabilmeleri güvence altına alınacak ve kendilerini sürekli yenileyebilmeleri kolaylaştırılacak, şeklinde bir politika da sözkonusudur (Aydın, 1997, s.168).

Kırkbirinci Hükümet programında; öğretmenlerin özlük ve sosyal hakları ile ilgili kanunların çıkarılması yönünde çalışmalar yapılacağı ifade edilmektedir (Aydın, 1997, s.168). Bunun yanı sıra 41. Hükümet programında eğitimin milliliği üzerinde önemle durulmakta ve halk eğitimi konusunda radyo ve tv. kullanımının önemi belirtilmektedir.

Ayrıca, İmam-hatip lisesi ve diğer meslek lisesi mezunlarının, üniversite ve yüksekokullara giriş sınavlarında, diğer lise mezunları ile aynı koşullara tabi tutulması ve İmam-Hatip liselerinin ilkokullara dayalı olması ve sayılarının ve kontenjanlarının artırılması şeklindeki politikaların altını çizmek yerinde olacaktır. Hükümet; programında, eğitimde olanak ve fırsat eşitliğinin sağlanacağını ve mesleki ve teknik öğretime önem verileceğini de belirtmektedir. Diğer taraftan, öğretmenlerin, bütün gereksinimlerini ve sıkıntılarını gidermek bir hedef olarak belirlenmiştir.

Kırkikinci Hükümet programı, 40. Hükümet programındaki “öğretim kurumlarında can güvenliğinin sağlanması” gibi benzeri ifadelerle başlamaktadır. Programda; “öğretmenlerin manevi ve maddi huzur içinde çalışabilmeleri güvence

altına alınacak ve kendilerini sürekli yenileyebilmeleri kolaylaştırılacak” şeklindeki 40. hükümet politikasının aynı şekilde yer aldığı görülmektedir (Aydın, 1997, s.168).

Ayrıca, 42. Hükümet programında, Planlı gelişme gereklerine göre eğitilmiş insan gücü yetiştirilmesi, orta öğretimde başlanarak, yönlendirici ve özendirici yöntemlerle düzenlenmesi öngörülmektedir. Ayrıca, bütün yükseköğrenim kurumlarında demokratik yönetimle birlikte öğrenim ve öğretim özgürlüğünün sağlanması da bir diğer eğitim politikası sayılabilir.

Başbakan Demirel, 43. Hükümet programında IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın değiştirilerek, ülkenin gereksinimlerine uygun yeni bir plan yapılacağından söz etmektedir. Ayrıca, Türk öğretmenin, başta mesken olmak üzere, sosyal gereksinimlerinin karşılanması konusunun yeniden vurgulanmakta; özerk yüksek öğretim kurumu ve kuruluşlarının, öğrencilerini Devletimize, insan haklarına dayalı demokratik rejime, milli hayat felsefemize uygun olarak yetiştirme sorumluluğu içinde olmaları gerektiği ifade edilmektedir.

Diğer taraftan 43. Hükümet programında, eğitimin milliliği üzerinde özellikle durularak öğretmenlerin, Cumhuriyet okullarında, Türk çocuklarını milliyetçi bir ruh ve düşünce ile yetiştirecekleri vurgulanmaktadır. Ayrıca, Türk öğretmenin, başta mesken olmak üzere, sosyal gereksinimleri karşılanarak çocuklarına eğitim ve görgülerini artırıcı olanakların sağlanacağından sözedilmektedir (Aydın, 1997, s.81).

Kırkdördüncü Hükümet programında, öğretmen ve yöneticilerin politikadan tümü ile arındırılması konusunda her türlü yasal ve idari düzenlemenin yapılacağı öngörülmektedir (Aydın, 1997, s.168). Dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren (MEB, 1983a)'in eğitimle ilgili çeşitli direktiflerinden biri “Türk Milleti'nin okuma yazma nispetini yüzde 90'ların üzerine çıkarmaya mecburuz” şeklindedir.

Ayrıca, belirtmek gerekir ki 31. Hükümetten (II.Demirel Hükümeti) 44.Hükümete (Ulus Hükümeti) kadar geçen on yıllık zaman sürecinde hükümetlerin çok sık değişmesi nedeniyle, ileriye dönük, kapsamlı önlemler

alınmamış, hep aynı ya da benzeri eğitim politikaları gündemde kalmıştır (Duman, 1991, s.111).

Genel olarak bakıldığında 45. Hükümet programında; öğretmenlerin meselelerine büyük önem verildiği ifadesi yer almaktadır. Ayrıca programda, yaygın eğitimle ilgili politikaların ağırlıklı olarak bulunduğu da söylenebilir (Aydın, 1997, s.168). Halk eğitimine devamlılık kazandırmak için, okul dışı eğitim ve kültür faaliyetlerinin geliştirilmesi konusunun da bir eğitim politikası olarak 45. Hükümet programında yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte, eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanması ile örgün eğitim içindeki gençlerin Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, milli ve ahlaki değerleri benimsemiş birer insan olarak yetiştirilmesi hedefi de 45. Hükümetin eğitim politikaları arasında sayılabilir.

Bir önceki hükümetin devamı niteliğinde olan 46. Hükümet'in programında da benzer eğitim politikalarının yinlendiği görülmektedir. Mesleki teknik eğitime ağırlık verilmesi üzerinde durulduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca öğretmenlerin meslek içi eğitimlerine önem verilerek devamlı gelişmelerinin sağlanmasının konu edildiği de görülmektedir (Aydın, 1997, s.168). Ayrıca belirtmek gerekir ki; Dilaver (1994, s.174)'in "Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Şartları" başlıklı araştırmasının sonuçlarından biri de "öğretmenlerin hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yetersizliği" şeklinde ortaya çıkmıştır.

Kırkyedinci Hükümet programında; toplumun ve eğitimin temel taşının öğretmen olduğu vurgulanarak, bu mesleğin cazip hale getirilmesi yönündeki çalışmaların sürdürüleceği ifade edilmektedir. Eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanması esası, 47. Hükümet programında yine yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanı Avni Akyol (1990), 47. Hükümet döneminde TÜSİAD'ın "Türkiye'de Eğitim" raporuna cevaben yayınladığı "Laiklik ve Din Öğretimi" adlı broşürde, İmam-hatip okullarının eleştirilebilecek tek yönünün öğretim programları olabileceğini belirtmektedir.

Uzmanlaşmaya yönelik ve uygulamalı eğitim ve öğretime ağırlık verilmesinin gerekliliğinin de belirtildiği 47. Hükümet programında orta öğretimden, yüksek okul ve üniversiteye kadar esnek ve yönlendirilmiş bir insan gücü planlamasına ağırlık verileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca, öğretmenlerin meslek içi eğitime önem verilerek, devamlı gelişmeleri sağlanması konusu ile İlk ve orta öğretimde ikili öğretimin kaldırılması da önemli politikalardan sayılabilir. Diğer yandan, YÖK Kanunu günün şartlarına göre değiştirileceği vurgulanmakta ve 3308 sayılı Kanunla kurumsal bir yapıya kavuşturulan çıraklık ve meslek eğitiminin geliştirilerek yaygınlaştırılmasına devam edileceği belirtilmektedir.

Belirtilmektedir. Ayrıca, Üniversitelerde bilimsel ve sosyal alanlarda

Başbakanlığını Mesut Yılmaz'ın yaptığı 48. Hükümet programında; Milli eğitim politikasının Türkiye için, en önemli ve öncelikli bir devlet politikası olduğunun altı çizilmektedir. Buna bağlı olarak, milli kültürün, her derece ve türdeki örgün, yaygın, sürekli ve hayat boyu eğitim kurumlarında ve uygulamalarında daha yoğun bir şekilde verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, 48. Hükümet programında, öğretmenler ile öğretim elemanlarının toplumda layık olduğu statüye kavuşturulmalarının gerektirdiği yönde önlemler ve sağlanan olanaklar temel alınarak bugünün gereksinimlerine uygun düzeye ulaştırılması yönünde bir politikanın ifade edildiği görülmektedir (Aydın, 1997, s.169). Zorunlu eğitimin 2000 yılına kadar sekiz yıl; 2000 yılından sonrası için de 10 yıl olmasını sağlayacak kanuni düzenlemenin yapılacağı belirtilerek, eğitimdeki sayısal gelişmeler yanında, eğitimin nitelik ve kalitesinin yükseltilmesinin temel hedeflerden biri olacağı vurgulanmaktadır.

Belirtilmektedir. Ayrıca, Üniversitelerde bilimsel ve sosyal alanlarda

Öncelikle belirtilmesi gereken, 49. Hükümet programında; laik, evrensel, cumhuriyetçi, milli kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikasının esas olduğudur.

Bunun yanı sıra; öğretmenlerin sendika kurması için gerekli Anayasal değişikliklerin yapılacağı ve eğitimin önündeki sorunların çözümünde, uygulayıcılar olarak öğretmenlerimizin de katkısının sağlanacağı, 49. Hükümet programında vurgulanmıştır (Aydın, 1997, s.169).

Ortaöğretimin sadeleştirilerek, birlik sağlanacağı, köklü bir üniversite reformunun gerçekleştirileceği, YÖK sisteminin kaldırılacağı ve üniversitenin özerk olacağı da 49. Hükümet programında eğitim politikaları olarak yer almaktadır.

Eğitim politikası açısından 50. Hükümetin programında yeni bir yaklaşım getirilmediği görülmektedir. Laik, evrensel, cumhuriyetçi, milli kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı bir eğitim politikası, esas olarak kabul edilmekte ve eğitimde kaliteye, çağdaşlığa ve fırsat eşitliğine önem verileceği belirtilmektedir. Ayrıca, Üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik tanınması çabalarının sürdürüleceği de vurgulanmaktadır.

Ellibirinci Hükümet programında eğitimde özel sektörün önemi belirtilerek, sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin gerçekleştirilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin süratle tamamlanacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, mesleki ve teknik eğitimde aksaklıkların giderilmesi yönünde politikalar üretileceği de söz konusu edilmiştir.

Bir geçiş hükümeti niteliğindeki 52.Hükümet programı çok kısa tutulmuş ve mevcut uygulamaların devam edileceği öngörülmüştür.

Ellüçüncü Hükümetin eğitim politikası olarak; eğitimde; Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlılık, milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş olma bir kez daha vurgulanmaktadır. Ayrıca, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması ve yüksek öğretim yeniden düzenlenmesi konularının da dikkate değer olduğu söylenebilir.

Ayrıca, yaygın eğitimdeki bireylerin üretime yönelmeleri için yeniden düzenlenmesi gerekliliğinden söz edilmektedir.

Ellidördüncü Hükümet programında benzer politikaların vurgulandığı görülmektedir. Sözelimi, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması ve YÖK'ün yeniden düzenlenmesi konusundaki politikalar yinelenmektedir.

Ayrıca, yaygın eğitimde, özellikle kadınların meslek edinmeleri ve el becerilerini geliştirerek üretime yönelmeleri için yeniden düzenleme yapılacağı vurgulanmaktadır.

Öğretmen yetiştirmeyle ilgili olarak belirtilmesi gereken bir nokta, 54. Hükümet döneminde, öğretmenlik meslek bilgisi aranmadan lisans düzeyinde öğrenim görmüş herkesin öğretmen olarak atanması olgusudur (DPT, 2000, s.41).

Ellibeşinci Hükümet programında; eğitimin her kademesindeki öğretmen açığının kapatılması ve öğretmenlik mesleğinin özendirilmesi için önlemler alınacağından sözedilmektedir.

Ayrıca, 55. Hükümet programında; -1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ilke olarak benimsenmesine rağmen temel eğitim süresinin uzatılması konusunda somut adımların atıldığı söyleyebiliriz (Akarsu, 1997, ss.42-44).

Dört aylık bir dönemi kapsayan 56. Hükümet'in, önceki eğitim politikalarını sürdürdüğü görülmektedir.

Şu an sürmekte olan 57. Hükümet programında Türkiye'yi bilgi çağına hazırlamaya yönelik olarak zorunlu eğitim süresinin arttırılması olanaklarının araştırılacağı belirtilmekte ve mesleki- teknik eğitimin özendirileceği vurgulanmaktadır.

Genel olarak bakıldığında 1960'dan günümüze Hükümetlerin Milli Eğitim'e ilişkin politikalarında genel – evrensel ilkeler bakımından büyük benzerlikler sözkonusudur. Üstelik, Kalkınma Planları'na uygunluk ilke olarak esas alınmaktadır. Ancak, uygulamada plan hedeflerinin gerçekleştirilemediği görülmektedir. Çünkü, pekçok temel politikanın birbiri peşi sıra gelen

hükümetlerde yinelenmekte olduğu söylenebilir. Bu durum, eğitim sorunlarının çözülemediği sonucunu ortaya çıkarmakta ve Hükümet politikalarına “yinelemeler” olarak yansımaktadır. Hükümetlerin, eğitim politikalarını oluştururken genel anlamda; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılığı, öğretmen yetiştirmeyi, mesleki ve teknik eğitimin önemini ve halk eğitimini öne çıkardıkları görülmektedir.

Diğer taraftan, politik farklılıklara dayalı öznel kararların getirdiği uygulamaların eğitim sistemini bilimsellikten uzak bir konuma sürüklediğini de belirtmek gerekir.

Öğretmenlerin yetiştirilmesi siyasetçilerin görüşlerine koşut olarak sık sık değişmektedir. Sözgelimi, 1973-1974 öğretim yılında 60.500 kontenjanla Mektupla Öğretmen Yetiştirme girişimi ve 1978-1980 döneminde hızlandırılmış eğitimle iki üç ayda öğretmen yetiştirme politikalarının olduğu bilinmektedir (Adem, 1997, ss.188-195). Ayrıca, Askeri yönü ağırlıklı olan hükümet programlarında milli duygular ve Atatürk ilkeleri konusunun daha çok vurgulandığı görülmektedir (Adem, 1993b, ss.50-51).

Özellikle, 1980’li yıllar eğitim politikalarının saptanmasında, kamusal alanın etkisinin iyice azaldığı yıllar olarak görülmektedir. Kamusal baskı gücünün ve sivil toplum örgütlerinin eğitim politikalarını belirlemede dolaylı ve dolaysız bir etkisinin olmaması nedeniyle de, hükümetlerin uzun yıllar, istedikleri uygulamaları çoğu kez kanun hükmünde kararname çıkartarak gerçekleştirdikleri bilinmektedir. 1960’dan günümüze değin yürütme erkini elinde bulundurmuş çeşitli hükümetlerin programları incelendiğinde, hükümetlerin programlarındaki eğitim anlayışlarında genel-evrensel ilkeler ve “milli olma” bakımından büyük benzerlikler olduğu görülmektedir.

Hükümet programlarının incelenmesi sonucu, hükümet politikalarının genel olarak 23 konu üzerinde odaklandığı ortaya çıkmıştır. Bu konular Tablo 7’de yansıtılmıştır. Tablo 7’den anlaşılacağı gibi; “milli değerleri benimseyen”, “mesleki ve teknik yönden gelişmiş”, “Atatürk milliyetçiliğine, ilke ve inkılaplarına bağlı” bir insan tipi hemen hemen tüm hükümetlerin ortak politikası olarak ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, Aydın (1999, s.66)'ın da belirttiği gibi; “1960’dan günümüze kadar kurulan hükümetlerin birçoğunun öğretmenlerin ekonomik yetersizliğini programlarında dile getirdiğini ve öğretmenlere ekonomik durumlarının düzeltileceğine dair sözler verdiğini...” söyleyebiliriz.

TABLO 7

BİNDOKUZÜZALTMIS'TAN GÜNÜMÜZE HÜKÜMET PROGRAMLARINDA EĞİTİM POLİTİKALARIYLA İLGİLİ KONULARIN DAĞILIMI

	Hükümetlerin Programlarında Eğitim Politikalarıyla İlgili Konular	Hükümetler
1	Öğretmen yetiştirme ve sorunları	26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 52, 55
2	Mesleki ve teknik eğitime önem	26, 27, 28, 31, 32, 33, 37, 39, 41, 45, 47, 48, 51, 53, 54, 55, 57
3	Atatürkçülük	28, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 53, 54, 55
4	Milli değerleri benimsemek	28,32, 37, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 51, 53, 54, 55
5	Yüksek öğretimde araştırmaya önem	26, 27, 30, 33, 37, 39, 40, 41, 42, 45, 47, 48, 49, 55
6	Eğitim ve öğretimde fırsat eşitliği	29, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 41, 45, 47, 48, 55
7	Üniversite reformu ve özerklik	30, 31, 35, 36, 38, 40, 49, 50, 53, 55, 57
8	Yaygın eğitimi geliştirme	26, 27, 30, 31, 32, 35, 37, 39, 40, 54, 57
9	Eğitim ve öğretimde olanak eşitliği	31, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 55, 57
10	Milli Eğitim’de yeni yapılanma	27, 31, 33, 35, 44, 48, 49, 53, 54
11	Halk eğitiminde Rad.- Tv. kullanımı	33, 35, 39, 41, 45, 47, 48, 50
12	Öğretimde özel kuruluşları teşvik	26, 27, 33, 45, 48, 51, 53, 54
13	Sekiz yıllık zorunlu eğitim	34,35, 48, 53, 54, 55, 56, 57
14	Laiklik ilkesinin önemi	33, 34, 36, 39, 48, 49, 50, 51
15	İnsangücü planlaması	32, 35, 36, 38, 40,42, 47, 49
16	Dini öğretime daha çok önem verme	41, 42, 48, 30, 39, 55, 57
17	Eğitim prog. ve teknolojisi geliştirme	31, 37, 47, 49, 50, 55
18	Okullaşma, okur-yazarlığı artırma	27, 30, 40, 42, 48, 56
19	Türkçe’nin doğru ve güzel kullanımı	31, 37, 39, 47, 48
20	Üstün ve özürlü çocukların eğitimi	48, 55, 56, 57
21	YÖK kanununu değiştirme	47, 48, 54
22	Parasız eğitimi esas alma	37, 49
23	Milli Eğitim Akademisi’nin kuruluşu	48

Türkiye’de 1960’dan günümüze dek kurulmuş olan 32 hükümetin programları incelendiğinde görülüyor ki; çoğu hükümetin programında; öğretmen yetiştirme, mesleki ve teknik öğretim, Atatürkçülük ve milli değerleri benimsetmek yönünde bir eğitim politikasının oluşturulması ağırlık kazanmaktadır.

Ayrıca, yüksek öğretimde araştırmaya yönelme, eğitim ve öğretimde fırsat eşitliği, üniversite reformu ve özerklik ile yaygın eğitimi geliştirme konularının da pek çok hükümet programında öne çıktığı söylenebilir.

Eğitim ve öğretimde olanak eşitliği ile Milli Eğitim Sistemi’nin yeniden yapılanması hükümetler tarafından benimsenen eğitim politikaları arasında sayılabilir.

Hükümet programlarında en az yer verilen konuların ise, “Milli Eğitim Akademisi’nin kuruluşunun tamamlanması”, “ikili öğretimin kaldırılması”, “parasız eğitimi esas alma”, “YÖK kanununu değiştirme” ve “üstün ve özürllü çocukların eğitimi” şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Türkiye'nin Milli Eğitim Sistemi'nin 1960'dan günümüze eğitim politikalarının betimlenmesine ve değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan bu araştırmada; genel amaca ulaşmak için yanıt aranan sorulara ilişkin elde edilen bulgular özetle şöyle ifade edilebilir:

Eğitim sistemimizin uzak ve genel hedeflerinin ve “nasıl bir insan ?” sorusunda ifadesini bulan ideal insan tipinin özelliklerinin 1960 ve 1982 Anayasalarında bulunduğunu söyleyebiliriz. Burada, insanımızın, “demokrasiye aşık”, “Türkiye Cumhuriyeti'nin ilelebet varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma azmi, vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi edilmiş”, eğitim hakkından “çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre yararlanmış, yüksek bir sorumluluk bilincinin biçimlendirdiği” dengeli ve sağlıklı bir karaktere sahip olması amaçlanmıştır (Ataünal, 1996, ss.33-58).

İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)'ndaki eğitim hükümlerinin örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutları bakımından değerlendirilmesi yapıldığında şu sonuçlara ulaşmak olası görünmektedir:

Okulöncesi Eğitimi İle İlgili kurumlarının gerçek ve tüzel kişilerle belediyeler, özel idareler ve Devlet tarafından açılabilmesine ilişkin hüküm, eğitim alt yapısında kamu ve devletin birlikte çalışması gerektiğini örtük olarak vurgulamaktadır.

İlköğretimin, öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için zorunlu, Devlet okullarında parasız olması hükmü de özelleştirme ve neo-liberal eğitim politikalarına hukuki bir açıklık kazandırmaktadır şeklinde değerlendirilebilir.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 11. maddesi Yaygın Eğitim ile ilgili genel bir tanım vermekte ve yaygın eğitim faaliyetlerinde devletin ve özel girişimciliğin etki alanına esneklik getirdiği görülmektedir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki; Milli Eğitim Bakanlığı 1970-1971 öğretim yılından itibaren, İlköğretmen Okullarının öğretim süresinin, kademeli olarak, ilkokul üzerine yedi yıla, ortaokul üzerine dört yıla çıkarılmasını kararlaştırmış durumdadır. Böylece, daha nitelikli sınıf öğretmenleri yetiştirme konusunda önemli bir adım atıldığını söyleyebiliriz. Fakat bu yeni yapılanmanın fazla uzun ömürlü olmadığını çünkü 1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu ile yine niteliği artırmak düşüncesiyle tüm öğretmenlerin yükseköğrenim görmesine karar verildiğini belirtmek doğru olacaktır. Bunun üzerine 1974-1975 öğretim yılında İlköğretmen Okulları'nın kapatılıp, onların yerine iki yıllık Eğitim Enstitüleri'nin kurulduğu görülmektedir (Öztürk, 1999, ss.283-310).

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK)'ndaki eğitim hükümlerinin örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutları bakımından değerlendirilmesi yapıldığında şu sonuçlara ulaşmak olası görünmektedir:

Milli Eğitim Temel Kanunu'ndaki eğitim anlayışı; milliyetçi bir karakter taşıyor ve devletin eğitim alanındaki tek otorite olma gücünü pekiştiriyor görünmektedir. Kanun'un, eğitim sisteminin merkeziyetçi yapısına uygun politikalar oluşturulmasına olanak verdiğini söyleyebiliriz. Laiklik ilkesinde belirtilen anlayış, devletin eğitim politikalarının belirlenmesinde dinsel karakterli insan modeline de sıcak baktığı görüntüsü vermektedir. Akarsu (1991, s.7)'nin da belirttiği gibi;

Formel gerçeklik ile yaşanan gerçeklik zaman zaman çakışmakla birlikte, çoğu kez kayıtlara geçen, resmi ağzlardan ifade edilen, yasallaşan gerçeklik öğrencilerin öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve velilerin yaşantılarının dışındadır. "Saklı öğretim programı" kavranunun sınırlarının çok ötesine taşan bu özellik, eğitim sisteminin hem Atatürk'ün yönlendirdiği toplumsal değişme yönünde ve hem de aynı zamanda ona karşı bir araç olarak kullanılmasına izin vermektedir.

Örgün eğitim sistemi açısından bakıldığında; İlkokul ve Ortaokulun "temel eğitim" halinde bütünleştirilmesi 1973'te çıkarılan yasa ile öngörülmüşken, bu bütünleşme 1997 yılında sağlanabilmiştir. Liselerde kredili ders geçme sistemi

1962, 1970 ve 1981'de karar altına alınmış, ancak bu yönde hiçbir alt yapı çalışması yapılmadan ve temel gerekleri hazırlanmadan uygulamaya sokulan sistemin iflas ettiği Milli Eğitim Bakanı tarafından 1995'te ifade edilmiştir. Temel eğitim; hayata ve iş alanlarına yönlendirme görevinin uzağında, liseye hazırlayıcı ve eleyici bir niteliktedir. Ayrıca, 1994 itibarıyla her 10 ortaokul mezunundan yalnızca üçü farklı bir alana yönelmekte diğer öğrenciler ise liseye devam etmektedir. Bu yapıyla temel eğitim üniversite önüne öğrenci yığın bir kaynak durumundadır (Evren, 1995, s.358).

Özellikle 1980'li yıllardan sonra, "özel kuruluşların eğitim ve öğretim hizmeti yapabilmesi" yaklaşımı artan bir yoğunlukla gerçeklik kazanmış görünmektedir.

Bunun nedeni olarak şunu belirtebiliriz ki; ulus temelli kalkınma anlayışının eğitime ilişkin bütünsel vurguları, 1980'li yıllarda değişmeye başlamış ve bu yıllarda kapitalizmin ulaştığı aşamaya bağlı olarak, dünya ölçeğinde rekabet halinde olan kapitalist firmalar ve bireyler açısından iş, eğitim ve sistematik bilginin üretildiği okullar önem kazanmıştır (Ercan, 1999, s.23).

Bunun dışında, sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasına, hükümet programlarında sürekli yer almasına rağmen 16.08.1997 tarih ve 4306 sayılı kanun ile geçilebilmiştir.

Milliyetçilik anlayışının ders kitaplarına yansıdığı bilinmektedir; diğer eğitim hedeflerinin ise büyük oranda tutmadığını söyleyebiliriz.

Yaygın eğitim açısından bakıldığında; Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 40. maddesi, yaygın eğitimin özel amacı olarak; Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun davranışları örgün eğitim sistemi dışındaki bireylere de kazandırmayı hükme bağlamış durumdadır.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmeleri, esas alınmıştır. Ancak genel anlamda bakıldığında Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmen yetiştirme konusunda uzun vadeli, tutarlı bir politika ve plana sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Politikalar, Milli Eğitim Bakanları'nın kişisel ve siyasal görüşlerine göre değişip durmuştur. Ayrıca Türkiye'de öğretmen yetiştirme genelde milli boyutta

yorumlanmakta; yerel, ve uluslararası boyutları ihmal edilmektedir (Coşkun, 1999, ss.71-75).

Milli Eğitim Temel Kanunu ile her dereceli okul öğretmenlerinin genel kültür, özel alan bilgisi ve meslek formasyonu bakımından dengeli biçimde yetiştirilmelerinin yasal bir esasa bağlanmış olması önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak, öğretmenlerin yetiştirilmesinde niceliksel artışa ve özel alan eğitimine önem verilmesine karşın genel kültür ve pedagojik formasyon niteliklerinin yetersiz kaldığı söylenebilir (Oğuzkan, 1984, ss.55-63).

Ayrıca belirtmek gerekir ki; öğretmen eğitimi, 20 Temmuz 1982 tarihine kadar hemen hemen her yönüyle MEB'nin direktiflerine ve kararlarına göre planlanıp yürütülürken, bu tarihte tümüyle üniversitelerin sorumluluğuna devredilmiş bulunmaktadır (Oğuzkan, 1984, ss.55-63).

Üniversiteler Kanunu (1750 SK)'ndaki eğitim hükümlerinin örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutları bakımından değerlendirilmesi yapıldığında şu sonuçlara ulaşmak olası görünmektedir:

Yükseköğretimin bir bütün olduğu yönünde yeni bir düzenlemenin getirildiği Üniversiteler Kanunu; üniversitelerin; örgün eğitime dönük ve dolaylı olarak da yaygın eğitime veri hazırlayan bir statüde olduklarını göstermektedir. Ancak, üniversitenin, öğrencilerini, milli tarih şuuruna sahip, vatanına, örf ve adetlerine bağlı, milliyetçi ve sağlam düşünceli, sağlam karakterli vatandaşlar olarak yetiştirmek, konusundaki görevinin gerçekte, daha alt eğitim kademelerine ilişkin olması gerektiğini belirtmek de yerinde olacaktır.

Yükseköğretim Kanunu (2547 SK)'ndaki eğitim hükümlerinin örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutları bakımından değerlendirilmesi yapıldığında şu sonuçlara ulaşmak olası görünmektedir:

Yükseköğretim Kanunu'na göre, genel olarak, Yükseköğretim kurumlarının geliştirilmesi; Milli Eğitim politikası ve kalkınma planları ilke ve hedefleri doğrultusunda ülke, çevre ve uygulama alanı gereksinimlerini karşılayacak ve örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim-öğretim de kapsayacak şekilde planlanır ve

gerçekleştirilir. Ayrıca, öğretim elemanlarının yurt içinde ve dışında yetiştirilmeleri ve görevlendirilmeleri sağlanır.

Yükseköğretim Kanunu'ndaki eğitim anlayışı, Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK) ile benzerlikler taşımakta, özellikle milliyetçilik anlayışının vurgulanmasıyla karakterize olmaktadır. Yükseköğretim kanununun 12 Eylül rejiminin bir ürünü olduğunu belirtmekte de yarar vardır. Kanun' da "yükseköğretimde imkan ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemler alınır" denmesine rağmen bu eşitliklerin gerçekte sağlanamadığına da tanık olmaktadır. Ercan (1999, ss.23-38)'ın da belirttiği gibi;

Dünya Bankası'nın eğitim politikasının belirlenmesinde önemli bir isim olan Paul Psacharopoulos, sürdürdüğü bir dizi çalışma sonucunda, devletin eğitime, özellikle orta ve yükseköğretime yaptığı harcamalardan, daha çok toplumun üst gelir grubunun yararlandığını ortaya koymuştur. Son zamanlarda ülkemizde de çok sık telaffuz edilen bu düşünceye göre; toplumun alt gelir kesimi özellikle orta ve daha çok yükseköğretimden yararlanamadığı için, orta ve yükseköğretime yapılan harcamalar devletin kaynaklarının sadece belirli bir kesimin yararına yönlendirilmesi sonucunda eşitsizliğin büyümesine neden olmaktadır.

Türkiye'de Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda eğitim politikaları yönünden alınan kararların örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutları bakımından değerlendirilmesi yapıldığında şu sonuçlara ulaşmak olası görünmektedir:

Kalkınma planlarında anahtar sözcüklerden biri "yeniden" kavramıdır. Her dönemde eğitim sisteminin yeniden ele alınması ve düzenlenmesi söyleminin, eğitim politikalarının uygulanmasındaki istikrarsızlığın bir göstergesi olduğunu ifade edebiliriz.

Türkiye'de 1960 sonrasında halk tarafından eğitimin önemi büyük ölçüde anlaşılmıştır. Böylece yurttaşların artan eğitim talepleri karşısında devlet etkisiz kalmıştır. Bunun için eğitimin niteliğinden ödün verme pahasına, fiziki büyüme gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Kalkınma plan hedeflerinin de dışında birçok küçük yerleşim yerlerinde ortaokullar, hatta liseler açılarak niteliksiz insanlar yetiştirilmiştir. Böyle bir tavrın gerisinde birtakım siyasal çıkarların da bulunduğunu unutmamak gerekir (Başar, 1999, s.464).

Dolayısıyla, Planlı dönem kalkınma planlarının eğitim politikalarında ağırlıklı olarak eğitimin niceliksel yönü üzerinde durulduğunu söyleyebiliriz. Eğitim sistemi içinde okullaşma oranları kalkınma planlarında ayrıntılı olarak yer almıştır. Buna karşılık eğitimin niteliksel yönüne ilişkin çalışmaların yetersizliği açıkça görünmektedir. Kalkınma Planlarında; eğitimde kalite, araştırmacı insan idealine ulaşma ve Türkiye'nin dünya bilimindeki yeri bakımından araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin ve buna bağlı istatistiki sonuçların hemen hemen olmadığını söyleyebiliriz.

Diğer taraftan, 1970'li yıllara gelindiğinde, ülkemiz için son derece önem taşıdığına inanılan teknik eğitimin ihmal edilemeyeceği gerçeği iyice anlaşılacak bu alana gereken önem verilmeye başlamıştır. Mesleki ve teknik okul sayısı 1961-62 öğretim yılında 664, öğrenci sayısı da 115810 iken, 1973-74 ders yılında okul sayısı 977'ye ve öğrenci sayısının da 285447'ye ulaştığı görülmektedir (Turan, 1992, s.129).

Okulöncesi eğitim, ilk kez V. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile planlanmaya başlamış ve 1988-1989 öğretim yılı hedefi, çağ nüfusunun % 10'u olarak belirlenmiştir. Hatta 1981 yılında toplanan X. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar gereğince hazırlanan uygulama planında okulöncesi eğitim öncelikleri belirlenmiştir; ancak beklenen gelişme sağlanamamıştır (Adem, 1995, ss.36-37).

Ayrıca belirtmek gerekir ki; 1960-1961 öğretim yılında zorunlu ve devlet okullarında parasız olan ilköğretimde okullaşma oranı % 69 idi. 1980-1981 öğretim yılında ise toplam nüfusun % 82.3'ü okullaştırılabildiği görülmektedir (Adem, 1985, s.93). Bu oran 1999 yılında % 97.6 'ya, 2000 yılında ise % 100'e ulaşmış görünmektedir.

Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda yaygın eğitim faaliyetlerinin özellikle teknoloji destekli olarak planlanmasına karşılık, hükümet uygulamalarındaki yetersizlikler nedeniyle, planlama kararlarının yeteri derecede uygulanmadığı söylenebilir.

Kalkınma Planları'nda görüldüğü gibi, ortaöğretimdeki öğretmen açığı problemi ve bunun giderilmesi yöntemleri de planlı kalkınma döneminin eğitim problemleri arasında bulunmaktadır. Üstelik bu sorunun günümüz kadar çözüme

kavuşturulamadığı, yine hükümet programları ve kalkınma planlarının incelenmesinden anlaşılmaktadır (Duman, 1991, s.108).

Öğretmen yetiştirme lisans ve staj olarak iki dönem şeklinde düşünülmektedir. Ancak, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre, öğretmen yetiştirme düzeninin lisans sonrası eğitimi ve meslek eğitimleri verilmek suretiyle yeniden yapılandırılması yönünde alınan karar, öğretmenlerin uzmanlaşması yönünden önemli görülebilir.

GSYİH (gayri safi yurt içi hasıla)'dan eğitim yatırımlarına ayrılan payın oranı, eğitime verilen önemi ve insan kaynaklarına yapılan harcamayı göstermesi, eğitim politikalarının oluşturulması ve eğitim uygulamalarının gerçekleştirilmesi bakımlarından önemli bir göstergedir (Fer, 2000, ss.97-109). Bu payın OECD ortalamasının sürekli altında olması ve hatta yüzde olarak OECD ülkeleri içinde en düşük düzeyde olması Türk Milli Eğitimi'nin durumunu göstermesi bakımından önemlidir.

Türkiye'de eğitim harcamalarının GSMH ve Konsolide Bütçe içindeki payının son yıllarda nisbi bir artış gösterdiği görülmektedir. Ancak harcama kalemleri incelendiğinde, bu artışın genellikle personel giderlerindeki artıştan kaynaklandığı görülmektedir. Yatırım harcamalarının yeterince artmaması ve özellikle yüksek öğrenimde eğitim talebinin ve öğrenci sayısının artmış olması; kişi başına eğitim harcamasını düşürmekte, dolayısıyla eğitim kalitesinde bozulmanın göstergesi olmaktadır (Mutlu, 1996, ss.165-166).

Türkiye'de eğitime ayrılan yatırım oranı 1980'den sonra bütçenin %7'lerine kadar gerilemiş durumdadır; bu oran eğitim kurumlarındaki finansman çöküntüsünün bir göstergesi olarak düşünülmektedir. Bu oran devletin eğitimdeki finansal rolünün azaldığını ve eğitimde özel sektör yatırımlarının ön plana geçtiğinin bir göstergesi olarak ele alınabilir (Eğit-Sen, 1993, ss.45-51).

Milli Eğitim politikalarının 1990'lardan sonraki durumuna ilişkin olarak, Beş Yıllık Kalkınma Planları ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın Projelerine baktığımızda ise belirlenen plan hedeflerinin büyük bölümünün tutturulmadığını ve alt yapısı yetersiz, dar kapsamlı uygulamaların olduğunu görmekteyiz.

Özellikle, VII. ve VIII. Beş Yıllık Planlar'ın "eğitim durumu" kısımlarında bu olumsuz tablo açıkça ortaya konulmaktadır.

Türkiye'de 1960 sonrası gerçekleştirilen Milli Eğitim Şuraları'nda eğitim politikaları yönünde alınan kararların örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutları bakımından değerlendirilmesi yapıldığında şu sonuçlara ulaşmak olası görünmektedir:

Milli Eğitim Şuraları'nda alınan kararların, eğitimin etkililiği için nasıl bir işleve sahip olduğunu değerlendirdiğimizde görülen o ki; Şuralar'da pek çok kararın sürekli tekrar edilmesi söz konusu olmuştur. Eğitimde yeniden yapılanma, yerel yönetimlerin eğitim kararlarına doğrudan katılımı, öğretmen sorunlarının çözümü, mesleki ve teknik eğitimde çağa uygun program geliştirme, yaygın eğitimin toplumsal dinamizmi sağlayacak şekilde iyileştirilmesi, üniversite özerkliği, eğitimde özelleştirme gibi pek çok konu sürekli ele alınmış görünmektedir. Bu durum, Şura kararlarının, hükümetlerin eğitim politikaları üzerinde çok fazla etkili olamadığı izlenimini vermektedir.

Gerek örgün eğitim gerekse yaygın eğitim boyutlarında, Milli Eğitim Şuraları'nda çoğu kez, rasyonel ve çağın gereklerine uygun kararlar alındığı görülmesine karşın, uygulamada istenilen sonuçlara ulaşamadığı ve Hükümetlerin uygulamalarında çoğu zaman Şura kararları doğrultusunda icraatlar gerçekleştirilmediği görülmektedir. Sözelimi, Milli Eğitim Şuraları'nda; Mesleki ve Teknik eğitimin, Türkiye'nin gelişmesi için -Beş Yıllık Kalkınma Planları kararlarına da uygun olarak- en önemli alan olarak görülmesine ve bu yönde bir çok tavsiye kararı alınmasına karşın, bu konuda yeterli yatırım ve yönlendirmenin yapılmadığı bilinmektedir.

Nicel yönden olduğu kadar nitel yönden de eğitim denilince ilk akla gelen öğretmen olmaktadır. Dolayısıyla öğretmen yetiştirme politikaları başlı başına bir öneme ve değere sahiptir. Genel olarak öğretmen yetiştirme denilince; başlıca beş düzey ve tür eğitim için öğretmen yetiştirilmesi düşünülmektedir; okulöncesi eğitim, temel eğitim, genel ortaöğretim, mesleki-teknik ortaöğretim ve yüksek öğretim (Adem, 1995, s.36).

Bugüne kadar yapılan Milli Eğitim Şuraları'nın %80'inde öğretmenlerin özlük haklarıyla ilgili kararlar alınmıştır. Bunda Şura'ya katılanların %37'sini öğretmen olmasının payı vardır. Şuralara katılan Milli Eğitim Bakanları özlük haklarıyla ilgili önerileri samimiyetle desteklemişlerdir ama alınan kararlar yine de uygulamaya yansıtılmamıştır (Aydın, 1999, s.65).

Türkiye'de 1960 sonrası kurulan hükümetlerin eğitim hedeflerinin örgün eğitim, yaygın eğitim ve öğretmen yetiştirme boyutları bakımından değerlendirilmesi yapıldığında şu sonuçlara ulaşmak olası görünmektedir:

Genel anlamda bakıldığında, Türkiye'de 1960 sonrası kurulan hükümetlerin eğitim hedeflerinde özellikle “öğretmen yetiştirmeye önem verme”, “milli değerlere bağlılık”, “mesleki ve teknik eğitimin önemi” ve “Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkma”, “sekiz yıllık zorunlu eğitim, “Milli Eğitim Sisteminde yeni bir yapılanma, “yüksek öğretimde araştırmaya yöneltme önlemlerinin alınması, şeklinde öne çıktığını görmekteyiz.

Türkiye'de özellikle 1980 sonrası eğitim politikalarına baktığımızda, eğitimin giderek bir sosyal maldan çok, özel yanı ağır basan bir mal olarak algılanmaya başladığını ve böylece bu özel yanı fazla eğitim malının üretim, dağıtım, bölüşüm ve tüketimin piyasa mekanizmasınca gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda bir görüşün ve böylece planlamaya karşı bir güvensizliğin ağırlık kazanmaya başladığı görülmektedir. Bu olgu eğitim sektörü için devletin yeterli kaynak ayıramaması ve böylece değişik finansman almasıyla gündeme gelmesi ile de desteklenmektedir (Hesapçıoğlu, 1993, ss.59-66).

Yaygın Eğitim kapsamında vurgulanması gereken bir nokta; ülkemizde çeşitli kuşakların boş zamanlarını değerlendirme yönünden bir eğitimden geçmedikleri için, bu zamanları edilgen ve yararsız bir biçimde değerlendirdikleri gerçeğidir. Eğitim politikamızda eksikliği görülen, şimdiye dek ciddi bir biçimde ele alınmayan ve uygulanmayan ve çocuk, genç, yetişkin, gibi çeşitli yaş gruplarının bir gereksinimi olmakta devam eden bu konunun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için bir sorun olduğunu söyleyebiliriz (Tezcan, 1977, ss.403-414). Ayrıca, DPT(2001a)'nin “Hayat Boyu Eğitim veya Örgün Olmayan

Eğitim” raporunda, yaygın eğitim kavramı yerine “hayat boyu eğitim” kavramını vurgulamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin öğretmen yetiştirme politikalarında ana çizgiyi, Türk Devriminin temel ilkelerine bağlı olma oluşturmuş ve bu 1970'lerin başlarına kadar sürmüştür. Ancak , bu tarihten itibaren öğretmen yetiştiren kurumlar önemli ölçüde politize olmuş ve Cumhuriyet'in temel ilkelerine çok da sıcak bakmayan pek çok öğretmen yetiştirmiştir. Daha sonraki dönemlerde de öğretmen yetiştiren kurumlar, birtakım marjinal politik akımların manipülasyonlarına maruz kalmıştır (Öztürk, 1999, ss.283-310).

Ayrıca, öğretmenlerin yetiştirilmesindeki eğitim politikalarında eksik olan bir nokta, öğretmenlerin demokrasiye sahip çıkma ve uygulama konusunda görölmektedir. Eğitim politikalarının en önemli uygulayıcısı olan öğretmenlerin demokrasi eğitimindeki yetersizlikleri dikkate değer bir konudur. Sözelimi, Türkiye'de on yıl ara ile (1960 ve 1970'de) tekrarlanan “On Yıl Öncesine Kıyasla Öğretmen Davranışları” (Karasar, 1984, ss.73-84) adlı araştırmaya göre, öğretmen davranışlarının bir çok konuda yeterince demokratik olmadığı ve yetersizliklerin 1960'a kıyasla manidar derecede arttığı görölmektedir.

Diğer taraftan, öğretim üyesi yetiştirme ya da öğretim üyesi olarak yetişme, genel bir yaklaşımla denilebilir ki, mesleğe yönelik tutkularla yakından ilgilidir ve daha çok kişisel çabalarla gerçekleşebilmektedir. Öğretim üyeliğinin çekici kılınmasında ve özellikle gelişmekte olan üniversiteler açısından yerleşik öğretim üyeliğinin teşvik edilmesinde, bazı mali ve sosyal olanakların daha da artırılması, bu açıdan önemli bir destek olabilecektir (Sönmez, 1984. ss.71-91).

Ayrıca burada, 1960'dan bu yana sürdürölen eğitim politikaları sonucunda günümüzdeki eğitim gerçeğinin ne olduğunu da ana hatlarıyla belirlemek yerinde olacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1990 yılından bu yana birçok gelişme projesinin kuramsal çerçevesini oluşturmaya ve uygulamaya çalıştığı söylenebilir.

Türkiye'de 1997 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusun 1/4'ünün eğitim sektöründe yer aldığı görölmektedir. İkraz (borç) Anlaşması,

Türkiye ile Dünya Bankası (IBRD) arasında 18 Mayıs 1990 tarihinde imzalanmış ve 10 Temmuz 1990 tarih ve 20570 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kaynağın, Millî Eğitimi Geliştirme Projesi çerçevesinde kullanılması planlanmıştır. Buna göre Millî Eğitimi Geliştirme Projesinin genel hedefi; İlköğretimde ve ortaöğretimde kaliteyi artırarak öğrenci başarısını OECD ülkeleri ortalamasına yaklaştırılmaktır.

Millî Eğitimi Geliştirme Projesinin önemli bir boyutu da “YÖK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Yetiştirme Projesi”dir. Buna göre, öğretmen eğitiminde kaliteyi ve geçerliliği artırarak OECD ülkelerindeki benzer standartlara ulaşmanın sağlanacağı düşünülmektedir. Ayrıca, Sertifika Programları yoluyla öğretmenlerin yetiştirilmesi çalışmalarının yapıldığı söylenebilir. Buna ek olarak, her çocuğun nitelikli bir öğretmen tarafından yetiştirilmesi için gerekli olan kalite güvence sistemi anlamına gelen akreditasyon çalışmalarının sürdürülmekte olduğu ifade edilmektedir (<http://www.meb.gov.tr/index2.htm>).

“Millî Eğitimi Geliştirme Projesi” çerçevesinde oluşturulan “Toplam Kalite Yönetimi” de, çağın getirdiği değişim ve gelişmeleri doğru algılayıp değerlendirebilecek bir eğitim anlayışının oluşturulması yönündeki politikalardan biri olarak düşünülmektedir (İstanbul’da Millî Eğitim Dergisi, 2001). Toplam Kalite Yönetimi ile öğrenen birey öğrenen organizasyon felsefesinin eğitim kurumlarında yerleşmesi sağlanarak “sürekli eğitim”in kurumsallaşması amaçlanmaktadır (MEB, 2000, s.257).

Sekiz yıllık ilköğretimin eğitim sistemine getirdiği yenilik ile 2000 yılının sonuna kadar gereksinim duyulan fizikî kapasitenin gerçekleştirilmesinde yeni binaların “yaşam boyu eğitim” ve “toplum eğitim merkezi” amacıyla da kullanılması hedeflenmiştir (<http://www.meb.gov.tr/index2.htm>).

Temel Eğitim Programı (TEP), yeni temel eğitim stratejisinin uygulanacağı bir eylem programı olarak düşünülmektedir. TEP; okul öncesi eğitim, ilköğretim, öğrencilere yönelik meslekî rehberlik hizmetleri, öğrencilere öğretim materyalleri sağlama, yetişkin eğitimi, özel eğitim ve sosyal yardımları içeren kapsamlı bir eğitim yatırımı programıdır.

Avrupa Birliği'nden sağlanan kredi ile "Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumlarının Modernizasyonu", "Türkiye'deki Meslekî Eğitim ve Öğretimin Güçlendirilmesi" ve "Temel Eğitimin Desteklenmesi" projelerinin hazırlandığı görölmektedir. Diğer taraftan, Avrupa Birliği'nin eğitim alanındaki "Leonardo da Vinci" (meslekî eğitim) ve "Socrates" (genel eğitim) programlarına aktif katılımı sağlamak ve hazırlık dönemindeki çalışmalara başlayabilmek için Milli Eğitim Bakanlığı'nın çalışmalar yaptığı da ifade edilebilir (<http://www.meb.gov.tr/index2.htm>).

Ayrıca, TÜSİAD raporlarında belirtilen ve "Kopenhag kriterleri" çerçevesinde, Katılım Ortaklığı Belgesinde ifade edilen ana dilde eğitim konusunun gündeme gelerek bir tartışma ortamı oluşturduğunu da belirtmek gerekir (TÜSİAD, 2001, ss.21-24).

Sonuç olarak; Anayasa ve yasalar, Beş Yıllık Kalkınma Planları, Milli Eğitim şuraları ve Hükümet Programları'nın oluşturduğu dört temel üzerinde inşa edilen Milli Eğitim Politikaları'nın 1960'dan sonraki niteliğinin, sürekli bir arayış ve bunun getirdiği istikrarsızlık şeklinde olduğu görölmektedir. Milli Eğitim Politikaları'nda siyaset dışı bir çizginin gerçekteşmemesi ve uygulayıcıların yeterli derecede yetiştirilememesi nedeniyle, planlanan hedeflerden sapıldığını ve plansız hedeflerin de günü kurtarmak için uygulandığını söyleyebiliriz. Fer (2000, s.108)'in de belirttiği gibi, "gelecek yılların yaratacağı değişimler ve ortaya çıkacak yeni gereksinimler de dikkate alındığında, Türkiye'deki mevcut eğitim politikasının ve sisteminin gözden geçirilmesi gerektiği açıktır."

Öneriler

Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Bu araştırmanın, bundan sonra Milli Eğitim politikaları ile ilgili olarak yapılacak araştırmalarda, bir bakış açısı sağlayacağını söyleyebiliriz.
2. Milli Eğitim politikaları üzerine yapılacak her araştırmada, bilimsel nesnellikten uzaklaşma riskini en aza indirmek için mümkün olan

en fazla sayıda belge ve kaynağa ulaşmak gerektiğini belirtmek yerinde olacaktır.

3. Milli Eğitim politikaları üzerine yapılacak araştırmalarda; Anayasa ve yasalar, Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şuraları ve Hükümet programları bağlamında, Cumhuriyet döneminin başlangıcından 1960'a değin varolan eğitim politikaları ele alınabilir ve 1960 sonrası politikalarla karşılaştırılabilir.
4. Ayrıca, 19. yüzyılda ve özellikle 1871 Kanuni Esasi'den sonraki Osmanlı dönemi eğitim politikaları ile Anayasa ve yasaları temel alan Cumhuriyet sonrası Milli Eğitim politikaları karşılaştırılabilir.

Uygulayıcılar İçin Öneriler

1. Milli Eğitim politikalarının 1960'dan günümüze değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular sonucunda; Türkiye'de Milli Eğitim politikalarının öznel karakterli, uygulamalar bakımından sürekli değişken, istikrarsız ve uzun vadeli planların uygulanmasında kararsız bir süreç gösteren nitelikte olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, Türkiye'de her düzeydeki eğitim yöneticisine, eğitim politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında, bilimsel ölçütlerin gözönüne alınması ve istikrarlı uygulamaların gerçekleştirilmesi gerektiği önerilebilir.
2. Bu araştırmanın bulgularına bakıldığında; Milli Eğitim politikalarının oluşturulmasına yönelik olarak Beş Yıllık Kalkınma Planları ve Milli Eğitim Şuraları'nda alınan kararların uygulanmasında yetersizlik olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde görev alan personelin eğitim politikalarının kuramsal, teknik ve pratik boyutları bakımından bilgilendirilmesi ve yetiştirilmesi gerektiği açıktır. Bu konunun Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gözönüne alınması uygun olacaktır.
3. Ayrıca, 1960 sonrasında kurulmuş olan Hükümetlerin; Milli Eğitim Şuraları ve Beş Yıllık Kalkınma Planları bağlamında oluşturulan

eğitim politikalarına uygun icraatlar gerekleştirmediklerinden hareketle; eğitim politikalarının uygulanmasında siyasi etkinin ortadan kaldırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu konunun, Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünden başlayarak her türdeki eğitim örgütünde görev yapan yöneticiler tarafından dikkate alınması gerektiği ve eğitim yöneticilerinin, eğitim politikalarının uygulanmasında siyasi etkiyi ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek yönünde bilimsel bir tutum içine girmeleri gerektiği önerilebilir.

4. Diğer taraftan, Türkiye'nin sosyo-kültürel koşullarını da dikkate alarak, eğitimin evrensel değerlerine bağlı uygulamaların gerçekleştirilmesi yönünde, eğitim politikalarının belirlenmesindeki "öznelliği" ortadan kaldırabilmek için Milli Eğitim şuraları'nın daha katılımcı ve yaptırım gücü yüksek olabilen bir organa dönüştürülmesi konusu da önemli sayılmaktadır. Böyle bir yeniden yapılanmanın gerçekleştirilmesi gereksinimi, Milli Eğitim Bakanlığı'na önerilebilecek bir sonuç niteliğinde görölmektedir.
5. Öğretmen yetiştirme politikalarının bilimsel ölçütlere uygun ve çağın getirdiği teknolojik donanım destekli olarak yeniden ele alınması gerektiği açıktır. Bu konuda; siyasi etkiden bağımsız ve "korunmalı" bir eğitim politikasının oluşturulması, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılma vizyonu açısından önemli sayılmaktadır. Öğretmen yetiştirme sisteminin yeniden yapılandırılması, konunun yetkililerine öne ilebilecek önemli bir olgudur.
6. Örgün eğitim sistemine ilişkin politikaların oluşturulmasında hep sözü edilen mesleki ve teknik eğitim konusunun daha fazla ihmal edilmemesi gerektiği Türkiye'nin toplumsal kalkınma süreci açısından dikkate değer bir konudur. Mesleki ve teknik eğitim bağlamında oluşturulmuş politikaların gözden geçirilerek uygulama kararlılığının gösterilmesi uygun olacaktır.

7. Yaygın eğitimin örgün eğitimle eşgüdümlemesi ve yaygın eğitim konusunda toplumsal bir bilincin sağlanması yönünde uygulamaların yararlı olacağı da önerilebilir.

Adem, M. (1997). "Okulda ve Okulda Dışında," *Yaygın Eğitim ve Sorunları*. Türk Eğitim Derneği 12. Eğitim Kongresi, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 2003.

"Okulda ve Okulda Dışında Sorunları," *Eğitim ve İktisat Dergisi* 17, 57-64, Ocak 1998.

Eğitim Planlaması, Ankara, 1997.

Demokratik, Laik, Çağdaş Eğitim Politikası, Ankara: Sefik Nedim, 1995.

Türk Eğitimcileri Ekonomik Politikası, Ankara, 1977.

Ulusal Eğitim Politikası ve Finansmanı, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim İhtisas Enstitüsü Yayınları, 1993b.

Almaz, Barış. *Madrese Türkiye'nin Okulunu*. Bana Basım, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1992.

Akarsu, D. Çiğir. "Sadece Yıllık Bütçenin Uygulanması ve Yetersizliği," *Eğitim ve Yaygın Dergisi* 2, 3, 35-44, 1995.

Akarsu, F. (1997). "Eğitim Reformu," *Millî Eğitim Politikaları, Sorunları ve Çözümü*. Yayıncı: İstanbul, Türkiye Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Yayın: Ankara'nın Sorunları, İstanbul, 1997.

Alpar, Aytaç. *Okulda ve Okulda Dışında*. Ankara, 2003. (Çevrimiçi, 2003).

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi**. İkinci basım, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1999.
- Adem, Mahmut. "Gençlerin Eğitiminde Politikaların Oluşturulması," **Gençliğin Eğitimi ve Sorunları**. Türk Eğitim Derneği IX. Eğitim Toplantısı, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1985.
- Altunya, D. "Ortaöğretimin Bugünkü Planlama Sorunları," **Eğitim ve Bilim Dergisi**. 17, 87: 3-14, Ocak 1993a.
- _____. **Eğitim Planlaması**. Ankara, 1997.
- _____. **Demokratik, Laik, Çağdaş Eğitim Politikası**. Ankara: Şafak Matbaası, 1995.
- _____. **Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası**. Ankara, 1977.
- _____. **Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1993b.
- Ahmad, Feroz. **Moderen Türkiye'nin Oluşumu**. İkinci basım, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999.
- Akarsu, B. Çetin. "Sekiz Yıllık İlköğretim Uygulaması ve Yansımaları," **Eğitim ve Yaşam Dergisi**. 2, 8: 42-44, 1997.
- Akarsu, Füsun. "Eğitim Raporu," **Milli Eğitim Politikaları: Sorunlar ve Çözüm Yolları**. TÜSES Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Araştırma Raporları. İstanbul, 1991.
- Akyol, Avni. **Laiklik ve Din Öğretimi**. Ankara: MEB Yayınları, 1990.

- Akyüz, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi**. Genişletilmiş yedinci baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 1999.
- Alaylıoğlu, Ruşen ve A.Ferhan Oğuzkan, **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**. Ankara: İnkılap ve Aka Yayınları, 1976.
- Altunya, Niyazi. "Eğitim Hakkı," **Eğitim-Sen, Eğitici ve Yönetici Eğitimi Seminer Notları**. Ankara: 2000, ss.325-336.
- _____. "Eğitim Hakkı," **Devrimci Cumhuriyetin Eğitim Politikaları (Sempozyum)**. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1998, ss.191-208.
- Aslan, Battal. "Eğitim Politikaları," **Eğitim Bilime Giriş**. Ankara: Gazi Kitabevi Yayıncılık Ltd. Şti., 1997, ss.335-348.
- Ataünal, Aydoğan. "Nasıl Bir İnsan ve Yükseköğretimin Rolü," **Eğitimimize Bakışlar**. İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları, 1996, ss.33-58.
- Aydın, Ayhan. **Milli Eğitim Politikaları ve Şuralar**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1996a.
- _____. "Milli Eğitim Şura Kararlarının Niteliği," **Marmara Üniversitesi II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri**. İstanbul: 1996b, ss.283-290.
- Aydın, İsmail. **Dünden Bugüne Öğretmenler (1065-2005)**. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları, 1999.
- _____. **Siyasi Parti ve Hükümet Programlarında Eğitim-Öğretim ve Öğretmenler (1908-1997)**. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları, 1997.

Aytaç, Kemal. "Türkiye'de Eğitim Sistemi ve Eğitim Seviyesi," **Araştırma, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.**

V.Cilt. 1967, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969, ss.241-254.

Balanüye, Çetin. "Milli Eğitim İdeolojisi Üzerine İdeolojik Bir Kitap," **Virgül Dergisi.** 22: 42-44, 1999.

Baloğlu, Zekai. **Türkiye'de Eğitim.** Yeni Yüzyıl Kitaplığı, 1995.

Başar, Erdoğan. **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1960-1971).**

İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1999.

_____. "Türk Yüksek Öğretim Sisteminin Dünü, Bugünü, Yarını,"

Eğitimimize Bakışlar. İstanbul: Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları, 1996, ss.59-102.

Başaran, İ.Ethem. **Türk Eğitim Sistemi.** Ankara: Yargıcı Matbaası, 1996.

Bilhan, Saffet. "Devlet Politikası Olarak Eğitim Sorunu," **Eğitim Bilimleri**

Birinci Ulusal Kongresi, 24-28 Eylül 1990 Bildiriler II-1: Eğitim Programları ve Öğretim. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1993, ss.31-32.

Binbaşıoğlu, Cavit. **Eğitim Yöneticiliği.** Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi, 1988.

Coşkun, Hasan. **Yurtdışı Öğretmenliği.** Ankara: Eğitim-Sen Yayınları, 1999.

Çotuksöken, Betül. "Eğitim Kavramı Üzerine," **Felsefe Açısından Eğitim ve**

Türkiye'de Eğitim. İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu yayınları, 1996, ss.47-53.

DEK (Demokratik Eğitim Kurultayı). Eğitim-Sen, Ankara, 1998.

Duman, Feyyaz. **Türkiye’de Ortaöğretim Öğretmeni Yetiştirme**. İstanbul: Dilaver, H.Hüseyin. **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Şartları**.

İstanbul: MEB Yayınları, 1994.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994**, Ankara, 1989.

_____. **IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu – Eğitim**. Ankara: Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, 1977.

_____. **Hayat Boyu Eğitim Veya Örgün Olmayan Eğitim**. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, 2001a.

_____. **Kalkınma Planı: İkinci Beş Yıl, 1968-1972**. Ankara: DPT Yayını, 1967.

_____. **Ortaöğretim: Genel Eğitim, Meslek Eğitimi, Teknik Eğitim**. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT Yayını, 2001b.

_____. **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2000-2005**. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf>

_____. **Yükseköğretim**. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, 2000.

_____. **V. Beş Yıllık Plan Destek Çalışmaları:1, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Gelişmeler 1972-1983, Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler**. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, 1985.

- Duman, Tayyip. **Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme**. İstanbul: MEB Yay., 1991.
- Eğit-Sen. “Eğit-Sen’in 14. Milli Eğitim Şurası’na Sunduğu Görüş ve Öneriler,” **Eğitim ve Toplum Dergisi**. 2: 45-51, İstanbul: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası Yayını, 1993.
- Ekinci, Yusuf. “Eğitim Reformu İçin İlk Adım,” **Yeni Türkiye Eğitim Özel Sayısı**. (Kollektif), 7 : 11-16, İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları, 1996.
- Ercan, Fuat. “1980’lerde Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılanması: Küreselleşme ve Neoliberal Eğitim Politikaları,” **75 Yılda Eğitim**. Yayına Hazırlayan: Ayşe Berktaş Hacimirzaoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999, ss.23-38.
- Ertürk, Selahattin. **Türkiye’deki Bazı Eğitim Sorunları Üzerine Düşünceler**. Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1986.
- Evren, Sami ve Siyami Erdem, Cafer Yıldırım. **Eğitim Emekçileri Tarihi, Encümen-i Muallim’den Eğitim-Sen’e**. İstanbul: Bireşim Yayınları, 1995.
- Fer, Seval. “OECD Eğitim Göstergelerinin Türkiye Eğitim Politikalarına Yansımaları,” **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi**. 6, 21: 97- 109, 2000.
- Geray, Cevat. **Devrimci Eğitim Şurası (4-8 Eylül 1968 Ankara)**. TÖS Yayınları, İstanbul: 1969.
- Gök, Fatma. “Yetmişbeş Yılda İnsan Yetiştirme, Eğitim ve Devlet,” **75 Yılda Eğitim**. Yayına Hazırlayan: Ayşe Berktaş Hacimirzaoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999, ss.1-8.

Güler, Ali. "Milli Eğitim Şuralarında Öğretmen Yetiştirme Politikalarının Eğitim Tarihindeki Yeri," **Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, 24-28 Eylül 1990 Bildiriler II-1: Eğitim Programları ve Öğretim**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1993, ss.215-226.

Güvenç, Bozkurt. **Kültür ve Eğitim**. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995.

_____. **Milli Eğitim Politikaları: Sorunlar ve Çözüm Yolları (Ortak Rapor)**. TÜSES Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Araştırma Raporları. İstanbul, 1990.

Hatiboğlu, M.Tahir. "Türkiye'de Üniversite Yasalarında Tanım, Amaç ve İlkeler," **Bilim, Bilim Politikası ve Üniversiteler**. Ankara: Bağlam Yayınları, 1997.

Hesapçioğlu, Muhsin ve Handan Özcan. "Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Özel Okullar Sorunu," **Eğitim Bilimleri Dergisi**. 7: 149-167, İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayını, 1995.

_____. "Türkiye'de 1980 Sonrasında Eğitim Sektöründe Planlama Çalışmaları," **Eğitim Bilimleri Dergisi**. 5 : 59-66, İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayını, 1993.

"İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK)," **Resmi Gazete**. 10705. 12 Ocak 1961.

İnal, Kemal. **Eğitimde İdeolojik Boyut**. Ankara: Doruk Yayıncılık, 1996.

Kabapınar, Yücel. **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**. Tarih Vakfı 1994 Buca Sempozyumu. Yayına Hazırlayan: Salih Özbaran, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1995.

Kaplan, İsmail. **Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi**. İkinci baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

Karasar, Niyazi. “Demokrasi Eğitiminde Araştırmanın Rolü,” **Nato Savunma ve Eğitim Yönleri Sempozyumu**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, 1984, ss.73-84.

Kavak, Yüksel. **Dünyada ve Türkiye’de İlköğretim**. Ankara: Pegem Yayınları, 1997.

Kaya, Yahya Kemal. “Türkiye’de Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri,” **Milli Eğitim Politikaları: Sorunlar ve Çözüm Yolları**. TÜSES Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Araştırma Raporları. İstanbul, 1991, ss.1-95.

_____. **İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Politika-Eğitim-Kalkınma**. Ankara, 1977.

Kongar, Emre. **12 Eylül Kültürü**. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1995.

Küken, Gülnihal. **Felsefe Açısından Eğitim**. İstanbul: Alfa Basım Yayın ve Dağıtım, 1996.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). **1996 Yılı Bütçe Raporu**. Ankara, 1996a.

_____. **2001 Yılı Başında Milli Eğitim**. Ankara: 2000.

_____. **Cumhurbaşkanı Kenan Evren’nin Milli Eğitime Ait Direktifleri ve Sözleri**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983a.

- _____. **Cumhuriyetin 50.Yılında Milli Eğitimimiz**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1973a.
- _____. **Çıraklık ve Mesleki-Teknik Eğitim Konsey Raporu**. Ankara, 1990a.
- _____. **Çıraklık ve Yaygın Eğitimde Gelişmeler**. Ankara, 1992.
- _____. **Eğitim Reformu**, Ankara, 1971a.
- _____. **Haber Bülteni**. "Başbakan Süleyman Demirel'in VIII. Milli Eğitim Şurası'nı Açış Konuşmasının Tam Metni," 47, Ekim 1970a.
- _____. **Haber Bülteni**. "Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in Kız Teknik Öğretmen Okulu 1968-1969 Öğretim Yılı Açış Konuşması," 24, 1968a.
- _____. **Haber Bülteni**. "Milli Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un VIII. Milli Eğitim Şurası'nı Açılış Konuşması," 46, Eylül 1970b.
- _____. **Haber Bülteni**. "Orta Öğretim Sisteminin Kuruluşu İle Yüksek Öğretime Geçişin Yeniden Düzenlenmesi Konusunda VIII. Şuramın İncelemesine Sunulacak Esaslar," 45, Ağustos 1970c.
- _____. **Haber Bülteni**. "VIII. Milli Eğitim Şurası'nın Kabul Ettiği Esaslar," 48, Kasım 1970d.
- _____. **Hükümet Programlarında Eğitim**, 16. Milli Eğitim Şurası Dokümanı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1998a.
- _____. **Kalkınma Planlarında Eğitim**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1993.

_____. **Kalkınma Planlarında Mesleki ve Teknik Eğitim.** 16. Milli Eğitim Şurası Dokümanı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1998b.

_____. **Milli Eğitim Şuraları.** Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1995.

_____. **IX. Milli Eğitim Şurası, Öneriler, Raporlar, Kararlar, Esaslar.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1975a.

_____. **XIII. Milli Eğitim Şurası, Esaslar, Raporlar, Kararlar.** Ankara: Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 1971b.

_____. **XIII. Milli Eğitim Şurası, Yaygın Eğitim.** Ankara, 1990b.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "1968 Yılı İlkokul Yapım ve Donatım Programı Hakkında," 1492, 11 Mart 1968b.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "29 Kasım 1969 tarih ve 000.01/2496 sayılı Başbakanlık Emri," 1589, 12 Ocak 1970e.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "Derstlerin Milli Birlik ve Beraberlik Amaçlarına Daha İyi Hizmet Edecek Şekilde İşlenmesi Hakkında Genelge," 1526, 28 Ekim 1968c.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "Eğitim Odaları Yönetmeliği," 1598, 16 Mart 1970f.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "Halk Eğitimi ve Organizasyonu Hakkında Genelge," 1742, 16 Mart 1973b.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "İl Ve İlçelerde Halk Eğitimi Hizmetlerinin Planlanmasını ve Yürütülmesini Sağlamak Üzere 'Planlama ve İşbirliği Kurulları'nın Kurulup Faaliyete Geçirilmesi Hakkında," 1519, 9 Eylül 1968d.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in Basın Toplantısı," 1843, 9 Haziran 1975b.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in İkinci Basın Toplantısındaki Konuşması," 1860, 17 Kasım 1975c.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "Milli Eğitim Bakanı Sayın Mustafa Üstündağ'ın Öğretmen Okulları Kuruluşunun 126. Yıldönümü Dolayısıyla Yaptığı Konuşma," 1784, 25 Mart 1974a.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "Milli Eğitim Bakanı Sayın Sabahattin Özbek'in Öğretmen Okullarının 125. Kuruluş Yıldönümü Dolayısıyla Yapmış Oldukları Konuşma," 1738, 19 Mart 1973c.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1969 Bütçesi Dolayısıyla Sayın Bakanımız İlhami Ertem'in Millet Meclisi'nde Yaptığı Konuşmadan Kısımlar," 1526, 28 Ekim 1968e.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "Milli Eğitim Temel Kanunu," 1750, 2 Temmuz 1973d.

_____. **Tebliğler Dergisi.** "Milli Eğitim Temel Kanunu Üzerine Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in Basın Toplantısı," 1753, 23 Temmuz 1973e.

- _____. **Tebliğler Dergisi.** "Ortaokul Yönetmelik Taslağının Uygulama Okullarında Bir Yıl Süreyle Geliştirilmesi ve Yönetmeliğin 1975-1976 Öğretim Yılında Bütün Ortaokullarımızda Yürürlüğe Konması," 1805, 16 Eylül 1974b.
- _____. **Tebliğler Dergisi.** "Talim Sicillerinin Kaldırılmasına İlişkin Genelge," 1529, 18 Kasım 1968f.
- _____. **Tebliğler Dergisi.** "VIII. Milli Eğitim Şurası Kararlarının Onanması ve Uygulamanın Planlaması Hakkında Talim Terbiye Kurulu Kararı," 1631, 16 Kasım 1970g.
- _____. **Tebliğler Dergisi.** "IX. Şura Özel Sayısı," 1788, 6 Mayıs 1974c.
- _____. **Tebliğler Dergisi.** "IX. Milli Eğitim Şurası Kararları Gereğince 1974-1975 Öğretim Yılında Uygulanmaya Konulacak Esaslar," 1805, 16 Eylül 1974d.
- _____. **Tebliğler Dergisi.** "IX. Milli Eğitim Şurası Kararları Gereğince 1974-1975 Öğretim Yılında Uygulanmaya Konulan Esaslar İle İlgili Açıklama," 1812, 4 Kasım 1974e.
- _____. **Tebliğler Dergisi.** "IX. Milli Eğitim Şurası Kararlarının Onanması ve Kabul Edilen Kararlar," 1797, 15 Temmuz 1974f.
- _____. **Tebliğler Dergisi.** "XI. Milli Eğitim Şurasında Tespit Edilen Esaslar," 2145, 15 Ağustos 1983b.
- _____. **Tebliğler Dergisi.** "XIV. Milli Eğitim Şurası," 2398, 03.01.1994a.
- _____. **Tebliğler Dergisi.** "XV. Milli Eğitim Şurası," 2458, 29.07.1996b.

_____. **Tebliğler Dergisi**. "XVI. Milli Eğitim Şurası," 2504, Eylül 1994b.

Yayınları, 1994, ss.71-87.

Mutlu, Ayşegül. "Eğitim Hizmetlerine Genel Bir Bakış," **İnsan, Toplum, Bilim**.
4. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi-Bildiriler, İstanbul: Kavram Yayınları,
1996, ss.153-168.

Sözler Dergisi, "Türk Eğitim Sistemine Değerler ve Yorumlar," Eğitim ve İhtisas

Mutlu, Latif. **Eğitim Düşünceleri, Dünyada ve Türkiye'de Yükseköğretim**.
İstanbul: Ana Yayınları, 1997.

Sakal, Mithat. 1932 Anayasası ve Önceki Anayasalar. İstanbul: Boz Yayınları,

Oğuzkan, Ferhan. "Öğretmen Eğitimi," **Eğitim Bilimleri Sempozyumu, 5-6**
Nisan 1984. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
Yayınları, 1984, ss.55-63.

Özek, Çetin. **Devlet ve Din**. İstanbul: Ada Yayınları.

2000.

Öztürk, Cemil. "Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme," **75 Yılda Eğitim**.
Yayıma Hazırlayan: Ayşe Berktaay Hacımiraçoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı
Yayınları, 1999, ss.283-310.

Öztürk, Hüseyin. **Eğitim Sosyolojisi**. Ankara: Memleket Yayınları, 1970.

Tarihî Perspektiflerde Kuruluşumuzun Anıları. Eğitim Bilimleri Dergisi

Russell, Bertrand. **Sorgulayan Denemeler**. Çeviren: Nermin Arık, Yedinci
basım, Ankara: Türkiye Bilimsel Ve teknik Araştırma Kurumu Yayını,
1997.

İDK (Türk Dil Kurumu) Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.,

Sakaoğlu, Necdet. **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**. İstanbul: İletişim Yay.,
1993a.

Yatırım Nihai. Türkiye'deki Zorunlu İhtisaslaşma. İstanbul: İletişim Yay., 1993b.

_____. **Osmanlı Eğitim Tarihi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1993b.

Tarih ve Toplum, 1997, s.171-176.

Sönmez, Fikret. "Öğretim Üyesi Yetiştirme," **Eğitim Bilimleri Sempozyumu**, 5-6 Nisan 1984. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1984, ss.71-81.

Sönmez, Veysel. **Eğitim Felsefesi**. Ankara: Adım Yayıncılık, 1991.

Sözer, Ersan. "Türk Eğitim Sisteminde Değişme ve Yenileşme," **Eğitim ve Bilim Dergisi**, 20, 101: 18-26, Temmuz 1996.

Şakar, Müjdat. **1982 Anayasası ve Önceki Anayasalar**. İstanbul: Beta Yayınları, 1989.

Tanilli, Server. **Devlet ve Demokrasi**. Altıncı basım, İstanbul: Say Yay., 1990.

_____. "Eğitim, Toplum ve Gelecek," **Felsefelogos Dergisi**. 3, 10: 21-30, 2000.

Tanör, Bülent. **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**. Dördüncü baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.

Taşdemirci, Ersoy. "1933 Üniversite Reformu ile 1981 Üniversite Reformunun Tarihi Perspektif İçinde Karşılaştırmalı Analizi," **Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, 24-28 Eylül 1990 Bildiriler II-1: Eğitim Programları ve Öğretim**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1993, ss.187- 214.

TDK (Türk Dil Kurumu). **Türkçe Sözlük**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1988.

Tertemiz, N.İşık. "Sekiz Yıllık Zorunlu İlköğretim: Hedefler ve Uygulamalar," **75 Yılda Eğitim**. Yayıma Hazırlayan: Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999, ss.171-176.

- Tezcan, Mahmut. "Boş Zaman Eğitimi ve Eğitim Politikamız," **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977, ss. 403-414.
- "Toplam Kalite," **İstanbul'da Milli Eğitim Dergisi**. İstanbul: Nisan 2001.
- Topses, Gürsen. "Cumhuriyet Dönemi Eğitiminin Gelişimi," **75 Yılda Eğitim**. Yayıma Hazırlayan: Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999, ss.9-22.
- _____. **Eğitim Felsefesi Temel Sorunları**. Ankara: Dayanışma Yayınları, 1982.
- Tunay, Demet. "Sosyal ve Ekonomik Yapının Gerektirdiği Temel Öğretim Biçimi ve Amaçlara Uygun Program Düzenlemesine Yaklaşımlar," Ankara: DPT. SPD, Ocak 1973, <http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup98/uztez/.html>.
- Tural, Nejla ve Kasım Karatürk. "Eğitim Politikası," **Eğitim ve Bilim Dergisi**, 15, 82: 16-24, Ekim 1991, ss.16-24.
- Turan, Kemal. **Mesleki Teknik Eğitimin Gelişmesi ve Mehmet Rüştü Uzel**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.
- TÜSİAD (Türkiye Sanayiciler ve İşadamları Derneği). **Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri ve AB Kopenhag Siyasal Kriterleri, Görüşler ve Öncelikler**. İstanbul: TÜSİAD Yayınları, 2001.
- Uman, Nuri. **Üniversite Eğitim ve Yönetim Sorunları Semineri, 5-7 Mart 1975**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları, 1977.

Ünal, İşil ve Seçkin Özsoy. "Modern Türkiye'nin Sisypnos Miti: Eğitimde Fırsat Eşitliği," **75 Yılda Eğitim**. Yayına Haz.: Ayşe Berktaş Hacimirzaoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1999, ss.39-72.

"Üniversiteler Kanunu (1750 SK)," **Resmî Gazete**. 14587. 7 Temmuz 1973.

Variş, Fatma. **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara, 1991.

YTÜ (Yıldız Teknik Üniversitesi). **2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu**, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını, 1993.

İNTERNET KAYNAKLARI

"<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan7str.pdf>," 01.06.2001.

"<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf>," 01.06.2001.

"<http://www.meb.gov.tr/index2.htm>," 26.05.2001.

"<http://www.tbmm.gov.tr>," 23.05.2001.

"<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/KP57.htm>," 20.05.2001.

"<http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa>," 19.05.2001.

"<http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.maddeler>," 19.05.2001.

"<http://www.tüsiad.gov.tr>," 07.06.2001.

"<http://www.yok.gov.tr/yasa/kanunlar.html>," 02.06.2001.

